PLA D'ACTUACIÓ CONTRA L'ABSENTISME ESCOLAR A PALAFRUGELL:

Diagnosi de la realitat socioeducativa i protocol d'actuació contra l'absentisme escolar i la desescolarització.

Alumne: José Carlos Moreno Bueno
Tutor: Jordi Feu i Gelis
Data d'entrega: Febrer 2009
Estudis de Pedagogia.

PLA D'ACTUACIÓ CONTRA L'ABSENTISME ESCOLAR A PALAFRUGELL:

Diagnosi de la realitat socioeducativa i protocol d'actuació contra l'absentisme escolar i la desescolarització.

Alumne: José Carlos Moreno Bueno
Tutor: Jordi Feu i Gelis
Data d'entrega: Febrer 2009
Estudis de Pedagogia.

"Es hora de construir una pedagogía que no enseñe a guardar silencio sobre lo que se piensa y se siente. Es hora de impulsar una práctica y teoría educativa que, para formar la convivencia, permita que la palabra retorne de su exilio"

(Ghiso, 1998).

"Els programes, per si sols, no aconsegueixen res; la millora és el resultat del treball col·laboratiu entre les persones"

(Teixidó, J. i Capell, D., 2006).

SUMARI

1. Introducció 6

1.1 Elecció i Justificació del tema 11

1.2 Estructura del treball 13

2. Emmarcament teòric i conceptual 17

2.1 Aproximació teòrica i consideracions sobre l'absentisme escolar 17

2.1.1 Dificultats per definir l'absentisme escolar 19

2.1.2 Conceptualització i aproximació a la definició de l'absentisme escolar 21

2.1.3 Evolució de l'absentisme escolar 27

2.1.4 Factors que intervenen en l'absentisme escolar 33

2.1.5 Tipologies i classificacions de l'absentisme escolar 40

2.2 Absentisme escolar vs Fracàs escolar 50

2.2.1 El que l'absentisme escolar no és 50

2.2.2 El fracàs escolar 53

2.3 Aplicació dels plantejaments teòrics en el present estudi 63

3. L'absentisme escolar en l'àmbit aplicatiu 66

3.1 Marc legal de l'absentisme escolar 66

3.2 Anàlisi i extracció de conclusions d'altres Plans d'Actuació Municipal que treballen contra l'absentisme escolar 76

3.3 Propostes per afrontar l'absentisme escolar en altres països 87

4. Diagnosi de la realitat educativa i social del context de Palafrugell i realització d'un protocol d'actuació 94

4.1 Aspectes metodològics 94

4.2 Anàlisi quantitatiu 101

4.2.1 Realitat socioeducativa de Palafrugell 101

4.2.2 Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell 132

4.3 Anàlisi qualitatiu 142

4.3.1 Categorització de les dades a partir del quadre d'anàlisi qualitatiu 142

4.3.2 Necessitats socioeducatives detectades a Palafrugell en relació a l'absentisme escolar 172

4.4 Pronòstic i Proposta de Protocol d'Actuació per al municipi de Palafrugell...185

5. Conclusions 202

6. El paper del pedagog/a i anàlisi crítica dels continguts transmesos durant la llicenciatura 212

7. Bibliografia 229

8. Annexos 235

Annex 1: Procés del treball de camp desenvolupat 235

Annex 2: Ordenança municipal sobre absentisme escolar de l'Ajuntament de San Sebastián de los Reyes (Madrid) 238

Annex 3: Campanya de prevenció de l'absentisme escolar a l'Ajuntament de Sedaví (València) 244

Annex 4: Fitxa de detecció d'absentisme escolar de l'Ajuntament de Cartagena (Múrcia), -Pla Municipal d'Absentisme Escolar- 245

Annex 5: Model marc d'entrevista dels centres educatius de Palafrugell 246

Annex 6: Model marc d'entrevista dels equips especialitzats de Palafrugell.... 247

Annex 7: Model marc d'entrevista dels agents educatius, socials i culturals.... 248

Annex 8: Protocol oficial de derivació de casos d'absentisme escolar dels serveis socials de Palafrugell 249

Annex 9: Programa d'intervenció amb els centres de primària des dels serveis socials de Palafrugell 250

1. INTRODUCCIÓ

L'educació és un dret que avui han d'exercir amb llibertat tots els ciutadans i les ciutadanes des del seu naixement i al llarg de tota la seva vida adulta. L'educació ha d'esdevenir un instrument per assolir el desenvolupament integral de les potencialitats de totes les persones i un element important en els processos de desenvolupament econòmic i social.

És a partir d'aquestes consideracions generals que correspon als poders públics garantir aquest dret a l'educació per a tots els alumnes en els nivells i etapes obligatoris. No n'hi ha prou, però, en enunciar el dret perquè aquest es faci efectiu. A més d'esmerçar-hi els recursos materials i humans adequats, és imprescindible establir mecanismes de coordinació entre les institucions i els poders públics competents per detectar i intervenir en les **situacions d'absentisme escolar**, sobretot, en edats obligatòries (6-16 anys) que és l'interval d'edat que s'ha utilitzat per al present estudi, i si cal amb l'adopció de mesures compensatòries de situacions personals, familiars i/o socials que influeixen en el comportament escolar.

En la majoria dels casos, l'absentisme escolar, i com podrem analitzar durant el desenvolupament del marc teòric i conceptual, és un **indicador** no sols de fracàs escolar i d'abandonament dels estudis, sinó d'una problemàtica social subjacent, no sempre manifesta, però necessitada d'una intervenció socioeducativa ben pensada i planificada per part dels professionals encarregats del seu disseny, en aquest cas ens competeix a nosaltres els pedagogs i pedagogues.

A partir d'aquests supòsits generals neix el present Pla d'Actuació contra l'Absentisme Escolar a Palafrugell que pretén, entre altres objectius, facilitar la tasca del centre docent en la detecció i intervenció de la problemàtica de l'absentisme escolar, i al seu temps, intenta establir una xarxa d'intervencions entre els diferents serveis externs que despleguen actuacions conjuntament amb els centres escolars, com és el cas de l'equip dels serveis socials municipals, cos de seguretat local i Equip d'Atenció Psicopedagògica[1] (EAP).

Per tant, i amb la intenció d'atendre aquestes situacions i coordinar els esforços dels professionals del camp social i educatiu implicats, que entre d'altres objectius persegueixen intervenir sobre les causes que provoquen aquestes situacions, s'ha elaborat aquesta proposta d'actuació d'àmbit local.

[1] L'EAP són els serveis educatius que donen suport al professorat dels centres docents per tal d'oferir la resposta educativa més adequada al conjunt de l'alumnat, especialment d'aquells alumnes que presenten més dificultats en el procés d'aprenentatge, i de recolzament i seguiment de les seves famílies.

Al seu temps i en aquest apartat introductori cal contextualitzar el pla d'actuació per tal d'oferir una visió global que ens faciliti conèixer d'on sorgeix, quins són els principals objectius i quina és la realitat educativa i institucional del municipi de Palafrugell que ha instigat la posada en marxa de la present actuació.

Per tal de conèixer la necessitat real d'activar aquest projecte d'actuació és necessari que ens remuntem a la reunió de directors/res dels centres educatius de Palafrugell desenvolupada el 8 de novembre de 2007 al Centre Municipal d'Educació (CME).
En aquesta reunió es van presentar els eixos i les fases del desplegament de la proposta d'actuació[2], on també es van recollir les principals demandes i necessitats dels centres escolars en relació amb l'absentisme escolar.
Cal dir que els reptes que tot seguit es presentaran han estat molt presents alhora de desenvolupar l'estudi:

- Preocupació per la situació d'aquells alumnes que s'inscriuen a l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME), però posteriorment i per motius diversos no acaben matriculant-se a l'escola. Possibles casos de desescolarització.

- Importància per conèixer el circuit OME-Escola.

- Necessitat per detectar els alumnes nouvinguts que no fan el pas d'inscriure's a l'OME.

- Preocupació pel període de vacances (1-2 mesos) que alguns alumnes en companyia de les seves famílies porten a terme durant el curs escolar.
  Pel que fa als mestres és molt frustrant treballar amb aquests alumnes i observar que marxen durant llargs períodes de temps, ja que l'absentisme escolar intermitent[3] que desenvolupen els acaba afectant molt en el seu procés educatiu i rendiment acadèmic.

- Preocupació per l'abandonament a 3r ESO, d'aquells alumnes que presenten una desmotivació i un abandonament progressiu de l'ensenyament obligatori. Es planteja la necessitat de dissenyar una intervenció socioeducativa amb aquests casos.

---

[2] Veure Annex 1: "Procés del treball de camp desenvolupat".
[3] Tipus d'absentisme escolar que es caracteritza per aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí el període, que dintre del calendari escolar, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos.

- Es proposa que s'han d'establir una sèrie d'acords mínims, acords polítics, per tal de desenvolupar el pla d'actuació contra l'absentisme escolar. La realitat municipal posa de manifest que existeix un buit legal[4] pel que fa a la intervenció davant els casos d'absentisme escolar. D'aquesta manera és necessària i transcendental la implicació política, tant a nivell municipal com supramunicipal.

És a partir d'aquesta realitat educativa, vista des d'una perspectiva docent i directiva, que el Pla d'Actuació contra l'Absentisme Escolar requereix de l'articulació d'una sèrie de propostes d'actuació ben plantejades i dissenyades segons les necessitats socioeducatives del territori de Palafrugell.

Per continuar amb l'espai de contextualització i emmarcament del Pla, és necessari presentar quina és la realitat educativa existent al municipi que ha facilitat el seu desplegament.

Com a primer aspecte clau, cal puntualitzar que el municipi de Palafrugell a l'any 2005 va iniciar el Projecte Educatiu de Ciutat, amb el qual assolia el grau de Ciutat Educadora, fent una aposta clara pels valors educatius, socials i culturals. Posteriorment i també l'any 2005 sol·licitava i se'l concedia, pel curs 2006-2007, el Pla Educatiu d'Entorn (PEE)[5].

A partir de l'activació del PEE, el municipi assumeix tota una sèrie de funcions i es prioritzen actuacions i intervencions adreçades, sobretot, a la comunitat educativa. Un dels objectius es centra en plantejar l'educació com una tasca conjunta de tota la comunitat, i crear els canals per a la cooperació educativa entre tothom: escoles, famílies, infants, joves, organismes municipals, serveis educatius, serveis de salut, associacions, veïns i polítics.

El PEE es contempla com una iniciativa educativa innovadora, oberta i de cooperació educativa, un instrument que vol donar una resposta integrada i comunitària a les necessitats educatives dels membres més joves de la societat, coordinant i dinamitzant l'acció educativa en els diferents àmbits de la vida dels joves i infants del municipi.

---

[4] En aquest aspecte cal a dir que el municipi de Palafrugell compta amb una **ordenança municipal** del civisme i convivència, aprovada pel Ple de l'Ajuntament el 25 de juliol de 2007. Veure apartat "3.1 Marc legal de l'absnetisme escolar".

[5] El PEE es va sol·licitar al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, què és l'òrgan qui concedeix els PEE i facilita les fases del seu desplegament.

Com podem observar aquesta és una actuació que s'adreça a tot l'alumnat i a tota la comunitat educativa, on es posa especial èmfasis i atenció en els sectors socials més desfavorits i a les edats més vulnerables, així com, als nois i noies nouvinguts o amb risc de marginació, per tal d'assegurar-ne la igualtat d'oportunitats.
En termes generals aquestes propostes es basen a partir de tres principis bàsics: la consolidació del català com a llengua d'ús habitual, el foment de la cohesió social a partir de l'educació intercultural i l'increment de l'èxit escolar i la millora del vincle entre les famílies, l'escola i l'entorn.

Els antecedents educatius del municipi ens mostren com ha existit i existeix una implicació per part de l'administració local de Palafrugell en quant al plantejament d'intervencions educatives inclusives i integradores dels alumnes amb més necessitats i d'aquells que presenten majors índexs de vulnerabilitat educativa i social.

Per tant, és a partir d'aquesta realitat educativa i institucional que neix el present **Pla d'Actuació contra l'Absentisme Escolar i la Desescolarització** com a actuació inclosa dins les diferents activitats que presenta el Pla Educatiu d'Entorn per al curs 2007/2008 gestionada al seu temps per l'Àrea d'Educació.

El present pla parteix, doncs, de l'objectiu central de treballar conjuntament entre els diferents agents educatius i socials que participen al municipi per combatre els reptes que planteja l'absentisme escolar en totes les seves formes.

Un altre dels objectius del projecte es centra en dissenyar, mitjançant la involucració i participació de la resta d'agents educatius, socials, culturals del municipi, un **protocol d'actuació contra l'absentisme escolar**, que esdevingui una eina d'intervenció eficaç i pugui donar resposta a les necessitats que es plantegen des dels centres educatius i serveis socials.

Al seu temps i com podrem veure durant el transcurs de la **diagnosi municipal** que es desenvoluparà, a Palafrugell existeix una necessitat per detectar els casos d'alumnes que, matriculats o no, en edat escolar infantil i obligatòria 6-16 anys, no assisteixen a l'escola. Tot tenint present, que una bona detecció pot facilitar una bona intervenció i un adient seguiment educatiu.

Dins d'aquesta línia de treball apareix la importància per desenvolupar accions transversals entre els diferents agents que intervenen, per tal d'unificar criteris i desenvolupar actuacions conjuntes i coordinades que facilitin la detecció, intervenció, prevenció i el tractament global de l'absentisme escolar.

Un altre objectiu que és prioritat del present projecte, és la necessitat existent que hi ha al municipi per crear una Comissió Local d'Absentisme Escolar, la qual assumeixi la funció de portar a terme una avaluació periòdica de les actuacions que s'han de desenvolupar, així com, complir amb els objectius fixats i millorar les possibles intervencions a realitzar.
Com podrem veure en l'apartat d'anàlisi qualitatiu aquesta és una proposta acceptada pels diferents agents educatius i socials del municipi, on al seu temps i a partir de la diagnosi municipal, es facilitaran unes consideracions i s'establiran unes funcions a desenvolupar per la Comissió Local d'Absentisme Escolar.

En darrer terme, sorgeix un aspecte que cal considerar com a rellevant pel que fa al conjunt de l'actuació, i és el que fa referència a la implicació política. És necessari i transcendental que totes les forces polítiques municipals de Palafrugell sumin esforços per tal de proposar actuacions conjuntes que donin una resposta al **buit legal** que actualment podem trobar a l'hora d'intervenir contra l'absentisme escolar.

Com es podrà observar a l'apartat d'aspectes legals, i pel que fa al cas de l'Administració de Catalunya, no existeix una normativa específica que dictamini les actuacions i intervencions a desenvolupar davant d'un cas d'absentisme escolar.
Entre altres decrets redactats, trobem les instruccions anuals dictaminades pel Departament d'Educació que plantegen unes *Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres educatius públics d'educació infantil i primària i d'educació especial*, que expliciten breuement unes consideracions a desenvolupar pels centres escolars davant possibles casos d'absentisme escolar. Però aquestes esdevenen insuficients davant la diversitat de factors que es presenten davant d'un cas d'absentisme escolar.

Tot i això, la casuística de Palafrugell pel que fa als casos d'absentisme ens planteja que es porten a terme uns tipus d'absentisme escolar concrets que per la seva reiteració i versemblança són els que caracteritzen aquest fenomen al municipi.
Com es podrà veure en l'anàlisi tant qualitatiu com quantitatiu, l'absentisme escolar existent al municipi de Palafrugell es desenvolupa a partir d'uns determinats circuits i contextos específics, que al seu temps requereixen d'una intervenció global i en xarxa per part dels diferents agents educatius i socials que estan involucrats i intervenen en la seva prevenció i tractament.

1.1 ELECCIÓ I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA

L'**elecció** per desenvolupar el present Pla d'Actuació contra l'Absentisme Escolar a Palafrugell és fruit de la consecució de **dues fases** que han facilitat conèixer, per una banda, les funcions pròpies del pedagog dins l'àmbit de la recerca i la investigació educativa. I per l'altre, conèixer les aplicacions pràctiques que adquireix un Pla d'Actuació d'àmbit local a partir del disseny i articulació del mateix.

En la *primera fase* s'han desenvolupat les pràctiques de pedagog a l'Àrea d'Educació de l'ajuntament de Palafrugell, durant els mesos d'octubre de 2007 a febrer de 2008. Període de temps on s'ha permès conèixer i aprofundir en les funcions del pedagog com a tècnic d'educació en el moment de dissenyar i proposar un Pla integral d'absentisme escolar, tot tenint present, per una banda, els diferents agents educatius, culturals i socials que formen part del context, i per l'altre, les entitats que han participat. Però sobretot centrant els esforços en l'articulació i posada en marxa del procés de diagnosi socioeducativa.

En la *segona fase*, s'han aprofitat els aprenentatges adquirits i el treball realitzat durant l'estada de pràctiques per optar per desenvolupar el treball de pràcticum sobre la matèria treballada. L'objectiu d'aquesta segona etapa es centra en l'aprofundiment teòric i conceptual del marc general del Pla d'actuació contra l'absentisme escolar.

D'aquesta manera queda palès com **l'elecció del tema** ha anat encaminada a partir de la realització de les pràctiques i la necessitat per aconseguir un aprofundiment i una ampliació dels continguts que facilités tant, el disseny d'una diagnosi exhaustiva municipal, com l'elaboració d'un protocol d'actuació contra l'absentisme escolar municipal.

Per tant, la **justificació** del tema ve determinada per la necessitat de buscar respostes a molts dels interrogants que quedaven pendents del procés de pràctiques, donat que en aquest període de temps les meves funcions s'han centrat en conèixer, entre altres aspectes, el funcionament del Centre Municipal d'Educació de Palafrugell i de l'Àrea d'Educació, conèixer el PEE que hi ha activat i les actuacions que s'hi desenvolupen, i centrar les pràctiques de pedagog en la proposta de disseny del Pla d'Actuació contra l'absentisme escolar.

Un aspecte clau a considerar i que ha motivat l'elecció i desenvolupament del tema, és que al finalitzar el període de pràctiques vaig ser conscient que al present projecte li mancava un emmarcament teòric que facilités comprendre, per una banda, el per què

del seu disseny, i per l'altre era necessari conèixer els elements i factors que afavorien l'aparició de conductes d'absentisme escolar. Però sobretot, existia la necessitat d'emmarcar el pla a partir de les etapes i fases que consta un procés d'investigació i recerca educatiu.

D'aquesta manera, s'ha plantejat que la proposta de protocol presentada al Centre Municipal d'Educació de Palafrugell al febrer de 2008, es complementés a partir d'una estructura lògica, fonamentada a través d'un marc teòric i conceptual estructurat a partir d'una metodologia d'anàlisi, tècniques i estratègies concretes que facilitessin el desplegament i comprensió del mateix.

Un darrer aspecte que considero clau en el plantejament del present projecte, és que el Pla d'actuació ha d'esdevenir un primer pas per a l'establiment d'un protocol d'intervenció contra l'absentisme escolar consensuat entre els diferents agents que intervenen per prevenir l'absentisme escolar al municipi.
Aquest document, com ja he presentat persegueix presentar institucionalment la realitat socioeducativa de l'absentisme escolar al territori, plantejant unes consideracions i establint un protocol segons les necessitats i mancances detectades. En cap cas, vol esdevenir una imposició, ens el contrari, el seu objectiu es centra en realitzar un retrat fidedigne de la realitat de l'absentisme escolar al municipi oferint espais per a la seva reflexió, anàlisi i debat.

1.2 ESTRUCTURA DEL TREBALL

El projecte que teniu a les mans consta de les següents parts:

El **primer bloc** del treball el composen el **Pròleg Introductori**, **l'Elecció i Justificació del tema** i la present **Estructura del treball**.
En aquest primer apartat, s'introdueixen i es presenten els principals aspectes que es desenvoluparan durant el pla d'actuació contra l'absentisme escolar. Un dels objectius es centra en presentar l'emmarcament global del projecte a partir del context en el qual ha estat dissenyat; el municipi de Palafrugell i els seus agents educatius, socials i culturals,així com, els diferents antecedents que han facilitat la seva posada en marxa.

En el **segon bloc** trobem *l'emmarcament teòric i conceptual* del treball de recerca realitzat. Composat, en primer terme, per dos apartats que es desglossen en diferents subapartats, on es presenten a nivell teòric els factors, elements i aspectes clau que caracteritzen el fenomen de l'absentisme escolar, **l'Aproximació teòrica i consideracions sobre l'absentisme escolar**, que al seu temps esdevé el gruix fonamental del marc conceptual, i una breu presentació de les causes i característiques del fracàs escolar amb l'objectiu de discernir-lo i diferenciar-lo de les concepcions i atribucions que s'atribueixen a l'absentisme escolar, **Absentisme escolar vs Fracàs escolar**.
I en segon terme, i per tancar aquest bloc d'emmarcament teòric, es presenta un tercer apartat que pretén donar sentit i aplicació pràctica als plantejaments teòrics analitzats, amb l'objectiu de dissenyar una proposta de protocol d'actuació fonamentada a partir d'una vessant teoricopràctica, **Aplicació dels plantejaments teòrics en el present estudi.** En aquest apartat s'introdueixen els factors, elements teòrics i conceptuals que s'han tingut presents per tal d'estructurar les propostes d'actuació presentades.

En el **tercer bloc**, trobem *l'absentisme escolar en l'àmbit aplicatiu*, capítol que s'estructura a partir de tres apartats ben diferenciats que persegueixen conèixer i presentar les aplicacions, intervencions i propostes pràctiques que s'han plantejat per combatre el fenomen de l'absentisme escolar, tant a territoris propers a Palafrugell (Salt, Terrassa, El Prat de Llobregat), com a altres contextos, que tot i quedar allunyats geogràficament ja que formen part d'altres països presenten reptes socioeducatius semblants (Gran Bretanya, Portugal i Estònia).

En el primer apartat del tercer bloc, **Marc legal de l'absentisme escolar**, es revisen els aspectes normatius, per una banda desplegats per l'Administració Central, i per l'altre, per l'Administració de Catalunya, que intenten donar una resposta legal i normativa a les situacions d'absentisme escolar que sorgeixen dins l'àmbit educatiu. També i a mode general es fa un recorregut pel que dictamina la Constitució Espanyola, Codi Civil i Codi Penal en quant a les intervencions que s'han de portar a terme des de les administracions davant els pares i/o tutors legals que desisteixen de les seves funcions com a pares, emmascarant el fenomen de l'absentisme escolar o participant en les diferents etapes que afavoreixen la seva aparició.

El segon apartat, **Anàlisi i extracció de conclusions d'altres Plans d'Actuació Municipal que treballen contra l'absentisme escolar**, centra el seu anàlisi en conèixer com s'ha treballat la temàtica de l'absentisme a altres contextos i municipis de l'Estat, amb l'objectiu prioritari de recollir informació que faciliti caracteritzar la proposta de protocol d'actuació que es realitzarà del municipi de Palafrugell. Donat que s'ha considerat necessari conèixer quin disseny i quins programes d'intervenció han plantejat altres municipis que per característiques semblants a les de Palafrugell combatent activament els reptes de l'absentisme escolar.

El tercer apartat, anomenat **Propostes per afrontar l'absentisme escolar en altres països**, pretén fer un recorregut per la realitat de l'absentisme escolar present a altres contextos europeus com; el Regne Unit, Portugal i Estònia. L'objectiu rau en conèixer l'abast dels projectes educatius que s'estan desenvolupant i la realitat socioeducativa que els caracteritzen, així com, les respostes que han plantejat per combatre-ho.
S'ha considerat enriquidor mostrar aquestes tres experiències, donat que el tercer bloc pretén analitzar el fenomen de l'absentisme des d'una vessant interpretativa i pràctica, i les experiències presentades per la seva riquesa educativa faciliten recollir estratègies i metodologies que centren els seus objectius en la prevenció, detecció i intervenció davant els reptes que planteja el fenomen de l'absentisme escolar.

El **quart bloc**, *Diagnosi de la realitat educativa i social del context de Palafrugell i realització d'un protocol d'actuació*, esdevé el capítol nuclear i més extens del projecte. Donat entre d'altres factors a que és la part central d'anàlisi i d'aprofundiment de la **diagnosi socioeducativa** del municipi de Palafrugell, on es desenvolupa un retrat fidedigne de la realitat educativa i social del municipi i es dissenya i presenta el **protocol d'actuació contra l'absentisme escolar**, i altres propostes que es

complementen a partir d'unes consideracions d'actuació sorgides arran del procés de recerca i investigació desenvolupat amb els diferents agents educatius, socials i culturals del municipi.

Aquest quart bloc s'estructura a partir de quatre apartats, en el primer apartat, **Aspectes metodològics**, es presenten la metodologia, estratègies i tècniques que s'han emprat per tal de desenvolupar la diagnosi institucional que persegueix analitzar i conèixer l'actual situació de l'absentisme escolar en el context de Palafrugell. Alhora que es vol esbrinar quines són les seves característiques, causes, supòsits, per poder intervenir en favor del seu tractament positiu.

La metodologia emprada s'ha centrat en analitzar les dades del municipi, tant a nivell qualitatiu com quantitatiu, ja que d'aquesta manera es poden detectar les mancances i necessitats en relació a l'absentisme escolar.

En aquest aspecte cal presentar que la recerca s'ha abordat des d'una perspectiva multidimensional emmarcada dins d'un paradigma interpretatiu. Una de les preocupacions centrals del treball ha estat conèixer, per una banda, l'estat de l'educació al municipi, i per l'altre, analitzar la qüestió de l'absentisme escolar al municipi. S'ha adoptat també, un enfocament integral, de manera que, amb l'objectiu d'aplegar el màxim d'informació s'ha fet ús tant de tècniques quantitatives com qualitatives.

D'aquesta manera s'ha considerat enriquidor per l'estructura del treball establir els dos següents apartats:

Per una banda, **l'Anàlisi quantitatiu**, que es subdivideix al seu temps en dos subapartats diferenciats que aporten diferent informació del municipi; **Realitat socioeducativa de Palafrugell**, i **Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell**.

La *Realitat socioeducativa de Palafrugell*, presenta la realitat social existent al municipi, havent-se utilitzat per tal de desenvolupar-lo la font d'informació procedent d'Idescat, OME i Padró d'Habitants Municipal.

Mentre que l'*Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell*, centra el seu objectiu en presentar quina és la realitat existent a Palafrugell sobre l'estat de l'absentisme escolar, i a on s'ha tingut present la font procedent de les entrevistes individualitzades realitzades amb els centres escolars, diferents agents socioeducatius que intervenen en l'estudi i les dades facilitades per l'OME.

I per l'altre banda, **l'Anàlisi qualitatiu**, on s'han programat 17 d'entrevistes a partir de les quals s'ha consultat als diferents agents educatius, socials i culturals de Palafrugell que intervenen contra l'absentisme escolar; escoles, serveis socials, cos de seguretat municipal, i entitats i associacions –com Càritas, GRAMC, Creu Roja, Espai Jove Municipal-, que despleguen intervencions de prevenció de l'absentisme escolar.

L'objectiu radica en conèixer tant la seva opinió, la metodologia que utilitzen per intervenir, com entendre el treball que porten a terme.
Durant el procés d'anàlisi s'ha tingut present que desenvolupar aquesta fase esdevé necessària i transcendental, ja que a partir de l'anàlisi de necessitats qualitatiu, es pot conèixer des de la vessant professional quin és l'estat de l'absentisme escolar al territori.

El quart apartat del bloc 4, **Pronòstic i Proposta de Protocol d'Actuació per al municipi de Palafrugell**, esdevé la fase posterior a l'anàlisi de necessitats, que consisteix en presentar, per una banda, uns pronòstics i consideracions d'actuació a on es plantegen una sèrie d'intervencions que poden facilitar el tracte i la manera d'intervenir contra l'absentisme escolar al municipi. I per l'altre, el disseny d'una proposta de protocol d'actuació, que intenta facilitar la prevenció, detecció i la intervenció adients segons el casos d'absentisme escolar existents al municipi. Complementada al seu temps, per unes subpropostes de funcions a realitzar pels diferents agents.

Finalment, apareix el bloc 5, **Conclusions**, que com apartat que esdevé el punt i final al procés de recerca i investigació, es fa un anàlisi interpretatiu dels diferents factors que influeixen i caracteritzen el fenomen de l'absentisme escolar al municipi, tot tenint present, els resultats obtinguts durant el desplegament de les diferents estratègies de recollida d'informació que han facilitat comprendre les característiques del fenomen que es desenvolupa al context.

2. EMMARCAMENT TEÒRIC I CONCEPTUAL

El present marc teòric i conceptual esdevé un document de reflexió i anàlisi sobre els diferents conceptes, factors, models teòrics que s'han treballat en relació a l'absentisme escolar durant el present estudi, i que al seu temps, s'han de conèixer per tal de poder engegar i dissenyar actuacions i intervencions de prevenció dirigides sobre el col·lectiu d'alumnat absentista.
Un altre objectiu del marc teòric es centra en poder contextualitzar la part pràctica del treball a partir de les diferents aportacions facilitades pels autors que s'han analitzat durant el transcurs d'aquest projecte. Per poder, d'aquesta manera, oferir un marc conceptual ampli on els diferents professionals i agents educatius que hi estiguin interessats i implicats puguin disposar d'una base teòrica contrastada a partir dels diferents plantejaments revisats.

Prosseguint amb la línia de treball de camp realitzat, s'ha considerat necessari consultar tot una sèrie de documents redactats a Palafrugell i que tracten com a espai de reflexió l'absentisme escolar. Entre altres podem destacar, per una banda, el *Pla d'acció Local per a la Sostenibilitat de Palafrugell* (2001), concretament el II Document presentat al desembre de 2001. I per altre banda, s'ha revisat dins aquest emmarcament teòric l'estudi portat a terme pels professors membres del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona, Jordi Feu i Xavier Besalú, "*Pobresa, marginació i exclusió social a la Costa Brava* (2006)", on es presenta, a part d'altres àmbits d'estudi, la situació de l'educació a Palafrugell.

2.1 APROXIMACIÓ TEÒRICA I CONSIDERACIONS SOBRE L'ABSENTISME ESCOLAR

Com a primera apreciació destacada cal comentar que estem en una societat on l'escolarització és obligatòria fins els 16 anys, donat que la Llei Orgànica General Sistema Educatiu (LOGSE)[6] així ho va dictaminar a finals de l'any 1990, fent-se efectiva a l'any 1992. És un dret reconegut, no podem oblidar que si bé la gran majoria de població en aquesta franja d'edat està escolaritzada regularment, hi ha sectors de població infantil i jove que per diferents motius no exerceixen aquest dret i, alhora,

[6] Ley 1/1990 de 3 de Octubre (B.O.E. de 4 de Octubre de 1.990).

obligació[7]. És el que segons el Defensor del Poble Andalús (1998) defineix com absentisme escolar: "nens/es o nois/es que no assisteixen amb regularitat al centre educatiu o no estan matriculats comprometent el seu desenvolupament personal i professional".

L'escola, coneguda pels diferents agents socioeducatius i culturals, esdevé un mitjà important per a la socialització i educació integral dels infants i joves. Tant és així, que la socialització és un dels objectius de l'educació formal. Durant el procés d'escolarització es fa l'aprenentatge del fet social, de les normes, valors, comportaments que regulen la convivència i, a la vegada, permeten la individualització, l'autonomia i el desenvolupament d'una autoestima positiva.

No hem d'oblidar o deixar en un segon terme que sota l'absentisme escolar hi ha diverses causes que el provoquen, o si més no, faciliten el seu sorgiment; problemes de relació, adaptació, trastorns psicològics, problemàtica familiar i social que es tradueix en desatenció vers els fills, entre d'altres factors.

És davant d'aquesta realitat que les institucions tenen la responsabilitat de vetllar pel compliment d'aquest dret, o en el seu defecte engegar actuacions de prevenció i intervenció que vetllin per l'assoliment d'una educació integral dels seus infants i joves.

En el següent apartat *2.1.1 Dificultats per definir l'absentisme escolar,* s'indaga en les precisions que cal conèixer sobre l'absentisme escolar pel que fa a la dificultat existent a l'hora de definir-lo. És l'espai on s'analitzen els conceptes propers relacionats a l'absentisme que moltes vegades dificulten la seva comprensió i/o anàlisi, conceptes, que al seu temps, solen confondre's i s'utilitzen erròniament per definir l'absentisme escolar.

En següents apartats es presenta el diacronisme[8] que presenta l'absentisme escolar, amb l'objectiu d'entendre les diferents dimensions que s'interrelacionen i intervenen en la configuració final del concepte.

L'absentisme escolar, com es podrà veure, és concebut com una dada *estoc*, en relació a un moment donat, és a dir, respon a una concepció del temps de caràcter sincrònic. Però aquesta acceptació amaga la diversitat de processos i situacions que es troben associades al fenomen de l'absentisme, que com es presentaran a l'apartat de *2.1.3 Factors que intervenen en l'absentisme escolar*, són principalment situacions escolars, familiars i socials.

---

[7] Es podrà veure a l'apartat "3.1 Marc legal de l'absentisme escolar", tota la normativa vigent en relació amb l'absentisme escolar.

[8] Concepció de l'absentisme escolar sense tenir en compte la seva evolució.

2.1.1 Dificultats per definir l'absentisme escolar

Com a primera apreciació a remarcar, és important conèixer sota quin marc conceptual ens movem, per tal que els diferents agents socioeducatius que intervenen durant el procés de prevenció, detecció i intervenció, utilitzin el mateix vocabulari, el qual no indueixi a l'error o a la mala interpretació. Factor crucial per tal de proposar actuacions conjuntes entre els diferents agents, tant educatius com socials, que participen durant tot el procés d'actuació.

Cal exposar que durant l'elaboració del present marc teòric, ha aparegut la casuística que, fins i tot, els diferents autors analitzats discerneixen de diferent manera quan parlen de l'absentisme escolar com a concepte i quan es refereixen als conceptes propers que hi estan relacionats. Per tant, podem establir que l'absentisme escolar tot i ser un concepte estudiat presenta una disparitat d'interpretacions i de realitats diferents.

S'ha pogut constatar amb l'emmarcament del present estudi que existeix una absència en quant a l'aprovació general per establir una conceptualització suficientment clara i rigorosa, factor que repercuteix que aquest fenomen sigui més difícil d'abordar. En primer lloc, per el seu alt grau de complexitat i d'invisibilitat que origina una disparitat d'aproximacions empíriques al voltant del fenomen i els seus referents. I en segon lloc, per la falta de polítiques oficials de recolzament efectiu, tant en els centres educatius com en el col·lectiu docent, que al seu temps, repercuteix en actituds de silenci entre els propis docents.

- **Conceptes propers a l'absentisme escolar**

En la literatura existent s'evidencia que en la conceptualització de l'absentisme escolar hi ha altres conceptes que a vegades s'utilitzen de forma intercanviable, ja que fan referència a realitats escolars properes. És rellevant clarificar com són entesos aquests conceptes a efectes de la contextualització que es presenta, ja que, com podrem apreciar més endavant, els diferents professionals i agents educatius implicats en l'absentisme escolar que han participat en aquest estudi no els utilitzen de la mateixa manera[9]. Aquests termes són: "la no escolarització", "l'escolarització tardana" i "la

[9] Veure apartat "4.2.1 Categorització de les dades a partir del quadre d'anàlisi qualitatiu", a on es porta a terme el buidatge general del procés d'entrevistes desenvolupat.

desescolarització precoç o abandonament escolar" (García, Maribel 2001), que podem definir i presentar de la següent manera:

- Com a previ introductori, cal entendre que **l'absentisme escolar** pressuposa una formalització de la matrícula, és a dir, una situació d'escolarització amb assistència irregular, a diferència de les situacions de no escolarització i de desescolarització precoç en les què els infants i/o joves no es troben matriculats.
- La **no escolarització**, per la seva banda, fa referència a aquella situació en la qual existeixen infants i/o joves en edat d'escolarització obligatòria que no estan matriculats a cap centre educatiu.
- En canvi, **l'escolarització tardana** fa referència als ingressos escolars que es produeixen amb retard respecte a l'inici del curs acadèmic. Sovint l'escolarització tardana és deguda a una situació inicial de no escolarització, per tant, aquest concepte fa referència a aquelles situacions en les què els infants i/o joves són matriculats amb retard respecte de l'edat legalment establerta per iniciar l'escolaritat obligatòria, fixada en els 6 anys[10]. En aquest, punt podem considerar com a casos d'escolarització tardana els produïts pel degoteig continu de matrícula viva existent durant el desenvolupament del curs escolar.
- Per **desescolarització** o **abandonament** s'entén aquella situació en la què els infants i/o joves en edat d'escolarització obligatòria, que han estat prèviament escolaritzats, deixen d'estar registrats o matriculats a l'escola o centre d'ESO. Sovint és difícil discernir, al llarg d'un curs escolar, quan es passa d'una situació d'absentisme crònic a una situació de desescolarització precoç o quan aquest acaba esdevenint abandonament escolar. Mentre que les situacions d'absentisme suposen ruptures i discontinuïtats (setmanes o mesos), trajectòries amb absències de llarga durada i reingressos posteriors, l'abandonament prematur o desescolarització precoç suposa el trencament amb l'escola, dins l'edat reglamentària sigui per treball infantil, per desafecció escolar, per malaltia crònica, entre d'altres.

[10] El Decret 75/1992 de 9 de març, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya (ordenació). Va fixar en l'article 20 que; "Els alumnes s'incorporaran al cicle inicial de l'educació primària l'any natural en què compleixin sis anys". D'aquesta manera es fixava l'obligatorietat d'assistir a l'escola a partir dels 6 anys.

- Un darrer concepte que constitueix la base per poder parlar d'absentisme escolar però que es tracta d'un fenomen quantitativament i qualitativament diferent, és el **d'inassistència**. Aquesta inassistència pot ser justificada (faltes que es poden justificar) o bé irrellevant o molt esporàdica (faltes no justificades que en principi no són objecte de preocupació). En ambdós casos no es pot parlar d'absentisme escolar i, per tant, les actuacions a desenvolupar han de ser molt menys contundents i intenses i han de tenir molt més a veure amb desenvolupar un seguiment de la seva evolució.

2.1.2 Conceptualització i aproximació a la definició de l'absentisme escolar

Per tal de redactar el present apartat s'han consultat i revisat diferents documents, però sobretot destaca l'estudi desenvolupat pel Departament d'Acció Social i Ciutadania (antic Departament de Benestar Social) de la Generalitat de Catalunya; "L'absentisme escolar: prevenció de situacions de risc social, característiques i circuits", de l'Antoni Inglès (1994).

Cal especificar en aquest apartat la importància que recau en el fet d'analitzar les diferents aportacions dels autors plantejats, per tal d'unificar criteris i visionar el concepte d'absentisme escolar en clau global. Amb l'objectiu directe de dissenyar un protocol d'actuació que parteixi d'uns fonaments teòrics i conceptuals clarament detallats i entesos pels diferents professionals que participaran en el seu desplegament.

- **Una aproximació a la definició del concepte**

L'absentisme escolar, com hem pogut analitzar en l'anterior apartat, és un fenomen que es caracteritza per l'existència de criteris poc consensuats a l'hora de definir-lo. Això dificulta determinar a partir de quan es pot començar a parlar de l'existència d'un problema d'absentisme escolar per a un alumne o grup d'alumnes en concret.

Aquests criteris depenen del sentit comú, de l'experiència, dels professionals, dels pares i mares i dels propis alumnes, la qual cosa implica sovint manca d'acord tant en l'avaluació de la situació com en la presa de decisions posterior (Ribaya, 2004).

Aquesta absència d'una conceptualització oficialment acceptada, fa que aquest fenomen sigui de difícil abordatge. Això és degut en primer lloc, al seu alt grau de

complexitat i, en segon lloc, perquè aquesta mateixa indefinició ha propiciat a la vegada el sorgiment d'una disparitat d'aproximacions teòriques i empíriques sobre aquest fenomen i els seus factors que estan directament relacionats.

L'absentisme és, doncs, un concepte borrós. Per una banda, existeix un cert acord entre els experts, sobre que l'absentisme escolar fa referència a la no assistència a classe. Fins i tot és possible trobar algunes definicions en la literatura especialitzada que remeten de forma exclusiva a aquesta idea:

> "Nens i nenes que estan escolaritzats però no assisteixen a l'escola o bé hi assisteixen poc, o aquells infants que mai no han estat escolaritzats". (Jornades d'absentisme escolar, 1990; dins Inglés, 1994).

Fora d'aquest nucli al què ens acabem de referir, es troben els elements perifèrics (que és on comencen a aparèixer els desacords entre els autors i entre els professionals, tal com veurem més endavant). Aquestes discrepàncies es manifesten en els elements que cada autor afegeix a la idea central del concepte que hem esmentat fa un moment; **la no assistència a classe**.

Tot seguit es mostren algunes definicions que podem trobar a la literatura especialitzada sobre el concepte. Totes elles parteixen del nucli central de l'absentisme escolar; la manca d'assistència a classe, i afegeixen altres components tot variant aquests components d'una definició a l'altra:

- L'absentisme en sí mateix només és definible com la no-assistència del nen o la nena a l'escola, però és un símptoma de tota una cadena de desajustaments (Inglés, 1994).

- Aquests desajustaments van ser incorporats anteriorment a la definició de Martí i Pinto (1986), que els van classificar segons qui és el protagonista bàsic de l'absentisme. Els autors entenen per absentisme escolar "quan un nen reiteradament no va a l'escola, ja sigui per voluntat del nen/jove o dels seus pares, o quan és expulsat reiteradament de la classe".

- Mentre que Sitjà (1988) va definir l'absentisme escolar assenyalant la no assistència a l'escola i fent referència, d'una manera global, a la problemàtica social subjacent. El considera, doncs, una "inassistència total o sovintejada dels infants a l'escola que sol ser símptoma d'una problemàtica no sempre manifesta".

Es comença a intuir a partir de les definicions fins ara exposades, que una definició comprensiva del fenomen no sols ha de fer menció directa a l'absentisme escolar, sinó que també ha de tenir en compte, d'una manera o altra, el rerefons social que l'origina o l'acompanya.

En aquest debat terminològic, sembla existir un cert acord que per poder parlar d'absentisme escolar, cal que s'hagi donat una matriculació prèvia (Inglès,1994):

- El Pla d'infància de l'Ajuntament de Barcelona (1988; dins Inglés, 1994) també considera la necessitat d'inscripció prèvia, definint aquest terme en el sentit estricte, com "la no-assistència del nen o la nena a l'escola on està matriculat".

- Una definició operativa de l'absentisme escolar la presenta Ribaya (2004) quan diu que "és la manca d'assistència (justificada i injustificada) per part de l'alumne al seu lloc escolar dins de la jornada lectiva, essent aquesta una pràctica habitual".

- Mentre que Monge (1992), entén per absentisme escolar "la manca d'assistència total o sovintejada a l'escola, per part dels infants o joves que hi estiguin prèviament matriculats, (...). Sol ésser símptoma de conflictes, no sempre manifestos i pot comportar efectes negatius per a un correcte procés de socialització".

Atenent a aquestes definicions que s'acaben de presentar, l'absentisme escolar hauria de ser entès com un **indicador**, és a dir, com un senyal que ens ha de posar en alerta, que ens ha de fer cercar i incidir en uns factors relacionats, uns conflictes, uns problemes, unes circumstàncies poc afavoridores per aquella persona que el manifesta.

Prosseguint amb aquest espai de definicions i de conceptualització prèvia del terme d'absentisme escolar, tot seguit, es presenten noves aportacions facilitades per autors i entitats que han treballat al voltant del concepte. L'objectiu, doncs, rau en aprofundir en l'anàlisi de les principals causes, així com, reconsiderar tots els factors que s'interrelacionen i acaben configurant el concepte d'absentisme escolar.

Cal posar èmfasis en el fet que comprendre el motiu que origina la conducta de l'absentisme escolar, ens pot ajudar a detectar i prevenir possibles casos d'absentisme escolar:

- Segons Elliott (1998) l'absentisme escolar, "és la manifestació d'un símptoma de distanciament de grups de joves respecte d'un sistema curricular que no perceben com a proper o d'utilitat per a ells".

- El Defensor del Poble Andalús (1998), per la seva banda, exposa que l'absentisme escolar entès "com a falta injustificada d'assistència a classe per part d'algun alumne, no comporta necessàriament l'existència d'un problema de tipus educatiu, i menys encara de tipus social". En aquest document, es fa la distinció entre "fer campana" (faltes d'assistència a classe amb un caràcter aïllat i excepcional i que no interfereixen de forma substancial en el ritme formatiu de l'alumne) i el que és l'absentisme escolar pròpiament dit, referint-se al fenomen com faltes d'assistència que succeeixen de forma reiterada o s'estenen en llargs períodes de temps, fet que comporta que el ritme d'aprenentatge de l'alumne quedi ressentit inevitablement i comencin a aparèixer problemes de retard escolar, els quals si no es solucionen en intervencions ràpides poden derivar en situacions d'abandonament i fracàs escolar.

- Una nova aportació destacada, ens la facilita Rué (2003) quan es refereix al terme d'absentisme, no només com a abandonament de l'escolarització, sinó que també incorpora l'actitud de passivitat a l'aula. Aquesta actitud, segons el seu posicionament, "és un símptoma d'un procés de distanciament afectiu de l'individu amb la proposta formativa que la societat li proposa, a través del context específic de l'escola". Un procés que, en última instància, pot acabar en l'abandonament de l'escola, encara que no necessàriament. Així doncs, es pot agafar l'absentisme passiu com un aspecte a tenir en compte, per poder prevenir en el futur l'absentisme actiu, ja que l'alumne absentista, realitza un procés silenciós de ruptura amb el sistema escolar.

Aquest mateix autor, descriu l'absentisme com una etapa prèvia a l'abandonament o desescolarització, la qual és molt àmplia i consta de diverses fases. Però a davant de tot, l'absentisme escolar, denota que l'individu està confrontat a una situació institucional que no acaba de comprendre, en la qual no s'hi sent bé o fins i tot, que rebutja.

Rué (2003) també proposa una síntesi de les apreciacions del fenomen i concepte de l'absentisme escolar, que s'han de reconsiderar i conèixer com a professionals de l'educació que estem en contacte amb alumnes que desenvolupen la conducta absentista:

- És un fenomen de ruptura personal, de naturalesa variable i heterogènia.
- És una resposta individual, connotada emocional i sòcioculturalment, que està en funció del capital afectiu familiar i social del subjecte.
- És un fenomen de resposta, de resistència activa del subjecte cap a un medi institucional no acceptat, o que s'accepta poc, per raons diverses. Malgrat tot, el rebuig a l'escola no significa necessàriament un rebuig a la formació personal.
- Depèn de les dinàmiques de caràcter interactiu, on els aspectes emocionals tenen un paper important en relació amb certs professors, amb certs iguals, amb certa noció d'aprendre, amb certes normes escolars, relacionades ja amb l'experiència escolar de l'alumne.
- No s'ha de contemplar com a una simple ruptura de les normes institucionals, per la qual cosa, no ens trobem necessàriament davant d'un problema normatiu o de disciplina, encara que s'han d'establir clarament determinades regles de control. Pel contrari, el punt de vista de l'alumne que reacciona de manera absentista davant la realitat en la que es troba, és un angle rellevant per a la seva comprensió.
- El trencament pot ser analitzat en termes "d'elecció racional" per part del propi subjecte en relació a la recuperació de la seva autoestima. És a dir, l'individu escull l'opció que li proporciona una més elevada autoestima a més baix cost.
- En el medi escolar les circumstàncies afectives tenen un paper notable. Les relacions personals, les normatives institucionals, la flexibilitat o no dels espais i de les propostes formatives tenen un paper preponderant com "entorns de prevenció", o pel contrari, com "entorns de precipitació" de les conductes absentistes. Depèn, en conseqüència, del tipus de funcionament institucional, així com, de les polítiques socials de suport existent.
- En la mesura que les causes que afavoreixen l'absentisme escolar són complexes, el tractament de les mateixes en els centres educatius no poden reduir-se només

a un professor, sinó que a partir de la relació que s'estableix en una classe s'han d'incorporar successivament diferents esferes d'acció preventiva en el tractament del problema: l'equip de nivell, de cicle, l'equip de suport psicopedagògic i la coordinació pedagògica, els serveis educatius externs, els serveis socials del territori, etc.

- El tractament de l'absentisme no s'ha de focalitzar en l'alumne, considerant-lo com "el problema". Cal un abordatge a partir d'incidir i comprendre les seves causes, localitzades en els diversos factors de risc.

- De la mateixa manera, en els casos d'absentisme crònic, es creu que serà insuficient, si només es fa un abordatge des del servei escolar o només per un sol tipus d'especialistes.

- En la mesura en que la "resposta" absentista de l'alumne és interpretada en termes de reacció a unes determinades condicions d'escolarització, aquestes condicions poden ser examinades i reelaborades amb l'objectiu d'anticipar la manifestació de conductes absentistes.

A mode de resum, podem destacar que en l'aproximació al concepte s'interrelacionen multitud de factors i condicionats que comporten que l'alumne absentista opti per aquesta via com a sortida a la seva situació personal.

D'aquesta manera l'absentisme escolar s'ha d'entendre a partir d'un **posicionament eclèctic**[11] i **global**, donat que és un concepte a on apareixen multitud de factors i causes. I és a partir d'aquest posicionament que podem comprendre la diversitat d'apreciacions, consideracions, components que acaben donant forma a l'absentisme escolar.

Entendre aquestes consideracions pot esdevenir un factor clau a l'hora de detectar possibles casos d'absentisme escolar. Circumstància que ens pot facilitar el disseny d'estratègies i actuacions que vetllin per un tractament positiu. És important, per no caure en errors, entendre l'absentisme escolar com un **indicador**, que ens ha de posar en alerta, que ens ha de fer cercar i incidir en unes causes, conflictes, problemes, poc afavorides per a aquell/a que el pràctica, i que moltes vegades pot ser que no tinguin una clara i aparent manifestació.

[11] Posicionament que té en compte els diferents factors, causes, condicionants que es poden donar en la configuració d'un concepte, situació, etc.

2.1.3 Evolució de l'absentisme escolar

A la fi de garantir el dret a l'educació que té qualsevol nen/a, jove en edat d'ensenyament obligatori, i de la mateixa manera, facilitar el seu desenvolupament integral i una adequada adaptació social. Cal plantejar-se com a objectiu general; procurar l'assistència regular a classe dels alumnes que presenten absentisme (aspectes legals recollits al Marc Legal, que més endavant abordem en l'apartat 3.1). Per això, cal analitzar el procés de desenvolupament i detecció de l'absentisme escolar, el qual consta de les següents fases d'evolució (Ribaya, 2004):

a) Fase d'Eufòria: entusiasme desmesurat al començament de curs.

b) Fase d'Estancament: com a conseqüència de la desil·lusió per les expectatives fallides comença a aparèixer la frustració.

c) Fase de Frustració: dóna lloc a problemes emocionals, físics i conductuals (nucli central de l'absentisme escolar).

d) Fase d'Apatia: com a mecanisme de defensa davant la frustració (desmotivació total).

L'origen d'aquestes fases evolutives el podem localitzar en **quatre tipus de factors** (inclosos també en Ribaya, 2004):

1.- Factors Individuals: estan constituïts per variables que fan referència a aspectes propis de la persona (sentiments, pensaments, actituds, emocions, percepció de manca d'eficàcia, concepte negatiu d'un mateix, manca de personalitat resistent, etc.

2.- Factors Organitzacionals: constituïts per variables relacionades amb el centre escolar en el que es desenvolupen les tasques o activitats (negativa dinàmica de grup, negativa relació amb els companys, insatisfacció amb les tasques, conflicte de rol, etc.

3.- Factors Interpersonals: fan referència a aquelles variables que poden originar pertorbacions importants, tals com, problemes familiars (separació dels pares, maltractaments, desinterès per la seva persona o control exhaustiu, ...) comunicació negativa o absència d'ella, relacions inadequades amb els familiars o amics, insatisfacció vital, exigències vitals molt elevades, etc.

4.- Factors Exògens[12]: fan referència a aquelles variables relacionades amb l'entorn, tals com, la residència (barris marginals), males companyies, mals hàbits (drogues, alcohol, ...) situacions ingrates permanents.

Degut a la complexitat de l'absentisme escolar, es fa necessari contemplar-lo des d'una perspectiva d'interacció entre els factors anteriorment esmentats: individuals, organitzacionals, interpersonals i exògens (Ribaya, 2004).

Així mateix ho corrobora Schröpfer (2002) en un estudi realitzat a Alemanya on extreu les següents conclusions:

- L'absentisme escolar no es produeix d'un dia per l'altre, sinó que és el resultat d'un procés en el qual intervenen molts factors. El tipus i l'abast de la causa (o de les causes) determinen bàsicament la velocitat i l'evolució del comportament de negació i, al mateix temps, el grau de determinació de l'individu de desvincular-se de l'escola.

- Les diverses manifestacions de rebuig sorgeixen ja en la escola primària, i sovint s'estableixen a partir dels 12 anys. No obstant, les estratègies de tractament del rebuig de l'escola que s'estan aplicant es solen iniciar massa tard (a secundària).

- Els símptomes de la negativa escolar es manifesten de manera molt diferent entre els nois i les noies. El grup que rebutja activament l'escola (per exemple molestant, faltant reiteradament, etc.) bàsicament el conformen els nois; mentre que les noies manifesten el seu rebuig d'una forma més passiva i s'aparten de l'escolaritat d'una manera més imperceptible.

- Els resultats individuals, conclouen en el fet que els alumnes absentistes comparteixen el desig de controlar la seva vida; fonamentalment, busquen la normalitat. Volen ser reconeguts, "integrar-se" i posar un peu a la vida laboral a través de la connexió escolar i de la formació laboral posterior. La majoria no està en contra de l'escola per principi, encara que per un conjunt de motius, no estan d'acord amb el sistema.

[12] Factors externs.

- **El caràcter diacrònic de l'absentisme escolar**

En aquest apartat on es presenta l'evolució de l'absentisme escolar, és necessari remarcar, que l'absentisme escolar presenta una dimensió històrica, social i biogràfica. Per això, comprendre i interpretar l'absentisme requereix considerar-ho en termes diacrònics[13], i des d'una doble dimensió: sociogenètica i psicogenètica.

Com a **fenomen sociogenètic**, podem puntualitzar que es tracta d'un **procés històric**, no dissociable del desenvolupament de l'escola de masses i la generalització de l'escolarització obligatòria. També suposa considerar-ho com a fenomen determinat socialment i diferenciat en l'espai i el temps, és a dir, considerar la existència de determinants estructurals (desigualtats socials), de factors econòmics, socials i culturals que incideixen en la seva distribució, desigual segons territori i grups socials. Com a **procés social** l'absentisme escolar no només reflecteix les desigualtats estructurals (de classe, ètnia i gènere) que expliquen que determinats grups socials siguin més proclius a l'absentisme, sinó que aquesta dimensió li confereix una significació social diferent segons el context en el que es produeix.

L'absentisme escolar també té una **dimensió psicogenètica** i **biogràfica**. L'absentisme com a succés particular està lligat a la realitat del món immediat del jove, als seus referents quotidians, a percepcions socials que li són significatives i orienten el seu comportament, a la influència del grup d'iguals, a la forma subjectiva com viu la escolarització, a l'existència de dificultats familiars objectives (marginació, mobilitat geogràfica, etc.), a la identificació o manca d'identificació amb la realitat escolar, a les formes de viure l'escola i en l'escola, a l'estatus del jove dins del grup domèstic, a la seva posició social dins del grup d'iguals (identitat psicosocial), a la autointerpretació que fan els altres, així com, a altres successos imprevistos o esdeveniments que poden resultar significatius en la seva trajectòria vital.

Aquest caràcter **plural**, **dinàmic** i **biogràfic** de l'absentisme escolar implica les següents consideracions a tenir presents durant l'emmarcament del concepte:

a) L'absentisme escolar és un **fenomen dinàmic**, no és ni una situació de partida (o característica consubstancial de determinats individus o grups socials), ni una situació d'arribada (punt i final del procés d'escolarització). L'absentisme escolar, com a suma

[13] Manera de considerar els fets des d'una perspectiva evolutiva.

d'absències reiterades en el temps és un procés, té un caràcter dinàmic i canviant, pot iniciar-se com a conseqüència de situacions personals i socials diverses i pot derivar en una relació d'alumnes amb l'escola també diversa. Com a procés, l'absentisme expressa una graduació de situacions que s'inicien de formes diferents i s'insereixen en la biografia d'un individu, no d'una vegada per sempre sinó evolucionant en el temps, fins a derivar en situacions noves (abandó escolar, reingrés escolar, inserció laboral, altres formes d'adquisició de l'estatus, pràctiques para-delictives, etc.).

b) Es tracta d'un **fenomen de caràcter multiforme**. En el llenguatge del sentit comú l'absentisme queda circumscrit a l'absència física i injustificada d'un alumne a l'aula que tendeix a ser considerat en la mesura que és reiterat i consecutiu. No obstant, altres formes d'assistència inconscient, irregulars o per matèries resulten de difícil control i registre.

Existeixen també altres formes d'absència, vinculades a les formes com l'alumnat viu i participa de la seva escolarització. Es tracta d'un absentisme que podríem denominar *virtual*, definit per l'actitud d'inhibició o estranyament de l'alumne dins l'aula (Jackson, P. 1975:130).

Autors com Mau (1992), entre d'altres, utilitzen el concepte "alineació" i el seu caràcter multidimensional, en el context de l'escola per desenvolupar quatre dimensions del mateix, des de la perspectiva de l'alumnat: "*powerlessness*" (que es pot traduir com deixadesa), "*social estrangement"* (retraïment, i inclou un procés d'aïllament físic, mental o emocional en relació amb l'escola); *meaninglessness* (dissociació i irrellevància dels aprenentatges escolars, que són considerats no significatius per l'alumne) i *normlessness* (o rebuig a les normes socials).

Aquestes quatre formes d'alienació escolar, expressen diferents actituds de l'alumne a l'aula que poden traduir-se en absència física, virtual, aïllament o rebuig i conflicte escolar.

c) L'absentisme escolar és un **fenomen variable i heterogeni**, malgrat que la imatge social que manipulen els mitjans de comunicació, l'escola, els programes d'intervenció social o altres agents, tendeix a desconsiderar la diversitat de situacions personals i socials dels alumnes absentistes, els quals són vistos com si formessin un grup social homogeni constituït per individus perfectament intercanviables. La realitat és que l'absentisme escolar és un fenomen que amaga una pluralitat de situacions

socials i vitals[14]. La variabilitat interna de l'absentisme es tradueix en unes carreres d'absentisme estructurades per una diversitat de trajectòries: diferents situacions personals i familiars de partida, diferents situacions i representacions escolars, diferents posicions socials de l'individu i les famílies, un pes desigual del grup d'iguals, diferents projeccions de futur, diferents expectatives personals i familiars respecte l'escola, que requereixen d'estratègies d'intervenció.

d) L'absentisme és un **procés interactiu i biogràfic**, una **resposta activa e interactiva**. L'abandó temporal de l'escola pot ser el resultat d'una decisió personal, associada a un fet puntual, a una resposta de diferenciació respecte a la cultura escolar, pot ser expressió o producte d'una subcultura específica, de la influència del grup d'iguals en la construcció de la identitat escolar i social del jove, etc. Les carreres d'absentisme escolar tenen una dimensió activa e interactiva en la seva producció i desenvolupament. Es tracta d'una resposta activa del subjecte davant l'escola, a partir del moment en que aquest té autonomia per decidir respecte de la seva escolarització. En el cas d'adolescents, les experiències d'absentisme escolar s'insereixen en la biografia del jove mediatitzades pels seus trets psicològics i pel fet de pertànyer a un grup d'iguals que incideix sobre la identitat escolar de l'individu però també sobre la identitat social. Les experiències d'absentisme poden tenir una significació escolar i social diversa en funció de la resposta donada per la institució escolar, la trajectòria escolar prèvia de l'individu i la seva història de vida.

Tanmateix aquestes experiències d'absentisme poden tenir implicacions futures diferents en funció dels paràmetres abans esmentats, així com, de les expectatives escolars del jove i de la seva família. En aquesta sentit, una situació d'absentisme escolar pot integrar-se dins de carreres llargues i complexes o dins de carreres curtes i poc compromeses.

e) L'absentisme escolar és **un procés determinat a nivell institucional i polític**. Considerar l'absentisme escolar com el resultat de l'abandonament o la negligència de determinades famílies o com a patologia d'un alumne (problemes de caràcter o personalitat, trets d'identitat, etc.), distorsiona la comprensió del fenomen i dels processos institucionals que contribueixen al seu desenvolupament, doncs, l'alumne és

[14] El caràcter extrem dels condicionants del medi familiar i de l'entorn social serien l'origen d'aquesta homogeneïtat i tindria un efecte d'anivellament sobre les trajectòries individuals i la identitat de cada infant i jove.

presentat com un ésser passiu, que sofreix i suporta les dificultats del seu medi social i material. Els processos de desenvolupament de l'absentisme escolar es veuen modificats a nivell institucional perquè l'escola és l'espai en el que es produeixen determinades estratègies d'intervenció, control de l'assistència, pràctiques de sanció i etiquetatge de l'alumnat, etc.[15]

D'aquesta manera l'absentisme escolar és un fenomen determinat política i institucionalment. La desigualtat social i d'estructura de classes, el paper de l'Estat en matèria d'educació, les reformes educatives, la definició legal de l'edat d'ensenyament obligatori, el discurs pedagògic dominant, i les pràctiques pedagògiques de les escoles, incideixen sobre la realitat educativa a les aules i sobre l'alumnat susceptible de desenvolupar pràctiques absentistes.

En definitiva, la Institució Escolar pot jugar un paper pro-actiu en relació amb l'absentisme escolar. També les Administracions Públiques amb les seves intervencions generals i específiques hi contribueixen.

Com a exemple d'actuació municipal trobem el cas de l'Ajuntament de San Sebastián de los Reyes, municipi de la Comunitat de Madrid (Veure Annex 2: Ordenança municipal sobre absentisme escolar). Localitat on a finals de l'any 2005 es va elaborar/dissenyar una ordenança d'actuació municipal contra l'absentisme escolar. Dictaminant una normativa d'intervenció i establint unes sancions econòmiques dirigides als pares i/o tutors legals per incompliment de les seves obligacions tutorials i educatives i per esdevenir agents educatius passius davant la casuística de l'absentisme escolar.

[15] En aquest cas l'absentisme escolar, expressió d'una desigualtat social que l'escola reprodueix, esdevé expressió de l'habitus particular d'un alumne o d'un grup d'alumnes, i és la resposta activa d'aquests a la imposició d'un arbitrari cultural i d'un habitus legimitat socialment, que el sistema escolar inculca a través de l'acció pedagògica (Bourdieu: 1977).

2.1.4 Factors que intervenen en l'absentisme escolar

És important fer notar que en els estudis sobre aquest fenomen, molt poques vegades apareix l'escola com a causa o com un context en el qual l'impacte de les condicions socials o familiars és potencialment rellevant (Rué, 2003). En poques ocasions s'analitzen les causes originades en la institució escolar (la dinàmica del centre, un professor específic, la cultura de centre dominant...).

Per tant, l'interès d'algunes definicions rau, com hem vist anteriorment, en el fet que aquestes causes són considerades al mateix nivell que el nen i la seva família (Inglés, 1994).

L'anàlisi dels possibles factors relacionats que poden donar lloc a l'absentisme escolar esdevé d'una gran importància per a la seva classificació, bé sigui sota la perspectiva de la prevenció, o bé sota la perspectiva correctiva. La unificació de criteris hauria de ser un fet, ja que aclariria i agilitzaria tant la informació existent, com els treballs futurs que poden realitzar-se. I aquest és un principi que s'ha intentat aplicar en l'elaboració del protocol d'actuació del context de Palafrugell.

Ribaya (2004) va elaborar la següent llista de possibles factors relacionats amb l'absentisme escolar, que ens poden ajudar a establir indicadors de detecció:

- L'ensenyament no és atractiu (s'avorreixen, no veuen progressos).
- La marginació social, la manca d'integració social.
- La pertinença a famílies on l'absentisme escolar és un fet habitual.
- La situació de partida desavantatjosa i la inadaptació social.
- La pertinença a famílies amb economia precària.
- El desfasament entre edat i curs.
- La despreocupació i absència dels pares.
- La manca de sensibilitat en determinats centres educatius i per part de l'administració.
- El treball dels menors en l'economia submergida o en negocis familiars.

- Les situacions de desarrelament familiar per tenir els pares morts, en tràmits de separació o ja separats, a la presó, tenir com a tutor a altres persones de l'entorn familiar, etc.
- Acompanyament als pares que es traslladen freqüentment per treballs de temporada, venda ambulant, fires, etc.
- Les situacions d'abandonament greu en les què viuen molts menors.
- El valor nul o quasi nul que se li dóna a l'escola en alguns sectors de la població.

Prosseguint amb l'espai de factors relacionats amb l'absentisme escolar, esdevenen rellevants les aportacions facilitades per Inglès (1994), que ens assenyala que hi ha **quatre tipus de factors** relacionats amb la conducta absentista, on al seu temps hem de tenir present el punt de vista que adoptem:

- **Factors centrats en el nen/a, jove:**

a) Psicològics: sentiment d'estar desplaçat o no considerat; manca d'autoestima; trastorns cognitius; escala de valors diferents a la vigent a l'escola.

b) Sociològics: centrats en un entorn familiar amb mancances; en les normes i valors dels grups d'infants; en el medi social, les seves limitacions estructurals i normatives; i centrades en el medi urbà.

- **Factors familiars[16]:**

a) Famílies passives: quan la pressió que fa la família vers l'escola és mínima o nul·la. No es motiva el nen per anar a l'escola ni es dóna cap valoració al món escolar en el qual viu el nen.

b) Famílies actives: en aquest cas, la família motiva al nen o la nena a realitzar absentisme per alguna pràctica pseudo-laboral que obliga al nen a no assistir a l'escola o centre d'ESO.

[16] Classificació feta en el Pla d'Infància de l'Ajuntament de Barcelona, Inglés (1994).

Monge (1992), puntualitza en aquest espai que els factors més importants relacionats amb l'absentisme escolar lligats al medi familiar són:

- Les dificultats i les relacions conflictives en el sí de la família.
- Les toxicomanies i els seus problemes associats.
- La despreocupació per l'educació dels fills o la no-valoració de l'escola.
- L'excés de responsabilitats o de feina per part dels progenitors.
- Les situacions econòmiques precàries i determinats tipus de feina (venda ambulant en mercats, verema, ...).
- La mobilitat geogràfica.
- La sobreprotecció (per exemple; escolarització tardana en els més petits).
- La manca d'autoritat.

En un estudi desenvolupat a Barcelona per l'experta en absentisme escolar Maribel Garcia (2001), i constituït per un grup d'alumnes absentistes.
L'autora conclou que entre les condicions familiars que contextualitzen determinats comportaments relacionats amb l'absentisme es troben les següents realitats familiars, encara que no es poden agafar com a indicadors predictius de conductes absentistes:

- Famílies en situació de marginació social, per raons d'ordre cultural.
- Famílies en situació de pobresa i de marginació econòmica.
- Famílies amb problemàtiques afectives.
- Famílies de classe mitjana, en situació benestant, amb un elevat capital cultural, que sota els supòsits de la llibertat d'educació no escolaritzen als seus fills i filles en el sistema educatiu.

- **<u>Factors centrats en l'escola/centre educatiu</u>;** factors relacionats amb la pròpia escola i la seva organització.

  - Normes i mètodes competitius i individualistes.
  - Escola no integrada en el barri o municipi.
  - Professors poc competents, o no motivats.
  - Professors o escoles que no acullen a l'alumne.
  - Manca d'un projecte pedagògic assumit formalment per tots els docents.
  - Problemes entre alumnes.
  - Espai físic poc apropiat.
  - Factors relacionats amb qüestions acadèmiques o d'aprenentatge.
  - Dificultats del nen-jove per adaptar-se al nivell educatiu que li pertocaria.
  - Dificultats de l'escola per adaptar-se al nivell educatiu del nen-jove.
  - Manca d'una cultura de centre acceptada pels diferents membres de la institució.

- **<u>Factors centrats en l'entorn</u>**

a) Les normes i valors del grup d'iguals. El nen-jove pot no tenir cap mancança de les esmentades fins ara, però en canvi pot veure's arrossegat per una dinàmica absentista marcada pels seus companys.

b) Les provocades per un entorn social i urbanístic molt deficitari.

Seguint amb l'anàlisi de les causes relacionades amb l'absentisme escolar, Rué (2003), comenta que no s'ha de confondre el fet de poder "tenir problemes" (familiars, somàtics, psíquics, culturals, d'idioma, d'alimentació, de pobresa o fins i tot de "petita" delinqüència) amb l'absentisme escolar.

Quan s'analitza el context d'alguna persona que protagonitza conductes absentistes pot ser que es trobin elements o situacions biogràfiques com les esmentades anteriorment, però cal anar amb molt de compte amb aquests elements, ja que també

es poden trobar molts casos que no generin conductes absentistes. En conseqüència, en sí mateixos, no es poden contemplar com a factors de predicció, al menys necessàriament.

Quadre resum 1: Causes multifactorials que provoquen l'aparició de l'absentisme escolar.

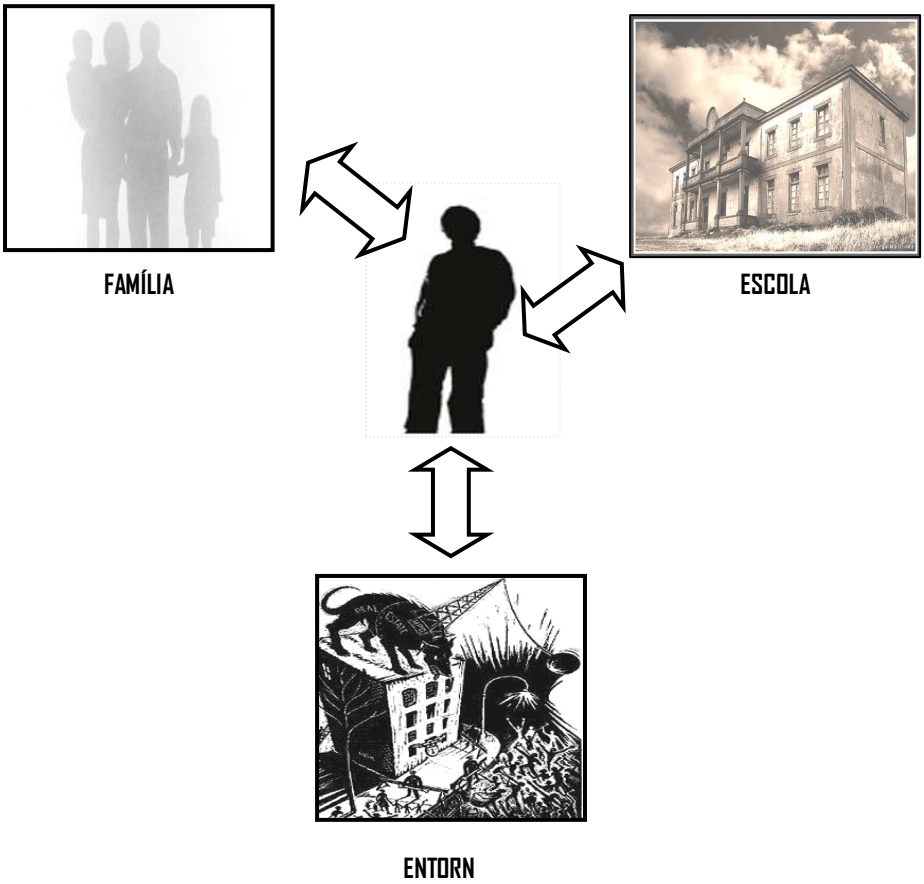

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'estudi: L'absentisme escolar; Prevencions de risc social. Prats, A. (1994)

Rué (2003) proposa una sèrie de situacions diverses que poden ser enteses com a factors relacionats amb el desenvolupament de conductes absentistes de tipus actiu o passiu. Si es tenen en consideració, poden ajudar a orientar als equips docents cap a actuacions preventives en el moment que es comencin a detectar a l'aula.

Algunes d'aquestes consideracions són:

- La incorporació tardana a l'escola.
- Manifestació d'una motivació escolar baixa.
- Manifestació d' un cert grau de retard acadèmic.

- Desenvolupament de conductes d'hipolaboriositat[17].
- Ser alumnes problemàtics o "conductuals" (termes utilitzats en molts centres educatius).
- Pertinència a grups de nois i noies amb determinades problemàtiques socials i/o psicopatològiques.

Cal comentar també que hi ha altres autors com García (2003) que mostren les seves reticències a utilitzar les tipologies de factors relacionats, pel risc que comporta caure en l'essencialisme i la unilateralitat. Donat que la focalització de l'absentisme sobre els problemes socials, familiars, de comportament, com a desviació individual o com a resultat d'un distanciament cultural (per factors ètnics o de subgrup) pressuposa naturalitzar el fenomen i silenciar el seu origen escolar i social.

- **Factors detonants de l'absentisme escolar segons els alumnes**

Segons l'estudi realitzat per Rué (2003) a 24 joves d'entre 13 i 16 anys de quatre municipis de la província de Barcelona que presentaven comportaments absentistes, (realitzats a través de l'anàlisi de les entrevistes). Els propis alumnes, consideren que els principals factors desencadenants de l'actitud absentista, són els aspectes de caràcter psicodinàmic (entenent-los, com aquells elements de naturalesa afectiva que són susceptibles de dinamitzar positivament una conducta).

Aquests elements són, a la vegada, efecte o producte tant de les estratègies comunicatives de les persones, com de les interaccions que un entorn determinat és susceptible d'oferir o potenciar. Així, l'interès, la perseverança, l'empatia, la resistència a la frustració, etc., són dimensions que es tradueixen en actituds, les quals depenen de la pròpia autoimatge del subjecte.
Però l'autoimatge elaborada, sigui més positiva o negativa, depèn del tipus d'experiències viscudes i de la manera que aquestes s'han viscut en un medi determinat.

Les experiències relatades pel grup de joves entrevistats, incideixen, per la manera que estan narrades, en la perspectiva emocional i en termes d'actitud personal (funcionament institucional i els efectes no visibles que pot generar). D'aquesta

[17] La hipolaboriositat i les conductes desadaptables dins l'aula dels alumnes configuren la inadaptació escolar externa.

manera, les emocions juguen un determinat paper, en funció del tipus de "capital afectiu" que un subjecte troba en el seu entorn immediat, sigui aquest el medi familiar, el del nucli de socialització primari o el del medi escolar.

De l'anàlisi d'aquestes entrevistes se'n desprèn que ningú està disposat a tolerar una pèrdua d'autoestima, per sota d'un nivell crític que depèn del propi subjecte i del recolzament afectiu del seu entorn. Quan el subjecte percep aquesta disminució d'autoestima tracta de compensar-la mitjançant conductes alternatives. Si en aquestes troba el "capital afectiu" que li falta, a curt termini, es mantindrà en elles.

Segons l'estudi, les conductes absentistes estan causades per **tres tipus de factors**: els dos primers tipus actuen com a detonants primaris de l'absentisme (es tracta de factors que apareixen com a suficients per justificar l'abandonament de l'escolaritat segons els propis alumnes), mentre que els factors del tercer tipus actuen com a detonants secundaris (són aquells factors que tracten de restituir algun efecte percebut com a causa de l'abandonament):

- **Detonants primaris**: quan el sentiment de pèrdua de la pròpia autoestima personal o acadèmica o la manca de coordinació entre els interessos culturals i formatius de l'alumne es conjuga amb una sobreprotecció afectiva dels iguals o del nucli familiar, segons els resultats de les entrevistes, permet predir un alt risc d'absentisme. Cal fer notar també, la important influència neutralitzadora o preventiva que pot exercir l'escola com a entorn d'oportunitats. Així doncs, l'absentisme escolar no només indica una conducta dels individus, sinó que també posa de manifest un determinat paper de l'escola.

- **Detonant secundari**: aquest el conformen el tercer grup de raons que aporten els alumnes absentistes; l'intent de cercar recolzament psicosocial per a restituir la imatge o l'autoestima lesionada o el fet de cercar suport social o afectiu entre el grup d'amistat o entre els familiars directes per deixar d'assistir a l'escola.

2.1.5 Tipologies i classificacions de l'absentisme escolar

En aquest darrer apartat d'anàlisi i aproximació teòrica sobre els diferents elements, factors que s'interrelacionen en el sorgiment de l'absentisme escolar. Cal desenvolupar una classificació del mateix, reconsiderant els contextos en el qual s'origina i la periocitat i freqüència en el qual es presenta, per tal d'entendre els diferents tipus d'absentisme escolar que desenvolupen els alumnes.

Per acabar, i a mode de complement de la classificació de les tipologies d'absentisme escolar, es plantegen les tipologies d'actituds, que solen desenvolupar els alumnes absentistes en el seu pas per l'escola, i s'analitza com aquestes acaben encaminant el fenomen cap a un àmbit en concret.

- **Classificació segons el context d'origen**

L'absentisme escolar pot derivar, si és reiterat, en situacions de risc, de fracàs escolar i d'abandonament prematur de l'ensenyament, tot afavorint l'aparició de desigualtats socials, atur, delinqüència, baixos nivells de formació.... i convertint allò que inicialment era un problema educatiu en un problema social.

És per aquesta raó que esdevé important identificar els orígens del fenomen, per a poder fer un abordatge i reconduir-lo. Choquet i Ledoux (1994) i Ribaya (2004) coincideixen en assenyalar les dificultats escolars, socials i familiars com a contextos que afavoreixen l'absentisme escolar.

Segons Ribaya (2004) podem distingir els següents tipus d'absentisme escolar en funció del context on s'originen:

1. D'origen familiar:

- **Actiu**: provocat per la pròpia família. Els nens o nenes són utilitzats per contribuir a l'economia familiar o per a assumir rols paterns (fer-se càrrec dels seus germans, ...).

- **Passiu**: neix com a conseqüència que la preocupació de la família cap a l'assistència a l'escola és mínima o nul·la, motivada per l'absència de valors culturals. No li donen importància a l'educació, i es dóna una absència de disciplina dels horaris escolars, la qual cosa dificulta l'assistència regular dels seus fills i filles al centre educatiu.

- **Desestructurat**: sorgeix normalment en les famílies amb problemes relacionals en l'àmbit de la parella, precarietat en el treball, addicció a les drogues, ... la qual cosa dificulta l'atenció dels pares cap els fills

- **Nòmada**: neix com a conseqüència que la família es dedica a realitzar activitats temporeres (fires, itinerants, ...), produint-se l'absència del nen o nena, només en períodes determinats.

2. D'origen escolar:

Aquest absentisme es manifesta per un rebuig i una manca d'adaptació de l'alumne en el centre educatiu. També pot ser conseqüència de la manca de recursos de la pròpia institució educativa per atendre les dificultats i característiques d'alguns alumnes que requereixen un tractament individualitzat.

3. D'origen social:

L'alumne es deixa influir per la dinàmica absentista dels seus companys/es, amics/gues, veïns/nes, per les condicions o ambient del barri, per condicionaments culturals, ... que no valoren l'educació com a suport pel desenvolupament integral de les persones.

- **Classificació segons la periodicitat i freqüència**

Existeixen en l'actualitat una proliferació de tipologies utilitzades en diferents zones territorials per a catalogar les conductes absentistes, a vegades per iniciativa dels serveis educatius locals, a vegades a partir de la inspecció educativa o fins i tot a partir dels propis centres. Rué (2003)[18] ha desenvolupat un estudi en cinc municipis de la província de Barcelona i extreu cinc classificacions diferents, a considerar:

MODEL A:

Grau 1: lleuger (fins a 8 faltes al mes)
Grau 2: greu (de 9 a 19 faltes al mes)
Grau 3: Crònic (més de 20 faltes al mes)
Grau 4: Abandonament
Grau 5: Desescolarització

[18] Opció citada.

MODEL B:

Aïllat: una part del dia

Preventiu: 1-3 dies al mes

Periòdic: 3-7 dies al mes

Parcial: 7-15 dies al mes

Total: més de 15 dies al mes

MODEL C:

Baix: 1-6 dies al mes

Mig: 6-11 dies per mes

Alt: més d´11 dies al mes

MODEL D:

Puntual: sobre 10 absències trimestrals

Esporàdic: 1 dia per setmana de mitjana

Regular: 2-3 dies per setmana

Crònic: 4 dies per setmana o més

Intermitent: apareix i desapareix

MODEL E:

Segons el temps:

Aïllat o esporàdic: 1-3 faltes al mes

Perllongat: més de 3 faltes al mes

Total Abandonament.

Segons la forma:

Mitja jornada

Impuntualitat

Abandonament de l'escola en hores lectives

De les classificacions analitzades en l'estudi de Rué (2003), aquest aconsella que una de les més ajustades al que ell considera absentisme escolar és:

- Passiu a l'aula.
- Aïllat.
- Impuntual entre classes.
- Impuntual a primeres hores.
- Crònic (no assistir a classe més de tres dies mensuals de forma reiterada i sense justificació. Faltar més de tres setmanes).
- Alumnes amb tres o més matèries suspeses.

Per la seva banda, Monge (1992), i d'una manera molt clara i concisa, classifica[19] l'absentisme escolar en cinc tipus clarament definits:

- ✓ **Absentisme esporàdic:** és aquell que es caracteritza per una freqüència que podríem qualificar de baixa o si més no de moderada. En un intent de quantificació el situaríem en una mitjana no superior a un dia per setmana.
- ✓ **Absentisme regular:** presenta una freqüència més elevada que podríem centrar en els dos o tres dies per setmana de mitjana.
- ✓ **Absentisme crònic**: el qualificaríem així, quan la mitjana sigui igual o superior als quatre dies a la setmana.
- ✓ **Absentisme puntual:** Absències que s'observen en un moment donat, sense que hi hagi una continuïtat, però que pel seu nombre total, superen les tolerables. En un principi, sinó augmenta, no és excessivament preocupant, encara que cal tenir-ho en compte.
- ✓ **Absentisme intermitent:** Aquesta es produeix quan es presenta i/o desapareix cada cert temps, i que pot ser causat per l'atzar o bé lligat a un fet concret.

[19] Cal tenir present, que en qualsevol moment un cas d'absentisme escolar pot passar d'un nivell a l'altre segons la seva evolució.

En altres centres educatius classifiquen als alumnes que fan absentisme segons les categories següents: esporàdic d'aula, impuntual d'aula i centre, recurrent o periòdic regular de centre i/o aula, desescolarització limitada, absentisme crònic i desescolarització (Rué, 2003).
També García (2001) ha trobat diferents conceptualitzacions en diferents iniciatives locals de l'àrea metropolitana de Barcelona: puntual, intermitent, crònic, no matriculat.

A partir de la classificació presentada pel Defensor del Menor de la Comunitat de Madrid (2005), les formes d'absentisme es poden resumir de la següent manera:

- ✓ **Absentisme del retard:** els alumnes que el practiquen arriben sistemàticament tard a la primera ora. Encara que no és pròpiament dit una forma d'absentisme, si que és considerat un precursor de l'absentisme més regular i denota una falta de motivació (Blaya, 2003).

- ✓ **Absentisme de l'interior** (alguns autors ho denominen passiu): malgrat la seva presència física en el centre, els alumnes que el practiquen és com si estiguessin absents; intenten passar el més desapercebuts possible i passen el temps mentre s'acumulen les dificultats escolars.

- ✓ **Absentisme selectiu:** fa referència a que l'alumne no rebutja de forma global l'experiència escolar, sinó que elabora formes per evitar alguns aspectes de l'escola, faltant algunes classes o algun dia a la setmana.

- ✓ **Absentisme sense causa justificada:** es caracteritza per absències freqüents al centre escolar. No existeix acord sobre la seva definició quantitativa, oscil·lant entre les xifres que van del 20% de faltes injustificades al 65% d'absència del temps escolar obligatori en un trimestre. Es caracteritza per certs trets de l'alumne:

    - fort rebuig de l'escola.
    - retard escolar.
    - amistats amb grup d'iguals absentistes.
    - germans/es absentistes.
    - aparició a final de l'educació primària i començament de secundària.

Aquests alumnes es troben sovint en famílies amb problemes socials i psicològics. Justifiquen la necessitat de polítiques de prevenció i de reinserció, ja que en les seves formes més greus apareix a vegades associat a consum de drogues, sortides de nit, conductes violentes i simptomatologia depressiva.

- ✓ **Absentisme encobert pels pares:** s'han definit diferents tipus d'absències autoritzades pels pares:
  - Pares amb una cultura anti-escolar, marginals, sovint agressius i hostils cap als representants de l'escola. Solen tenir condicions de vida precàries.
  - Pares laxos, conformistes que encobreixen els actes dels seus fills.
  - Pares frustrats, pensen que l'escola no fa el que hauria de fer pels seus fills.
  - Pares angoixats que tenen necessitat que els seus fills es quedin a casa per ocupar-se d'ells. Sovint es troben situacions de violència domèstica, divorci,.. Les dificultats psicològiques sovint estan relacionades amb dificultats econòmiques.
  - Pares utilitaris, tenen els seus fills a casa perquè els ajudin a la feina. A vegades va lligat a la immigració (les nenes han d'ajudar a casa).

- ✓ **Fòbia escolar:** alguns nens tenen por d'anar a l'escola. Normalment sol manifestar-se en els nens més petits, en les primeres etapes de l'escolarització. I pot ser causat per l'angoixa de la separació de la seva família. La fòbia escolar, és un trastorn d' ansietat per estar a l'escola, i en els casos més greus pot aparèixer atacs de pànic, timidesa,... Altres nens mostren angoixa sobre les seves habilitats, mostrant por de ser avaluats pels professors, jutjats pels seus companys o de parlar en públic.

- **Tipologies d'actituds dels alumnes que presenten conductes absentistes**

Analitzar el fenomen de l'absentisme escolar requereix, com ja s'ha presentat en apartats anteriors, d'un plantejament holístic i global que consideri els determinants estructurals de les desigualtats socials i escolars, i d'una perspectiva microsociològica i interactiva que permeti la comprensió dels processos. L'absentisme escolar no és ni una situació de partida (o característica consubstancial de determinants individus, grups socials o ètnics), ni una situació d'arribada (punt i final del procés d'escolarització).

Per contra, i com ja s'ha presentat, l'absentisme escolar és un procés social dinàmic i multiforme, resultat d'una interacció de factors que s'insereix en la biografia de l'alumne i evoluciona en el temps donant lloc a noves situacions: abandó definitiu, reingrés en el sistema educatiu, pràctiques pre-delictives, inserció laboral, o altres. Però l'absentisme escolar és també un fenomen interactiu i heterogeni que es tradueix com bé ens diu Rué (2002) en trajectòries de ruptura escolar condicionades per diferents factors: socioeconòmics i culturals, desiguals trajectòries escolars, de rendiment, la posició social de les famílies, el pes del grup d'iguals, les percepcions sobre el futur, les expectatives personals i familiars respecte l'escola, etc.

Val a dir que no totes les situacions de risc (condicionants socials i familiars) acaben configurant trajectòries d'absentisme escolar, ni totes les causes de l'absentisme s'expliquen pels condicionants socials o familiars, sinó que es tracta d'una interacció de factors, tal i com il·lustra el següent quadre 2:

Quadre 2: Diferents factors que s'interrelacionen davant de l'absentisme escolar.

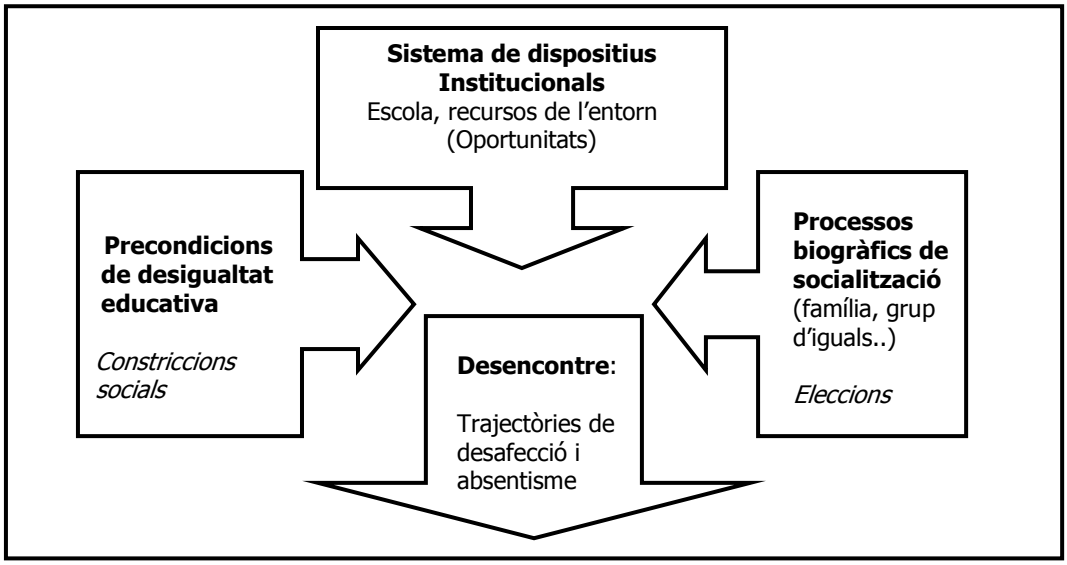

Font: elaboració pròpia a partir de les dades recollides en l'estudi desenvolupat per Rué (2002).

El caràcter extrem dels condicionants del mitjà familiar i de l'entorn social que es troben alguns nens i joves contribueix a generar un discurs homogeneïtzador en la interpretació de l'absentisme escolar. Com a conseqüència, les trajectòries individuals i la identitat dels nens i joves es tendeixen a posar sota el mateix nivell. Com assenyala Lucchini, R. (1993), en relació amb els nens del carrer, els nens i joves absentistes tendeixen a ser percebuts com "una víctima del mitjà o com un perill per a l'ordre públic. En ambdós casos és considerat únicament com objecte a penalitzar, però molt poques vegades com un subjecte amb identitat personal, en un mitjà social concret i enmig d'una cultura especifica, amb autonomia pròpia". (Lucchini:1999, p. 14).
Però l'absentisme escolar té també una dimensió interactiva en la seva producció i desenvolupament. Es tracta d'una resposta activa o passiva del subjecte i/o les famílies davant l'escola, condicionada, al mateix temps, per les pràctiques pedagògiques de la institució escolar i els itineraris escolars previs.

Podem establir l'existència de tres tipus d'actituds diferenciades de l'alumnat i les famílies amb pràctiques absentistes a l'escola. La tipologia es desenvolupa sobre la base de dos eixos d'anàlisi clàssics de la sociologia de l'educació: un eix d'identificació instrumental i un eix d'identificació expressiva. Per identificació instrumental s'entén la identificació amb el valor de canvi que se li pressuposa l'escola en la nostra societat (assumpció dels valors d'igualtat d'oportunitats i expectatives de promoció social), mentre que la identificació expressiva suposa una identificació amb la cultura que representa l'escola, és a dir, pressuposa participar d'una cultura netament acadèmica o pro-escola, per tenir com valor central el treball dur i l'èxit acadèmic.
Les tipologies absentistes són tres:

Quadre 3: Tipologies absentistes.

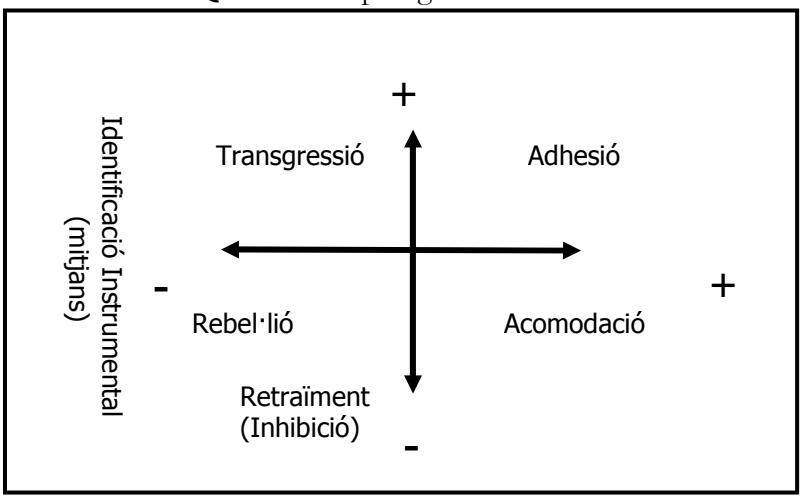

Font: elaboració pròpia a partir de les dades recollides en l'estudi desenvolupat per Rué (2002).

Un primer tipus d'actitud va expressada pel que podríem denominar comportaments de **transgressió**, que expressen un distanciament de l'alumne i/o del seu entorn personal i familiar pel que fa a les exigències de l'escola, els seus procediments i normes, sense arribar a qüestionar la cultura escolar ni a la pròpia institució. Es tracta d'actituds que no necessàriament han de pressuposar una pràctica reiterada d'absentisme, sinó el qüestionament d'alguns procediments i normes escolars, o a la manca d'hàbits. Com per exemple l'absentisme de primera hora del matí d'algunes famílies, a l'escola primària (tal i com es podrà observar durant el present estudi).

En altres casos, s'explica com a conseqüència de problemes de socialització familiar (desatenció, sobreprotecció, manca d'hàbits) o de formes de tempteig i transgressió a les normes institucionals, molt propi de l'adolescència i que pot afectar a tots els grups socials.

Un segon tipus vindria representat per aquelles actituds que expressen formes de **rebel·lió escolar**, i pressuposen una resposta activa de l'alumne que rebutja l'escola davant d'una trajectòria escolar negativa. L'adolescent recrea formes culturals actives "de rebuig escolar" en confluència amb el grup d'iguals, o la família, expressant les formes més dures d'absentisme.

Un tercer tipus d'actituds són la **inhibició escolar i la indiferència** davant l'escola. El retraïment, o la inhibició, sovint s'associa a situacions de baix rendiment escolar, a determinades condicions socio-familiars de precarietat extrema, al fracàs instructiu reiterat, etc., que condueix a l'alumne a una situació de desafecció[20] escolar. Aquesta actitud pot també donar lloc a actituds de passivitat d'alumnes presents físicament a l'aula però que no participen de les activitats que es desenvolupen.

En definitiva, podem establir que l'absentisme escolar pot ser considerat un fenomen plural en la mesura que expressa un diferents per de les constriccions socials[21] i detonants secundaris, vinculats a un procés biogràfic personal, familiar i escolar. En alguns casos són pràctiques que expressen una forma de transgressió de les normes, en unes altres, una actitud d'estranyament davant l'escola i les forces d'oposició a la cultura escolar, significacions diferents sobre les quals caldrà pensar la oportunitat e interès de dissenyar intervencions socioeducatives diferenciades.

---

[20] Manca d'afecte.
[21] Desigualtats socials de partida.

Aquestes tipologies ens ajuden a saber el tipus de conducta, però no són útils per a comprendre per a comprendre per quines raons certs alumnes les desenvolupen. Comprendre el fenomen ens urgeix, ja que d'aquesta comprensió depèn una intervenció preventiva o correctora i pal·liativa d'aquest fenomen. En conseqüència, cal contemplar les absències o situacions d'absentisme de fet no com causes en si, sinó com **indicadors** i potencials catalitzadors d'actituds consolidades de rebuig i desafecció cap als processos formatius escolars. Això significa també que no podem atribuir a tots els subjectes que experimenten pre-condicions de risc la situació d'absentisme.

Per tant, l'alumne absentista és el que manifesta una reacció defensiva davant un mitjà que "no li agrada" o "rebutja" i aquest mitjà rebutjat és, en primera instància, el mitjà escolar i l'entorn educatiu. Aquesta actitud pot contar amb una certa aquiescència[22] o tolerància per part del seu entorn familiar o social més pròxim. Són les causes d'aquesta actitud les quals, en definitiva, ens aportaran alguna llum sobre les diferents cares del fenomen.

Aquesta presa de posició ens durà a tenir en compte tant al subjecte com a les seves circumstàncies personals i biogràfiques o als mitjans educatius en els quals es mou, siguin aquests el mitjà familiar, el grup d'iguals, o bé els mitjans institucionals. Un pla per a lluitar contra l'absentisme escolar ha de contemplar respostes en aquests tres àmbits (personal i familiar; en el pla d'acció dels centres i en relació a l'entorn social a on s'ubica), així com enriquir-los mitjançant diverses propostes o programes socials d'intervenció i tractar de flexibilitzar el mitja escolar.

[22] Consentiment tàcit, passiu; no-oposició.

2.2 ABSENTISME ESCOLAR VS FRACÀS ESCOLAR

En el present apartat es fa una aproximació als termes epistemològics que es solen utilitzar com a substitutoris de l'absentisme escolar, i que en anteriors apartats s'ha presentat i treballat breument. L'objectiu, es centra en discernir el que l'absentisme escolar no és per facilitar el treball dels professionals i agents socioeducatius que intervenen i/o han d'engegar actuacions de prevenció, detecció i/o intervenció sobre el fenomen de l'absentisme escolar.

Per a complementar l'apartat, i sent conscient que en un estudi com el present, a on s'analitza l'absentisme escolar des de diferents vessants (perspectiva eclèctica i global), s'ha considerat com a necessari introduir un apartat que tracti sobre el fracàs escolar, i a on s'especifiquin les seves principals causes i conseqüències. Amb l'objectiu de complementar i enriquir el marc teòric sobre absentisme escolar amb les consideracions i causes que originen el fracàs escolar.

2.2.1 El que l'absentisme escolar no és

L'absentisme escolar sovint es confon amb altres realitats escolars pròximes com són la no-escolarització, la desescolarització, l'abandonament escolar, i recentment el fracàs escolar. A diferència de la no-escolarització que sol produir-se en les primeres edats, l'abandó escolar, la desescolarització i el fracàs escolar són problemàtiques més presents en l'escolarització d'adolescents entre els 12 i els 16 anys, és a dir, sobretot, en l'etapa de l'escolarització secundària obligatòria (ESO).

Aparentment pot resultar difícil destriar quan es passa d'una situació d'absentisme escolar a una situació d'abandó, desescolarització i/o de fracàs escolar. Mentre que les situacions **d'absentisme escolar** suposen ruptures i discontinuïtats, trajectòries d'absències i reingressos a l'escola, **l'abandó escolar** suposa una ruptura definitiva amb l'escola, són alumnes que esdevenen desconeguts per l'escola tot i estar matriculats. La **desescolarització**, pel contrari fa referència a aquells alumnes que deixen d'estar matriculats perduts pel sistema d'informació estadística.
Mentre que el **fracàs escolar**, és sinònim de no haver superat satisfactòriament els objectius que el sistema educatiu fixa per complir segons l'etapa/cicle escolar, circumstància que comporta que l'alumne, i segons el cas, adquireixi problemes de caire educatiu, conductual i en forces ocasions d'inadaptació social.

El següent quadre 4 aporta algunes precisions terminològiques al respecte i s'encarrega de presentar les principals diferències entre els diferents termes:

Quadre 4: Precisions terminològiques voltants a l'absentisme escolar.

Alumnes Escolaritzats: fa referència als alumnes que han formalitzat el procés de matriculació a una escola. Entre els alumnes escolaritzats convé distingir les situacions d'absentisme escolar i les situacions d'abandó.

Alumnes no escolaritzats: fa referència a aquells alumnes que no es troben matriculats. Sovint es tracta d'un fenomen que es dona entre alguns joves adolescents nouvinguts, en edats d'escolarització obligatòria, que no han estat mai matriculats en cap centre. També pot donar-se, tot i que en un menor grau, en les primeres edats d'escolarització.

Alumnes desescolaritzats: fa referència als alumnes que deixen d'estar matriculats, tot i no haver superat el temps d'escolarització obligatòria. Es tracta de situacions que tendeixen a donar-se en major grau en el trànsit de l'escola primària a l'escola secundària, i amb major freqüència entre algunes minories ètniques (com amb la present diagnosi socioeducativa de Palafrugell es podrà comprovar). La detecció d'aquestes situacions són més complexes donat que es poden donar fenòmens de mobilitat geogràfica que dificulten la detecció d'aquestes situacions

L'abandó escolar: suposa una ruptura definitiva amb l'escola, tot i estar matriculats han deixat d'assistir, optant per l'abandonament de l'escola.

Fracàs escolar: fa referència als alumnes que durant la seva permanència en l'escola no han aconseguit una preparació mínima que els faciliti gaudir d'unes competències i habilitats necessàries.

Font: elaboració pròpia a partir de l'anàlisi de les diferents definicions analitzades.

Cal concretar que en diverses ocasions, i com ho demostren diferents estudis portats a terme com "*Estructura social del fracaso escolar en la ESO, dentro de la Comunidad de Madrid, 2003*"[23], que el fracàs escolar pot desencadenar en una introducció en la pràctica de l'absentisme escolar. Amb això, no vull dir que el fracàs sigui sinònim d'absentisme, sinó que aquest primer pot facilitar el sorgiment del segon.
Durant el present estudi no s'han identificat indicadors explícits que permetin quantificar aquestes realitats, si més no, s'han presentat breument. Donat que existeix una dificultat afegida en el moment de trobar indicadors que facilitin quantificar-les, ja que les informacions estadístiques disponibles sobre l'escolarització descansen en una concepció estàtica i ofereixen únicament dades sobre població matriculada per cursos (no existint dades sobre els fluxos d'alumnat).

A mode de resum, podem establir que els termes que en el nostre entorn es troben més estesos i que trobem associats al fenomen de l'absentisme escolar són els següents:

- Absentisme d'aula.
- Alumnes passius.
- Abandó de l'escolaritat.
- Desescolarització.
- Alumnes invisibles i/o perduts.
- Alumnes no escolaritzats.
- Alumnes que presenten quadres de fracàs escolar.
- Alumnes que presenten quadres de desafecció escolar (fracàs escolar, absentisme i abandonament).

[23] L'estudi es va desenvolupar al 2003 pel Grup d'Estudis del Col·lectiu Baltasar Gracián.

2.2.2 El fracàs escolar

En aquest apartat es fa una aproximació conceptual sobre el fenomen del fracàs escolar, reconsiderant les seves causes i analitzant els principis que han emprat algunes teories alhora d'explicar el per què del fenomen.
S'ha fet una recerca dels autors més influents que han treballat sobre el fracàs escolar, per tal d'aprofundir en la matèria i presentar els aspectes més destacats del mateix.
Cal remarcar, que s'ha considerat important analitzar tant les consideracions, com les causes del fracàs escolar, per tal d'enriquir l'estructura global del treball i complementar l'apartat conceptual de l'absentisme escolar. Donat que entre d'altres conseqüències el fracàs escolar pot comportar l'aparició de conductes absentistes, o si més no, pot esdevenir un indicador clau.

- **Consideracions sobre el fracàs escolar**

Precisar què és el fracàs escolar no és una tasca fàcil, al igual que passava en l'apartat "2.1 Aproximació teòrica i consideracions sobre l'absentisme escolar" a l'hora de conceptualitzar l'absentisme escolar, ja que existeixen nombroses definicions sobre el terme vinculades a diferents perspectives teòriques.

Com podrem analitzar tot seguit, ens trobem davant d'un concepte polisèmic, ambigu i, fins i tot, confús, que s'ha treballat des de diferents corrents i vessants.

En aquest apartat podrem veure com es defineix el fracàs escolar des de diverses perspectives com; no assolir els objectius educatius, no assolir els aspectes curriculars, no adquirir competències bàsiques, no demostrar un rendiment òptim, no obtenir la titulació, sentir-se fracassat malgrat assolir objectius i/o mantenir un bon rendiment, sentir-se desmotivat, etc.

Diverses definicions existents de fracàs escolar associen el fenomen amb el fet de no assolir els objectius educatius d'un curs escolar o d'una etapa educativa. García Pérez (2001), per exemple, defineix el fracàs escolar com "la incapacitat d'una persona per assolir els objectius proposats per un sistema educatiu o un centre escolar per a un determinat nivell curricular".

Seguint en aquesta línia interpretativa, una altra de les definicions emprades i analitzades, associa el fracàs escolar amb no assolir les expectatives curriculars fixades. Citem la definició de Kattia Chaves (2001), que considera que parlem de fracàs escolar quan "no coincideixen les expectatives predeterminades curriculars amb el

desenvolupament d'un estudiant". L'autora, alhora, matisa que "les expectatives curriculars, a vegades, no prenen en prou consideració que hi ha persones diferents, amb capacitats, potencialitats i talents diferents".

També algunes definicions equiparen el fracàs escolar amb no assolir competències bàsiques. En aquest cas, no podem passar per alt el que dicta la *Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación (LOE)* a l'article 20. Segons aquesta, un alumne passarà de cicle quan "hagi assolit les competències bàsiques corresponents i l'adequat grau de maduresa". La llei, a més, exposa que els alumnes que no hagin assolit algun dels objectius de les àrees podran passar al cicle o etapa següent sempre que estiguin capacitats per seguir el pròxim curs.

Tanmateix, hi ha definicions de fracàs escolar referides directament al rendiment acadèmic. A tall d'exemple, la primera definició que introdueix Patiño (2001) al seu article assegura que el fracàs és "un desajust negatiu entre la capacitat real d'un alumne i el seu rendiment escolar valorat acadèmicament". No obstant això, la definició pròpia del psicopedagog ressalta que, especialment, els alumnes que presenten baix rendiment escolar i discapacitats en les matèries instrumentals com la lectoescriptura i el càlcul són casos de fracàs escolar.

Per la seva banda, la psicopedagoga Isabel Menéndez (2004) en un dels seus articles també etiqueta de fracassats aquells alumnes que "no són capaços d'arribar al nivell de rendiment mitjà esperat en funció de la seva edat i el seu nivell pedagògic". L'experta, a més, indica que l'únic criteri que permet avaluar l'èxit o el fracàs "són les qualificacions" i, per tant, el fracàs es tradueix "en suspensos, sempre i quan aquests siguin freqüents i no puntuals".

Des de la perspectiva de rendiment i resultats, Guy Avanzini (1982) resumeix que el fracàs pot ser "obtenir males notes, repetir curs o suspendre assignatures". Avanzini recorda, tal com diu Menéndez , que es cataloga un alumne com a fracassat "quan les seves notes són inferiors a la mitjana". Tanmateix, l'autor critica que les notes "no sempre reflecteixen una manca de treball o d'intel·ligència". Per exemple, ens diu que sovint depenen de la subjectivitat del corrector. Avanzini comenta, a més, que repetir curs "és un altre criteri de fracàs escolar".

Tot i això, ens planteja el fet, que no podem obviar que, a vegades, fer repetir un curs "té per objectiu prevenir un fracàs". Insisteix en què repetir, en alguns casos, comporta que l'alumne assimili millor els continguts.

Finalment, l'autor assenyala que suspendre exàmens és un altre criteri de fracàs escolar, ja que es tendeix a associar l'èxit escolar amb l'aprovat. Alhora, argumenta que "un suspens no reflecteix sempre un fracàs, ja que pot ésser degut a causes emocionals o a altres factors que tenen més a veure amb els correctors i la cultura d'avaluació (...)". No obstant això, l'autor remarca que cal "que hi hagi una certa regularitat en els suspensos i que aquests siguin freqüents per tal de poder parlar de fracàs escolar".

Un altre autor que segueix aquesta línia conceptual és Enrique Pallarés (1989) que també fa una categoria de les situacions que determinen si un alumne és fracassat. Aquest es refereix a les següents situacions: rendiment insatisfactori, no assolir els objectius proposats, no obtenir la qualificació mínima requerida, no aconseguir un grau de satisfacció ni d'autorealització personal.

Pallarés opina que "el rendiment queda definit per la qualificació, que resulta ser un indicatiu d'haver assolit els objectius establerts per a cada matèria, establint una relació entre les qualificacions escolars i les possibilitats de cada alumne". Parlar de rendiment satisfactori, segons ell, suposa "que ha estat delimitada la capacitat de rendiment de l'alumne, i determinar una capacitat o una possibilitat és difícil i a vegades resulta injust".

En quant a no assolir els objectius, l'autor recorda que qualsevol pla d'estudis es proposa uns objectius que han de ser assolits pels alumnes. En teoria, ens diu, les qualificacions que es concedeixen als alumnes són el reflex del grau d'assoliment dels objectius. Pallarés, però, també assenyala que "els objectius poden no ser correctes, i poden no estar ben formulats per al grup d'alumnes". A més, exposa que encara que les qualificacions no siguin insuficients poden no ser assolits els objectius.

El criteri referit a no assolir la qualificació mínima requerida és diferenciat de l'anterior perquè les qualificacions escolars acostumen a ser el resultat de la comparació del rendiment individual amb el rendiment del grup, en comptes de la comparació amb els objectius previstos. En aquest sentit, l'expert adverteix "que cal anar amb compte i no centrar-se exclusivament en aquesta perspectiva del fracàs, ja que les qualificacions són una apreciació administrativa i unidimensional que no consideren alguns dels objectius més importants de l'educació".

En darrer lloc, l'autor també assenyala que fracassar a l'escola pot ser sinònim de "no aconseguir un grau de satisfacció personal i d'autorealització". Es tracta d'un criteri menys objectiu, però Pallarés diu que s'hi refereix perquè "el criteri té en compte la

finalitat última de l'educació i de la pròpia vida humana". L'expert pensa que hi ha alumnes que es senten fracassats malgrat aprovar. I aclareix que a vegades és un sentiment originat per tot el que han de fer per no suspendre.

Paral·lelament, hi ha definicions que relacionen el fracàs escolar amb el fet de no obtenir la titulació que acredita que s'ha superat l'educació obligatòria. Mª Jesús González (2001), en aquest sentit, concreta que el terme fracàs escolar fa referència "als alumnes que al finalitzar l'escolarització obligatòria no aconsegueixen una formació bàsica que els permeti integrar-se de forma autònoma a la societat o comportar-se com a ciutadans responsables". Aquesta autora expressa que l'indicador més habitual per quantificar el fracàs és el percentatge d'alumnes que abandonen prematurament el sistema educatiu i d'aquells que no obtenen la titulació obligatòria.

D'altra banda, Álvaro Marchesi (2004) exposa que per poder entendre el concepte de fracàs escolar cal que ens plantegem què s'entén per mal alumne, concepte que depèn dels objectius de la institució educativa i del model escolar que es defensi. Ens diu que el concepte de mal alumne és canviant i qüestionable, que depèn del moment històric, de la cultura, del model educatiu, etc. L'autor també explica que actualment a Espanya el sistema educatiu qualifica de mals alumnes "aquells estudiants que no acaben l'educació obligatòria i no obtenen el títol oficial que certifica que s'han assolit els objectius bàsics de l'educació obligatòria".

Marchesi comenta que això significa que aquests alumnes "no coneixen els elements bàsics de la cultura, no estan formats per a exercir els seus deures o no estan preparats per a seguir estudiant o treballant". No obstant això, aquest té clar que els alumnes amb dificultats escolars presenten perfils diferents i necessiten una resposta educativa específica. Ell, per la seva part, distingeix tres tipologies d'alumnes amb dificultats: alumnes amb endarreriments significatius en els aprenentatges, alumnes desmotivats i alumnes amb problemes emocionals i de comportament. Concretament, l'autor defineix el fracàs escolar com "no assolir objectius educatius, com la desmotivació de l'alumne i com la manifestació de conductes inapropiades per part de l'alumne".

Finalment, i a mode de resum resulta clarificador que el fracàs escolar no es concep de la mateixa manera segons el posicionament que presentem, i com s'ha pogut comprovar arran de les diferents aportacions portades a terme pels diferents autors analitzats.

Per acabar el present apartat cal presentar les aportacions de l'autor Santiago Molina (1997), que per la seva importància i rellevància ens recorden que el concepte de fracàs escolar està lligat a l'organització del sistema educatiu de cada país, així com els seus objectius i procediments d'avaluació. A grans trets, aquest afirma que els països de la UE coincideixen en dir que el fracàs escolar:

- Està relacionat amb dificultats en l'adquisició de coneixements o amb problemes d'adaptació a l'escola.
- És la reproducció d'una situació final de la formació o l'expressió d'una situació evolutiva complexa.
- Té una naturalesa diferent segons l'edat en la que es constata.

- **Causes del fracàs escolar**

Pel que fa a les causes del fracàs escolar es presenten algunes de les classificacions fetes pels autors anteriorment citats, donat la validesa que presenten les seves obres.

García Pérez (2001) divideix les causes en dues categories; les vinculades al **propi subjecte** i les vinculades al **mestre/educador**. L'expert pensa que les causes subjectives són les següents:

- **Falta d'aptituds**, expressades per un dèficit d'habilitats o capacitat intel·lectual, dèficit d'atenció, problemes de memorització o endarreriment en el llenguatge.

- **Falta d'hàbits d'estudi**, els quals s'adquireixen a través d'un procés d'èxit escolar que comporta l'aprovació social i altres conseqüències desitjades pels alumnes. L'hàbit d'estudi s'adquireix d'altres hàbits instrumentals.

Respecte a les causes extrínseques, es remarquen les relacions amb l'educador. García Pérez argumenta que aquest ha de tenir en compte "les habilitats prèvies i les capacitats de cada alumne per tal d'adequar el procés d'ensenyament-aprenentatge". L'autor critica que no es poden imposar les mateixes condicions d'aprenentatge per a tots els alumnes, i que aquest fet pot afectar l'alumne de manera negativa.

Yolanda Barberán (2006) explica que existeixen nombroses causes que originen el fracàs escolar, ja que aquest pot ser degut a "factors personals, tant de l'infant com de l'educador; funcionals: mètodes i programes portats a terme al centre; o materials, si

l'ambient d'aprenentatge és adequat a nivell material. L'experta classifica les causes en funció de si són endògenes o exògenes".
Les **causes endògenes**, segons aquesta, són les causes personals o les que afecten el nen/a, jove de manera exclusiva. Entre aquestes trobem:

- **Orgàniques:** són les que afecten l'alumne de manera física o sensorial, com problemes visuals o auditius, problemes d'orientació espacial-temporal, o problemes com la dislèxia. Es tracta de problemes físics que provoquen absentisme, cansament o altres circumstàncies que obstaculitzin el rendiment escolar. S'aclareix que els nens que dormen poc o malament i els que no són alimentats correctament solen tenir problemes per seguir bé el curs.

- **Intel·lectuals:** són conseqüència d'un desajust entre l'edat cronològica i la intel·lectual. Els casos de retard mental o de superdotació s'han de considerar en aquest espai.

- **Afectives:** l'experta ens parla d'alumnes sobreprotegits, amb carències afectives, hiperactius, insegurs, amb algun sentiment d'inferioritat, amb pares massa severs, etc., com a la tipologia d'alumne que pot fracassar degut a problemes emocionals.

L'autora exposa que les **causes exògenes** són de tipus ambiental, alienes a l'alumne. Es fa referència a la família, l'escola i la societat. Entre aquestes destaca:

- **Programació inadequada:** s'explica que a vegades hi ha programacions errònies, ja que, per exemple, es pot exigir a l'alumne més del que la seva maduresa intel·lectual li permet fer.

- **Rigidesa del sistema:** es concreta que s'acostuma a exigir per a tots els alumnes d'un curs el mateix i, enfront això, caldria que el sistema fos més flexible i permetés progressar els infants en funció de les seves capacitats.

- Falta de motivació: l'autora critica el fet que no hi ha una correlació real entre els continguts escolars i les necessitats reals de la nostra societat. Això provoca que els alumnes pensin que els seus esforços a l'escola no els serviran en la vida real, que l'èxit acadèmic no els assegura l'èxit professional.

- Falta de mètode: es diu que hi ha alumnes que no saben com estudiar i ningú els ajuda en aquesta matèria. Es fa referència a ignorar el treball d'hàbits d'estudi i treball com a condicions que predisposen al fracàs.

- **Falta de coordinació:** a vegades no hi ha coordinació entre els cursos o cicles escolars, hi pot haver discrepàncies entre els mateixos mestres/educadors, o entre aquests i els pares... Tot plegat pot arribar a confondre l'alumne i aquesta confusió el pot perjudicar.

- **Instal·lacions inadequades:** es suposa que el fet de no comptar amb els recursos materials idonis o amb instal·lacions deficients també pot repercutir en la trajectòria escolar d'un alumne.

- **Els/les mestres:** l'autora concreta que el professor pot transmetre a l'alumne sentiments d'inseguretat i d'infravaloració de sí mateix. Recorda que hi ha molts professors que es veuen desbordats per classes nombroses, o bé no estan prou preparats per a realitzar la seva tasca, o no poden ajudar els alumnes amb dificultats, etc.

Igualment, Isabel Menéndez (2004), atribueix les causes del fracàs escolar a factors orgànics, factors intel·lectuals, factors afectius-emocionals i factors pedagògics. Els tres primers són factors personals (causes intrínseques), l'últim engloba factors externs (causes extrínseques) a l'educand vinculats al procés d'ensenyament-aprenentatge.

Les descripcions concorden amb el que s'ha vist a les explicacions anteriors de les causes del fracàs escolar, segons Yolanda Barberán (2006). Menéndez ens diu que el fracàs escolar pot ser degut a "problemes físics o sensorials, a una manca d'habilitats cognitives, a la situació emocional de l'alumne produïda per alteracions bioquímiques i/o pel seu medi, o bé a un mal plantejament de la pràctica educativa".

Marchesi (2004), per la seva part, exposa quines són les conclusions de l'informe de l'OCDE (Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic) del 1998 titulat *"Overcoming failure at schooll"* respecte a les causes del fracàs, les quals segueixen la línia conceptual ja presentada.
Segons l'informe, el fracàs escolar és el producte de la interacció de tres tipus de variables: **psicològiques, socioculturals** i **institucionals**. Les psicològiques fan referència als factors cognitius i psicoafectius de l'alumne, les socioculturals són relatives al context social de l'alumne i a les característiques de la seva família, les institucionals es centren en l'escola: mètodes d'ensenyament inadequats, currículum pobre, escassos recursos... El document conclou que no s'ha de buscar una explicació simple del fracàs escolar, sinó que s'ha d'abordar des d'una perspectiva

multidimensional. A més, l'informe deixa clar que caldrà posar èmfasi en la naturalesa del fracàs, tenint en compte que està relacionat amb la cultura de la societat i de l'educació; tot i que també es reconeix que la disminució del fracàs depèn de polítiques educatives que abordin el problema en la seva totalitat.

El model que sosté Marchesi per tal de comprendre millor el problema dels alumnes amb dificultats a l'escola i el fracàs escolar el resumeix a partir de la present taula 1:

Taula 1. Model explicatiu de les dificultats escolars.

Societat	Estructura Social Exigències educatives
Família	Nivell socioeconòmic Identitat cultural Dedicació i Expectatives
Sistema educatiu	Despesa pública Formació dels professors Flexibilitat del currículum Sistema d'avaluació i acreditació Sistema d'admissió d'alumnes Suport disponible
Centre docent	Nivell sociocultural mitjà del centre i Cultura escolar Coordinació i Participació
Aula	Gestió de l'aula Actitud i expectatives Mètode d'ensenyament i Avaluació
Alumne	Capacitat i Motivació Desenvolupament social, afectiu Comportament

Font: Elaboració pròpia a partir de Marchesi, A. (2004:32). *Qué será de nosotros, los malos alumnos*. Madrid: Alianza editorial.

La intenció de l'expert és aportar una visió àmplia i integradora de les causes del fracàs escolar. El model l'integren sis categories i a cada una s'han inclòs els indicadors més rellevants. Aquí també s'exposen factors de caire extrínsec i intrínsec de la persona.

Marchesi, a més, remarca que la majoria d'estudis i investigacions coincideixen a incorporar varis nivells i dimensions en el seu intent d'explicar els problemes escolars dels alumnes. L'expert afirma que existeixen diferències pel que fa als factors que es consideren més influents. Marchesi ens diu que diverses investigacions han assenyalat que entre el 12 i el 15% de les diferències en el rendiment dels alumnes es deuen al funcionament de l'escola, que el context sociocultural pot explicar un percentatge major, que cal diferenciar entre el context de l'alumne i el context mitjà del centre, i que els coneixements inicials de l'alumne a l'inici d'una etapa tenen un alt poder predictiu sobre els resultats al finalitzar aquesta. Seguint en la mateixa línia, l'autor concreta que més de la meitat de les variacions en els resultats dels alumnes s'han d'atribuir a les diferències individuals, determinades per la interacció de múltiples factors de naturalesa social, cultural, familiar i individual. Marchesi aclareix que l'àmbit individual inclou les dimensions cognitiva, afectiva i motivacional de l'alumne, les quals depenen de factors hereditaris i ambientals.

Tanmateix, Marchesi expressa que, sigui quin sigui el factor desencadenant, el problema de l'alumne s'agreuja quan no existeix una reacció adequada en la resta dels nivells. L'expert creu que el risc de fracàs es multiplica quan en cap dels nivells implicats es produeix una resposta activa i eficaç per evitar un problema que interfereixi en el progrés educatiu de l'alumne. L'autor recorda que un problema escolar es fa més greu quan ni la família, ni els professors, ni el mateix alumne fan res per afrontar-lo.

Segons el model interpretatiu que presenta Molina (1997), a la seva obra analitzada i atenent als criteris extrínsecs, el fracàs escolar es pot produir per factors vinculats a l'ambient sociofamiliar i a l'ambient pedagògic. Molina aclareix que el fracàs pot aparèixer al no coincidir les expectatives del professorat sobre els patrons de comportament de l'alumne ideal, amb les expectatives dels nens sobre la cultura escolar dominant. Diu que al no coincidir els codis sociolingüístics es produeix un procés d'incomunicació i, d'aquesta forma, els educands van interioritzant el fracàs com a propi.

En conseqüència, els alumnes acaben experimentant desinterès, problemes d'atenció, hiperactivitat... Alhora, l'autor comenta que pot succeir que els professors es refugiïn en la convicció que, si uns pocs alumnes fracassen, pot ser degut a les situacions familiars, ja que ells apliquen amb tots els alumnes els mateixos plantejaments

pedagògics. En tercer lloc, Molina afegeix que aquest tipus d'alumne pot actuar amb conductes patològiques amb la intenció de cridar l'atenció, les quals poden ser de tipus disruptiu o bé de caire inhibidor.

Molina considera que les causes de les dificultats cal buscar-les dins el mateix subjecte i poden ser específiques o inespecífiques. Aquestes causes poden ser **funcionals** (dany cerebral inespecífic, inhabilitats psicolingüístiques, inhabilitats en el processament de la informació, etc.), o bé **estructurals** (dany cerebral de tipus gnòstic, fàstic, pràxic, dèficits psicolingüístics, deficiències en el processament de la informació, etc.). Les causes poden produir un seguit de símptomes que es manifesten en àmbits evolutius relacionats amb l'aprenentatge fisiològic, en el processament de la informació i en adquisicions relacionades amb l'aprenentatge pedagògic.

Per altra banda, des d'una perspectiva interactiva, Molina sosté que les dificultats d'aprenentatge són conseqüència de tota la varietat de variables que influeixen en l'aprenentatge, o sigui: extrínseques i intrínseques. A més, aposta per una interpretació individual de cada cas, ja que els efectes de les variables depenen del medi social, cultural i pedagògic on es desenvolupi l'alumne. Segons l'autor, aquesta perspectiva analítica és la més idònia a l'hora d'estudiar el fracàs escolar i els problemes d'aprenentatge. En concret, ens diu que enfocar la problemàtica de les dificultats en l'aprenentatge des d'una perspectiva interactiva suposarà no idear tractaments unilaterals i reduccionistes que resultin ineficaços.

Finalment, podem especificar que, pel que fa a l'estudi del rendiment acadèmic com a indicatiu de fracàs escolar, no va ser fins als anys setanta que es començà a reconèixer la necessitat del treball multidisciplinari. És a partir d'aquesta data que l'estudi del rendiment acadèmic i del fracàs escolar exigeix tenir en compte diverses variables explicatives i les relacions existents entre elles, les variables de conducta i la intel·ligència havien estat un mitjà per avaluar el rendiment de l'alumne. Les causes del fracàs eren degudes a factors interns del subjecte o bé a factors ambientals (Fullana, 1992).

2.3 APLICACIÓ DELS PLANTEJAMENTS TEÒRICS EN EL PRESENT ESTUDI

Tal com s'ha presentat en el marc contextual i conceptual, l'absentisme escolar té múltiples definicions i interpretacions, segons considerem uns factors o uns altres. Queda palès que existeix un consens general entre els diferents autors i agents socioeducatius implicats en un nucli central d'aquesta problemàtica i que fa referència a **la no assistència a classe**. Ara bé, la interpretació dels conceptes perifèrics associats a l'absentisme poden ser entesos des de diferents perspectives.
Alguns d'aquests conceptes són, per una banda, els conceptes propers a la realitat escolar (escolarització tardana, desescolarització, abandonament, no escolarització, i com hem vist en l'apartat anterior, el fracàs escolar) i, per l'altra, la tipologia i factors que engloben a l'absentisme escolar.

Per aquest motiu, és necessari delimitar els conceptes relacionats amb l'absentisme que s'han emprat en la recerca i proposar quina és la percepció i interpretació dels mateixos. Amb l'objectiu de donar sentit a la proposta de protocol d'actuació resultant del municipi de Palafrugell.

D'aquesta manera, cal aclarir quina és la interpretació que faig de l'absentisme escolar, i com aplico aquestes consideracions i apreciacions en la proposta de protocol d'actuació:

> L'absentisme escolar és "la **conducta**[24] determinada i observable, que desenvolupa un alumne o grup d'alumnes durant el seu pas per l'escola. Aquesta conducta transgredeix el seu procés de socialització individual, ja que provoca que no s'acabin d'integrar la totalitat de valors, coneixements, habilitats que es faciliten des de la institució escolar, donat que l'assistència a classe és irregular"[25].

Cal tenir present que durant aquest procés disruptiu hi conflueixen tot una sèrie factors i causes que decanten l'evolució de la conducta cap a una situació en concret, com poden ser causes procedents de l'entorn, de l'escola i de la pròpia família. Aquests desajustaments socioeducatius dificulten els processos d'ensenyament-aprenentatge que es faciliten des de l'espai escolar, posant en perill la transmissió de

[24] Segons el Gran diccionari de la llengua Catalana, la conducta és: el conjunt de reaccions d'un individu en un medi i en una unitat de temps determinats, dotat sempre de sentit.
[25] Interpretació i definició pròpia fruït del procés d'elaboració del marc teòric i conceptual.

valors, coneixements i habilitats sociopersonals, tal i com ja s'ha presentat en apartats anteriors.

Un altre factor a destacar, donada la seva importància per tal de detectar possibles casos, és entendre'l en clau de **senyal** que ens manifesta una situació determinada, per tal d'engegar actuacions educatives que vetllin pel seu tractament integral i inclusiu en l'àmbit educatiu.

Per altra banda, i pel que fa a la **dimensió aplicativa i/o pràctica** del present projecte, cal dedicar un espai a la interpretació que es fa del marc teòric i l'aplicació resultant que se'n deriva. Cal remarcar que aquestes interpretacions conceptuals s'introdueixen en l'elaboració del protocol d'actuació[26], fruit del procés d'anàlisi i diagnosi de la realitat socioeducativa de Palafrugell.

D'aquesta manera, el següent pas a desenvolupar és clarificar quin tipus de classificació d'absentisme escolar s'ha introduït en la proposta de protocol.
La delimitació base d'aquesta classificació s'ha extret de les classificacions que Monge (1992)[27] va establir en relació a l'absentisme escolar.

A partir dels cinc models que va presentar, s'ha creat una adaptació de les tipologies d'absentisme segons el context socioeducatiu de Palafrugell:

1) <u>Absentisme Esporàdic</u>: freqüència baixa, les faltes d'assistència són mínimes i es produeixen de forma ocasional al llarg del trimestre.

2) <u>Absentisme Intermitent</u>: aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí el període, que dintre del calendari escolar, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos.

3) <u>Absentisme Crònic</u>: el qualificaríem quan la mitjana sigui igual o superior als 4 dies a la setmana, de forma reiterada i/o assisteix ocasionalment al centre.

---

[26] Veure apartat "4.4 <u>Pronòstic i Proposta de Protocol d'Actuació</u>".
[27] Opció citada.

Aquesta classificació obeeix a l'objectiu, per una banda, de situar els tres tipus d'absentisme escolar que amb més regularitat es desenvolupen al context socioeducatiu de Palafrugell[28], i per l'altre, aconseguir clarificar les intervencions que s'han de desenvolupar en quant a l'eradicació d'aquesta conducta disruptiva i asocial que s'hi succeeix en el l'esfera educativa.

Al llarg del marc teòric s'ha pogut observar com s'empren diferents classificacions per tal d'emmarcar les conductes absentistes. Tot i no haver una classificació estàndard, en la proposta de protocol d'actuació que es presentarà s'ha considerat necessari establir un model únic de detecció i intervenció que s'utilitzarà en tots els centres educatius en estreta relació amb l'equip dels serveis socials municipals.

Per altre banda, amb aquesta categorització es pretén, que els diferents professionals que participen i intervenen utilitzin el mateix vocabulari, on l'intercanvi d'informació esdevingui una realitat consumada que faciliti el poder desenvolupar un treball en xarxa entre els diferents professionals que participen o que volen participar en el procés d'actuació contra l'absentisme escolar a Palafrugell.

Ja que un dels objectius del present Pla d'actuació contra l'absentisme escolar es centra en dissenyar estratègies conjuntes entre els diferents agents educatius i socials que intervenen en l'àmbit escolar, per articular intervencions que contemplin la suma d'esforços i objectius des dels diferents recursos, institucions que estan intervenint contra l'absentisme escolar.

[28] Per desenvolupar aquesta classificació s'ha tingut en compte el procés d'entrevistes desenvolupat amb els diferents agents socioeducatius del context de Palafrugell, amb l'objectiu que tots els agents participants es familiaritzessin amb els diferents termes i classificacions.

3. L'ABSENTISME ESCOLAR EN L'ÀMBIT APLICATIU

El present apartat anomenat "l'absentisme escolar en l'àmbit aplicatiu", fa un recorregut per la normativa legal actual tant de Catalunya, del municipi de Palafrugell, com de l'Estat Espanyol. On sorgeix l'objectiu, per una banda, de discernir quina és la normativa existent que es pot aplicar davant en els quadres d'absentisme escolar. I per l'altre, conèixer com s'ha treballat normativament la casuística de l'absentisme escolar.

En el segon apartat s'analitza l'estructura dels diferents plans municipals d'actuació d'absentisme escolar que s'han consultat i revisat, per tal d'emmarcar, en primer terme, el present projecte sota una base interpretativa. I en segon terme, per aprofundir en la matèria i destacar els principals factors que intervenen i que s'han de tenir presents en el moment d'engegar un pla d'actuació i de prevenció contra l'absentisme escolar.

En el tercer apartat, es presenta com es treballa per prevenir l'absentisme escolar a altres realitats europees mitjançant els diferents projectes d'intervenció socioeducatius que tenen activats. En aquest espai s'ha fet especial èmfasis als enfocaments i estratègies que s'estan utilitzant a altres contextos com Anglaterra, Portugal i Estònia, per tal de treballar contra l'absentisme escolar. On l'objectiu rau en interpretar les diferents realitats per tal de poder comprendre el significat dels projectes d'intervenció analitzats.

3.1 MARC LEGAL DE L'ABSENTISME ESCOLAR

El següent apartat fa un recorregut per les normatives, lleis i decrets que s'han anat desplegant, a partir de la redacció i aprovació de la Constitució Espanyola de 1978 sobre educació, tant a l'Estat Espanyol com a Catalunya.

Concretament, s'han revisat aquells articles inclosos a les lleis d'educació, codi civil i codi penal, que ens citen indirectament les intervencions a realitzar en cas d'absentisme escolar, sobretot pel que fa a les obligacions/responsabilitats dels pares i/o tutors legals.

Abans de finalitzar el marc legal, es presenten els diferents reglaments, decrets que ha desenvolupat l'Administració de Catalunya en matèria d'absentisme escolar.

- **Administració Central**

L'obligatorietat de l'ensenyament és un dels pilars bàsics de qualsevol sistema educatiu que vulgui assegurar el principi d'igualtat d'oportunitats. La **Constitució Espanyola de 1978**, en el seu article 27.4, estableix que "l'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït", en connexió amb la **Declaració de Drets Humans** i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya.

En aquest sentit, és deure de tots els ciutadans vetllar per l'escolarització de tota la població en edat escolar, i dels Estats, adoptar mesures per fomentar l'assistència regular als centres educatius i reduir les taxes d'absentisme escolar, tal com estableix la Convenció sobre els Drets de l'Infant, desenvolupada el novembre de 1989, i adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides. La qual fa necessària al seu temps l'articulació de mesures amb aquesta finalitat.

La Llei orgànica, 1/1990, de 3 d'octubre (**LOGSE**), d'ordenació general del sistema educatiu, estableix en l'article 5.1, que "l'Educació Primària i l'Educació Secundària Obligatòria constitueixen l'ensenyament bàsic, que inclourà deu anys d'escolaritat des dels 6 fins als 16 anys. Aquest ensenyament bàsic serà obligatori i gratuït, i els alumnes tindran dret a romandre en els centres ordinaris, fent l'ensenyament bàsic, fins els 18 anys d'edat". A més, en l'article 63 recull que, "la responsabilitat dels poders públics de desenvolupar accions de caràcter compensatori en relació a persones i grups que es trobin en situacions desfavorables i, l'obligació d'aquests de reforçar les accions en el sistema educatiu de manera que s'evitin les desigualtats derivades de factors socials, econòmics, culturals, geogràfics, ètnics o d'altra índole".

La Llei Orgànica 9/1995, de 20 de novembre (**LOPEGCE**), de participació, avaluació i govern dels centres docents, en la seva disposició addicional segona especifica que "les administracions educatives garantiran l'escolarització d'alumnes amb necessitats educatives especials en els centres docents sostinguts amb fons públics, i mantindran en tot cas una distribució equilibrada...".
Amb aquesta finalitat s'entenen per alumnes amb necessitats educatives especials aquells que requereixen, en un període de la seva escolarització o al llarg de tota ella, determinats suports i atencions educatives específiques per patir discapacitats físiques, psíquiques o sensorials, per manifestar trastorns greus de conducta o estar en

situacions socials o culturals desfavorides[29]. Les administracions educatives dotaran als centres dels recursos ordinaris per atendre adequadament aquests alumnes.

Per la seva banda, la Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre (**LOCE**), de qualitat de l'educació, estableix en l'article 9 que "l'ensenyament bàsic és obligatori i gratuït". Així mateix, en l'article 2.3.c, determina "com a deure bàsic de l'alumnat l'assistència a classe amb puntualitat. I a l'article 3.2.a, estableix "el deure que tenen els pares per tal de prendre les mesures necessàries per garantir que els seus fills i filles assisteixin regularment a classe".

Pel que fa a la **llei vigent d'educació**, la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, (**LOE**), d'Educació, estableix ja en l'article 1.b, que "l'equitat, que garanteixi la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no discriminació, i que actuí com a element compensador de les desigualtats personals, culturals, econòmiques i socials...". En l'article 3.8, diu que "l'ensenyament educatiu s'adaptarà a l'alumnat amb necessitats especifiques de recolzament educatiu. Aquest recolzament garantirà l'accés, la permanència i la progressió d'aquest alumnat dins el sistema educatiu".

A l'article 4.1, especifica que "l'ensenyament bàsic (primària i secundària obligatòria) és obligatori i gratuït per a totes les persones". I per a finalitzar, cal presentar el que es diu en el seu títol II, equitat en l'educació, article 71.4. A on es puntualitza que "correspon a les administracions educatives garantir l'escolarització, regular i assegurar la participació dels pares o tutors en les decisions que afectin a la escolarització i als processos educatius d'aquest alumnat...".

En resum, i tenint en compte la normativa de les actuals lleis d'educació que hem presenciat, es desprèn que:

- La responsabilitat legal de l'administració educativa i dels centres escolars en relació a l'absentisme.
- La manca de directrius o criteris explícits que permetin establir en els centres escolars un pla d'intervenció contra l'absentisme escolar.
- La forta contradicció legal existent entre el dret d'escolarització, d'una banda, i determinats mecanismes de sanció de l'alumnat com són les expulsions, que poden contribuir a agreujar i enquistar les situacions d'absentisme escolar.

[29] Amb aquesta apreciació, podem fer la interpretació de considerar els alumnes absentistes com a alumnes amb situacions socials o culturals desfavorables.

- No existeix cap normativa que dictamini com intervenir en aquells casos en què l'absentisme escolar és una realitat. Per tant, trobem que existeix un **buit legal** que estableixi les mesures a utilitzar.

A continuació, es presenta breument què ens diu tant el Codi Civil, Codi Penal com la Llei Orgànica 1/1996 de protecció jurídica del menor, sobre la realitat de l'absentisme escolar en aquesta esfera. I sobre quin és el paper dels pares, tutors legals en relació a les seves obligacions per eradicar l'absentisme escolar.

El **Codi Civil** estableix en l'article 154: "La potestat s'exercirà en benefici dels fills, d'acord amb la seva personalitat, i comprèn els deures i les facultats següents:

1.- "Vetllar per ells, tindre'ls en la seva companyia, alimentar-los, educar-los i procurar-los una formació integral".

El **Codi Penal** reformat per Llei Orgànica 20/2003 de 23 de desembre, estableix en l'article 226:

1.- "Si es deixen de complir els deures legals d'assistència inherents a la pàtria potestat, tutela, guarda o acolliment familiar o de prestar l'assistència necessària legalment establerta per al manteniment dels seus descendents, ascendents o cònjuge, que es troben necessitats, serà castigat amb la pena d'arrest de vuit a vint caps de setmana".

2.- "El jutge o Tribunal podrà imposar, motivadament, al reu la pena d'inhabilitació especial per a l'exercici del dret de pàtria potestat, tutela, guarda o acolliment familiar per temps de quatre a deu anys."

Pel que fa a la Llei **Orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor** estableix a:

Article 10.1.- "Els menors tenen dret a rebre de les administracions públiques la assistència adequada per a l'exercici efectiu dels seus drets i que es garanteixi un respecte".

Article 10.3.- "Els menors estrangers que es troben a Espanya tenen dret a l'educació".

Article 13.1.- "Tota persona o autoritat i especialment aquells que per la seva professió o funció, detecten una situació de risc o possible desemparament d'un menor, ho han

de comunicar a l'autoritat o als seus agents més pròxims, sense perjudici de prestar-los l'atenció immediata que necessiten".

Article 13.2.- "Qualsevol persona o autoritat que tingui coneixement que un menor no està escolaritzat o no assisteix al centre escolar de forma habitual i sense justificació, durant el període obligatori, ho haurà de fer saber a les autoritats públiques competents, que adoptaran les mesures necessàries per a la seva escolarització".

- **Administració de Catalunya**

Abans d'acabar amb el present emmarcament legal de l'absentisme escolar, calen especificar el decrets i reglaments que **l'Administració de Catalunya** ha desenvolupat en aquesta matèria. Per tal de desenvolupar el present apartat s'ha revisat l'estudi portat a terme per Maribel Garcia Gracia (2001), investigadora que ha analitzat amb deteniment el marc competencial de les Administracions en relació amb l'absentisme escolar.

La Generalitat de Catalunya, en funció de les competències que li són pròpies en matèria d'educació, és l'encarregada de regular el funcionament i l'organització dels centres educatius de nivell no universitari i els serveis d'inspecció i de suport adscrits al Departament d'Educació.

Com a primer incís, cal destacar les tasques de la **inspecció educativa**, aquesta té algunes funcions, definides per llei orgànica que li atorguen competència en vetllar per l'escolarització. Així, en l'article 36 de la LOPEGCE es contemplen, les següents funcions:

"Vetllar pel compliment, en els centres educatius, de les lleis, reglaments i resta de disposicions vigents que afectin al sistema educatiu", i "Assessorar, orientar e informar als diferents sectors de la comunitat educativa en l'exercici dels seus drets i en el compliment de les seves obligacions".

Prosseguint amb les competències de l'Administració Catalana, cal destacar el **decret 198/1996**, relatiu a l'ensenyament infantil i primari i el **decret 199/1996**, relatiu a l'ensenyament secundari, del 12 de juny (DOGC 2218, del 14 de juny de 1996), pels quals s'aproven els reglaments orgànics dels centres docents públics, adequant-se als principis d'actuació establerts en la LOGSE i la LOPEGCE. Segons aquests decrets:

1.- "La tutoria i l'orientació d'aquests alumnes formarà part de la funció docent" (art.46). Entre d'altres, correspon als tutors la responsabilitat de fer el seguiment del seu procés d'aprenentatge, de la seva evolució personal i de mantenir relació amb els pares o tutors legals dels alumnes per informar-los d'aquest procés i de la seva assistència a les activitats escolars".
2.- La necessitat de "plasmar l'acció educativa després d'una anàlisi de la pròpia realitat i del context socioeconòmic i cultural on el centre desenvolupa la seva acció formativa i de garantir que la intervenció pedagògica s'assumeixi per part del conjunt de la comunitat escolar" (art.9.2).

Tanmateix, la **resolució del 21 de juny de 1997** concreta els decrets referits, pel fet de donar instrucció d'organització i funcionament dels centres docents públics de Catalunya d'educació infantil i primària i d'educació especial. En relació a l'absentisme escolar, aquesta resolució estableix que:

"L'assistència de l'alumnat al centre és obligatòria. El mestre/a tutor/a comunicarà les absències no justificades als pares o representants legals. En el cas d'absències repetides, dins del marc d'actuacions previst per aquests casos en el centre, es procurarà, en primer lloc la solució del problema amb l'alumne i els seus pares i, si cal, es sol·licitarà la col·laboració dels equips d'assessorament i orientació psicopedagògica i dels serveis d'assistència social del municipi".

Així doncs, en aquesta resolució s'explicita l'autonomia pedagògica del centre en el disseny d'un marc d'actuació propi en el qual la figura del tutor, assumeixi les primeres funcions. També s'assenyalen diverses instancies a les quals el centre pot recórrer davant d'una situació d'absentisme reiterat, per demanar col·laboració, sense que s'explicitin, però els límits competencials entre elles.

Com a complement de l'esmentada resolució relativa al funcionament dels centres, on s'estableix la intervenció del tutor, cal considerar el **decret** publicat relatiu als **Drets i Deures de l'alumnat** (Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya.) (Pàg. 30093)

El decret distingeix entre "conductes contràries a les normes de convivència del centre i les faltes". En el primer cas, es preveu l'aplicació de mesures correctores amb la

necessària rapidesa de resposta per assegurar la seva eficàcia educativa, mentre que el segon terme es reserva per a les conductes tipificades com *greument perjudicials*".

Així, a l'article 21 es tipifiquen diversos deures relacionats amb l'estudi; el punt 21.1 diu; "l'estudi és un deure bàsic de l'alumnat que comporta el desenvolupament de les seves aptituds personals i l'aprofitament dels coneixements que s'imparteixen, amb la finalitat d'assolir una bona preparació humana i acadèmica".

Al punt 21.2 s'especifica que; "aquest deure bàsic es concreta, entre altres, en les obligacions següents: a) assistir a classe, participar en les activitats formatives previstes a la programació general del centre i respectar els horaris establerts, b) realitzar les tasques encomanades pel professorat en l'exercici de les seves funcions docents.

En el capítol 2, article 33.1, per la seva banda cita les conductes contràries a les normes de convivència: a) Les faltes injustificades de puntualitat o d'assistència a classe, b) Els actes d'incorrecció o desconsideració amb els altres membres de la comunitat escolar, c) Els actes injustificats que alterin el desenvolupament normal de les activitats del centre..

El decret fa possible la limitació del dret a l'escolarització per part del centre al preveure la suspensió del dret a participar en activitats extraescolars o complementàries del centre per un període màxim d'un mes (capítol 2, art.34.1 f).

L'administració educativa cau així en una resposta paradoxal en casos reiterats d'absentisme que pot sancionar mitjançant l'ús de la inhabilitació, que passa a ser considerada un recurs per a la sanció de l'alumne reiteradament absentista[30].

La **normativa d'intervenció dels centres escolars** contra l'absentisme escolar, prevista per l'administració educativa, és particularment contradictòria:

- D'una banda, estableix que "correspon a l'Administració Educativa i als òrgans de govern dels centres garantir, en el seu respectiu àmbit d'actuació, el correcte exercici i l'estricta observança dels drets i deures dels alumnes en els termes previstos en el

[30] En alguns països les mesures de coerció i penalització a les famílies de nens i joves absentistes s'imposen. Així, les autoritats docents dels EEUU estan recorrent a càstigs d'empresonament (entre un i sis mesos) i multes que oscil·len entre 100 i 1000 € pels pares que no obliguen als seus fills a anar a escola. A Europa, països com el Regne Unit i Holanda han començat a implantar mesures similars contra els pares, mentre que d'altres com França, Itàlia o Espanya adopten altres tipus de mesures igualment paradoxals com és l'expulsió del centre.

decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat, tenint competència plena respecte al compliment d'aquest deure d'escolarització que es concreta en: "l'estudi, com a deure bàsic dels alumnes i en l'obligació d'assistir a classe, participar en les activitats acordades en el calendari escolar i respectar els horaris establerts".

- D'altra banda, les actuacions previstes estan subjectes a contradicció, ja que preveu que: "els alumnes no podran ser privats de l'exercici del seu dret a l'educació i, en el cas de l'educació obligatòria, del seu dret a l'escolaritat". Però, no prohibeix la inhabilitació de l'alumne en el centre, considera que és obligació de l'administració pública el proporcionar una plaça escolar en un altre centre.
"En el cas d'aplicar les sancions previstes a un alumne en edat d'escolaritat obligatòria, l'administració educativa proporcionarà a l'alumne sancionat una plaça escolar en un altre centre docent per tal de garantir el seu dret a l'escolaritat".

Per aprofundir en l'anàlisi legal de l'absentisme escolar, cal presentar que ens dicta la llei en quan a l'actuació a desenvolupar per l'Equip Atenció Psicopedagògica (EAP). L'especificitat de la seva actuació en relació amb l'absentisme escolar es detalla en l'annex 2 de la **Resolució de 21 de juny de 1999**, per la qual es donen instruccions d'organització i funcionament dels serveis educatius del Departament d'Educació, i que assenyala com a funció l'EAP, en relació al treball social:

"Col·laborar amb els centres en l'atenció a l'alumnat amb problemes d'absentisme o abandó escolar i a les famílies, especialment a l'hora de dissenyar i portar a terme actuacions que els permetin la progressiva participació en les activitats del centre. En determinades zones, si és necessari, es potenciarà la creació de comissions socials de coordinació amb professionals del centre i dels serveis socials de base per tal d'atendre, de la forma més integral possible les necessitats en l'alumnat i de les famílies, i cercar alternatives pels alumnes que presenten greus dificultats d'adaptació" (punt 2.1.10).

Per acabar el present marc legal de l'absentisme escolar en relació a la competència de l'administració de Catalunya, hem de cenyir-nos al que dicta les **Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres educatius públics d'educació infantil i primària i d'educació especial** presentades pel Departament d'Educació per aquest curs 2007/2008. Amb l'objectiu de conèixer el model d'actuació plantejat i proposat pels centres públics del Departament d'Educació.

Concretament, en el punt 34 presenta les "Actuacions en el supòsit d'absentisme de l'alumnat", i a mode d'introducció presenta que, "el centre, en el marc del seu pla de convivència, dissenyarà i implementarà estratègies i actuacions per a la prevenció, la diagnosi i l'actuació precoç contra l'absentisme escolar". Puntualitzant que, "aquestes actuacions contemplaran la coordinació amb els serveis educatius del Departament d'Educació i del municipi i inclouran mesures pedagògiques per garantir l'èxit del retorn de l'alumnat absentista al centre".

S'especifica que, "quan en l'alumnat de l'educació obligatòria es produeixi un cas d'absentisme escolar, el centre es posarà en contacte amb els seus pares o tutors legals per tal d'assabentar-los de la situació i recordar-los les obligacions que tenen de vetllar per la correcta escolarització dels seus fills". Fent especial atenció en el fet que, "si d'aquesta actuació no en resulta la rectificació del comportament absentista, la direcció del centre ha de comunicar per escrit la situació als serveis socials del municipi. D'aquesta comunicació ha de quedar còpia arxivada en el centre a disposició de la Inspecció".

Queda clar com la intervenció a seguir ve dictaminada pel criteri que estableix la direcció del centre, on el procediment detallat d'actuació en situacions d'absentisme de l'alumnat ha d'explicitar-se en el reglament de règim interior del centre.

- **Administració Municipal de Palafrugell**

Pel que fa al cas de l'Administració Municipal de Palafrugell en quant a la normativa d'actuació vigent davant els casos d'absentisme escolar, ens hem de cenyir única i exclusivament a **l'Ordenança municipal del civisme i la convivència de l'Ajuntament de Palafrugell** aprovada pel Ple de l'Ajuntament el dia 25 de juliol de 2007.

Concretament, a **l'article 18;** *Protecció de menors i de persones discapacitades,* es desenvolupen unes consideracions a desenvolupar davant els casos d'absentisme escolar pels agents socieducatius que intervenen en el municipi, com és el cas dels centres educatius, serveis socials i la unitat de policia local.

Al punt 3 de l'article 18, es cita textualment que "és un dret i un deure constitucional de tot menor anar, de forma gratuïta i obligatòria, a l'escola durant el període d'educació bàsica obligatòria, que és el comprès entre les edats de sis i setze anys".

En aquest apartat es puntualitza que "és responsabilitat del pare, la mare, tutor/ra o guardador/ra legal procurar l'assistència regular de l'infant al centre escolar fins a l'esmentada edat i una obligació municipal intervenir davant el problema de l'absentisme escolar. En cas de no complir aquesta responsabilitat es podrà denunciar aquest fet".
Davant aquesta realitat ens trobem davant un article que específica que la no assistència a classe regular d'un alumne sense motiu justificat, és motiu de denúncia dirigida sobre els pares i/o tutors legals.

Al punt 4 d'aquest article es puntualitza que, "el pare, la mare, tutor/ra o guardador/ra legal haurà de comunicar i justificar degudament al corresponent centre educatiu qualsevol absència del menor durant l'esmentat període d'educació bàsica obligatòria. A aquests efectes, els serveis socials municipals col·laboraran amb les escoles per tal de portar un control exhaustiu de l'absentisme escolar".
És en aquest punt on s'introdueix la intervenció que des dels equips dels serveis socials de base s'ha de desenvolupar davant d'un possible cas d'absentisme escolar.

I en darrer apartat, l'ordenança municipal específica en el seu punt 5 quina ha de ser la intervenció a desplegar per l'equip de policia local, cita textualment que "els agents de la Policia Local portaran a l'escola o a casa del pare, mare, tutor/ra o guardador/ra legal de qualsevol infant que, durant les hores escolars, es trobi al carrer, fora del recinte escolar, sense companyia d'un adult, i s'haurà de comunicar aquest fet als Serveis Socials i d'Educació municipals, perquè estudiï el cas i adopti les mesures corresponents".

D'aquesta manera trobem, i pel que fa a les competències locals de l'ajuntament de Palafrugell en matèria de normativa d'intervenció davant l'absentisme escolar, com a únic document l'esmentada ordenança cívica. On es pot detectar que la intervenció a realitzar davant les famílies, a banda d'estudiar el cas i proposar unes intervencions determinades, es limita a la denúncia dels fets davant d'un incompliment de la normativa.
Aquesta realitat ens planteja que actualment al municipi de Palafrugell existeix un **buit legal** municipal en matèria d'absentisme escolar, donat que l'ordenança vigent es limita a citar i a fixar unes actuacions, però no s'especifiquen detalladament per una banda, quines són les sancions que s'aplicaran, i per l'altre, no es detallen les funcions exactes dels diferents agents i professionals que intervenen al municipi.

3.2 ANÀLISI I EXTRACCIÓ DE CONCLUSIONS D'ALTRES PLANS D'ACTUACIÓ MUNICIPAL QUE TREBALLEN CONTRA L'ABSENTISME ESCOLAR

El present apartat que enriqueix l'espai de contextualització i emmarcament de l'actuació, vol indagar en l'anàlisi dels principals marcs d'actuació que sobre absentisme escolar s'han desenvolupant a Espanya i Catalunya. Després de contactar amb tot una sèrie de municipis, i concretament amb els seus tècnics d'educació, s'ha pogut disposar dels següents plans i protocols d'actuació:

PROTOCOLS I PLANS ANALITZATS	MUNICIPIS
Protocol d'intervenció en absentisme escolar	St. Feliu de Guíxols, 2007
Projecte sobre l'absentisme escolar	Salt, 2000
El Pla local per a la prevenció de l'absentisme escolar	El Prat de Llobregat, 2006
Pla contra l'absentisme escolar	Sabadell, 2007
Proposta d'intervenció conjunta respecte l'absentisme escolar	Terrassa, 2007
Projecte "Acompanyament a l'escolarització"	Lleida, 2007
Pla d'actuació de prevenció i intervenció d'absentisme escolar	Mallorca, C.P Colònia de Sant Jordi, 2004
Programa Municipal de prevenció de l'absentisme escolar	Sedaví (València), 2007
Pla de cooperació de les institucions en el problema de l'absentisme	Castelló de la Plana, 2007
Pla d'absentisme escolar comunitat Madrid-Est	Madrid, 2007
Pla d'actuació per la Prevenció i Control de l'absentisme escolar	Lleó, 2006
Pla municipal d'absentisme escolar	Cartagena, 2007
Pla d'acció contra l'absentisme escolar	Churriana (Màlaga), 2005
XII Campanya contra l'absentisme escolar "Tots els dies al Cole"	Motril (Granada), 2007
Ordenança municipal sobre absentisme escolar	San Sebastián de los Reyes (Madrid), 2006

Els plans d'actuació que s'han revisat per tal d'emmarcar la proposta de protocol que es presentarà a l'apartat "4.4 Pronòstic i Proposta de Protocol d'Actuació", presenten un circuit lògic d'intervenció amb una sèrie d'indicadors que s'han de tenir presents a l'hora d'intervenir en aquest camp de treball.

El següent guió esdevé una aproximació considerant tots els factors i supòsits que presenten els diferents plans analitzats, a termes generals podem establir que la majoria de protocols presenten el següent esquema de funcionament i diferents fases, tot considerant les diferents realitats i possibilitats:

FASES I ESTRUCTURA D'UN PROTOCOL D'ACTUACIÓ

1. ÀMBIT D'APLICACIÓ: S'especifiquen les consideracions sobre absentisme escolar a tenir presents en el centre escolar:

- Definició sobre que són les causes de força major
- Justificació d'absències
- Definició sobre que són les causes de força major
- Faltes injustificades
- Tipus d'absentisme
- Comunicació de casos

2. PREVENCIÓ I DETECCIÓ: S'especifiquen les actuacions que poden servir com a model per tal de prevenir i detectar possibles casos

3. CARACTERÍSTIQUES I FUNCIONS DEL PLA:

INTERVENCIÓ EN L'ÀMBIT ESCOLAR: Als protocols revisats es presenten les aplicacions de les mesures ordinàries de control d'assistència, i es puntualitzen unes pautes concretes a desenvolupar segons el cicle escolar

COMUNICACIÓ DE CASOS: Els diferents plans revisats plantegen que comunicar un cas significa l'inici d'un treball conjunt entre professionals de diferents àmbits

4. CIRCUIT D'INTERVENCIÓ ESTABLERT:

- Intervenció en l'àmbit propi del centre escolar
- Intervenció des de serveis socials
- Intervenció des de Policia Local
- Intervenció Àrea d'Educació -OME-
- Intervenció Inspecció educativa

5. COMISSIONS DE VALORACIÓ: Les comissions constitueixen espais de treball entre els diferents agents i instàncies institucionals que intervenen contra l'absentisme escolar

Comissió de zona: De caràcter trimestral on s'identifiquen i analitzen aspectes que cal millorar pel que fa a l'absentisme escolar

Comissió de coordinació: Quan persisteix la situació d'absentisme, les comissions es reuneixen per tractar els casos concrets dels alumnes que no s'han pogut resoldre

6. FUNCIONS AGENTS PARTICIPANTS: Es defineixen les funcions dels diferents agents que participen durant les diferents comissions

LLEGENDA:

FASES D'UN PROTOCOL D'ACTUACIÓ

Font: elaboració pròpia a partir dels diferents plans d'actuació consultats

Tot seguit es desglossaran les diferents fases que contemplen la preparació i activació d'un pla contra l'absentisme escolar. Aquestes fases són fruit de l'anàlisi dels diferents plans revisats a consciència amb l'objectiu de desglossar per apartats els continguts mínims que han de conformar un pla d'intervenció. I que al seu temps han guiat el disseny de les propostes de protocol presents en aquest treball:

- **Fase 1: Àmbit d'aplicació**:

En l'àmbit d'aplicació s'inclouen i es defineixen les característiques i el quadre de risc que pot presentar un alumne que desenvolupa la conducta d'absentisme escolar. Alhora, es defineixen les consideracions que s'han de tenir presents per tal de detectar un possible cas d'absentisme escolar, i s'especifica el procediment a realitzar i les puntualitzacions que s'han de tenir presents;

- Definició de força major: és l'esdeveniment inesperat i violent, aliè a la voluntat humana i que per tant no es pot preveure ni evitar les seves conseqüències. No estan considerades faltes justificades totes aquelles que surten d'aquests conceptes, tals com viatges, dies de compres o altres motius semblants.
- La justificació d'absències: qualsevol falta d'assistència es justifica el primer dia que es torna a classe, i si l'absència és prevista, s'ha d'avisar amb antelació. A l'educació infantil, les faltes es justifiquen mitjançant el tutor oralment quan l'absència no sigui superior a tres dies, explicant el motiu de l'absència. Quan l'absència és més de tres dies s'adjunta el justificat que ho acredita.

  A l'educació primària, les faltes es justifiquen al tutor/a a la agenda de l'alumne quan l'absència no és superior a tres dies, explicant el motiu. Quan l'absència és més de tres dies s'adjunta el justificat que ho acredita. Sinó es compleixen aquests supòsits s'ha d'aplicar el protocol d'actuació.

  A l'educació secundària, el tutor mitjançant el sistema de control d'assistència, segueix el procés dels alumnes, quan observa que existeixen un seguit de faltes sense justificar, i el rendiment de l'alumne ha sofert canvis negatius, s'ha d'aplicar el protocol d'actuació.

  Tant a l'educació infantil, educació primària, com secundària els tutors/es poden demanar un justificant de les absències menors de tres dies quan hi hagi una reiteració contínua del motiu pel qual es justifica l'absència.

- Faltes injustificades: Tant les faltes justificades com les no justificades s'adjunten numèricament a l'informe trimestral que es desenvolupa a moltes de les escoles analitzades. Quan el nombre de faltes injustificades és superior a set dies lectius es segueix el protocol d'absentisme escolar previst. Els pares o tutors legals es responsabilitzen de la justificació de les faltes dels seus fills, així com, de la no justificació de les faltes o de la injustificació de l'absència. Si és prevista una absència, i aquesta és injustificada, els mestres no tenen cap obligació de preparar material, documentació, activitats o qualsevol tipus de treballs per què l'alumne sigui el seu normal procés d'aprenentatge. La responsabilitat, en tot cas, recau als pares o tutors legals de l'alumne.

- També es citen els tipus d'absentisme que es poden estar desenvolupant, per tal que els docents puguin classificar-lo en un dels graus proposats: a/ absentisme esporàdic, b/ absentisme intermitent, c/ absentisme crònic. I alhora faciliti que la totalitat dels agents intervinents puguin utilitzar el mateix vocabulari, factor important a l'hora de treballar en xarxa i amb equips multidisciplinaris.

- Comunicació de casos: els diferents plans revisats plantegen que comunicar un cas significa l'inici d'un treball conjunt entre professionals de diferents àmbits. Amb l'objectiu de tractar la problemàtica concreta d'un alumne absentista de manera interdisciplinària. Això implica:

  a) Actuacions de caràcter interdisciplinari per treballar el cas en tots els àmbits que incideixen en l'educació de l'alumne absentista: escola, família, entorn, en col·laboració amb els serveis socials de l'Ajuntament, etc..

  b) Seguir el circuit establert en cas de continuar l'absentisme d'un alumne o alumna.

- **Fase 2: Prevenció i detecció:**

És l'espai a on es citen les actuacions que poden servir com a model per tal de prevenir i detectar aquells casos d'absentisme escolar:

- Detectar i intervenir en el cicle d'educació infantil. Tot i que no és una etapa obligatòria, és clau en la prevenció.
- Elaborar un Pla d'Acollida pels alumnes nouvinguts.

- Elaborar campanyes sensibilitzadores a nivell local de prevenció contra l'absentisme escolar. En aquest punt cal presentar la campanya presentada per l'Ajuntament de Sedaví (València). A on des de l'Àrea d'Educació s'han dissenyat uns tríptics[31] que informen a les diferents famílies del municipi sobre la casuística de l'absentisme escolar, i sobre els avantatges i desavantatges de la no assistència a l'escola.
- Establir relacions i vincles educatius amb les famílies, i així poder treballar la importància per l'escolarització dels seus fills.
- Establir altres actuacions per a la prevenció, com el treball per la motivació escolar, atendre els canvis d'etapa, fer un bon traspàs d'informació entre primària i secundaria, dissenyar protocols de detecció[32], etc.
- Controlar diàriament les faltes d'assistència a l'educació infantil i primària a fi de conèixer l'absentisme de l'alumnat en el seu inici.

o **<u>Fase 3</u>: Principals característiques del Pla:**

La voluntat d'aquest Pla és ser un marc de referència comú per a tots els agents i professionals implicats, per fer front a les situacions d'absentisme escolar.

- És un Pla compartit per les regidories d'Educació, Serveis Socials i la Policia Local.
- Estableix criteris comuns per a la definició dels diferents tipus d'absentisme.
- Defineix i proposa pautes d'actuació, canals per a la recollida sistemàtica de dades, la metodologia i el protocol i circuit a seguir al llarg de tot el procés per aconseguir el retorn de l'alumnat al centre educatiu.
- Contempla com a principal àmbit de treball les Comissions Socials de Centre.
- Estableix com a àmbit de participació i seguiment la Comissió Local.

[31] Veure Annex 3: Campanya de prevenció de l'absentisme escolar a l'Ajuntament de Sedaví (València)

[32] Veure Annex 4: Fitxa de detecció d'absentisme escolar de l'Ajuntament de Cartagena (Pla Municipal d'Absentisme Escolar)

El Pla Local té uns **objectius** establerts.

Objectiu general:

- L'objectiu general del Pla és garantir a tots els infants i joves en edat d'escolarització obligatòria el dret a l'educació, posant a l'abast les estratègies i els recursos necessaris per prevenir i reduir les situacions d'absentisme escolar.

Objectius específics:

- Detectar i identificar l'alumnat que té dificultats per seguir un procés d'escolarització normalitzat, el qual porta a terme una conducta d'absentisme escolar.
- Identificar els factors i les causes pels quals l'alumnat absentista no assisteix amb regularitat a l'escola.
- Quantificar i obtenir dades sistematitzades en l'àmbit de la població que permetin fer una anàlisi de l'abast de l'absentisme escolar del municipi.
- Dissenyar un pla de treball conjunt per a tots els professionals que hi intervenen.
- Coordinar les intervencions i els sistemes de treball dels diferents agents i professionals i optimitzar els recursos existents.
- Aportar uns instruments homogenis de mesura i de recollida de dades, de manera que permetin una anàlisi comuna de les dades dels diferents centres educatius.
- Dissenyar i posar en funcionament estratègies i recursos, per a l'atenció als infants i joves absentistes, que permetin el seu retorn positiu a l'escola.

- **Fase 4: Circuit d'intervenció establert:**

Els Plans d'actuació revisats solen establir un circuit d'intervenció, el qual orienta les fases i els procediments a seguir, aquest model és el següent:

1.- Intervenció en l'àmbit propi del centre escolar

Cada centre utilitza el procediment que creu convenient per controlar l'assistència dels seus alumnes. En cas d'absentisme inicial el tutor és l'encarregat de fer-ne el

seguiment, de contactar amb les famílies (agenda de l'alumne, telèfon,…) i de notificar-ho a l'equip directiu amb la finalitat de redreçar la situació.

En cas d'absentisme reiterat, a més de la intervenció del tutor, el centre ha de mobilitzar la seva organització i fer intervenir els equips docents o de cicle, la comissió d'atenció a la diversitat o la comissió d'atenció social per concretar i desenvolupar les accions correctores. Els plans analitzats indiquen que cal que els contactes amb la família tinguin un registre documental (cartes de comunicat i citació, registres de les entrevistes fetes,…).

Si el cas no es resol, la direcció del centre es posa en contacte amb els serveis socials del municipi i li fa arribar el full de derivació del cas a més dels annexes que es creguin necessaris, a on es relacionen totes les actuacions fetes amb aquest alumne i la seva família. També esdevé important que a banda de l'entrega del full de derivació es fa una reunió de coordinació conjunta amb l'educador/a social de l'equip de base.

2- Intervenció des de serveis socials municipals

Recollida de la informació del cas:

- Full de derivació i reunió amb tutor/a o referent d'absentisme escolar del centre.

Contacte amb la família:

- Citació a la família registrada i amb acús de rebuda.

- Visita domiciliària en el cas que la família no es presenti a la primera citació.

- Tercera i última citació en el cas que la família no s'hagi presentat a la 2ª. citació amb acús de rebuda.

Resultat de la intervenció:

- Resultat positiu: la família decideix el retorn de l'alumne/a al centre.

  En aquest punt es planteja la necessitat de què sigui el propi centre, qui valori amb la família com vol que es produeixi aquest retorn i que en cas de veure dificultats pugui comptar amb el suport de l'educador/a corresponent.

En aquest espai s'ha de redactar el full de retorn al centre recollint el resultat de la intervenció i possibles propostes.

- Resultat negatiu: si no es produeix el retorn al centre i l'educador/a social no valora que hi hagi una situació d'alt risc que faci plantejar una derivació a l'Equip d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (EAIA), es fa l'informe social perquè el centre escolar ho comuniqui a inspecció educativa.

  Si es valora que hi ha una situació d'alt risc des de Serveis Socials d'Atenció Primària, en aquest cas es fa la derivació corresponent l'EAIA. En aquests casos els centres col·laboraran facilitant la informació escolar i les intervencions desenvolupades mitjançant un informe específic (on al seu temps s'informarà al centre).

3- Intervenció des de Policia Municipal

- Control de l'absentisme escolar mitjançant la presència i vigilància al carrer i zona escolar, per part de les unitats operatives de la Policia Municipal.

- Detecció dels menors.

- Comprovació dels motius de la no assistència del menor a l'escola.

- Trasllat del/s menor/s al centre escolar.

- Prèvia petició per escrit del centre escola o serveis socials, es confecciona un informe de la intervenció efectuada amb el menor.

- En casos especials d'infraccions administratives o penals es procedeix a fer una custòdia del menor i entrega als tutors o Ministeri Fiscal, en funció de la gravetat dels fets.

4.- Intervenció Àrea d'Educació, -OME-

- L'àrea d'educació municipal a partir del recurs de l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME), pot detectar aquells possibles casos a on es pot presentar una conducta absentista. A partir de l'establiment d'uns indicadors de risc compartits amb els diferents agents educatius i socials.

- Pot derivar a les famílies que passen per l'àrea d'educació als recursos adients.

- Pot orientar i assessorar a les famílies en el moment de formalització de les preinscripcions als centres escolars.

- Pot desenvolupar una diagnosi de la realitat pel que fa a l'absentisme escolar.

- Pot establir el protocol d'actuació a desenvolupar a nivell municipal.

5.- Intervenció Inspecció educativa

- El director del centre comunica a l'inspector d'educació el cas de l'alumne/a, adjuntant la següent documentació:

  - Recull de les actuacions realitzades pel centre docent.

  - Recull de les actuacions i la informació recollida per serveis socials d'atenció primària.

L'inspector d'educació després de demanar la informació complementària, i un cop feta la valoració del cas inicia les actuacions oportunes davant de la Direcció General d'Atenció al Menor (DGAM) i ho comunica a l'Ajuntament i Àrea d'Educació.

- **Fase 5: Comissió de valoració:**

Les comissions constitueixen espais de treball entre els diferents agents i instàncies institucionals que intervenen contra l'absentisme escolar. Els plans revisats ens presenten els següents objectius:

Com a objectius generals d'aquestes comissions s'estableixen:

- Promoure la prevenció i el seguiment de l'absentisme escolar de manera coordinada amb criteris d'intervenció comuns.

- Fer un seguiment del protocol d'absentisme.

- Facilitar la comunicació, el traspàs d'informació i coordinació entre tots els serveis/institucions que intervenen.

- Agilitar les qüestions tècniques i/o administratives que requereixi un cas.

- Garantir el treball transversal que és propi de l'elaboració de plans de treball individualitzats i el seu seguiment.

- Obrir noves vies de compromís per part de les institucions competents amb absentisme per donar sortida a casos de difícil resolució: derivació a Menors i a Fiscalia.

Aquestes comissions solen tenir dos nivells d'intervenció:

A. Comissió de zona, de caràcter trimestral on s'identifiquen i analitzen aspectes que cal millorar pel que fa a l'absentisme escolar.

B. Comissió de coordinació. Quan persisteix la situació d'absentisme, les comissions es reuneixen per tractar els casos concrets dels alumnes absentistes o desescolaritzats que no s'han pogut resoldre, malgrat que s'hagin aplicats les parts establertes al protocol del municipi. Els casos estan derivats pels professionals que incideixen en l'alumne, i és la direcció del centre, o si s'escau els professionals que treballen el cas des de l'àrea de serveis socials o altres serveis o organismes com l'àrea d'educació; qui sol·liciti al president/la presidenta que es convoqui aquesta comissió.

La finalitat es centra en aconseguir la superació de la situació de desescolarització o d'absentisme escolar, mitjançant els canvis adients en la proposta d'intervenció, com pot ser la derivació al Servei de Protecció de Menors i/o a Fiscalia de Menors.

Dels acords presos es fa un seguiment fins al tancament del cas, establint el procediment per a efectuar aquest i l'avaluació dels efectes de les mesures adoptades. A la comissió assisteixen, prèvia convocatòria, els professionals que han intervingut durant el procés de resolució del cas.

- **Fase 6: Funcions dels agents professionals que participen a les comissions**

➢ **Referent de centre**

- Introdueix la informació dels tutors, a la base de dades del centre.
- Es reuneix amb els tutors/es de les classes per fer el seguiment dels alumnes absentistes.
- Convoca i assisteix a les reunions de la comissió de zona i de coordinació.
- Retorna al tutor les gestions i acords presos a les comissions.

➢ **EAP (Equip d'Atenció Psicopedagògica)**

- Participa a la Comissió de zona i participa a la Comissió de Coordinació.

- Intervé en aquells casos d'absentisme en què hi concorren NEE, derivades de discapacitats físiques, psíquiques, sensorials o d'historial escolar i personal.

- **Inspecció educativa**
  - Participa a la Comissió de Coordinació.
  - Impulsa el desenvolupament i implementació del Pla.

- **Tècnic/a d'educació**
  - Coordina i dinamitza el Pla.
  - Actualitza i fa l'explotació de la base de dades general del Pla.
  - Ofereix suport tècnic a les comissions en els casos que es requereixi.

- **Equip de serveis socials**
  - L'educador/a social participa en la comissió de zona de zona i de coordinació, amb d'altres professionals del centre escolar, per determinar el tipus de treball per dur a terme, fa el seguiment dels casos i avalua els resultats.
  - L'educador/a social retorna la informació del seguiment dels casos individuals i informa de les gestions que s'han fet i dels aspectes acordats amb la família i/o menor.
  - En cas de persistència de l'absentisme es considera que el menor està en alt risc, els serveis socials derivaran el cas a l'EAIA, que desenvoluparà una atenció especialitzada en el marc de les seves competències.

- **Policia Local**
  - Participa a la comissió de coordinació.
  - Detecta els alumnes que en horari lectiu són als carrers i places i retorna l'alumne a l'escola o institut on està matriculat.
  - Redacta l'informe de l'actuació i l'entrega als Departaments de Serveis Socials i Educació.
  - Cita a les famílies d'alumnes que fan absentisme greu, que són proposades per les comissions de zona, quan no s'ha aconseguit el retorn al centre educatiu. En aquestes citacions s'entrega a la família un document en què s'informa que en el cas que no es produeixi el retorn immediat, s'iniciaran les mesures legals oportunes.

3.3 PROPOSTES PER AFRONTAR L'ABSENTISME ESCOLAR EN ALTRES PAÏSOS

Pel que fa al següent apartat s'ha considerat important revisar la situació de l'absentisme escolar a altres contextos europeus, fent especial èmfasis en les normatives i en els projectes d'intervenció que actualment s'estan desenvolupant.

La realitat ens planteja que no hi ha gaires estudis que facilitin la possibilitat de comparar contextos, és un àmbit que, tot i ser estudiat, existeix una dificultat afegida a l'hora d'extreure informació rellevant que ens pugui servir com a aproximació contextuals. Però, considero que és positiu conèixer quina metodologia i quins materials utilitzen a altres territoris, donat que disposar d'opcions i idees ens ajuda a incrementar les nostres opcions de decisió.

Per tant, la intenció del present apartat, es centra, doncs, en mostrar com es treballa a altres països la temàtica de l'absentisme escolar i conèixer quina és la normativa legal que els empara. En aquest cas els contextos analitzats són el del Regne Unit, Lisboa (Portugal) i Tallin (Estònia).

Per tal de fer efectiva aquesta proposta, s'han consultat diferents bases de dades; el Centre de Documentació i Estudis de la Fundació Eguía-Careaga del País Basc, també s'ha revisat el fons documental de la Fundació Jaume Bofill, així com, s'han establert contactes amb l'investigador-expert en absentisme escolar Joan Rué Domingo[33].

En darrera instància, s'ha considerat adient establir contactes amb els professionals que participen al projecte AGIS[34] que es desenvolupa a la comarca d'Alacant i que pretén donar resposta a les situacions d'absentisme escolar que presenten els joves que en edat escolar no assisteixen a l'escola. Aquest projecte intenta establir fils i punts de contacte entre diferents realitats europees com; Suècia, Anglaterra, Portugal, Estònia i Itàlia.

Al llarg de l'any 2005, 2006 i 2007 s'han establert jornades d'intercanvi d'experiències, a on s'han treballat i afrontat, entre d'altres, el problema de la violència, el bullying, l'absentisme escolar i intervencions a nivell judicial, entre d'altres.

---

[33] Opció citada.

[34] El **Projecte Agis** estudia entre d'altres factors; com es produeix la relació dels cossos de seguretat amb els joves absentistes -amb distinció de gènere-, què és el que passa quan els cossos de seguretat patrullen els carrers i realitzen una detecció de jove absentista, què fan les famílies d'aquests alumnes i quin tipus de famílies són, de quina forma intervenen els serveis socials i les institucions judicials, quina opinió tenen els joves absentistes, i quin tractament informatiu es dóna a aquestes actuacions. Tot això, unit a la transversalitat del projecte, que a partir de les jornades d'intercanvi comparteixen informació amb realitats d'Anglaterra, Suècia, Itàlia, Estònia i Portugal.

- **Anàlisi de la realitat del Regne Unit**

Per tal de contextualitzar la realitat existent a Anglaterra pel que fa la intervenció en matèria d'absentisme escolar, s'ha tingut present l'informe analític desenvolupat per l'investigador anglès Ken Reid (2006).

L'autor ens planteja com a idea central del seu discurs que les Autoritats Locals d'Educació d'Anglaterra, han centrat els seus esforços en el disseny i desenvolupament d'intervencions dintre de la comunitat educativa, dirigint els seus esforços en activar estratègies per combatre l'absentisme escolar.

Com a primera puntualització Ken Reid al seu estudi, ens informa que actualment al Regne Unit "alguns alumnes falten a l'escola amb l'estímul actiu o consentiment dels pares i/o tutors legals".

Segons la Comissió d'Auditoria de Londres (1999) es calcula que al menys 50.000, dels 400.000 alumnes matriculats a Anglaterra falten a l'escola tots els dies. Aquests joves es mantenen fora de l'aula amb el consentiment dels seus pares, i sense tenir una autorització prèvia ni de l'escola, ni de les autoritats locals d'educació.

Aquestes dades ens indiquen que l'absentisme escolar és un dels reptes educatius que estan adquirint unes quotes que van en augment, i que al seu temps requereixen d'una intervenció sistemàtica i preparada. No només calen actuacions dirigides a tractar la situació amb els alumnes absentistes, sinó que és necessari el treball multidisciplinari que proposi estratègies per treballar amb les famílies, i concretament amb aquells pares que emmascaren o defugen la situació.

Reid també ens planteja que l'absentisme escolar es considera com un problema particularment britànic. Segons dades oficials dels departaments d'educació britànics, les faltes d'assistència i les taxes d'absentisme escolar son més grans a la Gran Bretanya que en la resta de països que composen la Unió Europea, però remarca que també hi ha altres països que compten amb una casuística pròpia i preocupant que requereix de plans d'actuació i d'intervenció.

El projecte del Fons Social sobre la Joventut en Europa (Nicaise i altres, 1999), va informar sobre les variacions de l'absentisme escolar a Europa. En el mateix, s'entreveu que a Espanya estan sorgint diversos reptes plantejats per l'augment relatiu de casos d'absentisme escolar, mentre que pel que fa al cas de França, aquest compta amb unes importants dificultats, com per exemple; les marcades diferències entre l'assistència del alumnes de zones rurals i zones urbanes.

Sota aquesta línia de treball i d'estudis plantejats en el si de la Unió Europea, sorgia com a objectiu educatiu preferent del govern britànic per al nou mil·lenni, la millora de l'assistència regular a l'escola de tots els alumnes. Considerant que no únicament l'assistència regular esdevé peça clau per a millorar el rendiment educatiu, sinó que és indispensable per tal d'assolir quotes educatives de participació, accés a l'educació i millora de la mobilitat social.

L'autor proposa que un dels objectius nacionals d'Anglaterra era reduir l'absentisme escolar en un terç entre el 1997 i 2002, objectiu que l'administració d'Anglaterra, Gal·les i Escòcia no van aconseguir. Des de setembre de 2002 totes les escoles de secundària havien d'arribar a la quota del 92 % de participació general. Pel que fa a les escoles de primària, l'objectiu era assolir el 95 %, que fins a data d'avui s'ha mantingut constant.

A partir d'aquesta realitat, tant les escoles com les administracions locals d'educació han començat a instigar nombrosos esquemes amb l'objectiu de treballar contra l'absentisme escolar i promoure l'assistència regular a l'escola.

Aquestes estratègies s'han centrat en:

- Crear la figura d'un coordinador d'absentisme escolar, que estigués en estreta col·laboració amb les autoritats locals d'educació.
- Concreció d'una normativa penal d'aplicació davant d'aquells pares negligents persistents.
- La ubicació de la policia en algunes escoles.
- La prestació de les autoritats locals d'educació de subvencions dirigides a fomentar iniciatives d'assistència.
- Modificacions dins el pla d'estudis de les escoles amb alts índex d'absentisme escolar.

La lluita contra l'absentisme escolar és el centre de moltes legislacions recents, i de documents d'orientació, com; la circular 3/99 i els informes del Govern de l'Assemblea de Gal·les (2003). Una d'aquestes iniciatives va donar lloc a la Llei de Conductes Antisocials, que ha introduït tant un apartat que parla de l'educació dels fills absentistes, com un article que comença a citar les causes judicials que poden recaure sobre els pares, en cas que aquests desisteixin de les seves obligacions. Per tant, comença a entreveure's que aquestes mesures normatives i penals estan destinades a

reiterar el fet que la responsabilitat de l'assistència escolar correspon als pares i/o tutors legals en el seu defecte.

L'investigador Zhang (2004), per la seva banda puntualitza que l'adopció de mesures judicials contra els pares en els casos d'absentisme escolar britànics no han resultat efectius, degut a l'estreta relació entre absentisme escolar i pobresa.

Apropant la realitat d'Anglaterra al nostre territori, cal indicar que la introducció de la Llei d'Infància Britànica de 2004, va esdevenir un gran canvi organitzatiu pel que fa l'establiment d'estratègies, sobretot en l'etapa de l'educació primària. La idea bàsica es centrava en assegurar que l'escola i les seves instal·lacions estarien disponibles els 365 dies de l'any. D'aquesta manera les escoles adquirien el rang d'epicentres de la comunitat local, que acollirien la multidisciplinarietat de serveis per a tots els infants i joves, sobretot atenint a aquells que presenten situacions de risc social.

D'aquesta manera la Llei d'Infància, conjuntament amb la Llei de delictes i la Llei de Conducta Antisocial, estan en el centre de les noves estratègies d'intervenció que centren els seus esforços en millorar les prestacions i els serveis pels infants vulnerables.

A partir d'actuacions com la present, on s'intenta donar una resposta als supòsits i als reptes que ens planteja l'absentisme escolar, es vol oferir una atenció preferent als casos que requereixen de la intervenció dels agents educatius, socials i culturals que prenen partida.

Hem de ser conscients que encara resten per planificar tècniques d'intervenció a edats primerenques, coneixent la dada que el 36% dels alumnes que posteriorment desenvolupen quadres amb símptoma d'absentisme escolar ho fan a les primeres etapes (Reid, 2006).

- **L'experiència de Lisboa (Portugal)**

- Projecte Retos:

Per tal de presentar l'experiència de Lisboa, concretament del districte *d'Olivais*, s'ha considerat necessari contextualitzar el context lisboeta amb l'objectiu d'extreure les conclusions adients sobre els projectes contra l'absentisme escolar que es desenvolupen.

A Olivais existeix un numero elevat de nens, adolescents i famílies que presenten quadres amb nombrosos factors de risc associats: nivells socioeconòmics i culturals baixos, famílies desestructurades, en els quals a les famílies els hi manquen pautes de responsabilitat educativa, existeix una forta negligència,.. Aquests factors de risc van ocasionar unes actituds específiques i unes conductes d'absentisme escolar amb signe greu, que des de la Regidoria de Benestar de Lisboa s'ha intentat donar resposta.

Sota aquesta realitat, el Districte d'Olivais, va engegar el Projecte Retos[35], amb qual sorgia l'equip específic d'intervenció i atenció, compost per un coordinador i 4 psicòlegs clínics.

El projecte esta adreçat als nens, adolescents i a les famílies que presenten una situació de risc social. El model d'intervenció que es desenvolupa centra la seva actuació dins la comunitat; barri, instal·lacions socials (grups d'oci, associacions) i escoles.

Els **objectius principals** es centren en:

- Establir una estructura de col·laboració que ajudi doni suport als joves en risc social, i en el seu defecte a aquells que presenten un quadre d'absentisme escolar.
- Prevenir l'aïllament social d'aquests joves.
- Establir vies de comunicació entre les distintes institucions socials i les famílies, però principalment entre l'escola i la família.

Les **estratègies** que s'han utilitzat:

- Suport per atendre a les famílies i als nens, mitjançant la creació d'oficines mòbils d'atenció i recolzament.
- Promocionar la campanya mitjançant el missatge de la importància de l'escolarització.

[35] El **Projecte Retos** tracta la prevenció primària del comportament de risc de l'absentisme escolar i s'inclou com un dels eixos de treball del Departament de Benestar de Lisboa.

- **L'experiència de Tallin (Estònia)**

- Projecte de prevenció i sistemes de recolzament a les escoles de Tallin:

La present experiència ens mostra la manera de treballar contra l'absentisme escolar que es desenvolupa a les escoles de Tallin, Estònia.
Concretament i a nivell d'estructuració del model d'intervenció, s'estableixen plans integrals i transversals encaminats a prevenir a més de l'absentisme escolar, la drogodependència, -sobretot pel que fa a l'alcohol-, la violència juvenil i el fracàs escolar.
A Tallin existeixen escoles diferenciades segons els comportaments que mostrin els joves, els objectius d'aquestes escoles es centren, en la reinserció dins el sistema educatiu normalitzat o l'accés al món laboral. Com a dos exemples d'aquests centres trobem; la *Ristiku Basic School* i *Tallin Kopli Vocational School*.

Es pot detectar que els punts de preocupació són els mateixos que podem trobar a moltes de les realitats més properes al nostre context. Potser, l'escala de valors no sigui la mateixa, ja que els paràmetres socials són diferents, però els factors que preocupen de l'etapa de la joventut en relació a l'etapa escolar, són molt semblants als que podem trobar dins el nostre sistema, tot mantenint les distàncies.
Per tant, podríem dir que els indicadors d'absentisme escolar són els mateixos i que les pautes d'actuació i d'intervenció s'han d'adreçar a uns objectius similars.

En el projecte desenvolupat a Tallin, esdevé rellevant i important la col·laboració amb el sistema policial, considerant al seu temps com a necessària la comunicació entre els diferents agents participants; policia, professorat i pares. Factor que facilita la detecció i la intervenció d'aquells possibles casos d'absentisme escolar.
Tot i que, la via de la policia és la darrera dins del programa de prevenció, es dóna més importància al treball desenvolupat pel professor. Però si aquesta via no resulta efectiva, és la policia la qui es posa en contacte amb el jove i tracta el cas.

Resultat de tot aquest procés, és la configuració de les llistes dels joves que presenten certs problemes, eina que posteriorment s'utilitza per derivar a aquests joves a la *Comissió Local de Joves.* Què és l'equip que estudia els possibles casos amb quadre d'absentisme escolar, per tal d'incorporar-los a les escoles específiques que intervenen

contra l'absentisme escolar, com la *Northen Police Prefecture* i el centre *Tallin Centre for Children at Risk*.

Cal destacar el paper que té l'assistent social dins aquest sistema i concretament dins l'escola, és una figura professional que s'encarrega de desenvolupar plans de treball específics amb el joves que es troben en situació d'absentisme escolar i/o abandonament escolar.

A mode de resum, i fent un repàs per les experiències que s'han presentat podem establir que:

- L'absentisme escolar, conjuntament amb altres reptes que ens planteja l'educació com el fracàs escolar, l'abandonament escolar, la desescolarització, esdevenen realitats generalitzables a altres contextos que requereixen d'intervencions planificades i ben pensades per part de les institucions educatives.
- L'absentisme escolar atenent les seves causes, esdevé un fenomen social que requereix d'una normativa judicial que dictamini els passos que s'han de seguir i aplicar en la intervenció davant aquest fenomen. Tot establint les responsabilitats que tenen els pares i/o tutors legals durant el processos de creixement educatius dels seus fills.
- S'han d'establir plans d'actuació, protocols que actuïn considerant tots els factors que entren en joc a l'hora de detectar casos d'absentisme escolar. Protocols que s'han de posar a debat educatiu per part dels diferents agents educatius del context. Amb l'objectiu que aquesta eina esdevingui útil i pràctica.
- A partir del treball multidisciplinari dels diferents agents que integren la xarxa educativa, s'han de dissenyar actuacions integrals que tractin els casos d'absentisme i facilitin un pla de treball adient a les característiques dels casos.

4. DIAGNOSI DE LA REALITAT EDUCATIVA I SOCIAL DEL CONTEXT DE PALAFRUGELL I REALITZACIÓ D'UN PROTOCOL D'ACTUACIÓ

Després de desenvolupar el marc teòric i emmarcar l'actuació a diferents nivells pràctics. Ens endinsem en l'anàlisi de la diagnosi socioeducativa tenint present els resultats obtinguts a partir de les diferents tècniques emprades.

Seguidament es presenten els propòsits i supòsits de la diagnosi, així com els objectius que s'han fixat, la metodologia que s'ha emprat i l'anàlisi i interpretació dels resultats que s'ha obtingut.

Aquest procés metodològic ens ajudarà; per una banda, a elaborar un pronòstic sobre les necessitats detectades en matèria d'absentisme escolar, i per l'altre, a conèixer quina és la realitat socioeducativa del municipi de Palafrugell.

Resultat d'aquest procés serà l'establiment d'unes conclusions que intentaran proposar tot un seguit d'actuacions i consideracions per realitzar, tot tenint present, la realitat del context de Palafrugell.

4.1 ASPECTES METODOLÒGICS

- **Propòsits i Supòsits de la diagnosi**

Podem establir que el propòsit general del projecte que presentem es centra en descriure la **realitat educativa i social de l'àmbit territorial de Palafrugell**. És a dir, ens proposem fer un estudi sistemàtic, en diferents fases, que ens informi de l'estat de l'absentisme escolar i la desescolarització als centres educatius del municipi, així com, detectar els factors que hi estan implicats.

- **Objectius**

❖ **Objectiu general:**

- Dissenyar un protocol d'actuació que contempli aspectes sobre prevenció, detecció i intervenció contra l'absentisme escolar al municipi de Palafrugell.

❖ **Objectiu específics:**

- Fer una diagnosi exhaustiva i objectiva d'anàlisi de la realitat sobre l'absentisme escolar al territori de Palafrugell.
- Proposar diverses actuacions transversals on es contemplin la participació i la intervenció dels diferents agents socioeducatius existents al context, tenint present l'anàlisi de necessitats del municipi.

- **Metodologia i procediment**

Aquest procés inicial de planificació educativa a través del qual s'obtenen, sistematitzen i analitzen les dades procedents del context educatiu de Palafrugell, esdevé un instrument per conèixer les situacions, els interessos i les necessitats que particularitzen les realitats educatives del municipi. La present diagnosi vol esdevenir un retrat fidedigne i compartit de quin és l'estat de la seva realitat socioeducativa.

L'elaboració del procés de diagnosi serveix a tres objectius:

- analitzar dades objectives.
- compartir visions amb els agents institucionals, educatius i socials del municipi.
- i proposar línies estratègiques de treball conjunt.

Un altre aspecte a destacar, és que s'ha considerat important seleccionar una mostra significativa d'agents educatius i socials, així com, professionals que treballen per prevenir l'absentisme escolar. Aquests esdevenen la **mostra qualitativa** del present estudi, ja que degut a la seva pràctica diària faciliten l'anàlisi del tema tractat.

Per tal de sistematitzar la present diagnosi s'han emprat, per una banda **tècniques qualitatives**, com el desplegament de les *17 entrevistes individualitzades* amb els diferents agents educatius i socials consultats. I per l'altra banda, **tècniques quantitatives** a on s'han revisat i analitzat les dades estadístiques facilitades pels cinc recursos seleccionats, que al seu temps, han esdevingut la font principal d'obtenció d'informació; Departament Padró d'Habitants Municipal de Palafrugell, Oficina Municipal d'Educació (OME), Centres Escolars del municipi, agents socioeducatius que han participat a l'estudi i la font estadística d'Idescat.

Cal a dir que aquest procés metodològic centra els seus esforços en analitzar les dades del municipi amb l'objectiu de detectar les mancances i les necessitats en relació a l'absentisme escolar.

Dins el marc de procediments entenc per **dades qualitatives** el conjunt de dades obtingudes directament de la població d'estudi i/o d'altres agents implicats, aprofundint en el conjunt d'opinions, coneixements, experiències i expectatives dels propis protagonistes. Aquestes dades ens proporcionen una informació molt valuosa, ja que recollim de primera mà les impressions dels professionals que intervenen diàriament contra l'absentisme escolar.

Com a darrera apreciació, cal tenir present que en aquest apartat metodològic s'han de diferenciar els punts "4.2.1 Realitat socioeducativa de Palafrugell" i "4.2.2 Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell". Ja que cadascun d'ells, com a **informació quantitativa**, esdevenen dos blocs diferenciats que aporten informació diferent.

Per una banda, el punt *4.2.1 Realitat socioeducativa de Palafrugell*, presenta la realitat social existent al municipi, havent-se utilitzat per tal de desenvolupar-lo la font d'informació procedent d'Idescat, OME i Padró d'Habitants Municipal.

Mentre que el *punt 4.2.2 Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell*, centra el seu objectiu en presentar quina és al realitat existent a Palafrugell sobre l'estat de l'absentisme escolar, i a on s'ha tingut present la font procedent de les entrevistes individualitzades realitzades amb els diferents agents socioeducatius que intervenen a Palafrugell.

Tot seguit, es presenten les diferents tècniques i estratègies que he utilitzat per tal de dur a terme aquest projecte.

- **Tècniques quantitatives**

Pel que fa a l'anàlisi de les **dades quantitatives** -les dades numèriques i estadístiques-, disponibles a partir de la font oficial d'Idescat, Ajuntament de Palafrugell i altres administracions i/o organismes competents com el Padró Municipal d'Habitants, centres escolars i agents socioeducatius que han participat en l'estudi. Es realitzarà un anàlisi recollint les característiques principals de la població que volem estudiar.

Es tracta d'un recull de dades quantitatives que ens aportaran diversa informació sobre la situació de l'absentisme escolar al territori (nombre de casos, grau i tipologia d'absentisme, distribució,...).

Per tant, durant aquest apartat en el qual es desenvolupa l'anàlisi quantitatiu de la realitat educativa de l'absentisme escolar a Palafrugell, apareix com a objectiu; presentar numèricament i estadísticament les dades relatives a la situació actual. Dades que al seu temps ens poden ajudar a configurar propostes d'actuació adients i òptimes segons el context, tot tenint present els reptes que l'absentisme escolar presenta en les seves diferents fases i formes.

Un altre objectiu directament relacionat parteix de la possibilitat de presentar el mapa educatiu pel que fa a l'absentisme escolar al territori, així com, els principals factors relacionats que s'han de conèixer.

Cal recordar, com ja s'ha comentat a l'anterior apartat metodològic introductori, que durant l'anàlisi quantitatiu hem de diferenciar els punts 4.2.1 i 4.2.2, donat que s'han emprat mostres diferents i representen dos blocs diferenciats que faciliten informació relativa al seu àmbit d'anàlisi.

Al bloc *4.2.1 Realitat socioeducativa de Palafrugell, s*'analitza i es fa un recorregut general sobre les característiques del context de Palafrugell amb l'objectiu de presentar el tipus de població, el nivell d'instrucció de la població, el mapa escolar, etc.

Mentre que al bloc *4.2.2 Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell*, s'han emprat dades relatives als alumnes que estan edat d'escolarització obligatòria (3-16 anys). Amb l'objectiu de presentar un retrat fidedigne de la situació de l'absentisme escolar al context de Palafrugell durant el curs 2007-2008.

- **Tècniques qualitatives**

Durant el desenvolupament de la diagnosi s'han proposat diferents mètodes de recollida de dades qualitatives:

- **Entrevistes en profunditat:** s'han desenvolupat 17 entrevistes en profunditat amb els diferents agents seleccionats[36], distribuïdes en quatre blocs d'anàlisi.

 Bloc 1. Entrevistes als directors/es dels Centres Educatius de Palafrugell: s'ha entrevistat als diferents directors/es dels centres educatius, tot plantejant un model d'entrevista[37] que fixa els seus objectius en els diferents àmbits a treballar; prevenció, detecció i intervenció. També s'ha considerat necessari conèixer la tipologia d'actuacions, protocols que tenen activats per tal de treballar contra l'absentisme escolar en els diferents centres escolars.

[36] Veure Annex 1: "Procés del treball de camp desenvolupat".
[37] Veure Annex 5: "Model marc d'entrevista dels centres educatius de Palafrugell".

Els centres escolars que formen part de la present **mostra** han estat (taula 2):

Taula 2. Centres educatius de Palafrugell que formen part de l'estudi. Curs 2007-2008.

Cicle educatiu	Sector públic	Sector privat concertat
Segon Cicle d'Educació Infantil i Primària	CEIP Josep Barceló i Matas CEIP Torres Jonama CEIP Carrilet CEIP Pi Verd	C.C Sant Jordi C.C Vedruna
Educació Secundària Obligatòria	IES Baix Empordà IES Frederic Martí Carreres	C.C Prats de la Carrera C.C Sant Jordi

Font: elaboració pròpia

 Bloc 2. Entrevistes amb els equips especialitzats d'intervenció que intervenen per prevenir i actuar contra l'absentisme escolar[38]:

S'ha considerat necessari i important dedicar un espai per tal de conèixer les actuacions que en matèria de prevenció i actuació contra l'absentisme escolar despleguen els equips especialitzats entrevistats, com és el cas dels **Serveis Socials Municipals** i la **Unitat de la Policia Local Comunitària**.

 Bloc 3. Entrevistes a professionals i agents socials i culturals que treballen per prevenir l'absentisme escolar:

S'ha entrevistat mitjançant un model específic de plantilla[39] als professionals relacionats amb l'àmbit de l'educació, que pel seu treball educatiu mantenen relació educativa amb els joves. I que al seu temps, ens poden oferir la seva perspectiva des de la seva disciplina i/o coneixement de la realitat del municipi. O en el seu defecte per la realització de diferents projectes educatius centrats en els joves (taula 3):

[38] Veure Annex 6: "Model marc d'entrevista dels equips especialitzats de Palafrugell".
[39] Veure Annex 7: "Model marc d'entrevista dels agents educatius, socials i culturals de Palafrugell".

Taula 3. Entitats que formen part de l'estudi.

Entitat	Projecte desenvolupat
Creu Roja	Àrea de Joventut
Càritas	Tallers d'estudi Assistit
GRAMC	Atenció Jove, espai escolar
Espai Jove	Projecte dinamització juvenil

Font: elaboració pròpia

 Bloc 4. Altres entrevistes:

També s'han portat a diverses entrevistes amb agents que directa o indirectament treballen o poden intervenir contra l'absentisme escolar. Aquestes consideracions provenen, per una banda de la **vessant política** (Primer Tinent Alcalde de Palafrugell), i d'altra el **Servei Educatiu Baix Empordà** (SEBE) que està integrat pels diferents serveis i professionals que ofereixen atenció a la comunitat educativa del Baix Empordà.

A partir de la configuració dels **quatre blocs** resultants, es desenvoluparà el buidatge general i específic de les entrevistes. Aquest procediment facilitarà el poder establir tant els punts forts, com els punts febles detectats durant el procés d'anàlisi.
Desenvolupar aquesta fase esdevé necessari i transcendental, ja que a partir de l'anàlisi de necessitats qualitatiu, es pot conèixer des de la vessant professional quin és l'estat de la qüestió pel que fa a l'absentisme escolar al territori.
Com ja s'ha explicat a l'apartat de metodologia, per tal de desenvolupar el procés d'entrevistes s'ha considerat adient establir quatre blocs d'anàlisi que permetran aprofundir i establir els punts forts i punts febles de la temàtica plantejada. Hi ha anotacions i comentaris desenvolupats pels diferents agents que els hem situat en la part central del buidatge, ja que s'ha considerat que ni són punts forts, ni punts febles.

Pel que fa a la distribució dels blocs, l'estructura que s'ha utilitzat pel tres primers blocs s'ha centrat en desenvolupar el buidatge a tres nivells d'actuació: **prevenció, detecció** i **intervenció.**

I pel que fa al quart bloc, s'ha desenvolupat un buidatge a on s'han tingut presents unes consideracions generals facilitades pels que professionals de suport sobre la situació de l'absentisme escolar a Palafrugell.

- **Estructura d'anàlisi de les entrevistes en profunditat:**

  - **Bloc 1:** Entrevistes amb els directors/es dels Centres Educatius;

    - **1r nivell**: Prevenció absentisme escolar
    - **2n nivell**: Detecció absentisme escolar
    - **3r nivell**: Intervenció absentisme escolar

  - **Bloc 2:** Entrevistes amb els equips especialitzats;

    - **1r nivell**: Prevenció absentisme escolar
    - **2n nivell**: Detecció absentisme escolar
    - **3r nivell**: Intervenció absentisme escolar

  - **Bloc 3:** Entrevistes amb els professionals i agents socials i culturals;

    - **1r nivell**: Prevenció absentisme escolar
    - **2n nivell**: Detecció absentisme escolar
    - **3r nivell**: Intervenció absentisme escolar

  - **Bloc 4:** Consideracions generals dels equips de suport.

4.2 ANÀLISI QUANTITATIU

4.2.1 Realitat socioeducativa de Palafrugell

Per tal de desenvolupar el present apartat s'ha tingut present tota la informació estadística que facilités la comprensió de l'estat socioeducatiu del context de Palafrugell. Alhora que s'han analitzat tots els factors i indicadors que poden escenificar les causes de l'aparició de conductes d'absentisme escolar, o en el seu defecte, poden acompanyar-la. Amb l'objectiu de comprendre quins són els diferents factors que s'hi poden relacionar, però amb la necessitat d'analitzar les principals característiques socioeducatives del context de Palafrugell.

I en darrer apartat es presenta l'opinió tant dels centres escolars, com dels serveis socials, sobre els aspectes generals que ha de contemplar un pla d'actuació municipal contra l'absentisme escolar, tot considerant la realitat educativa de Palafrugell.

- **Cobertura social**

Palafrugell és el municipi més poblat del Baix Empordà, comarca costanera de la província de Girona. Aquesta comarca, a on es troba una important riquesa natural i paisatgística està estructurada a partir de trenta-sis municipis amb petits nuclis urbans, dels quals deu tenen sortida al mar.

Els municipis de referència pel que fa al pes poblacional són Palafrugell, Palamós i Sant Feliu de Guíxols, mentre que la capital de comarcal és la Bisbal d'Empordà.

Palafrugell que es troba al centre de la Costa Brava, entre la Serra de les Gavarres i el massís de Begur, ocupa la part central del litoral del Baix Empordà amb una llarga façana marítima de 11,7 quilòmetres. Limitada al nord amb Torrent, Regencós i Begur, a l'oest amb Forallac, i al sud amb Mont-ras, municipis que configuren l'àrea d'influència directa que té Palafrugell com a centralitat del seu entorn.

Mapa 1. Municipi de Palafrugell, Baix Empordà.

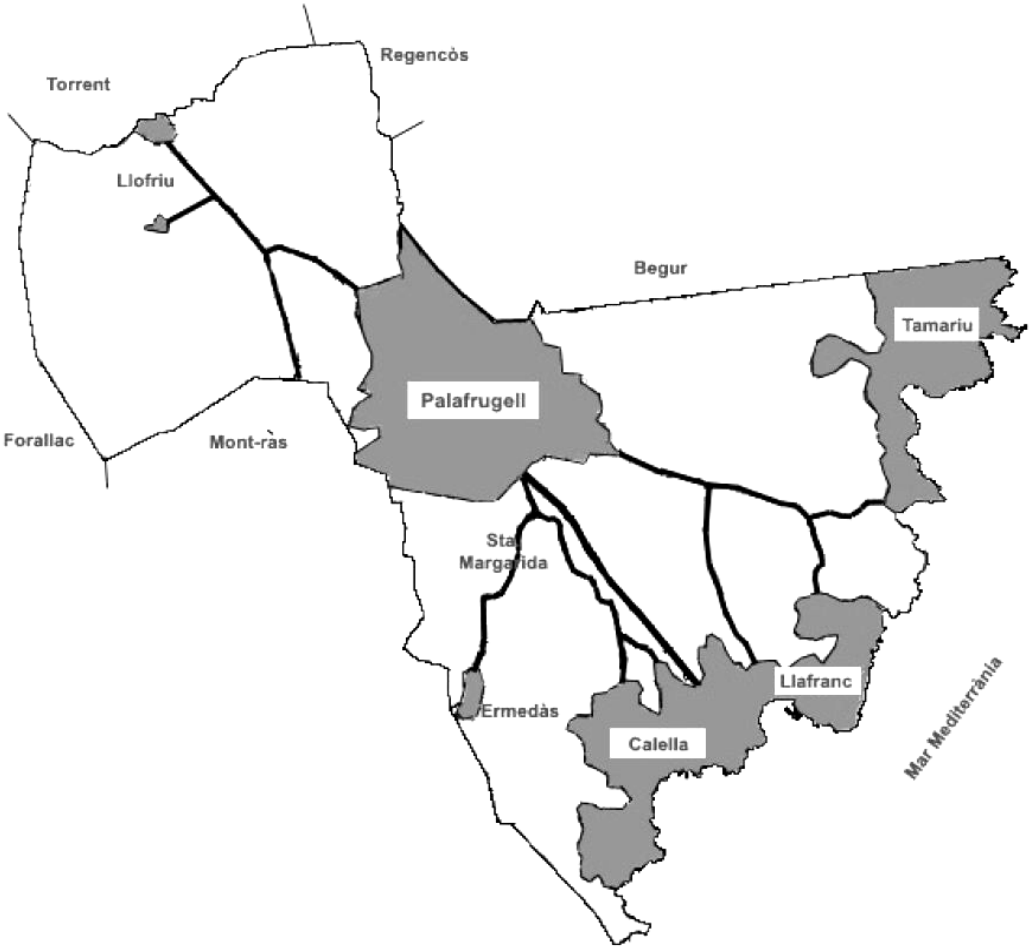

Font: Mapa recuperat a partir del fons documental del Centre Municipal d'Educació de Palafrugell, 2008.

El terme municipal ocupa una superfície de 26,6 km quadrats, que es reparteixen a terços pel que fa als seus usos: forestal, agrícola i urbà.

La part urbana, que correspon al 35% del total de la superfície, es divideix entre diferents nuclis. El nucli principal, Palafrugell, on viu aproximadament el 90% de la població, es troba a la part central, més estreta i plana del terme municipal, que s'estira de sud-est a nord-est, entre Begur i Mont-ras.

Amb Mont-ras existeix una continuïtat urbana, que s'estén més enllà dels límits del terme municipal, fet que obliga a una coordinació important amb aquest municipi.

Al nucli principal, a més del centre del poble, es poden identificar **nou barris** diferents amb característiques pròpies:

- El centre és el que reuneix més serveis i equipaments culturals i comercials i actua com a nucli relacional important de Palafrugell.
- Al nord i a l'est del centre es troben un seguit de barris amb un caràcter més residencial. En primer lloc, el barri de Mas Mascort es caracteritza per una construcció de poca alçada amb vivendes ocupades majoritàriament per persones que provenen de la immigració interior espanyola. Més al sud, també a l'est del centre, hi ha barris com la Bòvila Nova, el Pivert i la Roella, on es combinen vivendes amb població de "tota la vida", amb construcció nova ocupada en part per persones joves nouvingudes.
- Al sud-est es troben els barris de Vila-Seca i el Brugerol. Mentre el primer és un dels barris tradicionals, el segon incorpora molta edificació nova. En aquesta zona, davant la comissaria dels Mossos d'Esquadra, es troben pisos d'una alçada considerable, que van acollir la immigració espanyola dels anys 60 i 70, i que ara acull una part important de la immigració estrangera. Un cas similar és el del barri de la Sauleda o de l'edifici Aniversario al carrer Ample, on també es concentra molta població nouvinguda.
- A l'oest i nord-oest hi ha els barris del Molí de Vent i la Punxa. Ambdós compten amb pocs equipaments i per la seva situació geogràfica estan més deslligats del centre.
- A la costa s'hi troben els tres nuclis turístics que antigament havien estat els barris mariners: Calella, el més gran, Llafranc i Tamariu. Tots tres acullen importants allaus de població a l'estiu.
- Cap a l'oest del terme, es troba el nucli de Llofriu i el veïnat de la Barceloneta i l'Estació a la falda de les Gavarres. També formen part de la zona rural del municipi els petits nuclis de Santa Margarida i Ermedàs, que conjuntament amb els masos més aïllats acullen un petit percentatge de la població.

Els diferents nuclis estan connectats entre sí. La via principal és l'autovia que va de Palafrugell a Calella i Llafranc, la resta es connecten a través de carreteres locals.

Mapa 2. Nucli Urbà de Palafrugell.

Font: Mapa recuperat a partir del fons documental del Centre Municipal d'Educació de Palafrugell, 2008.

- **La població**

Taula 4. Habitants per nucli urbà. 2007

Nucli	%	Número de residents
Disseminat	**2,44**	**534**
Calella	**3,79**	**830**
Llafranc	**1,45**	**318**
Llofriu	**0,94**	**206**
Palafrugell	**90**	**20.085**
Tamariu	**1,33**	**291**
Total	**100**	**22.264**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel Padró Municipal d'Habitants de Palafrugell.

Palafrugell, on hi ha censats 22.264 habitants[40], és el municipi que aglutina més població de la comarca del Baix Empordà i un del més poblats de la província de Girona. És un pes poblacional que prové d'una història de creixement continuat des de segle XVIII, que només s'atura en període de guerres, fins arribar al 1986 quan Palafrugell es situa com a municipi més poblat de la comarca[41].

Un 90% de la població viu al nucli urbà de Palafrugell, mentre que la resta ho fa als diferents nuclis urbans que hi ha al terme municipal (taula 4). D'aquests nuclis, els més poblats són els costaners: Calella, Llafranc i Tamariu, mentre que el nucli més petit és Llofriu, amb 206 habitants. Per tenir el dibuix final sobre com es reparteix territorialment la població s'ha tingut present la població disseminada en nuclis menys importants i masos rurals, una població que representa el 2,44% dels habitants.

- **Creixement**

Taula 5. Creixement de la població. Taxes brutes per mil habitants. Mitjana anual 1996-2001.

	Naixements	Defuncions	Creixement natural	Saldo migratori	Creixement total
Palafrugell	**9,85**	**8,98**	**0,87**	**9,53**	**10,4**
Baix Empordà	**9,77**	**8,75**	**1,01**	**11,04**	**12,05**
Catalunya	**9,55**	**8,87**	**0,68**	**6,72**	**7,4**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

Els darrers anys Palafrugell ha tingut un important i continu creixement de població. Un creixement que té més a veure amb el saldo migratori que no pas amb el creixement natural (taula 5). Les dades, que per poder establir comparacions només arriben a l'any 2001, donat que són dades facilitades per IDESCAT i que no han estat actualitzades, mostren com la comarca, el Baix Empordà, ha tingut unes taxes de creixement molt superiors a la resta de Catalunya, mentre que la taxa de Palafrugell és superior a la nacional i inferior a la comarcal.

[40] Font: dades facilitades pel Padró Municipal d'Habitants de Palafrugell en data d'1 novembre de 2007.

[41] Font: dades extretes del Pla d'Acció Local per la Sostenibilitat de Palafrugell; document II Diagnosi, p.p 199.

Gràfic 1. Evolució de la població en nombres absoluts, període 1998-2007.

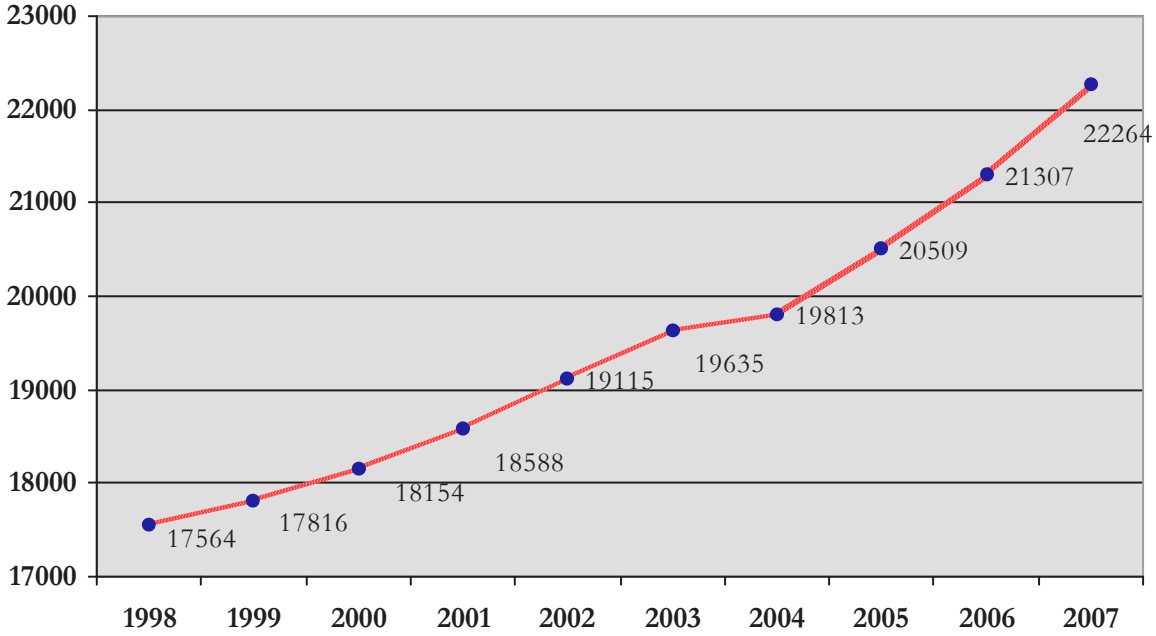

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Padró municipal d'habitants de Palafrugell.

Pel que fa a l'evolució de la població en nombres absoluts (gràfic 1), podem observar com la tendència de creixement s'ha mantingut sota una línia d'augment marcada per un signe de creixement positiu.

A partir de finals de 2004 i fins a l'actualitat s'ha produït un creixement molt considerable del nombre total de població que ha repercutit en una continua expansió demogràfica, s'ha passat de 19.813 habitants a finals 2004, fins a 22.264 habitants a finals de 2007. Després de consultar les dades existents al Padró Municipal d'Habitants, s'ha pogut extreure que de totes les persones que viuen a Palafrugell a 2007, 18.876 tenen nacionalitat espanyola i 3.020 són marroquins, essent aquest el col·lectiu estranger més nombrós. Una vegada feta la revisió municipal del padró d'habitants[42], a on es van donar de baixa a algunes persones que no tenien la documentació en regla. En total, a la vila s'hi poden comptar fins a 65 nacionalitats diferents. Pel que fa als percentatges, el 65,4% dels veïns són nascuts a l'Estat espanyol, la qual cosa significa que el 24,6% procedeixen de l'estranger.

El ritme de creixement demogràfic de Palafrugell ha estat inferior al del conjunt de la comarca, tal i com es presenta a la taula 5, el nombre d'habitants del Baix Empordà va incrementar un 45,95%, majoritàriament gràcies a la immigració, ja que la taxa de natalitat no es va disparar. En canvi, la població de Palafrugell va incrementar-se només un 37% durant aquest període, és a dir, nou punts per sota.

[42] Revisió portada a terme des de fonts internes de l'Ajuntament en data d'11 d'octubre de 2007.

Taula 6. Població per grups d'edat, 2006-2007.

		Edat			
		De 0 a 14 anys	De 15 a 64 anys	De 65 anys i més	Total
Palafrugell	2007	15,2	68,9	15,9	22.264
	2006	14,8	69,1	16,1	21.307
Baix Empordà	2007	14,8	68,9	16,3	126.450
	2006	14,7	68,9	16,4	124.055
Catalunya	2007	14,5	69,1	16,4	7.210.508
	2006	14,3	69,2	16,5	7.134.697

Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat. Padró Continu.

Pel que fa a l'evolució de la població en termes d'edat, taula 6, a Palafrugell s'han seguit les tendències de la comarca i de Catalunya pel que fa al pes de la població menor i de la de 15 a 64 anys. S'ha engruixit la franja de persones en edat de treballar, mentre que la franja de menors d'edat perd importància en pes poblacional.

Gràfic 2. Població menor d'edat. Palafrugell 2004.

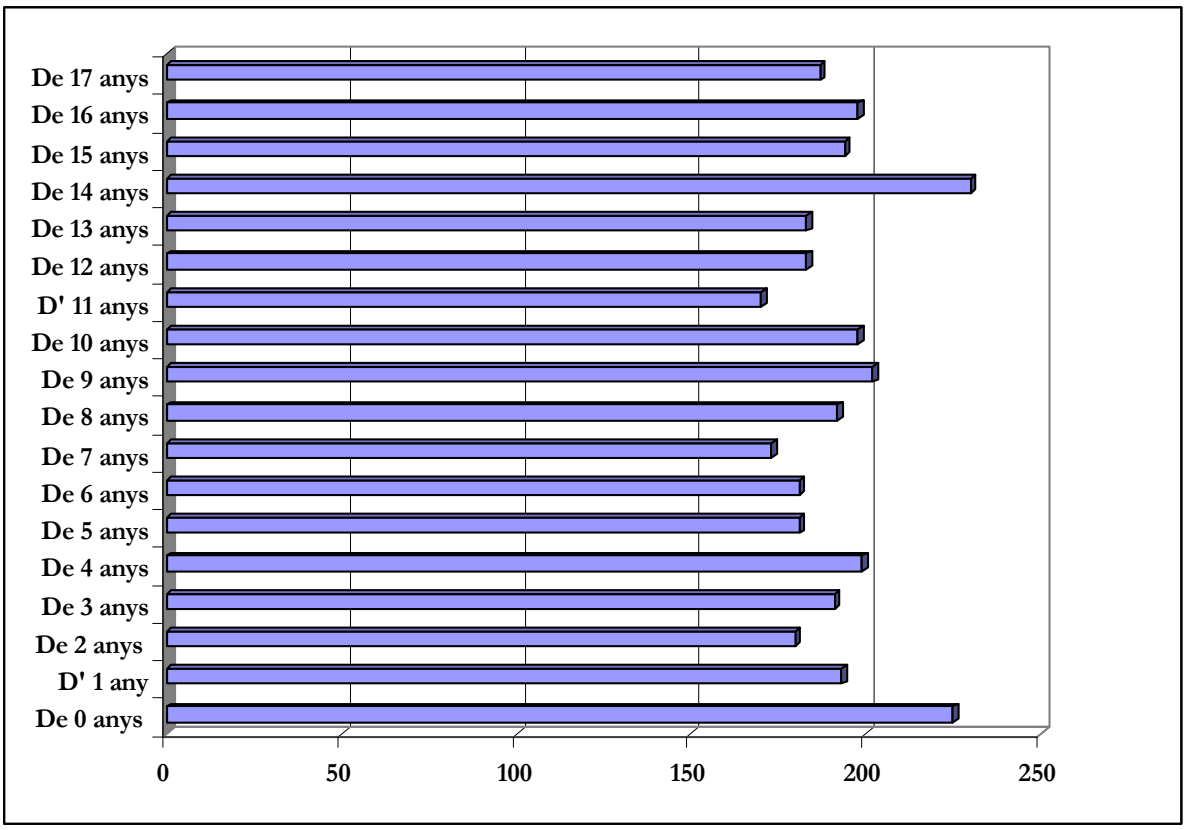

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

Finalment, en l'anàlisi de la distribució per edats, el gràfic 2 detalla la franja de menors d'edat. Es pot comprovar, una altra vegada, que el creixement de població no està vinculat a nous naixements, ja que hi ha poques oscil·lacions, i no hi ha una tendència clara de creixement. Aquest fet, que cal veure com evoluciona, pot ser important de cara al futur, atès que, si el creixement migratori comença a traduir-se en creixement natural, el nombre de naixements i de població en edat infantil pot anar creixent i, per tant, això por afectar les necessitats d'escolarització futures i de creació de noves infraestructures educatives.

- **Població segons l'origen**

Gràfic 3. Població segons lloc de naixement. Palafrugell 2004.

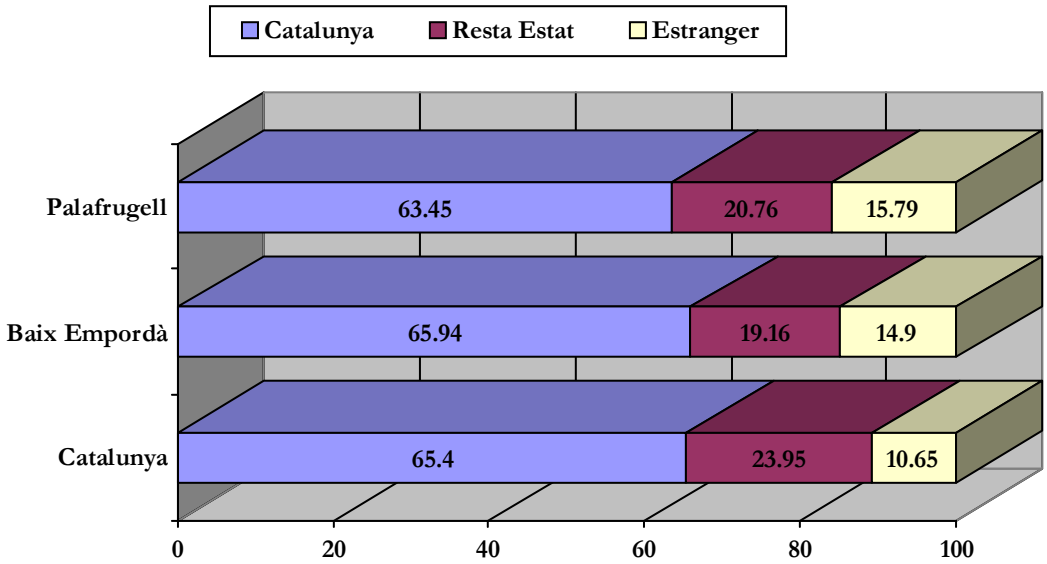

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

L'anàlisi de l'origen de la població de Palafrugell té una clara relació amb la caracterització del seu creixement. Com s'ha vist, aquest creixement ha tingut a veure amb l'arribada de nova població al municipi. En aquest sentit i segons dades del 2004[43], el gràfic 3 mostra com un 36,55% de la població és nascuda a fora de Catalunya, un percentatge superior al de la comarca i de Catalunya. Cal, però, fixar-se que, del total de població, la d'origen estranger és el 15,79% mentre que la mitjana

[43] No podem comptar amb les dades actuals, però podem considerar les presentades com a rellevants donat que la tendència actual segueix aquesta línia.

catalana és del 10,65%. Es pot comprovar, doncs, que Palafrugell, com la comarca del Baix Empordà, és un important municipi receptor d'immigració.

Si s'aproxima la caracterització, es pot identificar millor la composició poblacional segons l'origen. Per exemple, a Palafrugell la població nascuda Catalunya és el 63,45% del total (2004), sobre aquest total, el 74,74% ha nascut a la mateixa comarca mentre que un 25,26% ve d'alguna comarca catalana[44]. De manera que s'incrementa el nombre de persones que actualment viuen a Palafrugell però que no hi ha nascut.

Gràfic 4. Evolució i origen de la població nascuda a l'estranger, sèrie 1999-2005.

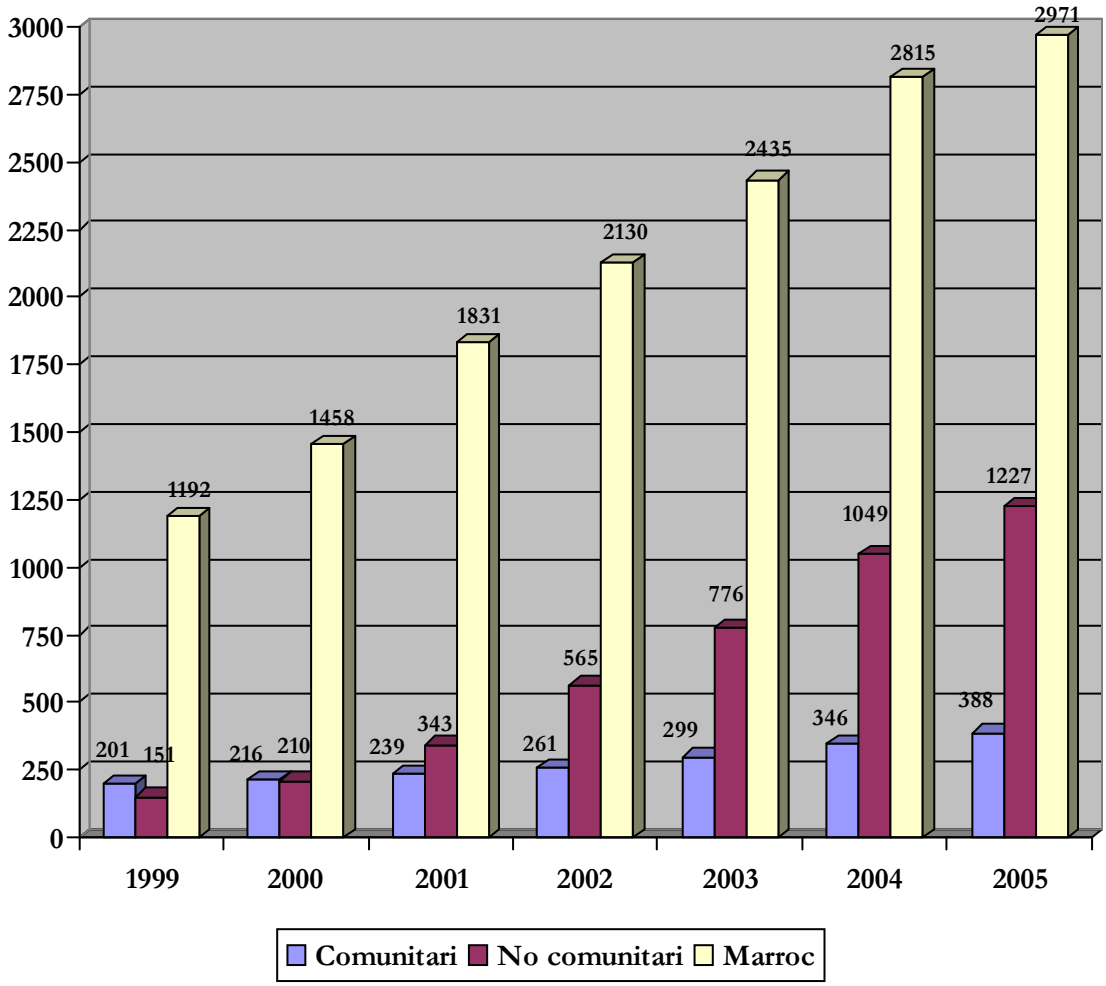

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

Pel que fa a la població d'origen estranger, gràfic 4 sèrie 1999-2005, el primer que es detecta és el pes de la població nouvinguda del Marroc. El 31 de Maig de 2005 la població nascuda a aquest país Africà era de 2.971 persones. L'evolució ens mostra

[44] Dades extretes des de la font d'estadística d'Idescat.

com, tot i el creixement de la població d'origen marroquí, l'origen de la població estrangera es comença a diversificar, de manera que prenen importància altres països de fora de la comunitat Europea, sobretot d'Amèrica Llatina, de l'Àfrica i de l'Europa de l'Est.

Cal destacar que les dades del 2005 mostren la situació en data de 31 de maig (fons estadístic d'Idescat). Circumstància que ens presenta que aquesta tendència, tot i no disposar de dades més actualitzades, continua en línia ascendent amb ritmes de creixement elevats. Totes aquestes dades mostren fins a quin punt el municipi de Palafrugell es troba immers en un procés de creixement de població immigrada, suficientment important per preveure que la seva gestió és un dels reptes de futur estratègicament rellevants.

Les respostes al perquè es dóna aquest fenomen d'increment continu de la immigració no només es poden donar en clau local, tot i que existeixen especificats que ajuden a entendre aquesta "atracció".

- **Població segons nivell d'instrucció**

Taula 7. Nivell d'instrucció de la població de 10 anys i més. Any 2001.

	No sap llegir o escriure	Sense estudis	Primer grau	ESO, EGB, batx. elemental	FP grau mitjà	FP grau superior	Batxillerat superior	Diplomatura	Llicenciatura i doctorat	Total
Palafrugell	3,1	11	31,7	32,2	4,1	2,9	8	3,5	3,5	100
Baix Empordà	2,5	9,4	27,2	34,7	4	3,5	9,7	4,7	4,3	100
Catalunya	2,3	11,5	26,2	25,6	5,4	5,3	11	6,1	6,7	100

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

La població de Palafrugell mostra uns nivells d'instrucció per sota de les mitjanes comarcals i catalanes (taula 7). Una part important de la població de 10 anys i més, concretament el 63,69%, té un nivell d'estudis situat en el primer grau, Ensenyament Secundari Obligatori (ESO), Educació General Bàsica (EGB) i batxillerat elemental,

mentre que en el cas de Catalunya aquest percentatge és del 51,8%. Pel que fa a estudis universitaris la suma dels percentatges de diplomatures, llicenciatures i doctorats a Palafrugell és del 7%, al Baix Empordà del 9% i per a tot Catalunya és del 12,8%. Una altra dada destacable és el poc pes dels estudis de formació professional (FP), un fet que es repeteix arreu, però que s'accentua a Palafrugell, ja que la suma dels dos nivells de FP és del 7% mentre que per a Catalunya és del 10,7%.

Taula 8. Població segons nivell d'instrucció per edat. Població de 10 anys i més. Palafrugell 2001. Percentatges.

	No sap llegir o escriure	Sense estudis	1r. grau	ESO, EGB, batx. elemental	FP grau mitjà	FP grau superior	Batxillerat superior	Diplomatura	Llicenciatura i doctorat	Total
De 10 a 14	1,0	16,2	82,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
De 15 a 19	0,4	6,0	33,1	44,4	3,2	1,6	11,2	0,0	0,0	100
De 20 a 24	0,8	5,2	19,1	33,9	9,8	6,1	15,3	7,1	2,6	100
De 25 a 29	1,3	4,2	19,7	37,5	7,2	7,8	9,0	7,0	6,1	100
De 30 a 34	1,5	5,1	21,7	36,3	6,4	5,9	11,6	5,2	6,2	100
De 35 a 39	3,2	4,2	21,8	39,2	6,7	4,0	10,0	5,3	5,5	100
De 40 a 44	2,1	5,5	22,6	41,3	4,8	3,0	11,0	4,0	5,8	100
De 45 a 49	2,4	6,8	28,4	39,9	3,1	2,2	9,4	2,3	5,4	100
De 50 a 54	2,9	8,1	32,1	40,1	2,5	1,4	6,7	2,7	3,5	100
De 55 a 59	2,9	13,8	34,3	33,9	2,3	0,6	6,7	2,2	3,2	100
De 60 a 64	5,6	19,9	34,1	28,1	1,9	0,9	5,6	2,1	1,9	100
De 65 i més	7,7	25,0	41,1	19,9	1,0	0,4	2,3	1,5	1,3	100
Total	3,1	11,0	31,7	32,2	4,1	2,9	8,0	3,5	3,5	100%

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

La taula 8 mostra com els nivells d'instrucció més baixos es concentren en les franges d'edat superiors. Per a la franja d'edat dels 25 als 49 anys el percentatge de persones

diplomades, llicenciades i doctorades és molt superior a les persones més grans de 50 anys. Per tant, els baixos nivells d'instrucció s'expliquen per una qüestió generacional i, per tant, és de preveure que la situació millorarà amb el pas dels anys. També és necessari eradicar la taxa d'analfabetisme, tot i que en aquest sentit caldrà un treball específic amb la població nouvinguda immigrada. Es pot veure com l'analfabetisme es concentra en la població major de 60 anys, però hi ha una dada que destaca a la franja de 35 a 39 anys que és previsible que estigui vinculada al fenomen migratori.

Gràfic 5. Nivell d'instrucció població major de 10 anys per sexes. Any 2001.

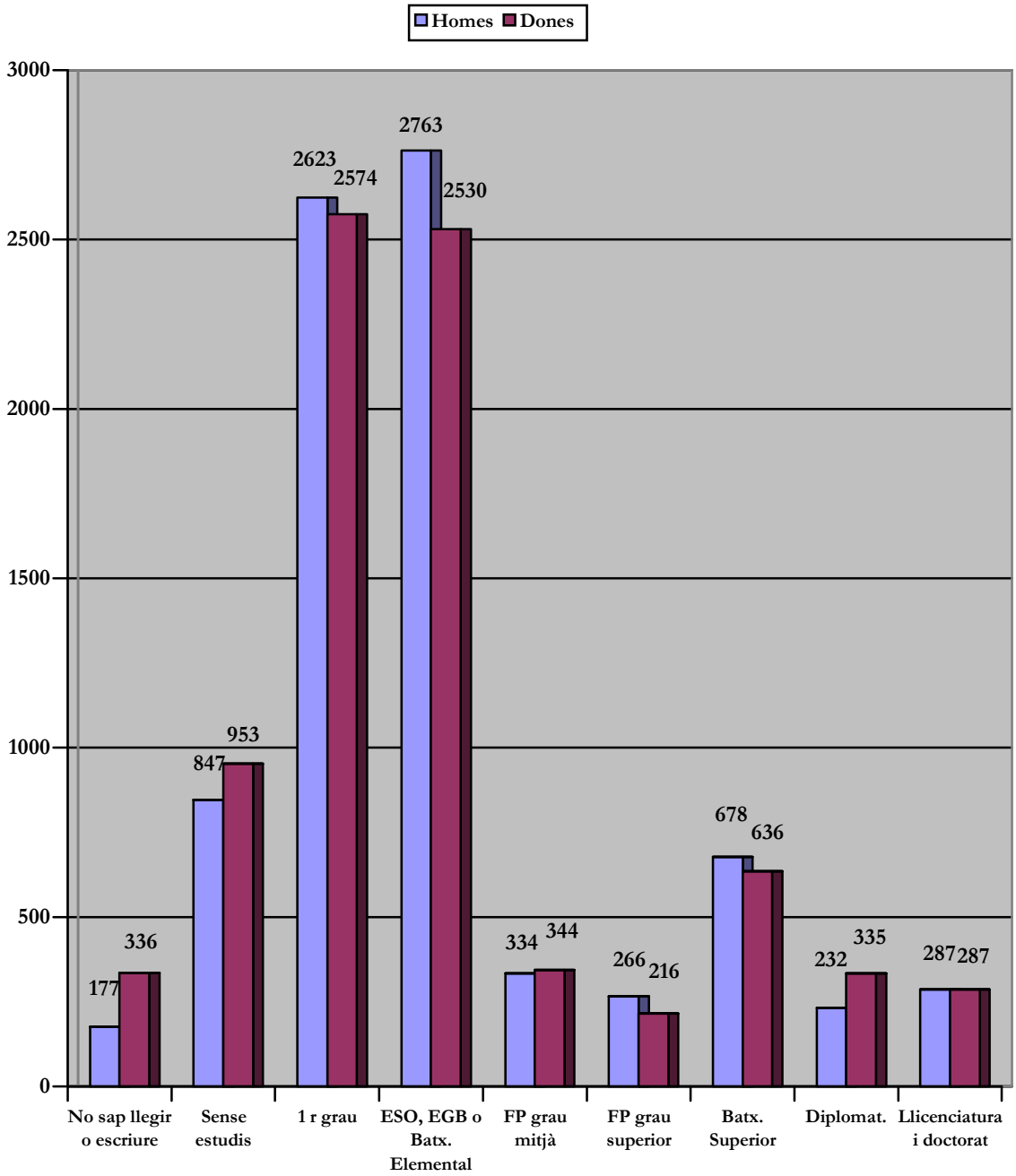

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques d'Idescat.

Un darrer apartat sobre el nivell d'instrucció l'ofereix un anàlisi des de la perspectiva del gènere. La comparació gràfica 5 mostra un comportament lleugerament diferent per al cas dels homes i el de les dones. Hi ha més dones que homes en els nivells d'instrucció més baixos; gairebé el nombre de dones analfabetes duplica el d'homes, així com també és superior el nombre de dones sense estudis. Dues explicacions a aquest fet són: per una banda, la major esperança de vida de les dones (ja s'ha vist que els baixos nivells d'instrucció es concentren en les persones grans) i, per l'altra, que les dones immigrades tenen nivells d'instrucció menors que els homes.
En estudis primaris i elementals el pes de la població masculina és superior, per bé que quan hom es fixa en els estudis superiors es confirma la tendència, que es reprodueix a la resta del país, que cada cop hi ha més dones amb estudis universitaris que no pas homes.

Taula 9. Coneixement del català. Població major de 2 anys. Comparativa en percentatges any 2001.

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	No l'entén	Població total de 2 anys i més
Palafrugell	**93,57**	**76,91**	**77,13**	**54,17**	**6,43**	**17.835**
Baix Empordà	**94,65**	**79,94**	**79,16**	**57,84**	**5,35**	**100.193**
Catalunya	**94,51**	**74,52**	**74,32**	**49,82**	**5,49**	**6.176.751**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Base de dades de municipis i comarques de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), 2001.

En darrer aspecte, la taula 9, mostra el grau de coneixement del català. En termes de comprensió, Palafrugell es situa per sota de les mitjanes comarcals i catalana, amb un 6,43 % de la població que no entén el català. Ara bé, si es centra la mirada en les persones que l'entenen, els percentatges de saber escriure, llegir i parlar el català estan per sobre la mitjana catalana i lleugerament per sobre de la comarcal. El fet migratori també s'explica, en bona mesura, els dos fenòmens. En el primer, la manca de comprensió té una relació directa amb el flux migratori actual. En el segon, el fet de situar-se entre les dades catalanes i comarcals coincideix amb el fet que la immigració espanyola dels anys 60 i 70 va tenir un efecte més important a Palafrugell que a la resta de la comarca, però menys que a la resta de Catalunya.

- **Abandonament prematur dels estudis**

Gràfic 10. Sèrie d'Abandonament prematur dels estudis, 2000-2007. Total en percentatge.

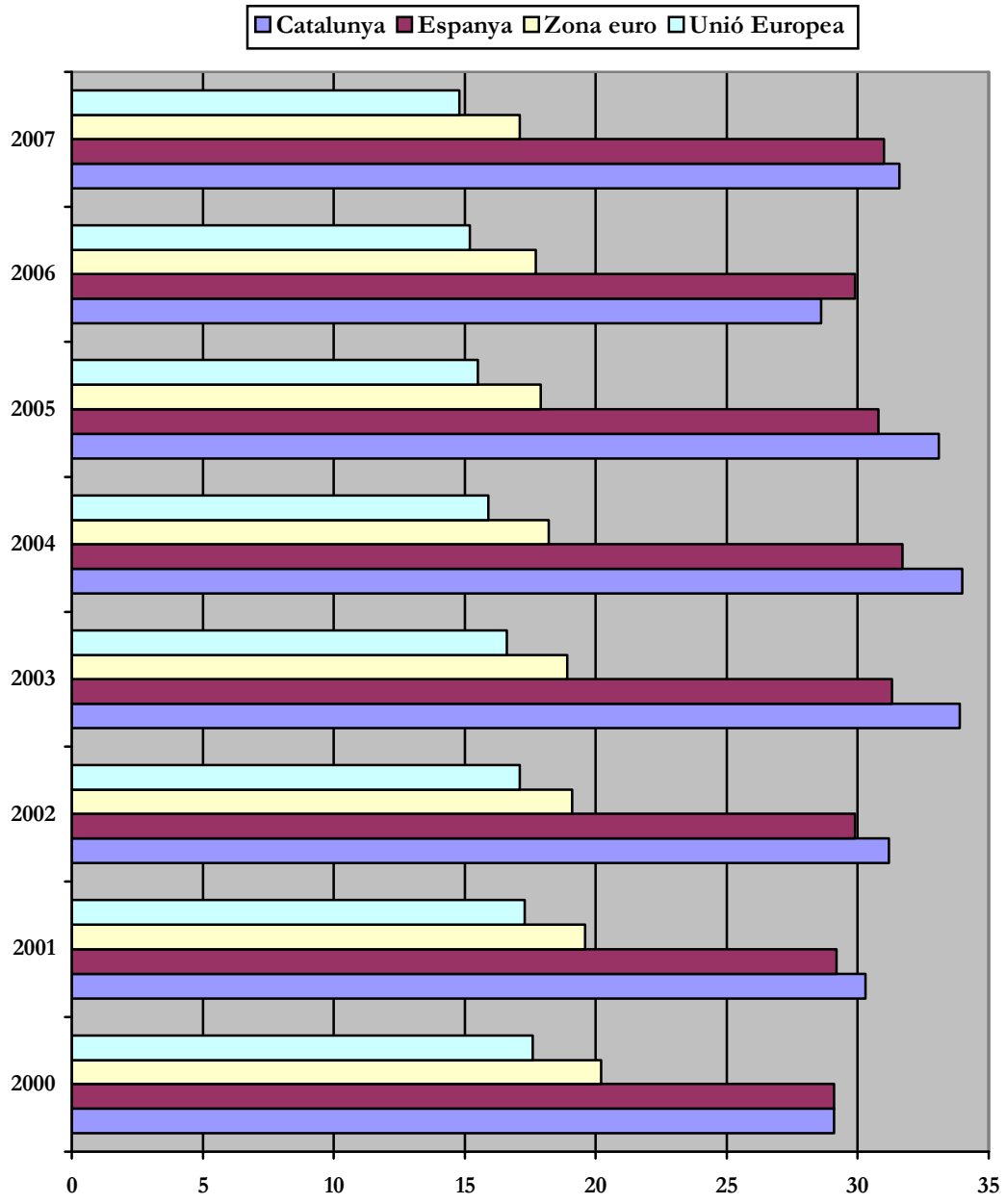

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Unió Europea	17,6	17,3	17,1	16,6	15,9	15,5	15,2	14,8
Zona euro	20,2	19,6	19,1	18,9	18,2	17,9	17,7	17,1
Espanya	29,1	29,2	29,9	31,3	31,7	30,8	29,9	31
Catalunya	29,1	30,3	31,2	33,9	34	33,1	28,6	31,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Idescat (l'INE) i Eurostat.

Amb el gràfic 10 "Sèrie d'Abandonament prematur dels estudis", es presenta a mode de síntesi quina és la realitat de l'abandonament escolar tant pel que fa al cas de Catalunya, Espanya, Unió Europea[45], com dels països que conformen la Zona Euro[46]. L'objectiu radica en presentar el context actual d'abandonament de l'escola en edats prematures als països propers a Catalunya, per tal d'introduir-nos en l'anàlisi de l'absentisme escolar en el context de Palafrugell, que tot seguit presentarem en l'anàlisi de l'apartat "Cobertura escolar".

Al gràfic 10 podem observar com ha existit un lleu retrocés d'abandonament prematur dels estudis tant dels països que conformen la Unió Europea com dels que configuren la zona euro. Al 2000, a la mitjana de la Unió Europea, existia un abandonament d'un 17,6%, mentre que al 2007, ha existit un retrocés que l'ha situat en el 14,8%, pel que fa als països que pertanyen a la Zona Euro al 2000 existia un percentatge d'un 20,2%, i al 2007 es reduïa fins situar-se en un 17,1%.

En canvi, la casuística que presenta el cas d'Espanya i Catalunya, ens mostra com el percentatge es dispara fins a doblegar les dades de la resta de països formen la Unió Europea. A Espanya al 2000 l'abandonament era d'un 29,1%, mentre que al 2007, i continuant la línia ascendent, es situa en un 31%. Per la seva banda a Catalunya, es prossegueix amb aquesta línia ascendent d'abandonament prematur dels estudis, assolint al 2000 una quota d'un 29,1%, mentre que per aquest 2007 l'índex s'estableix en un 31,6%.

Aquestes dades ens mostren, i són indicadors, de la necessitat d'engegar actuacions educatives integrals que intervinguin en la prevenció de la conducta de l'absentisme escolar, i més quan parlem de casos d'alumnes que en edats molt prematures s'absenten de l'assistència a l'escola, tant per causes d'origen familiar, escolar, com social.

---

[45] **Unió Europea** composada per **27 països**; Alemanya, Àustria, Bèlgica, Bulgària, Xipre, Dinamarca, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, Estònia, Finlàndia, França, Grècia, Hongria, Irlanda, Itàlia, Letònia, Lituània, Luxemburg, Malta, Països Baixos, Polònia, Portugal, Regne Unit, República Txeca, Romania i Suècia.

[46] **Zona Euro** composada per **13 països**; Alemanya, Àustria, Bèlgica, Eslovènia, Espanya, Finlàndia, França, Grècia, Irlanda, Itàlia, Luxemburg, Països Baixos i Portugal. (Els membres més recents incorporats l'1 de gener de 2008, Xipre i Malta, no formen part del present gràfic número 10).

A continuació, es presenta el **mapa escolar** existent a Palafrugell i s'inicia l'anàlisi centrant la mirada sobre com es treballa per prevenir l'absentisme escolar al territori de Palafrugell. Sobretot, fent especial èmfasi, en les respostes educatives dels centres escolars i els serveis socials municipals.

- **Cobertura escolar**

Segons les dades facilitades per l'Oficina Municipal d'Escolarització (OME), als cicles d'educació infantil i primària de les escoles de Palafrugell hi ha matriculats 1933 alumnes, tant a l'escola pública com concertada, que representen el 62,31% de l'alumnat total que actualment està en edat obligatòria d'escolarització. Mentre que al cicle d'educació secundaria obligatòria (ESO) hi ha matriculats 1169 alumnes que equivalen al 37,69% del total dels alumnes matriculats, tant a l'escola pública com concertada.

Pel que fa a cobertura escolar, a Palafrugell hi ha sis centres escolars que donen atenció a les etapes de l'educació infantil i l'educació primària. Quatre dels quals són de titularitat pública; CEIP[47] Torres Jonama, CEIP Barceló i Matas, CEIP Carrilet i CEIP Pi Verd, i dos de titularitat concertada; CC[48] Vedruna i CC Sant Jordi.

A l'etapa d'educació secundària obligatòria hi ha quatre centres que donen atenció a l'escolarització, dos de titularitat pública; IES Frederic Martí i IES Baix Empordà, i dos de titularitat concertada; el CC Sant Jordi (que cobreix tota l'escolarització, fins a 4t ESO), i el CC Prats de la Carrera (que per mitjà d'un conveni l'alumnat procedent del CC Vedruna té garantida la plaça per poder cursar l'ESO).

En aquest apartat cal comentar que al municipi de Palafrugell, a partir de la **resolució de 25 de febrer de 2008** del director dels Serveis Territorials d'Educació de Girona, estableix que a Palafrugell existeix zonificació per àrees de proximitat pel que fa a les escoles públiques i zonificació alternativa pel que fa a les escoles de titularitat concertada.

El dibuix de la zona escolar del municipi és possiblement l'element de política educativa en què més hi ha influït l'administració local a través de la negociació amb Delegació Territorial. La casuística d'atribució de les àrees d'influència de cada escola és un

[47] Centre d'Educació Infantil i Primària (CEIP).
[48] Centre/Escola Concertada (CC).

element absolutament central en la distribució de la matrícula, perquè la baremació obtinguda per les famílies respecte l'escola triada depèn en bona mesura de si l'escola volguda és a la zona on resideix la família o no. Això acaba esdevenint un factor clau en la possibilitat d'accés a l'escola, i per tant l'atribució de les zones d'influència marca profundament la distribució de l'alumnat al municipi més enllà de les preferències de les famílies. De fet, les preferències de les famílies passen a ser encara més un element secundari si al pes determinant de les zones escolars hi afegim el fet que en l'elecció de centre per part de les famílies la tria de la primera opció escolar ha de regir-se per un criteri estratègic, perquè triar un centre en què es tenen opcions reals d'entrar (és a dir, en què s'obté una puntuació elevada) és imprescindible per tenir la possibilitat d'accedir a algun dels centres escollits.

Per tant, el disseny de la **zonificació escolar** acaba sent clau en l'estructuració de polítiques educatives més o menys equitatives, i molts dels centres han proposats mapes de zonificació que en major o menor mesura tinguin en compte aquesta qüestió.

Pel que fa a les escoles municipals d'Educació Infantil i Primària; CEIP Torres Jonama, CEIP Barceló i Matas, CEIP Carrilet i CEIP Pi Verd, aquestes queden distribuïdes en quatre àrees de proximitat.

En quant a les escoles concertades que ofereixen el cicle d'educació infantil i primària; CC Vedruna i CC Sant Jordi, queden distribuïdes en dos àrees de proximitat que al seu temps subdivideixen el municipi en zona nord i zona sud.

I per últim, pel que fa als centres d'educació secundària obligatòria, per una banda els de titularitat pública; IES Frederic Martí i IES Baix Empordà, i per l'altre els centres concertats; CC Sant Jordi CC Prats de la Carrera, s'estableix el criteri de **zona única**, on els pares poden triar, sense criteris de zona, el centre educatiu on volen que els seus fills desenvolupin el cicle d'educació secundària obligatòria.

Mapa 3. Zonificació dels centres educatius de Palafrugell, 2008.

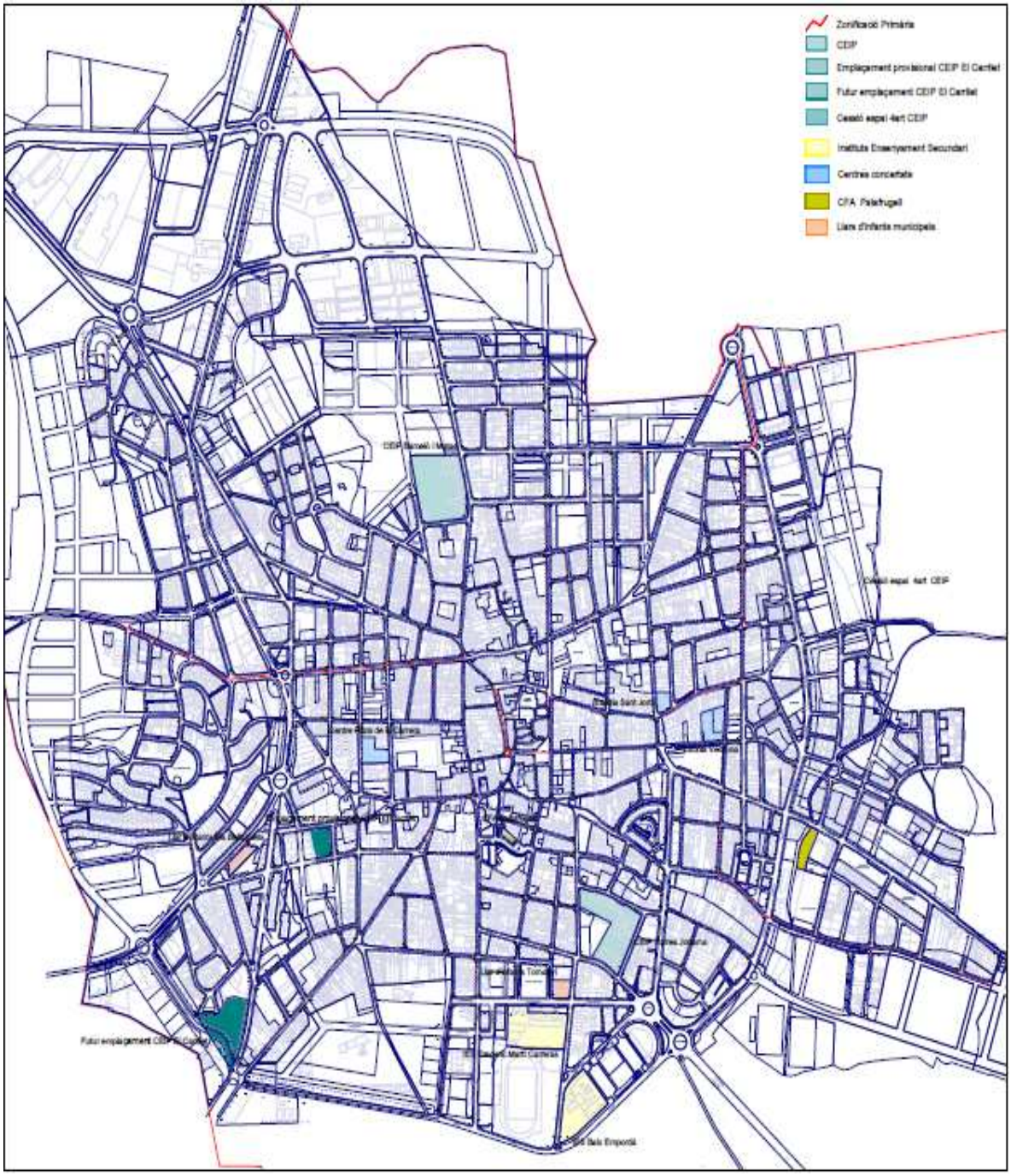

Font: Mapa recuperat a partir del fons documental del Centre Municipal d'Educació de Palafrugell, 2008.

Mapa 4. Mapa escolar dels centres educatius de Palafrugell.

Font: Mapa recuperat a partir del fons documental del Centre Municipal d'Educació de Palafrugell, 2008.

Taula 10. Nombre d'alumnes matriculats en edat obligatòria d'escolarització a Palafrugell. Curs 2007-2008.

Cicle educatiu	Nombre d'alumnes
Segon cicle d'educació infantil i educació primària	
CEIP Barceló i Matas	447
CEIP Carrilet	274
CEIP Torres Jonama	458
CEIP Pi Verd	52
CC Sant Jordi	237
CC Vedruna	465
Total alumnes segon cicle d'educació infantil i educació primària	1933
Educació Secundària Obligatòria	
IES Baix Empordà	412
IES Frederic Martí i Carreras	380
CC Sant Jordi	126
CC Prats de la Carrera	251
Total alumnes Educació Secundària Obligatòria (ESO)	1169
Total alumnes matriculats en edat obligatòria d'escolarització	3102

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data d'1 de novembre de 2007

Si partim de la realitat educativa actual de Palafrugell i segons les dades de l'OME en quant als alumnes matriculats en edat obligatòria d'escolarització (6-16 anys), el curs 2007/2008 (taula 10). Trobem que als Centres Educació i Primària (CEIP) hi ha un total de 1933 alumnes, mentre que als Centres de Secundària (IES) hi ha 1169 alumnes. Això representa que actualment hi ha 3102 alumnes inscrits als centres educatius en edat obligatòria d'escolarització, i tenint present que a Palafrugell hi ha censats 22.264 habitants[49], els alumnes matriculats a l'ensenyament obligatori representen el 14% de la població total.

[49] Font: dades facilitades pel Padró Municipal d'Habitants de Palafrugell en data d'1 novembre de 2007.

Després de conèixer la cobertura actual existent a Palafrugell, pel que fa tant al nombre d'alumnes, com de centres que cobreixen l'escolaritat obligatòria. Cal portar a terme un anàlisi quantitatiu dels principals aspectes que s'han de considerar per tal de conèixer el context que engloba a l'absentisme escolar.

Tot posicionant-nos a partir d'unes **dades objectives**, i a on es volen presentar els supòsits i condicionants que intervenen directament en el tractament de l'absentisme escolar. Com per exemple; la distribució dels alumnes segons la titularitat de l'escola, distribució dels alumnes segons matricula ordinària o de Necessitats Educatives Especials (NEE), percentatge d'alumnes per classe, desenvolupament de jornades adreçades a les famílies sobre la importància i obligatorietat de l'escolarització, entre d'altres.

Gràfic 11. Distribució d'alumnes matriculats al segon cicle d'educació infantil i educació primària, segons la titularitat de l'escola. Curs 2007-2008.

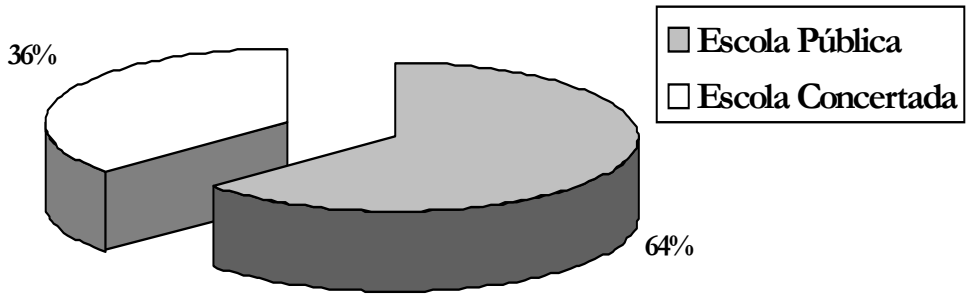

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data 1 de novembre de 2007

El gràfic 11 ens presenta les dades existents a l'escola pública, i concretament al segon cicle d'educació infantil i a l'educació primària hi ha matriculats 1231 alumnes que equivalen al 64% del total. Mentre que a l'escola concertada i també referenciant el tram de segon cicle d'educació infantil i d'educació primària hi trobem 702, que representen el 36%. D'aquesta manera podem dir que l'escola pública acull a quasi tres quartes parts de la totalitat d'alumnes inscrits a l'escola.

Gràfic 12. Distribució d'alumnes matriculats a l'ESO, segons la titularitat de l'escola. Curs 2007-2008.

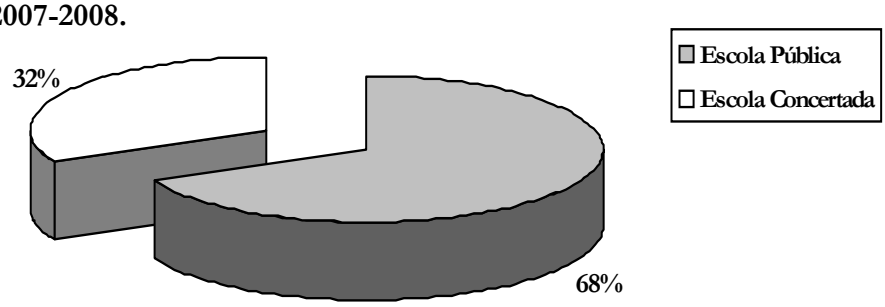

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data 1 de novembre de 2007

El gràfic 12 presenta els alumnes matriculats a l'ESO segons la titularitat de l'escola. L'escola pública acull a 791 alumnes que equivalen al 68%, mentre que l'escola concertada dóna atenció a 377 alumnes que representen el 32%.

Les dades segons la titularitat de l'escola ens aporten dades significatives, podem extreure que l'escola pública acull a 2022 alumnes durant tot el procés d'escolarització obligatòria, que representen el 65,2%. Mentre que l'escola concertada atén a 1079 alumnes, que equivalen al 34,79%. La cobertura escolar resultant ens presenta que l'escola pública dóna cobertura a 943 alumnes més que l'escola concertada.

Gràfic 13. Alumnes matriculats en edat d'escolarització obligatòria a Palafrugell, segons formació de matricula ordinària o Necessitats Educatives Especials (NEE), en els centres de segon cicle d'Educació Infantil i d'Educació Primària. Curs 07-08.

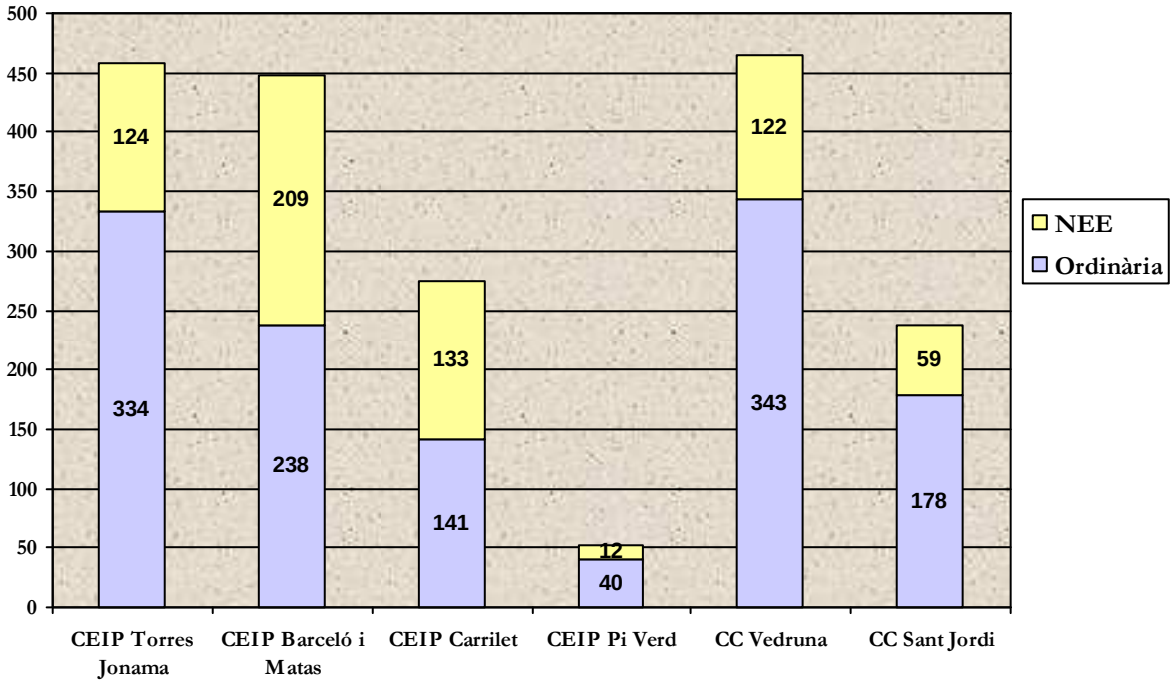

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data d'1 de novembre de 2007

En el gràfic 13 trobem els alumnes matriculats en edat d'escolarització obligatòria, segons la formació de la seva matrícula; ordinària o de NEE[50], i concretament com estant repartits en les diferents escoles que ofereixen el segon tram d'educació infantil i d'educació primària.

D'aquesta manera trobem que;

- Al CEIP Torres Jonama hi ha 458 alumnes repartits entre els diferents cicles educatius, d'aquests 124 presenten NEE, que equivalen al 27%
- Al CEIP Barceló i Matas hi ha 447 alumnes matriculats, d'aquests 209 presenten NEE, i equivalen al 47%. Aquesta dada indica que quasi la meitat d'alumnes inscrits al CEIP Barceló i Matas, requereixen d'una atenció específica.
- Al CEIP Carrilet hi ha inscrits 274 alumnes, 133 presenten NEE i equivalen al 49% del total d'alumnes.
- Al CEIP Pi Verd hi ha matriculats 52 alumnes, dels quals 12 presenten NEE, que esdevenen el 23%. I considerant que el present centre, durant el cus 2007-2008 cobreix els cursos P3 i P4 d'educació infantil. Estem parlant d'unes dades força elevades que ens indiquen que les NEE, s'han de començar a treballar específicament des d'edats primerenques.
- El CC Vedruna dóna atenció a 465 alumnes, dels quals 122 presenten NEE, que esdevenen el 26% del total.
- Al CC Sant Jordi i a l'etapa d'educació infantil i d'educació primària hi ha matriculats 237, on 59 presenten NEE, que representen el 25%.

[50] Els nens i nenes presenten Necessitats Educatives Especials quan:

* Mostren retard en el seu desenvolupament
* Presenten desavantatges i mancances en el procés d'aprenentatge
* Presenten malalties greus: transitòries o permanents
* Presenten avantatges significatius en els processos d'aprenentatge
* Presenten alguna deficiència que generen discapacitats
* Mostren sobredotació en tots o en algunes situacions d'aprenentatge

Gràfic 14. Alumnes matriculats en edat d'escolarització obligatòria a Palafrugell, segons formació de matricula ordinària o de NEE, en els centres d'educació secundària obligatòria. Curs 2007-2008.

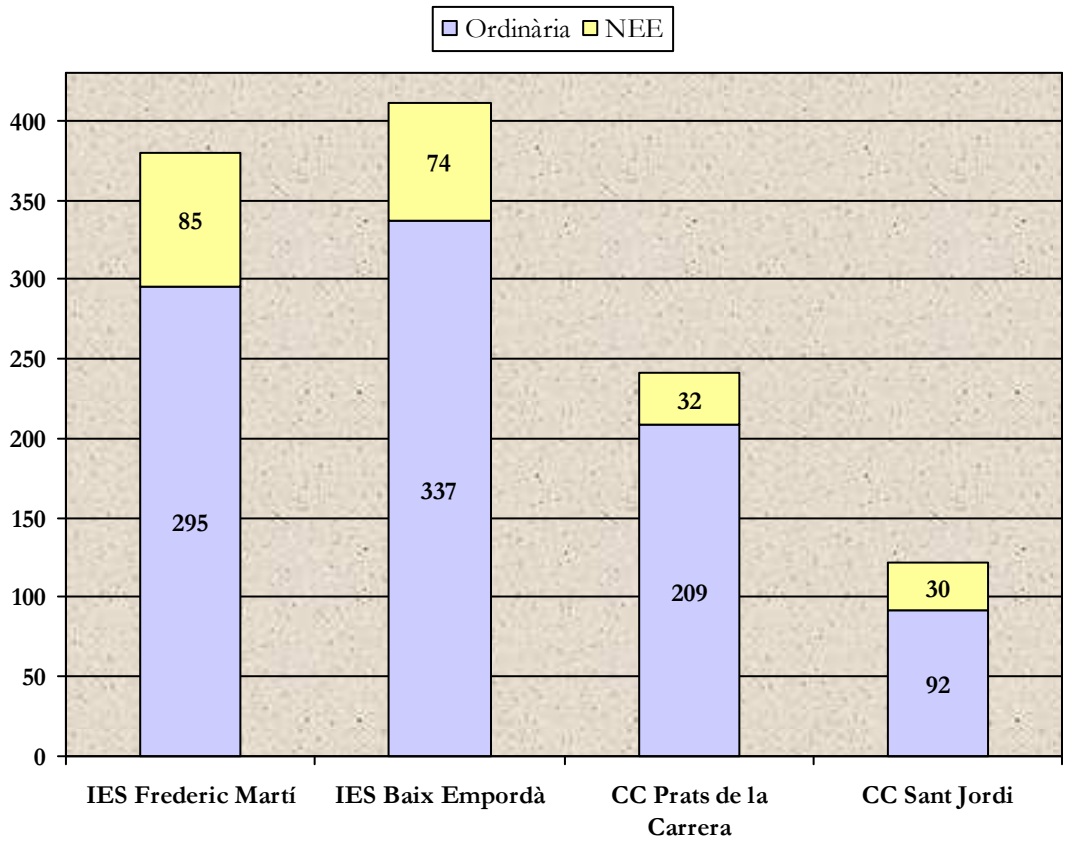

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data d'1 de novembre de 2007

El gràfic 14 per la seva banda, presenta els alumnes matriculats a l'educació secundària obligatòria, segons la formació de la seva matrícula; ordinària o de NEE i concretament com estant distribuïts als diferents centres escolars:

- A l'IES Frederic Martí i pel que fa a l'ESO hi ha matriculats 380, dels quals 85 presenten NEE, que equivalen al 22%. Aquesta dada ens presenta que a l'educació secundària, 2 de cada 10 alumnes presenten NEE, i requereixen d'una atenció educativa específica.
- A l'IES Baix Empordà, hi ha 411 alumnes inscrits a l'ESO, dels quals 74 presenten NEE, i que representen el 18% del total.
- Al CC Prats de la Carrera hi ha 241 alumnes matriculats, dels quals 39 presenten NEE, que esdevenen el 15%.

- Mentre que al CC Sant Jordi, i en l'etapa de l'ESO hi ha censats 122 alumnes, dels quals 30 presenten NEE, que al seu temps esdevenen el 33%.

Així doncs, cal destacar que actualment els centres escolars, centren part dels seus programes i mètodes d'intervenció en atendre a una mitjana (μ) de 32 d'alumnes amb NEE.

Cal destacar que les aules d'acollida esdevenen un recurs necessari i important per aquells alumnes nouvinguts que requereixen d'intervencions específiques i integradores. Així com, la incorporació de professionals com l'educador social, l'assessor Llengua Interculturalitat i Cultura (LIC), l'integrador, el mestre d'aula d'acollida, etc. Els quals, entre d'altres intervencions, poden oferir una atenció individualitzada dels casos a treballar.

Gràfic 15. Alumnes matriculats al segon cicle d'educació infantil i educació primària, segons grups autoritzats per classe. Curs 2007-2008.

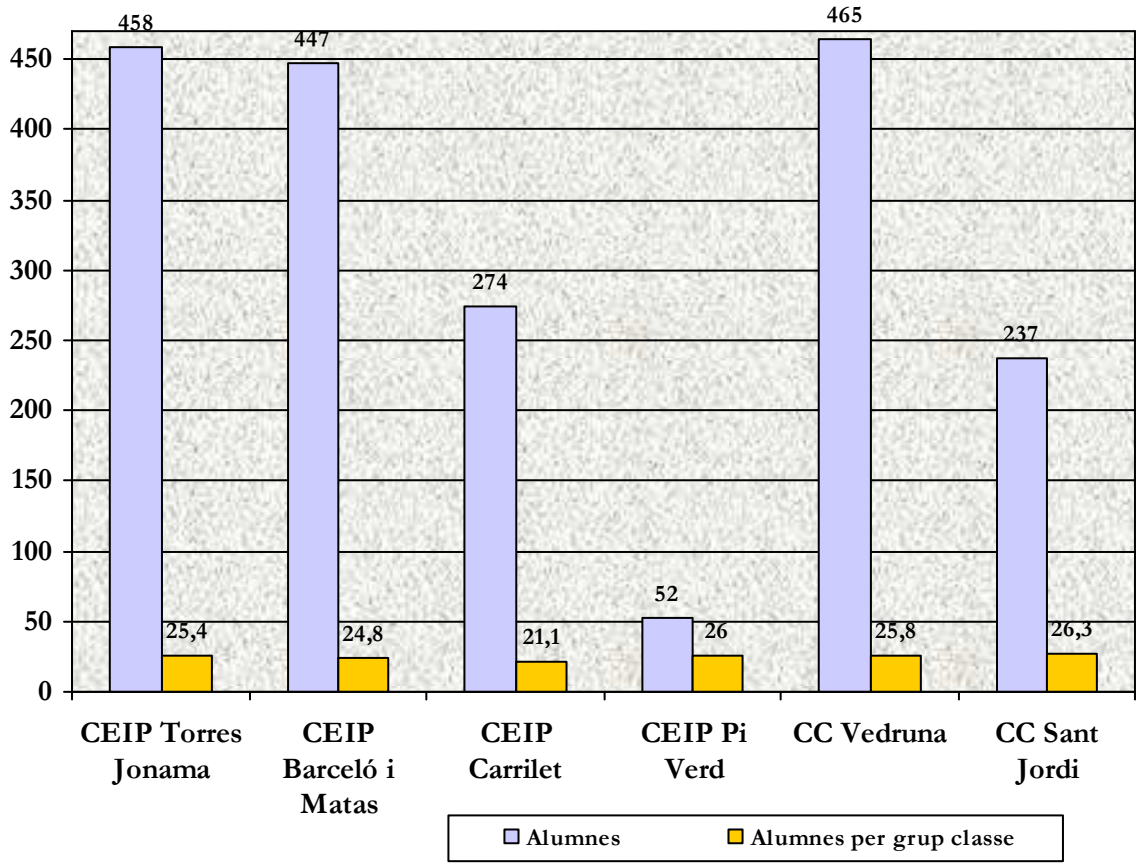

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data 1 de novembre de 2007

Al gràfic 15 es mostren els alumnes matriculats al segon cicle d'educació infantil i a l'educació primària segons els grups autoritzats per classe. Amb aquesta dada podem conèixer quin és el percentatge d'alumnes per aula.

D'aquesta manera podem establir que la mitjana (μ) existent al segon cicle d'educació infantil i primària és de 25 alumnes per classe. D'aquesta manera es compleix la ràtio de 25 alumnes per grup-classe establerta pel Departament d'Educació, el qual ha dictaminat per aquest curs 2007-2008 el mateix nombre d'alumnes per grup-classe.
A excepció dels centres, CEIP Pi Verd i el CC Sant Jordi, que es passen de la ràtio establerta pel Departament en un alumne. En aquest punt, cal tenir present que durant el curs escolar, i tenint present el context escolar de Palafrugell, s'estan produint casos de matrícula viva portada a terme per la incorporació tardana de nous alumnes. Factor que repercuteix en què aquesta ràtio es vagi movent a mesura que avança el curs en els diferents centres escolars.

Gràfic 16. Alumnes matriculats a educació secundària obligatòria, segons grups autoritzats per classe. Curs 2007-2008.

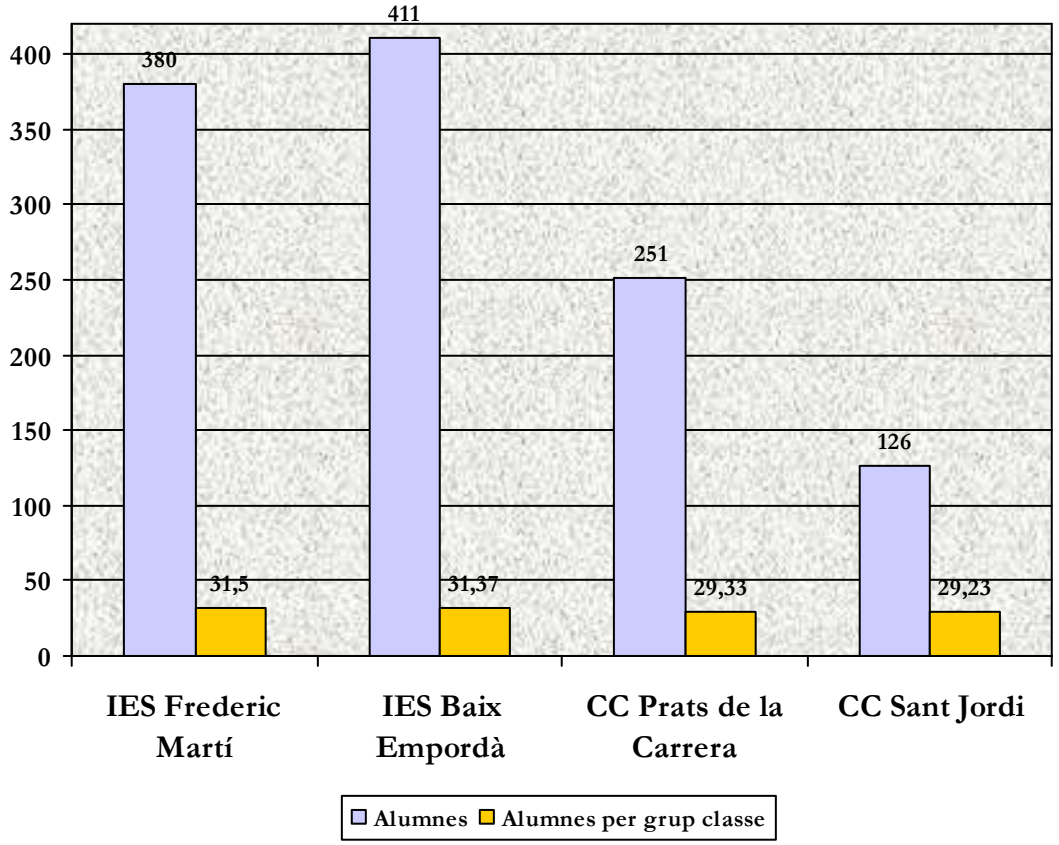

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'OME, en data 1 novembre de 2007

Al gràfic 16 es presenten els alumnes matriculats a l'educació secundària obligatòria segons els grups autoritzats per classe. Pel que fa a l'ESO trobem que la mitjana (μ) d'alumnes per classe és de 30. D'aquesta manera, s'estableix que a l'ESO existeixen 5 alumnes per classe més que a l'educació infantil i primària. Tal i com dicta la ràtio

establerta pel Departament d'Educació que la fixa en 30 alumnes en el cicle d'educació secundaria.

Al gràfic s'observa la casuística que els centres que compleixen la ràtio, i es passen en nombre d'alumnes, són els dos centres de titularitat pública. Mentre, que pel que fa als centres concertats, la seva ràtio és inferior en un alumne a la que estableix el Departament d'Educació.

Al igual que passava al cicle de primària, aquestes ràtios són provisionals però significatives, a l'espera de la incorporació als centres de la matrícula viva.

Però podem establir que tant pel que fa al cicle de primària com el de secundària, no hi ha greuges comparatius en quant a la ràtio d'alumnes per grup-classe.

A continuació es presenten les dades quantitatives recollides durant el procés d'entrevistes en profunditat desenvolupat amb els diferents agents socioeducatius consultats, concretament, els centres escolars i serveis socials.

La informació que s'ofereix ajuda a complementar l'apartat del mapa socioeducatiu presentat anteriorment, però en aquesta ocasió centrant l'anàlisi en la intervenció que es fa per prevenir i intervenir contra el fenomen de l'absentisme escolar.

Per tal de portar-ho a terme s'ha revisat detalladament la opinió i la intervenció que es porta a terme sobre els aspectes més importants que s'han de tenir en compte en el moment d'engegar un pla d'actuació municipal contra l'absentisme escolar.

Gràfic 17. Nombre de professionals dels serveis socials que intervenen en coordinació amb els centres escolars. Curs 2007-2008.

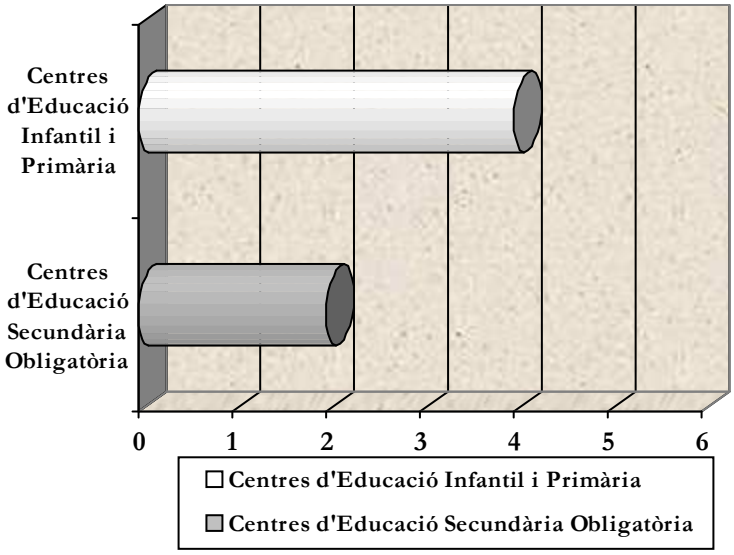

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 17 ens indica el nombre de professionals de l'equip dels serveis socials que intervenen i treballen conjuntament amb els diferents centres escolars de Palafrugell.

Aquestes dades són relatives al curs 2007-2008, i ens apropen la realitat existent, pel que fa a la ràtio professional dels serveis socials/alumnes als quals donen cobertura i atenció.

El nombre de professionals dels serveis socials que estan en contacte amb els centres d'educació infantil i educació primària són 4, mentre que a l'ESO aquesta xifra es redueix a la meitat, 2.

Per tant, estem parlant que a l'educació infantil i a l'educació primària, hi ha un educador/a social per cada 484 alumnes, i a l'educació secundària obligatòria un educador/a social per cada 585 alumnes. Es dóna la circumstància, que a l'ESO tot i ser dos professionals menys, atenen a 101 alumnes més.

Per aprofundir en la intervenció que desenvolupa els serveis socials en la seva actuació coordinada amb els centres escolars. Tot seguit, s'estableixen les funcions que desenvolupen en matèria d'assessorament en casos i situacions d'absentisme escolar, per tal de concloure amb el present apartat:

- Coordinació amb les escoles i detecció de casos.
- Coordinació i derivació amb l'equip d'atenció primària.
- Contacte amb les famílies.
- Establiment d'un professional referent que realitzarà la tasca de mediació en aquells casos en què es consideri necessari, per tal d'establir el contacte entre l'escola i la família.

Gràfic 18. Desenvolupament als centres educatius d'educació infantil i primària de Palafrugell, d'activitats i/o jornades de sensibilització, adreçades a les famílies sobre la importància de l'escolarització obligatòria. Curs 2007-2008.

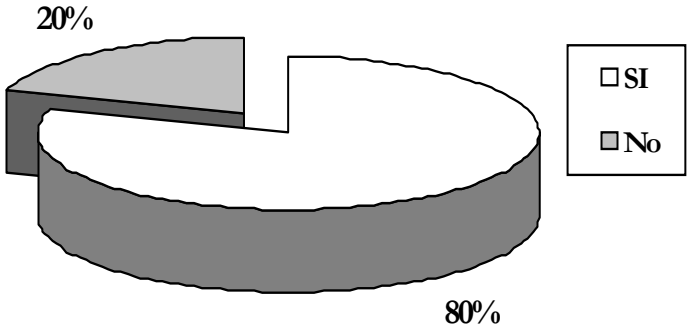

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 18 ens presenta el percentatge de centres que desenvolupen activitats i jornades de sensibilització adreçades a les famílies sobre la importància de l'escolarització obligatòria.

Trobem que durant els trams; de segon cicle d'educació infantil i d'educació primària, hi ha 4 centres que equivalen al 80%, que si porten a terme activitats que plantegen la importància i l'obligatorietat de l'escolarització. Mentre que hi ha 2 centres (20%) que no desenvolupen aquesta metodologia per tal d'involucrar a les famílies amb els processos individuals educatius dels seus fills.

Hi ha escoles que prioritzen portar a terme activitats de conscienciació, com per exemple; jornades adreçades a les famílies magrebines, mediació del mediador durant les jornades. Així com, dinamitzar a les famílies a partir de tallers de cohesió-social, que intenten fomentar la participació de les famílies, desenvolupar reunions per cicle a on es compta amb la presència del tutor de l'aula

Altres centres, consideren que desenvolupar una reunió a l'inici de curs, a on es convoca a les diferents famílies, és suficient per tal d'informar-les i assessorar-les.

Gràfic 19. Desenvolupament als centres educatius d'educació secundària obligatòria de Palafrugell, d'activitats i/o jornades de sensibilització, adreçades a les famílies sobre la importància de l'escolarització obligatòria. Curs 2007-2008.

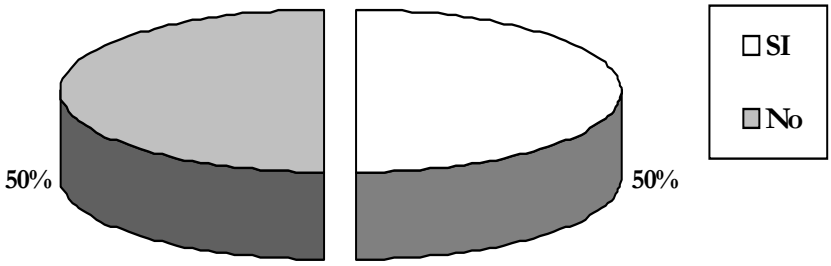

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 19 ens facilita les dades referents al desenvolupament de jornades i/o activitats adreçades a les famílies sobre la importància de l'escolaritat en els processos educatius dels seus fills. I concretament portades a terme als quatre centres d'educació secundària obligatòria de Palafrugell.

El percentatge resultant ens mostra que hi ha 2 centres que si desenvolupen activitats, mentre que hi ha 2 que opten per altres metodologies alternatives.

Pel que fa als centres que si desenvolupen activitats i jornades (50%), cal destacar que aquests comenten que "tot i desenvolupar activitats ens trobem amb el problema que

només participen les famílies que es preocupen per l'educació dels seus fills, i d'altres que tenen altres prioritats, necessitats i no són concretament educatives". Aquestes famílies, tal i com, es pot apreciar tenen certa reticència a intervenir a l'escola. Factor que conflueix amb la necessitat existent de crear els canals idonis per tal de facilitar la comunicació directe i positiva entre escola i família.

Gràfic 20. Necessitat de creació i activació d'una Comissió Local d'absentisme escolar, segons opinió dels Centres Educatius de Palafrugell. Curs 2007-2008.

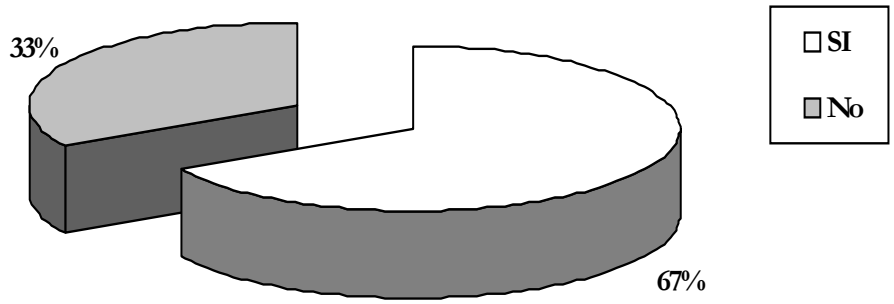

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 20 planteja un dels objectius del pla d'actuació contra l'absentisme escolar i la desescolarització, i és el que parla de la necessitat de crear i activar una Comissió Local d'absentisme escolar.

Considerant la realitat educativa, social i cultural de Palafrugell, la opinió dels centres escolars ha considerat en un 67%, que si es necessari crear i activar aquesta Comissió Local.

Per tant, estem parlant que dels 9 centres entrevistats durant aquesta fase del projecte 6 han optat per aquesta opció, mentre que 3 centres, que esdevenen el 33% restant, han considerat que l'opció de la Comissió Local no és la solució a l'actual realitat.

Hi ha centres que fins i tot han expressat quina hauria de ser la funció d'aquesta comissió; "hauria de protocol·litzar el seguiment entre els diferents agents que intervenen en el procés. També hauria de tractar i desenvolupar el seguiment d'aquells casos en què la conducta d'absentisme escolar intermitent, demana d'una intervenció immediata i d'una reconducció de la situació".

Altres centres aposten per la necessitat que la comissió esdevingui l'òrgan que faciliti el traspàs d'informació entre els diferents agents educatius, a on també puguin participar altres professionals com; els serveis socials, policia local, EAP, etc. Mentre que hi ha centres que consideren que l'activació d'una nova comissió com la que es planteja en el present pla d'actuació, "repercuteix negativament en la dinàmica dels centres, ja que

cada centre ha de comptar amb la suficient autonomia, per tal de tractar els temes que hi poden aparèixer en el seu àmbit d'aplicació". També es considera que crear comissions no és la solució, ja que "s'ha de desenvolupar un treball amb les famílies, on el treball dels serveis socials ha de ser més transparent, i on es faciliti el traspàs d'informació.

Gràfic 21. Necessitat de creació i activació d'un protocol d'actuació coordinat entre els diferents agents, segons opinió dels Centres Educatius de Palafrugell. Curs 2007-2008.

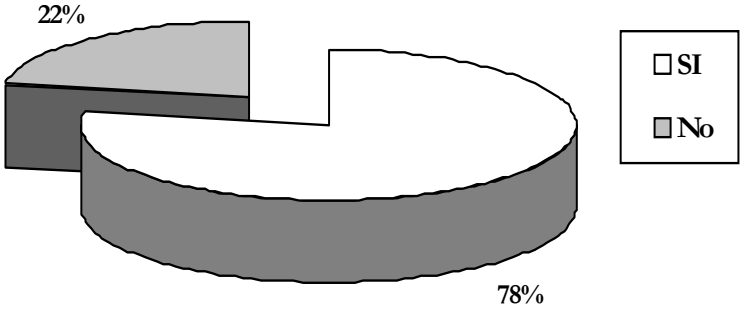

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 21 planteja si existeix la necessitat real de crear i activar un protocol d'actuació coordinat entre els diferents agents educatius de Palafrugell, que faciliti el tractament de l'absentisme escolar. Concretament, s'han extret les conclusions i opinions dels nou centres escolars entrevistats.

El percentatge resultant és força significatiu, donat que un 78% dels centres escolars considera que activar un protocol compartit, pot facilitar la intervenció davant d'aquells casos a on es presenta una conducta d'absentisme escolar. Mentre que un 22% dels centres considera que els protocols que actualment estant utilitzant, ja els facilita el treball de detecció i intervenció d'aquells casos d'alumnes absentistes.

Durant el desplegament de les entrevistes en profunditat han aparegut centres que consideraven important establir un circuit consensuat d'intervenció, i on al seu temps, es canalitzés d'una manera específica els diferents tipus d'absentisme escolar que existeixen a les escoles de Palafrugell.

De la mateixa manera, hi ha centres escolars que han expressat que "quan més agents participen durant el procés, la intervenció esdevé menys fructífera". I altres han considerat que, "les decisions importants s'han de prendre al Consell Escolar Municipal". Per tant, tot i existir una disparitat d'opinions i interpretacions de la realitat, una gran majoria dels centres són partidaris de l'activació d'un protocol d'actuació coordinat entre els diferents centres.

4.2.2 Estat de la qüestió sobre l'absentisme escolar a Palafrugell

En el següent apartat 4.2.2 es presenta quin és l'estat de l'absentisme escolar a Palafrugell. Amb l'objectiu de conèixer quina és la realitat existent, per tal de plantejar propostes d'intervenció, tot tenint present, tant el tractament que se'n fa de l'absentisme, com les principals característiques que l'acompanyen.

Les dades han estat recollides durant les entrevistes en profunditat amb els directors/es dels centres educatius, i per tant són significatives de l'estat actual de l'absentisme escolar.

Cal puntualitzar, que en el present anàlisi quantitatiu s'ha establert la classificació de l'absentisme escolar, segons els tres tipus d'absentisme que s'ha considerat introduir en el protocol d'actuació. I que a l'apartat "2.3 Aplicació dels plantejaments teòrics en el present estudi", s'ha presentat.

Gràfic 22. Tipologia d'absentisme escolar que es porta a terme als centres de segon cicle d'educació infantil i educació primària de Palafrugell, segons la seva reiteració als centres. Curs 2007-2008.

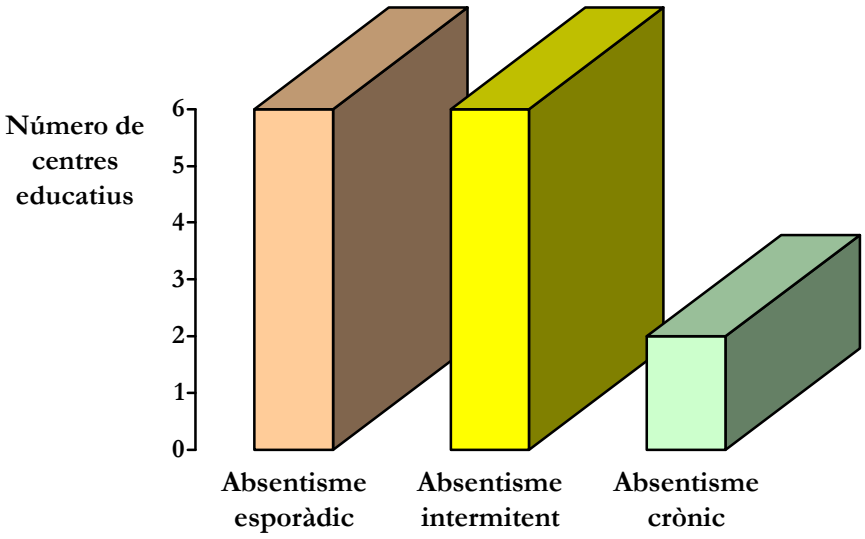

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 22 indaga en les diferents tipologies d'absentisme escolar que es porten a terme als centres de segon cicle d'educació infantil i a l'educació primària.

Abans d'entrar a analitzar les dades que ens facilita el gràfic. Cal puntualitzar, que per tal de desenvolupar les entrevistes, i com s'ha pogut veure a l'apartat *2.3 Aplicació dels plantejaments teòrics en el present estudi,* s'ha considerat necessari establir tres blocs

específics de tipologia d'absentisme escolar. Aquesta classificació és necessària i vital, i parteix de l'objectiu que els diferents agents i professionals que participen, utilitzin el mateix llenguatge a l'hora d'intervenir.

Per tant, s'estableix la següent classificació:

- En primer terme apareix, **l'absentisme esporàdic**, el qual es presenta sota una freqüència baixa, on les faltes d'assistència són mínimes i es produeixen de forma ocasional al llarg del trimestre.
- En segona opció trobem, **l'absentisme intermitent**, que serien aquelles absències que s'observen en un moment donat –un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí aquell que període que dintre el calendari escolar, certs alumnes marxen durant un temps considerable, per exemple de vacances al seus respectius països durant un mes.
- I en darrera opció, sorgeix **l'absentisme crònic**, que el qualificaríem quan la mitjana sigui igual o superior als 4 dies a la setmana, de forma reiterada i/o assisteix ocasionalment al centre.

Si ens atenim a les dades facilitades pel gràfic 22, l'absentisme escolar es present -en diferent intensitat i grau-, a tots els centres educatius a on es porta a terme el segon cicle d'educació infantil i l'educació primària, encara que la tipologia varia segons el context i la situació dels diferents casos.

Tant l'absentisme esporàdic, com l'absentisme intermitent, es porta a terme als sis centres d'educació infantil existents a Palafrugell, encara que en diferent mesura, mentre que l'absentisme crònic apareix a dos dels sis centres.

Tanmateix cal indicar, i una vegada desenvolupades les diferents entrevistes en profunditat amb els directors/es, cal presentar que existeix un absentisme puntual de llarga durada, el qual hi és present a la totalitat dels centres. Aquest absentisme, que hem considerat intermitent segons la classificació que hem establert, es presenta quan diverses famílies, en la seva majoria nouvingudes, marxen durant un temps considerable als seus països d'origen.

Aquesta situació sol presentar-se durant el desenvolupament del curs lectiu, hi el període en concret el podríem ubicar entre un i dos mesos.

Davant aquesta situació, les escoles s'han posicionat, tot i que puntualitzen que aquest tipus d'absentisme no només el desenvolupen les famílies nouvingudes, consideren que

s'ha de treballar per prevenir aquestes conductes, i consideren com a fonamental l'elaboració d'una ordenança municipal, i/o normativa que dictamini la manera en què s'ha d'intervenir davant d'aquests casos.

Els centres escolars també consideren que, abans de proposar mesures d'actuació que regulin l'absentisme escolar al municipi, cal d'una implicació política, no només a nivell local sinó supramunicipal i de Parlament que cobreixi el buit legal existent.

Gràfic 23. Tipologia d'absentisme escolar que es porta a terme als centres d'educació secundària obligatòria de Palafrugell, segons la seva reiteració als centres. Curs 2007-2008.

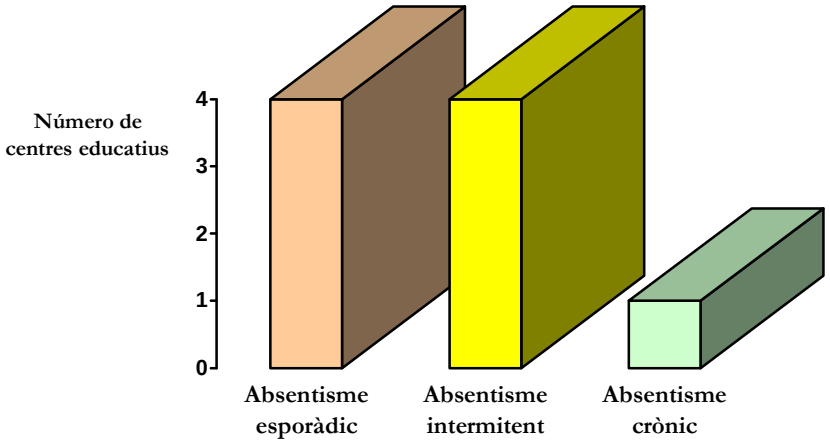

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 23 també ens mostra la reiteració segons el tipus d'absentisme escolar que es porta a terme als centres educatius, però partint de les dades de l'educació secundària obligatòria.

Novament hem de fer ús de la classificació que anteriorment hem citat, que pot facilitar que els diferents professionals que intervenen utilitzin el mateix llenguatge a l'hora d'intervenir.

Aquest gràfic ens planteja que tant l'absentisme esporàdic, com l'absentisme intermitent és present als quatre centres a on es desenvolupa l'educació secundària obligatòria, mentre que pel que fa a l'absentisme crònic, aquest es dóna en un dels quatre centres que ofereixen secundària obligatòria.

Cal a dir, que també en aquesta etapa apareix l'absentisme puntual de llarga durada, que durant l'estudi hem citat com a absentisme intermitent.

En aquest darrer punt cal destacar les consideracions que s'han portat a terme en un dels centres entrevistats, "ens trobem en una realitat, en la que Palafrugell és un territori de costa i que viu majoritàriament de la temporada d'estiu. I per tant, les famílies nouvingudes que tenen família a l'estranger aprofiten aquest període d'hivern, a on el treball minva, per tal de marxar de vacances".

Aquesta reflexió cal tenir-la en compte a l'hora de diagnosticar i portar a terme un pronòstic exhaustiu de la realitat educativa de Palafrugell pel que fa a l'absentisme escolar. Aquest factor ens planteja que Palafrugell compta amb un context i unes característiques de població determinades. Les quals poden provocar que forces famílies s'hagin d'adaptar a aquesta realitat local, i que aprofitin l'època d'hivern per fer els esmentats viatges durant el desenvolupament del curs escolar.

Gràfic 24. Percentatge d'absentisme escolar que es porta a terme als centres de segon cicle d'educació infantil i d'educació primària de Palafrugell. Curs 2007-2008.

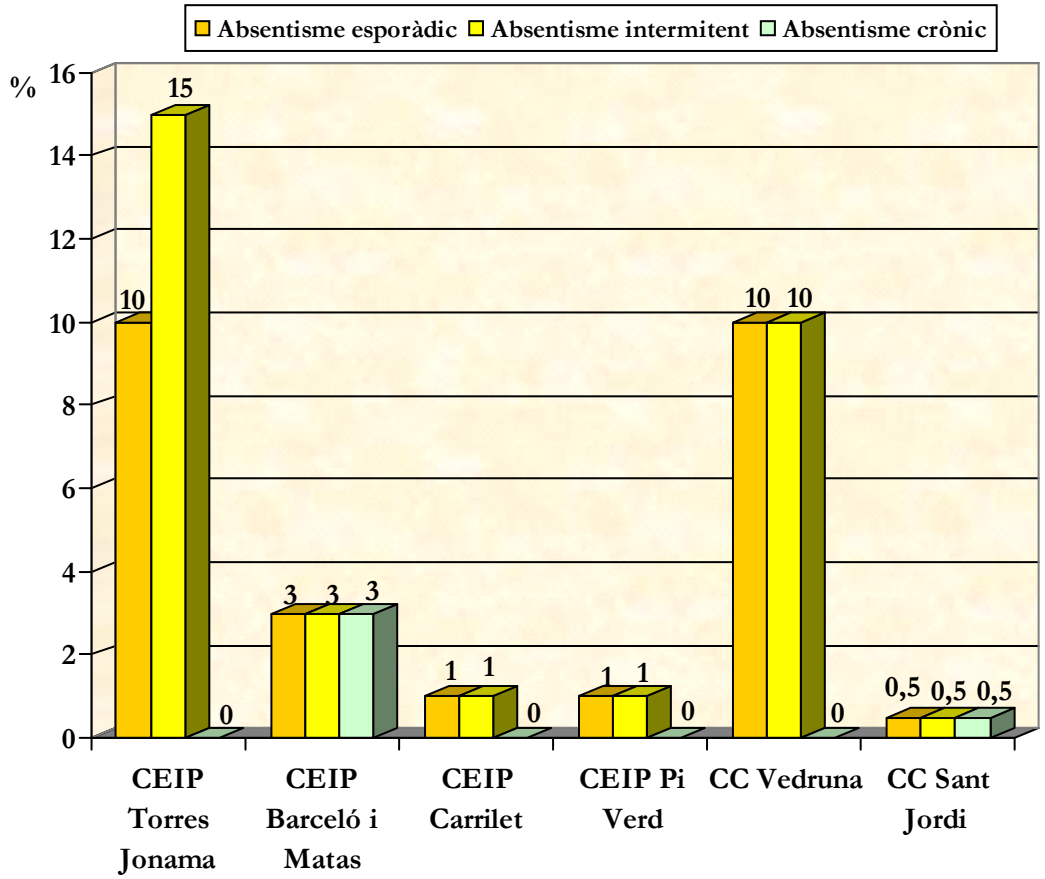

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

El gràfic 24 ens situa davant el percentatge aproximat d'absentisme escolar que es porta a terme als centres de segon cicle d'educació infantil i a l'educació primària. Un

factor previ que s'ha de considerar, és que durant l'anàlisi d'aquest gràfic, s'han utilitzat dades relatives, donat que no comptem amb el nombre exacte de casos que porten a terme conductes absentistes.

Un indicador a destacar i que apareix en el mateix, és el referent als elevats percentatges que sorgeixen en les etapes escolars d'educació primària. Hem de considerar que aquests són força elevats, tot remarcant l'etapa educativa en la qual es porta a terme i el tipus d'absentisme que predomina; l'intermitent de llarga durada.

En el qual, i com ja hem comentat anteriorment, les famílies marxen durant un temps "considerable", circumstància que perjudica el procés educatiu dels alumnes, donat a que es produeix un retrocés educatiu dels esmentats alumnes. Per tant, i com a professionals de l'àmbit educatiu, i sent conscients del context educatiu de Palafrugell, cal una revisió del currículum escolar, sobretot pel que fa a la intervenció a desenvolupar amb aquests casos.
En aquesta línia, calen destacar diverses aportacions dels directors/es entrevistats, a on se'ns presenta que existeix una repercussió negativa alhora de fer el seguiment educatiu dels alumnes que porten a terme conductes absentistes.

Pel que fa al treball educatiu dels mestres, aquests es troben davant d'un doble repte; per una banda, observen com s'esvaeix gran part del treball que havien fixat per treballar amb aquests alumnes (factor que també esdevé frustrant pels propis mestres). I per l'altra, quan aquests alumnes es reincorporen, els propis mestres han de recuperar en molt poc temps tota la matèria que no s'ha pogut treballar donat el grau d'absentisme desenvolupat.

Al seu temps, pels propis alumnes que porten a terme aquesta conducta, se'ls hi presenta un doble esforç; primer han d'adaptar-se als nous continguts, materials, i que durant un temps considerable no han tocat ni estudiat, i posteriorment tornar a establir el vincle amb els companys de classe.

Cal puntualitzar que hi ha escoles on aquest absentisme es presentat de forma justificada, mentre que a altres aquesta realitat no existeix. Però el repte no és aquest, sinó que hi ha una manca de normativa que dictamini el procés i les intervencions que s'han de realitzar davant d'aquesta situació. Ja que justificada o no justificada, aquesta conducta esdevé absentista per la circumstància que l'alumnat no assisteix a l'escola durant un temps considerable i perjudicial per al seu procés individual tant de socialització, com educatiu.

Les dades que se'ns presenten a partir del gràfic 24 són força significatives:

- Al CEIP Torres Jonama; l'absentisme esporàdic el porten a terme 46 alumnes, l'absentisme intermitent 69 alumnes, mentre que d'absentisme crònic no hi ha cap cas.

  Cal destacar, en aquest punt, l'elevat absentisme escolar d'aquesta escola respecte a les altres, ja que tal i com s'observa en el gràfic mostra un percentatge que duplica i tríplica en alguns casos la realitat d'altres centres.

- CEIP Barceló i Matas; l'absentisme esporàdic es presenta en 14 casos, l'absentisme intermitent 14 casos, i l'absentisme crònic 14 casos.

- CEIP Carrilet; l'absentisme esporàdic el porten a terme 3 casos, l'absentisme intermitent 3 casos, i l'absentisme crònic no hi ha cap cas detectat.

- CEIP Pi Verd; l'absentisme esporàdic es presenta en 5 casos, l'absentisme intermitent en 5 casos, i d'absentisme crònic no hi ha cap cas detectat.

- CC Vedruna; l'absentisme esporàdic el porten a terme 46 casos, l'absentisme intermitent 46 casos, i l'absentisme crònic no hi ha cap cas detectat.

  Cal puntualitzar que en aquest centre, hi ha un gran índex de casos a on l'absentisme es justifica mitjançant els processos de seguiment que l'escola hi té fixats per intervenir.

- CC Sant Jordi; a l'etapa infantil i primària, l'absentisme esporàdic el porta a terme 2 casos, l'absentisme intermitent 2 casos, i l'absentisme crònic 2 casos.

Després de conèixer els diferents casos d'absentisme escolar que podem trobar a les escoles a on es porta a terme el segon cicle d'educació infantil i l'educació primària. Cal concretar que ens trobem davant d'una realitat que ens planteja que l'absentisme, és un repte davant del qual s'han d'interposar diferents mesures que facilitin la seva prevenció, detecció i una intervenció eficaç. De la mateixa manera, aquest treball necessita anar acompanyat d'una normativa legal que empari els procediments a desenvolupar pels diferents membres educatius i professionals que formen part de l'àmbit educatiu i social.

En aquest espai, cal destacar el treball desenvolupat per l'equip especialitzat dels servies socials municipals, remarcant sobretot el treball de coordinació i d'assessorament que desenvolupen conjuntament amb les diferents escoles.

Gràfic 25. Percentatge d'absentisme escolar que es porta a terme als centres d'educació secundària obligatòria de Palafrugell. Curs 2007-2008.

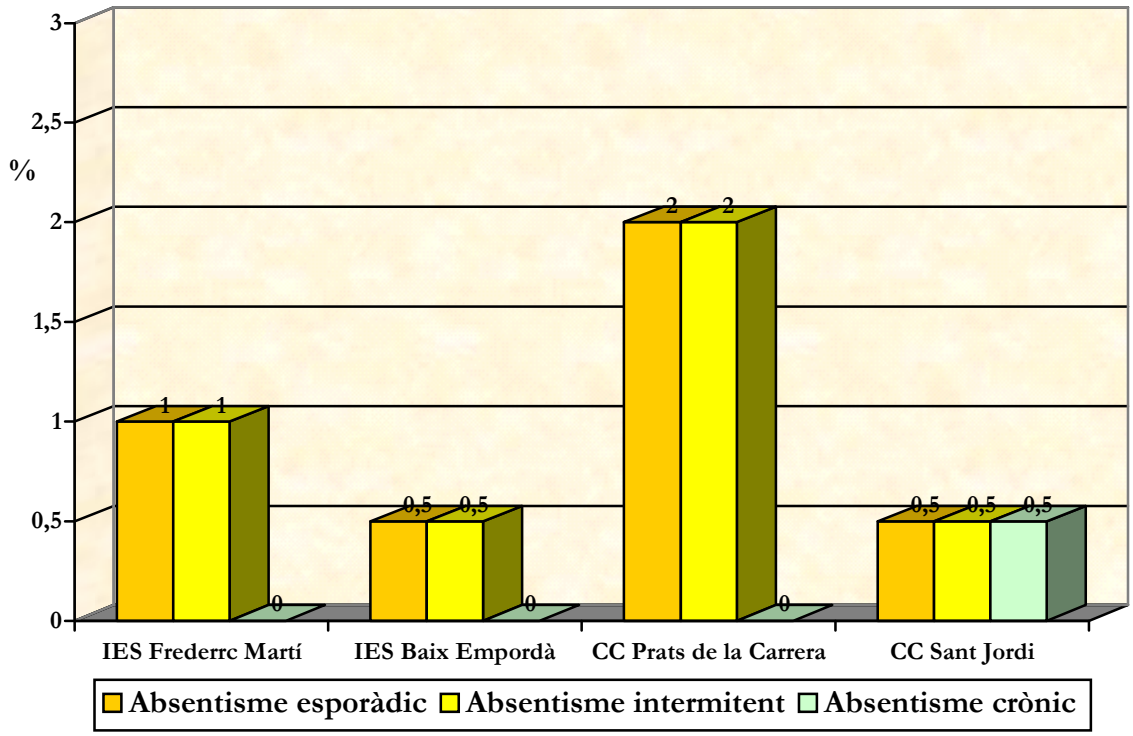

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

Per la seva banda el gràfic 25 mostra el percentatge d'absentisme que podem trobar als centres d'educació secundària obligatòria.

Com a primera referència cal puntualitzar que els índexs d'absentisme són més baixos, -com a percentatge més elevat trobem un 2%-, que els que podem trobar a l'etapa de segon cicle d'educació infantil i a l'educació primària, tot mantenint les distàncies i els contextos específics que podem trobar a cada centre.

A continuació es presenten les dades més significatives recollides a partir de les entrevistes en profunditat:

- IES Frederic Martí; l'absentisme esporàdic es presenta en la dada de 4 casos, l'absentisme intermitent el desenvolupen també 4 casos, mentre que d'absentisme crònic no tenen detectat cap cas.
- IES Baix Empordà; l'absentisme esporàdic es presenta en 2 casos, l'absentisme intermitent 2 casos, i d'absentisme crònic no hi ha cap cas detectat.
- CC Prats de la Carrera; l'absentisme esporàdic es presenta en 5 casos, l'absentisme intermitent 5 casos, i l'absentisme crònic també en 5 casos.

Cal destacar, que en aquest centre es desenvolupen el índexs més elevats d'absentisme a l'ESO, i sobretot, referenciant els 5 casos d'absentisme crònic detectats.

- CC Sant Jordi; a l'etapa de l'ESO hi ha detectats tres casos, els quals es presenten sota els tres tipus d'absentisme escolar proposats.

Gràfic 26. Tipologia d'alumnat que porta a terme conductes absentistes. Curs 2007-2008.

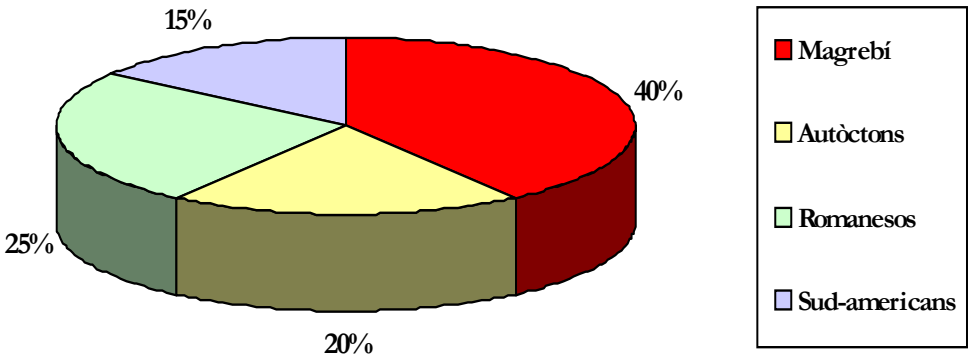

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

Per presentar i analitzar les dades que ens facilita el gràfic 26, s'ha revisat la informació facilitada a partir de les entrevistes portades a terme amb els diferents directors/es dels centres educatius de Palafrugell. Novament i com comentàvem als gràfics 24 i 25, aquestes dades són relatives, donat que no comptem amb les dades reals dels casos d'alumnes absentistes. Si més no, es fa una aproximació a la realitat que avui podem trobar en el context educatiu i social del municipi.

Les dades ens presenten que el 40% dels alumnes que porten a terme conductes absentistes són del Magreb, el 25% són de Romania, el 15% de Sud-amèrica, i el 20% restant són autòctons.

Aquestes dades també es poden interpretar com que el 80% dels alumnes que desenvolupen conductes absentistes, i que estan en edat d'escolarització obligatòria, són nouvinguts o fills de segona generació de nouvinguts.

Hi ha escoles que especifiquen que la tipologia d'alumnat que porta a terme aquestes conductes, ve determinat pel factor de desestructuració familiar, situació que desencadena en un seguit de desatencions d'ordre familiar. I que al seu temps, poden

esdevenir com a indicadors a considerar a l'hora de treballar el cas amb l'equip dels serveis socials.

Altres escoles puntualitzen que aquesta situació s'origina en la poca conscienciació i nul·la resposta de les famílies davant els casos d'absentisme escolar. On el factor cultural, familiar i intervé considerablement esdevenint un repte clar per treballar.

En canvi, també hi ha escoles que indiquen que davant la realitat de l'absentisme escolar no es pot generalitzar i assenyalar a un únic col·lectiu com a causant bàsic.

Per tant, ens trobem davant d'una disparitat d'interpretacions, però les dades ens indiquen quin és el tipus d'alumnat que tendeix a desenvolupar les conductes d'absentisme escolar.

Gràfic 27. Període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta absentista. Curs 2007-2008.

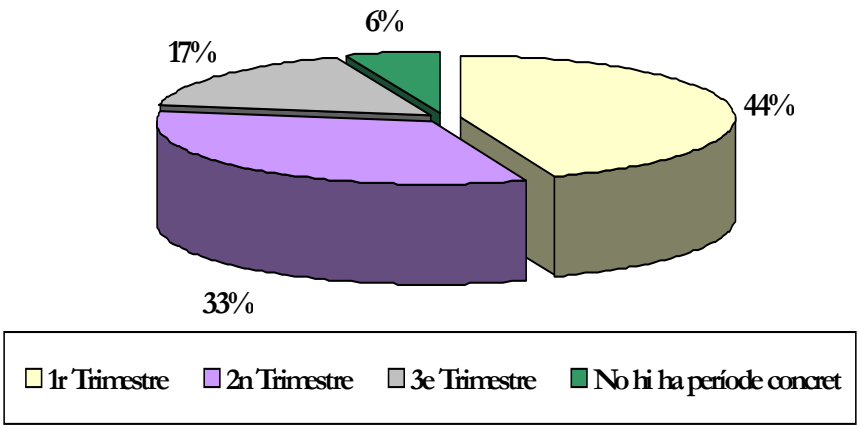

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres escolars

Durant el desplegament i anàlisi de la diagnosi socioeducativa d'aquest pla d'actuació, s'ha considerat necessari concretar quin o quins són els períodes a on majoritàriament es porten a terme les conductes absentistes.

Acotar la realitat en un espai-temps determinat, pot facilitar la tasca d'engegar i activar actuacions que vetllin pel tractament positiu de l'absentisme escolar. Hem de ser conscients de la necessitat de dissenyar propostes integrals i transversals, que a partir del procés de comprendre les causes, supòsits, vetllin per un tractament positiu de l'absentisme escolar.

D'aquesta manera el gràfic 27, ens planteja els diferents períodes a on es desencadena majoritàriament les diferents conductes absentistes.

Per recollir les dades d'aquest gràfic, s'han considerat necessari recollir les opinions expressades pels director/es dels centres escolars, els quals han presentat la seva realitat particular com a centre escolar.

A mode de síntesi podem presentar que;

- En un 44% dels casos aquesta conducta apareix al primer trimestre escolar, període setembre-desembre.
- En un 33% durant el 2n trimestre, període gener-març.
- En un 17% durant el 3r trimestre, període abril-juny.
- Mentre que el 6% restant, representa que no hi ha un període concret a on es desenvolupi la conducta absentista escolar.

Les opinions dels centres escolars són diverses, com es pot observar a partir dels resultats obtinguts. Hi ha escoles que expressen que l'absentisme escolar va en augment durant tot el curs escolar. Altres comenten que pel que fa al cas de les persones autòctones, aquestes solen desenvolupar la conducta durant el període de final de curs, la comunitat magrebina durant tot el curs i períodes d'entre un i dos mesos –absentisme anteriorment tipificat com a intermitent de llarga durada-, mentre que la comunitat de l'Europa de l'est i sud-americana s'intenta apropar als horaris escolars, tot i que desenvolupa la conducta encobridora per part dels pares/mares de l'absentisme escolar. També hi ha centres que parlen d'un absentisme matinal diari, que es desenvolupa durant tot el curs, i d'absentisme dels dilluns, que coincideix amb la festa local de molts comerços de Palafrugell.

Per últim, trobem una escola que expressa que aquest absentisme sol coincidir amb la festa del xai i posterior a la festa del Ramadà.

Per tant, ens trobem davant una realitat que ens dictamina que tot i no haver un període específic, i atenint-nos als resultats mostrats pel gràfic 27, quasi en un 45% dels casos aquesta conducta apareix durant el primer trimestre.

4.3 ANÀLISI QUALITATIU

4.3.1 Categorització de les dades a partir del quadre d'anàlisi qualitatiu

Tot seguit portaré a terme un anàlisi qualitatiu sobre la prevenció i el tractament de l'absentisme escolar, fruit del procés d'entrevistes en profunditat desenvolupat durant el present estudi.

Les dades que es presenten aporten informació quantitativa destacada per tal de conèixer més a fons quina és l'opinió i actuacions que es desenvolupen tant des dels centres educatius, equips especialitzats, i professionals i agents socials que actuen a Palafrugell, a l'hora de proposar possibles estratègies de mediació i intervenció, tant amb l'alumnat que porta a terme conductes absentistes, com amb les famílies involucrades.
Aquesta informació ha estat extreta a partir de les entrevistes realitzades amb els directors/es dels centres escolars de Palafrugell institucions socioeducatives, entitats i professionals que intervenen en el treball contra l'absentisme escolar la municipi[51].

Per tal d'analitzar la informació qualitativa que ens ofereix el quadre s'han de diferenciar els 4 blocs d'agents que configuren el quadre d'anàlisi (explicat a l'apartat "4.1 Aspectes metodològics; metodologia i procediment").

Alhora cal puntualitzar, i com es podrà veure al quadre, que s'ha decidit emprar una classificació distribuïda en punts forts i febles, classificada al seu temps, segons els diferents nivells d'intervenció proposats per a l'anàlisi; **prevenció, detecció** i **intervenció**.

Una altra apreciació important, és que s'han introduït en un quadrat les frases destacades que no es poden contemplar ni com a punts forts ni febles, però que per la seva validesa s'han de tenir presents com a realitats del context socioeducatiu de Palafrugell.

En acabar l'apartat, es presenta el buidatge general de les idees principals recollides durant el desenvolupament de les 17 entrevistes realitzades. Conclusions, que al seu temps han complementat l'elaboració de la proposta de protocol d'actuació. I que ens presenta quina es la realitat socioeducativa de l'absentisme escolar a Palafrugell, des de la perspectiva dels agents que participen diàriament en el seu tractament.

---

[51] Veure **Annex 1**, 2a fase "procés participatiu i bidireccional d'entrevistes amb els diferents agents intervinents".

➢ BLOC 1: Entrevistes amb els directors/es dels Centres Educatius

1r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS	PREVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CEIP TORRES JONAMA	• A nivell de primària no existeix absentisme • Intervenció centrada en el treball amb les famílies • Treball de coordinació amb el mediador de l'Ajuntament • A nivell de primària i secundaria ja es desenvolupa un traspàs d'informació i coordinació	• No portem a terme jornades de sensibilització específiques de prevenció • No es desenvolupen xerrades que expliquin el sistema educatiu, tot i que a principi de curs els mestres referents expliquen la realitat educativa • No preparem xerrades ni documents en llengua d'origen de les famílies nouvingudes • No existeix una llei que reculli la manera sobre com s'ha d'actuar. Necessitat d'elaborar una normativa d'actuació
CEIP CARRILET	• A nivell de primària no existeix absentisme • Portem a terme un treball amb les famílies pel que fa al treball d'inculcació de valors • Realitzem assemblees de classe a l'inici de curs a on treballem amb les famílies sobre diferents temes; normativa de règim intern, seguiment educació dels fills • A l'inici de curs realitzem la Reunió General d'Aula, a on s'explica el funcionament de l'escola, posteriorment es porta a terme una entrevista amb els pares on intervé el tutor • Pel que fa al treball amb les famílies nouvingudes, s'ofereix des de	• No desenvolupem activitats, ni jornades de sensibilització especifiques adreçades a les famílies • Les famílies participen a nivell de festes concretes • Els centres escolars necessitem ser empàtics amb les situacions de les famílies • És necessari portar a terme un treball de suport amb les famílies, com per exemple a partir dels tallers d'estudi assistit, fent conscients a les famílies que hi ha una sèrie d'hàbits que s'han de treballar • Necessitat de compartir casos globals, intervencions per edat

	direcció la possibilitat de mostrar les instal·lacions de les escoles, conèixer els espais • A partir de l'aula d'acollida s'intenta aconseguir que les famílies s'involucrin i participin, les mares preparen material, activitats • Existeixen diferents canals de participació, i de també hi ha diferents maneres de valorar i entendre l'escola • L'absentisme a primària és mínim, i es treballa a nivell de centre	• Per tal que les famílies s'impliquen amb l'escola, cal que es facin seva l'escola i adquireixin la necessitat de prioritzar l'educació
CEIP JOSEP BARCELÓ I MATAS	• Un dels primers passos que portem a terme és detectar i prevenir els possibles casos a partir del treball del mestre, posteriorment s'intervé a nivell de les famílies • Desenvolupem jornades per a treballar amb les famílies, a més de les activitats que hi ha plantejades a partir del Pla Educatiu d'Entorn • Desenvolupem xerrades adreçades a les famílies magrebines, mitjançant el mediador de l'Ajuntament • Desenvolupem l'informe de traspàs d'informació entre la primària i la secundària, i la reunió de traspàs de casos	• S'ha de transmetre a les famílies la importància de l'escolarització, ja que de prioritats i valors n'hi ha de diferents • L'escola necessita treballar amb les famílies, i col·laborar amb els serveis socials per tal d'informar d'aquells casos d'absentisme extrem
CEIP PI VERD	• El model de prevenció que desenvolupem es centra a nivell de conversació amb els pares • Desenvolupem tallers de cohesió-social que intenten fomentar la participació de les famílies. L'objectiu es centra en reeducar als pares pel que fa als valors culturals, valors de relació • També preparem sessions informatives a on s'explica el funcionament del sistema educatiu • Intentem crear parelles lingüístiques que facilitin la traducció i la comprensió dels tallers, activitats..	• Quan desenvolupem els tallers de cohesió-social ens trobem amb el problema que es formen dos grups, per una banda les famílies autòctones i les famílies nouvingudes • També ens trobem que hi ha famílies que no participen de la dinàmica de l'escola per diferents motius; laboral, personal • No preparem documents en llengua d'origen, però quan és necessari requerim de la participació del mediador, per tal de desenvolupar reunions • Crear la comissió de treball contra l'absentisme escolar no és la

	• Per tal prevenir l'absentisme escolar, s'ha de treballar a partir de l'escala de valors, sobretot pel que fa als valors educatius i de conscienciació • També hem de treballar amb les famílies autòctones, pel que fa a la tolerància i el respecte. S'han de trobar espais de trobada, reunions de convivència i de treball d'hàbits	solució, s'ha de desenvolupar un treball amb les famílies. On el treball dels serveis socials ha de ser més transparent, facilitant informació dels casos • La creació d'un arxiu general d'alumnes absentistes, el que acaba aconseguint és que s'etiquetin als nens/es, es creen guetos de famílies amb desestructuració que se'ls hi assumeixen altres rols i característiques
C.C SANT JORDI	• El nostre model de prevenció es centra en el tracte i conversa amb les famílies, la nostra escola intervé a nivell familiar ja que la nostra realitat ens ho permet • S'han de crear model d'actuació que treballin contra el factor cultural, ja que aquestes persones presenten diferents inquietuds • Desenvolupem activitats i jornades, a l'inici de curs portem a terme una xerrada general, quan observem que hi ha problemes de comunicació sol·licitem de la intervenció del mediador dels serveis socials • Fem ús de dos canals d'intervenció; un general adreçat a tota la comunitat educativa, i l'altre específic, on intervé el tutor a nivell individualitzat	• Per a moltes famílies l'educació no és el pilar principal, tenen reticència a intervenir amb l'escola • Cal que les persones reticents a l'escolarització entenguin el nostre sistema educatiu, que es consciencien que de vacances durant el període escolar ja hi ha, i no cal que marxin durant el curs lectiu • Calen intervencions que facilitin que la gent nouvinguda es trobi davant un organisme públic, el qual li expliques les lleis, li transmeti els trets principals culturals de la població autòctona, així com, els valors, normatives
C.C VEDRUNA	• Per tal de prevenir l'absentisme escolar portem a terme un treball amb les famílies. Utilitzem una metodologia centrada en el control de l'assistència diària mitjançant l'agenda escolar dels alumnes • Pel que fa a les urgències hi ha estipulat al reglament intern que les famílies s'han de posar en contacte amb l'escola via telefònica, per tal de notificar la situació que ha desencadenat l'incompareixença • També utilitzem un registre d'absències prolongades (4 dies o més), i	• No desenvolupem xerrades, ni documents específics en llengua d'origen de les famílies nouvingudes, però demanem a principi de curs que el mediador participi i expliqui el funcionament de l'escola • A nivell municipal s'ha d'arribar a acords municipals, i fins i tot s'ha d'arribar a capes més altes com el Parlament. Que facilitin una intervenció dins el buit legal que apareix quan les famílies se'n porten als alumnes de vacances durant el període escolar

	de retards, és un document individual per alumne, que posteriorment es traspassa als mestres de secundària • Per tal de prevenir l'absentisme escolar desenvolupem reunions i tutories a principi de curs, es porten a terme reunions per cicle, a on s'explica la metodologia i la línia educativa de l'escola, i en una segona part el tutor mostra l'aula • A partir de l'espai de diàleg i reflexió educativa Família Escola i Acció Compartida (FEAC), es porten a terme tallers i jornades de treball amb els pares amb l'objectiu de treballar un eix temàtic • També desenvolupem xerrades amb els pares dels alumnes de 6é, a on se'ls explica el traspàs de la primària a secundària • Amb les famílies nouvingudes s'ha de treballar en pro d'inculcar valors • Esdevindria positiu l'establiment d'una comissió local d'absentisme, que facilites l'accés a la informació d'aquells casos nous, a on es prioritzi un seguiment, control...optimitzant el temps	• Calen desenvolupar estudis diagnòstics que ens facilitin entendre la realitat actual sobre absentisme escolar, a on es proposin actuacions a desenvolupar • Per tal de treballar amb les famílies autòctones, a partir de la conversació pots arribar a solucions, però pots trobar-te casos a on la desestructuració dificulta la intervenció
	S'ha d'interposar un tipus específic d'actuació per tal d'actuar contra l'absentisme intermitent, com per exemple; mediar en la concessió de beques, si no es compleix l'horari escolar es denega la beca	
C.C PRATS DE LA CARRERA	• El model de prevenció que desenvolupem es centra en el control diari de l'assistència, on els alumnes si hi ha cas d'absència ho han de justificar, si no es justifica, el tutor es posa en contacte amb la família • Fem ús de les agendes dels alumnes, per tal de justificar els possibles retards, és una eina de relació entre mestre-família	• No preparem xerrades ni documents en llengua d'origen de les famílies nouvingudes, la convocatòria és genèrica • Hi ha famílies que encobreixen la situació absentista dels seus fills • No hi ha devolutiva dels casos, per part dels serveis socials. Esdevé necessari que aquest servei respongui mitjançant un informe de la situació de l'alumne que s'ha derivat

	• Desenvolupem reunions d'inici de curs, on s'informa als pares de l'itinerari de l'ESO, l'objectiu es centra en aconseguir la vinculació de les famílies amb l'escola • Si hi ha demandes per part de les famílies pel que fa a la llengua, es desenvolupen entrevistes, i si des del centre es detecta que és necessari la involucració de certes famílies, també es concerten entrevistes • Per tal de prevenir l'absentisme s'ha de portar a terme un control i un seguiment acurat • Per implicar a les famílies cal de l'entrevista personal, citació individual, intentant establir canals per treballar • La creació de la comissió hauria de servir a la protocol·lització del seguiment entre els diferents agents que intervenen durant el procés • El protocol ha de donar resposta a la necessitat de compartir la informació	
IES FREDERIC MARTÍ	• El model de prevenció que desenvolupem es centra en la intervenció del tutor, si no hi ha resposta per part de l'alumne, es traspassa el cas a la psicopedagoga del centre • Aquest curs 2007-2008 hem instaurat un nou model de detecció de faltes • La tasca com a tutors es centra en preguntar a les famílies per l'absència injustificada de les faltes, intentant esbrinar quina és la raó • Si apareixen dificultats de comunicació amb les famílies ens posem en contacte amb el mediador dels serveis socials, el qual intervé amb la família	• No desenvolupem activitats ni jornades especifiques adreçades a les famílies • No preparem documents en llengua d'origen de les famílies nouvingudes, ja que no ho considerem prioritari • S'han de millorar els canals que avui s'utilitzen en el traspàs d'informació i coordinació

	• Quan arriba un alumne nouvingut es porta a terme un acolliment mitjançant el Pla d'Acollida del Centre, el qual ja hi contempla com a punt d'intervenció l'explicació del sistema educatiu • Per tal de treballar amb les famílies, calen desenvolupar intervencions en les quals s'expliqui la normativa actual, es presenti la obligatorietat i la necessitat dels nens a assistir a l'escola. A partir de l'oralitat, entrevistes individualitzades amb l'objectiu d'aconseguir un acostament real amb les famílies • Esdevé transcendental dissenyar un arxiu municipal d'alumnes que presenten conductes absentistes, en el qual es detallin antecedents, intervencions que s'han realitzat • I en la mateixa línia esdevé necessari que el municipi anomeni un professional referent, encarregat de desplegar el pla i desenvolupar les tasques de mediació, tant amb la família com amb l'escola • La creació d'una comissió local podria facilitar que es portes a terme una diagnosi municipal de l'absentisme • Crear un arxiu d'alumnes absentistes facilitaria el seu tractament	
IES BAIX EMPORDÀ	• El model de prevenció que desenvolupem parteix de la intervenció del tutor, què és l'encarregat de detectar i intervenir • A començament de curs es desenvolupen reunions que expliquen el sistema educatiu, després cada tutor a nivell d'aula ho explica als pares que hi participen • Per tal de prevenir l'absentisme escolar cal de la col·laboració dels pares i del treball transversal desplegat per l'equip dels serveis socials • Cada centre ha de comptar amb la suficient autonomia per tal de	• No desenvolupem activitats ni jornades de sensibilització adreçades a les famílies • No preparem documents ni xerrades en llengua d'origen, però es presta una atenció individualitzada des de cap d'estudis • Pel que fa a la creació d'una comissió local d'absentisme, considero que crear comissions a on participen tants agents acaben esdevenint reunions poc fructíferes i poc practiques • Els centres de secundària ja estan adquirint més funcions de les que

	tractar els temes que hi poden aparèixer al seu àmbit d'aplicació • Actualment ja es porta a terme el traspàs d'informació entre primària i secundària. Per tant, considerem que no cal crear un arxiu general d'alumnes absentistes si ja existeix aquest traspàs • Per tal d'implicar a les famílies cada tutor concreta entrevistes	els hi pertoca • Hi ha ocasions en que no hi ha devolutiva dels casos derivats als serveis socials

2n NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS	DETECCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CEIP TORRES JONAMA	• No existeix absentisme escolar, a excepció dels casos puntuals de llarga durada que representen el 10% La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes és el col·lectiu magrebí	• El tipus d'absentisme que es porta a terme és el puntual de llarga durada, esporàdic i matinal (15 minuts diaris) • No hi ha període exacte a on es desenvolupi la conducta absentista, però hi ha un tram que va des del 1r al 2n trimestre on hi apareix la majoria de les conductes • Quan detectem un cas d'absentisme escolar el primer factor que hi confluei és el treball que el mestre perd arran d'aquesta conducta. El mestre es troba que l'alumne ha sofert un retrocés educatiu considerable
		• El tipus d'absentisme que es porta a terme és l'esporàdic i l'intermitent • Hi ha un període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta

CEIP CARRILET		d'absentisme escolar, el 1r trimestre i inici del segon, és una etapa que sol coincidir amb la festa del xai posterior a la festa del Ramadà
	L'absentisme escolar en la nostra escola representa un 1 %	
	La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes són famílies magrebines	
CEIP JOSEP BARCELÓ I MATAS		• L'absentisme que es porta a terme és esporàdic i intermitent • Hi ha un període a on es desenvolupa majoritàriament les conductes absentistes, període novembre-abril • El protocol que actualment desenvolupem podria estar informatitzat, eina que facilitaria la detecció i no es perdria tant de temps
	La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes són tant famílies autòctones com famílies nouvingudes	
	A l'educació infantil existeix un 2% d'absentisme, i a la primària un 1%	
CEIP PI VERD	• No hi ha cap període concret a on es desenvolupi la conducta absentista	• L'absentisme que es desenvolupa és esporàdic • Hi ha famílies autòctones que no porten als seus fills a l'escola el dilluns ja que a Palafrugell hi ha molts comerços tancats i les mares fan festa • També ens trobem amb famílies nouvingudes que marxen un mes als seus països durant el curs escolar
	A l'educació infantil existeix un 1% d'absentisme escolar	
	La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes són tant magrebins, romanesos com famílies autòctones	

C.C SANT JORDI	• A la nostra escola no existeix absentisme escolar, a excepció d'un parell de casos. Aquests casos solen ser persones nouvingudes en la seva majoria de cultura magrebina	• L'absentisme escolar que predomina és esporàdic, també tenim casos en què les famílies marxen un mes i no tens cap constància • El tutor perd molt de treball educatiu quan els alumnes marxen durant el curs escolar • Hi ha un període a on desenvolupa l'absentisme escolar, nov-gener
	La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes són tant magrebins, com estrangers, però no es pot generalitzar	
C.C VEDRUNA	• A la nostra escola existeix un absentisme escolar justificat, mitjançant l'agenda escolar i les notes justificades dels pares	• L'absentisme escolar que predomina és esporàdic, també tenim casos en què les famílies marxen de vacances durant el període escolar, a on parlaríem de l'absentisme intermitent • Hi ha un període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta; octubre-novembre, sobretot al primer trimestre
	Podem parlar d'un 5-8% de casos sobre els 460 alumnes que actualment hi ha a l'escola	
	La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes és immigrant	
C.C PRATS DE LA CARRERA	• La nostra escola aquest curs 2007-2008 ha incorporat els avisos SMS per tal de detectar situacions d'absentisme escolar, també enviem emails electrònics • Hem engegat un registre digital on el tutor aboca les dades recollides a partir del registre de faltes, per tal de facilitar la detecció dels possibles casos	• Al CC Prats de la carrera predominen tres tipus d'absentisme escolar; l'esporàdic, l'intermitent i el crònic • Hi ha un període a on les persones autòctones desenvolupen les conductes absentistes, a final de curs. La comunitat magrebina durant tot el curs escolar i períodes d'entre un i dos mesos, la comunitat de l'Europa de l'est i sud-americana s'intenta apropar als horaris però també desenvolupa conductes absentistes

	A la nostra escola existeix entre 1-2 % d'absentisme La tipologia d'alumnat que desenvolupa majoritàriament conductes absentistes són tant magrebins, com famílies autòctones desestructurades	
IES FREDERIC MARTÍ	• No hi ha cap període exacte a on es porti a terme les conductes absentistes, va en augment durant tot el curs escolar La tipologia d'alumnat que desenvolupa conductes absentistes és divers; magrebins, romanesos, autòctons, no es pot generalitzar. El factor cultural i familiar també hi intervé L'absentisme escolar ens representa un 1%, un alumne per classe	• L'absentisme escolar que predomina és l'intermitent, la causa d'aquesta conducta prové de la marxa durant un mes, per vacances familiars, durant ple curs lectiu • Dificultat per recuperar la informació que es traspassa als serveis socials
IES BAIX EMPORDÀ	• L'absentisme escolar representa un 0,5%, dels 840 alumnes que actualment estan matriculats La tipologia d'alumnat que desenvolupa conductes absentistes solen realitats familiars marcades per desestructuracions	• El tipus d'absentisme que es porta a terme és esporàdic i intermitent, sobretot pel que fa a aquells casos on els alumnes marxen un mes de vacances durant el curs lectiu sense previ avís ni comunicació al centre

3r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS	INTERVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CEIP TORRES JONAMA	• La intervenció que portem a terme; tutor intervé a nivell d'aula, i posteriorment a nivell familiar, si la situació persisteix es traspassa el cas a l'equip directiu que s'encarrega de redactar l'informe i traspassar-ho als serveis socials • Quan l'equip dels serveis socials intervé sol ser una actuació efectiva que millora la situació • El protocol que desenvolupem ens soluciona els casos d'absentisme escolar puntual i de treball diari, però no els casos puntuals de llarga durada • Es porta a terme una relació mensual amb l'equip dels serveis socials • La persona responsable del seguiment del protocol és el cap d'estudis, mentre que direcció s'encarrega de derivar el cas als serveis socials • Pel que fa al treball en xarxa, amb l'àrea es desenvolupen reunions puntuals a on es tracten els temes de rellevància considerats per l'escola	• Cal adaptar els nous reptes educatius, però al mateix temps es requereix d'una normativa d'intervenció • Es requereix de la vessant d'inculcar els valors sensibilitzadors de prioritat en l'educació • La realitat educativa a Palafrugell ens diu que hi ha una sèrie de famílies de Marroc que marxen en ple curs escolar. Aquestes famílies no compten amb una cultura educativa, fet que fa trontollar les seves prioritats i necessitats

CEIP CARRILET	• La intervenció que portem a terme es centra en la intervenció del tutor a nivell d'aula, el qual es posa en contacte amb la família. Si no hi ha resposta es traspassà el cas a direcció, que és l'encarregat de redactar l'informe conjuntament amb el tutor, i de posar-se en contacte amb els serveis socials • Cada trimestre portem a terme entrevistes i reunions amb els serveis socials, i quan apareix la necessitat truquem via telefònica • Seria important establir un circuit consensuat a on treballar tant els diferents casos com els temes principals	• No tenim un protocol d'actuació contra l'absentisme escolar, però fem ús del reglament de règim intern, que a la seva normativa parla sobre com actuar en aquells casos en què es presenten conductes • El nostre protocol d'actuació ens funciona, tot i que a nivell escolar no acaba d'esdevenir fructífer, ja que hi ha alumnes que marxen durant períodes llargs perden el contacte amb els materials i continguts • Una possible solució passaria per treballar els casos a nivell d'intervenció amb les famílies • Importància de crear un acord laboral amb aquelles empreses, en les quals les famílies que marxen durant el període escolar hi treballen, que els permeti trobar una solució que per exemple faciliti que cada cinc anys disposin de vacances durant l'estiu, d'aquesta manera no ho hauran de fer cada any durant el curs escolar
CEIP JOSEP BARCELÓ I MATAS	• El protocol que utilitzem és el que ens prové des de serveis socials. Cada 15 dies portem a terme una reunió amb l'educadora social amb la que es treballa el seguiment dels casos. La persona responsable és la cap d'estudis conjuntament amb direcció • Aquest treball en xarxa afavoreix l'establiment d'una línia d'actuació i intervenció unitària i consensuada per totes les parts que integren la xarxa • A nivell d'escola cada setmana i rotativament es treballen els casos d'un curs en concret. I existeix devolutiva informativa dels casos • Pel que fa al treball en xarxa porten a terme reunions mensuals amb els serveis socials, on a cada reunió tractem els casos i els objectius que teníem plantejats per treballar	• El problema real és connectar amb les famílies via telèfon • És necessari establir un circuit consensuat d'intervenció, el qual facilitaria una millora intervenció educativa

CEIP PI VERD	• El protocol que desenvolupem és; primer intervé la mestra, si no hi ha resposta per part de la família es traspassa el la situació del cas a direcció • Direcció és la persona responsable de marcar la línia d'actuació i de reconduir les situacions • A la nostra escola hi ha la possibilitat d'intervenir diàriament amb les famílies, donat que cada dia venen a recollir als seus fills • Quan observem que hi ha conducta absentista per part de la família, desenvolupem el treball d'inculcació i d'informació referent a que l'escola infantil no és una guarderia • Amb el referent de l'EAP portem a terme un traspàs d'informació sobre les intervencions les quals requerim • Les decisions importants s'han de prendre al consell escolar municipal	• Som partidaris de la no-intervenció dels serveis socials • Els nous col·lectius provoquen possibles situacions d'absentisme escolar • Necessitem adaptar-nos a nous models d'intervenció • Som partidaris d'establir un circuit únic i útil per l'escola
C.C SANT JORDI	• Utilitzem una metodologia d'intervenció centrada en la intervenció del tutor, el qual truca a la família i intenta conèixer la situació del cas, si no hi ha resposta, es traspassa el cas a direcció. Si l'actuació esdevé insuficient ens posem en contacte amb l'equip dels serveis socials • Cal establir un circuit consensuat d'intervenció a on participin la totalitat dels agents, que al seu temps millori el treball amb aquests col·lectius nouvinguts	• No tenim cap protocol d'actuació, tot es treballa a nivell de claustre, la intervenció és a nivell familiar • No tenim persona responsable, tots els casos es tracten a nivell de claustre • Pel que fa al treball en xarxa, la nostra escola porta a terme una intervenció a nivell familiar i som els mateixos companys els que intervenim, però ens relacionem amb els serveis socials via telefònica

C.C VEDRUNA	• El protocol que utilitzem es centra en la intervenció del tutor i posteriorment delegació al titular administratiu, que es posa en contacte amb la director pedagògica, amb l'objectiu de fixar la línia educativa i les pautes que s'han d'establir • La persona responsable a nivell d'aula és el tutor que és qui s'encarrega de derivar els casos a direcció • Portem a terme reunions amb el mediador dels serveis socials, amb el qual tractem els casos que tenim fixats • Desenvolupem el seguiment de les faltes mitjançant el sistema de justificants de faltes • És necessari el treball en equip per tal de sumar esforços i consensuar plans de treball, traspàs de casos amb els diferents agents educatius	• El nostre protocol ens funciona internament, però no funciona amb les famílies nouvingudes • Les eines que actualment s'utilitzen per intervenir contra l'absentisme s'ha d'adaptar a la nova realitat, es requereix d'una intervenció conjunta, coordinació i treball consensuat
C.C PRATS DE LA CARRERA	• El protocol d'intervenció que utilitzem centra els seus esforços en el treball del tutor, que és la figura que detecta i desplega el seguiment a partir del registre de faltes de l'escola • L'equip directiu elabora el circuit i el claustre escolar l'aprova, mentre que els tutors canalitzen el procés • És necessari i vital establir un protocol a on es canalitzin el tipus d'absentisme que actualment podem trobar, i on poder parlar sobre possibles intervencions	• El protocol ens funciona fins que els casos adquireixen un rang de reiteració • Des de l'escola ens hem trobat amb famílies que no volen col·laborar amb els nous procediments de detecció, tot i que aquest procés s'ha explicat mitjançant cartes i reunions informatives

IES FREDERIC MARTÍ	• El protocol que desenvolupem ens ve determinat per la normativa de règim intern, però l'actuació es deriva a la psicopedagoga que és la persona referent del seguiment i encarregada de desenvolupar el pla. També hi participa i media direcció i cap d'estudis • Per tal de treballar en xarxa utilitzem diferents metodologies, via personal, telèfon, carta • Quan considerem que un cas s'ha derivar, ho treballem amb els serveis socials • Hi existeix la necessitat de crear un banc de dades que mitjançant el treball en xarxa es pugui intervenir amb més facilitat i rapidesa • És important establir un circuit consensuat d'intervenció que faciliti la comunicació, traspàs d'informació	• S'hauria d'insistir i aconseguir que les famílies participessin en les reunions informatives • Hi existeix un % d'alumnes que repeteixen la conducta absentista. • Quan no hi ha abandonament es pot intervenir a nivell familiar, però hi ha casos en què el menor pren la voluntat de no assistir a l'escola i la família també es desentén • Les eines educatives que avui s'utilitzen s'han de readaptar a les noves metodologies, a les noves figures professionals com els psicopedagogs, educadors socials • La reforma educativa a condicionat el present de l'educació
	Per tal de motivar l'assistència de les famílies a les reunions, es podria requerir de la seva obligatorietat, mitjançant la pressió de la denegació de les beques si no hi ha seguiment per part de les famílies	
IES BAIX EMPORDÀ	• El protocol que tenim establert es centra en el treball desenvolupat pel tutor, el qual detecta el cas i contacta amb la família, i posteriorment i segons la situació es deriva a direcció que s'encarrega de redactar l'escrit que enviarà a l'equip dels serveis socials • El protocol que despleguem ens funciona, i el responsable és el cap d'estudis • Per tal de comunicar-nos amb els altres agents, ho portem a terme mitjançant la via escrita, per tal que quedi constància de l'informe, després aquest es traspassa als serveis socials	• A nivell de secundària no cal la col·laboració amb els altres centres, aquests són suficientment autònoms • Si acabem portant a terme actuacions que obliguin als alumnes a assistir a classe, provocarem que aquests distorsionin les classes • Es requereix del treball amb les famílies pel que fa a la implicació d'aquestes durant el procés, existeix la necessitat d'inculcar certs valors educatius • Es requereix d'un equip especialitzat que des de serveis socials s'encarregui de desplegar tot un seguit d'actuacions com; educador de carrer, seguiment dels casos

➢ BLOC 2: Entrevistes amb els equips especialitzats

1r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS I SOCIALS	PREVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
EQUIP ESPECIALITZAT DELS SERVEIS SOCIALS	• A partir del treball del mediador es poden prevenir possibles casos, ja que quan l'escola detecta possibles indicadors, el mediador intervé i medià en el cas • És important que les escoles desenvolupin un treball integral centrat en el treball amb la família • Crear comissions de seguiment pot facilitar l'establiment d'un protocol transversal, que pugui facilitar la detecció i intervenció de l'absentisme escolar a l'escola	• L'absentisme escolar no acaba sent un problema greu al municipi de Palafrugell • Cada escola compta amb una realitat diferent
UNITAT POLICIA LOCAL COMUNITÀRIA	• La Unitat de la Policia Local Comunitària, desenvolupa tot un seguit d'actuacions centrades en la prevenció de l'absentisme escolar; presencia centres escolars, acostament entorn familiar, desenvolupament de cursos d'educació viaria a on directament treballen aquells aspectes de l'escolarització; obligatorietat de l'escola, hàbits necessaris... • A l'inici del curs escolar la nostra unitat, es posa en contacte amb les direccions dels centres escolars • Participem a les fires de mostres de Nadal, on la nostra presència és com a entitat, a on fem difusió dels nostres serveis, díptics, cd's	• L'absentisme intermitent, a on les famílies marxen durant un període als seus respectius països no el detectem des de la unitat • La majoria d'activitats que desenvolupem es centren en el cicle de primària • No establim un calendari fix de reunions amb els centres escolars

2n NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS I SOCIALS	DETECCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
EQUIP ESPECIALITZAT DELS SERVEIS SOCIALS	• Esdevé important que les escoles emplenin el full de derivació de casos, així com, també és important que les escoles desenvolupin un seguiment de les faltes, justificacions regularment • És important que l'escola faci ús del seu protocol d'intern, així com del seguiment • El protocol que despleguem ens facilita la detecció dels casos de risc • Les escoles deriven casos crònics • No existeixen dificultats reals alhora d'establir coordinacions amb els centres escolars	• No hi ha derivació de les escoles pel que fa als casos d'absentisme intermitent, en els quals els alumnes marxen durant un temps considerable als seus respectius països • A nivell de primària l'absentisme és puntual, s'ha de portar a terme un treball en xarxa amb els diferents agents que participen; escola, metge, serveis socials... • Pel que fa als casos detectats a primària, ens hem trobat amb la situació d'haver d'anar al darrera dels centres • Els casos detectats a les escoles i derivats als serveis socials, són casos que requereixen de la nostra intervenció
	Existeixen diferents tipus d'absentisme escolar com; aquells alumnes que desenvolupen faltes intermitents, faltes matinals, puntuals	
UNITAT POLICIA LOCAL COMUNITÀRIA	• A partir de la sol·licitud de l'Ajuntament, inspeccionem habitatges per conèixer la situació de determinats contexts a on s'acumulen diferents persones i famílies en un mateix indret. Aprofitant aquest contacte ens interessem per la situació d'aquells alumnes que estan pendents d'escolarització • Els requeriments dels centres es centren en que despleguem un seguiment personalitzat dels casos, control de la situació	• Necessitem que els diferents agents que participen durant el procés comparteixin la informació, i treballin en xarxa. Ja existeix el circuit però s'ha d'optimitzar • La detecció de casos a primària, durant el present curs 2007-2008, és de 5-6 casos puntuals, i pel que fa a la secundària, la detecció ens diu que ens trobem davant de grups
	La majoria de conductes absentistes les desenvolupa el col·lectiu magrebí, en la franja d'edat dels 12-14 anys, solen ser casos conflictius	

3r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS I SOCIALS	INTERVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
EQUIP ESPECIALITZAT DELS SERVEIS SOCIALS	• Les funcions del programa d'intervenció amb les escoles obeeix a una sèrie de funcions com; coordinació amb les escoles i detecció de casos, coordinació i derivació amb l'equip especialitzat, contacte amb les famílies, mediació... • L'objectiu general del pla d'actuació es centra en facilitar la detecció i derivació de menors en risc social, treballar l'absentisme escolar i la no escolarització, tot establint un pla de treball coordinat entre l'escola, serveis socials i centre obert • El protocol que desenvolupem parteix de la intervenció del tutor de l'escola, i de l'actuació de l'equip directiu, i posteriorment quan la seva intervenció no resulta eficient, ens deriven el cas • En el moment d'intervenir amb les famílies, desenvolupem un Pla de Treball. A on es contemplen tota una diversitat de recursos per facilitar la intervenció; inclusió de l'alumne en el Centre Obert, treball amb la família, intervenció de l'educadora • Treball de l'educadora a domicili (segons situació), més prestacions econòmiques (ajudes menjador). La intervenció de l'àrea de serveis socials es centra en el treball a nivell tant de primària com de secundària • Pel que fa als professionals; a nivell de primària hi ha 4 educadors	• És necessari que les escoles quan detecten un cas i ens el deriven, que utilitzin el document de derivació • És important que les escoles redactin un informe de derivació • L'absentisme escolar a secundària es presenta conjuntament amb dificultats d'aprenentatge • Les derivacions de secundària són poques, considerant la realitat actual • El protocol d'intervenció que utilitzem és antic i cal reorientar-lo segons les necessitats de les escoles • Considerem que comptar amb 4 professionals per intervenir a totes les escoles de Palafrugell, esdevé insuficient. Cal la contractació de més professionals

	referents, i a nivell de secundària hi ha 2 educadors referents (1 d'ells és el mediador) • Aquests equips d'intervenció es coordinen amb les escoles, i estableixen reunions de seguiment en funció de les necessitats de cada escola • Quan ens trobem amb casos de difícil intervenció, i considerant els factors de risc, derivem el cas a l'EAIA, que s'encarrega de fer una intervenció puntual i contundent, tenint present que la tutela de l'alumne està en joc Considerem erroni que una possible actuació davant un cas d'absentisme escolar, sigui aplicar la mesura de baixa del centre	
UNITAT POLICIA LOCAL COMUNITÀRIA	• Desenvolupem un protocol que parteix des de la detecció de casos, el procés que portem a terme passa per un sèrie de fases: 1r. Informació a l'escola de la situació del nen i posterior entrevista amb el tutor/mestre, 2n. Intervenció al domicili dels pares, tutors legals a on s'intenten treballar diferents hàbits i posar en coneixement el servei, 3r. Detecció possibles situacions de desestructuració, i derivació als equips especialitzats • La persona referent de la Unitat és el caporal, que coordina als diferents agents que formen part. • La Unitat Local Comunitària treballa en xarxa amb els diferents caps d'àrea de joventut, serveis socials, mediació. Ens reunim periòdicament el 1r divendres de cada mes (actualment tenim **200 expedients oberts**). • Pel que fa als casos d'urgència portem a terme intervenció directa	•

➢ BLOC 3: Entrevistes amb els professionals i agents socials i culturals

1r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS, SOCIALS I PROFESSIONALS	PREVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CREU ROJA **-Serveis Territorials-**	• El nostre treball de prevenció també intenta derivar a mares a altres recursos, al mateix temps que es treballen valors educatius en detriment de l'educació que rebran els seus fills • Durant aquest any hem desenvolupat un curs conjuntament amb l'obra social de la caixa, en el qual hem explicat que són els serveis socials, hem fet activitats per fomentar els hàbits sanitaris, hem parlat sobre la importància de l'obligatorietat de l'escolarització dels seus fills • Hem aconseguit que una mare ens faci d'intèrpret, la qual ens ajuda a contactar amb altres mares, fills. Factor que ha facilitat que participin més mares	• Costa que les famílies magrebines participin als tallers, cursos que portem a terme. Encara que si ho necessiten les nostres prestacions com a Creu Roja assisteixen
CÀRITAS **-Tallers d'Estudi Assistit-**	• Els tallers d'estudi assistit és un recurs que intenta fomentar el millorament dels hàbits. Assisteixen aquells casos que derivats	•

	des de serveis socials i escola (alumnes fins a 6é de primària), més requereixen d'atenció educativa. Donat que s'han detectat prèviament possibles indicadors de risc sobre la situació de l'alumne • Pel que fa al seguiment amb les famílies, hi ha un primer contacte quan les famílies inscriuen als seus fills, -aquest pas és obligatori per tal d'assistir-, a on s'explica a les famílies el recurs • També es fa una reunió amb les famílies al finalitzar el curs, per tal de fer autoavaluació de l'evolució dels seus fills • Amb les famílies fem treball diari, sobretot pel que fa als casos de famílies desestructurades • La prevenció de l'absentisme escolar és un dels objectius que treballem indirectament Els tallers d'estudi assistit no representen un centre obert	
GRAMC **-Grups de recerca i activació amb minories culturals i treballadors estrangers-**	• Per tal de prevenir l'absentisme escolar treballem tant amb les famílies com amb els infants als quals facilitem intervenció, el que intentem fer és; comprendre la seva situació, deixant marge i facilitant l'espai, sobretot acompanyant a les persones en els seus processos • A GRAMC de Palafrugell, tenim activat un recurs d'intervenció destinat a alumnes derivats per l'escola. El recurs no és obligatori i persegueix el treball dels diferents hàbits, pautes d'estudi, descoberta de l'entorn	• Per tal de prevenir l'absentisme és necessari i considero que actualment no s'està portant a terme. El fet de cercar a les persones referents de les diferents comunitats que avui integren el municipi, i assessorar-los pel que fa a la necessitat que ells intentin transmetre la importància de l'escola • Per tal de prevenir possibles casos d'absentisme, nosaltres com entitat que ofereix un recurs no obligatori no ens relacionem amb altres recursos

	• Per tal de prevenir possibles casos d'absentisme, portem a terme un treball de seguiment, contactem amb la família, preguntem als propis companys • Hem d'inculcar valors, i sobretot entendre les diferents situacions familiars Per tal de prevenir l'absentisme escolar hem de començar a entendre les diferents situacions, facilitant intervencions i sobretot no etiquetant a les persones	
ESPAI JOVE -Projecte dinamització juvenil municipal-	• El projecte d'Espai Jove treballa en tres àmbits de prevenció, actuació i intervenció; 1r. Treball de carrer, 2n. Programa reforç, i 3r. L'esplai jove • L'educador de carrer fa un treball diari de prevenció, es dirigeix a determinades places i barris, fa observacions, deteccions, derivacions... • L'esplai jove és un projecte de dinamització dels joves, a on es treballen diferents objectius, que van des del respecte pel material, persones, al treball i foment d'uns hàbits	•

2n NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS, SOCIALS I PROFESSIONALS	DETECCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CREU ROJA **-Serveis Territorials-**	• Quan detectem un cas ho deleguem al recurs adient; serveis socials, OME • Durant aquest curs 2007-2008 hem detectat un cas de desescolarització • Portem a terme un treball de coordinació amb l'educador de carrer que treballa a l'Espai Jove, i quan detectem possibles casos d'absentisme escolar ho derivem a aquest professional • S'ha d'aprofitar l'espai de detecció per tal de treballar els hàbits	• Costa entrar en contacte amb les famílies autòctones, és difícil conèixer la seva situació real
	Durant aquest curs hem detectat 1 cas de desescolarització, 1 cas de desnutrició i 1 cas de maltractament	
CÀRITAS **-Tallers d'Estudi Assistit-**	• Quan detectem un cas d'absentisme escolar, intenten contactar amb la família. Posteriorment es porta a terme un treball educatiu tant amb l'alumne com amb la família • Quan detectem un cas ho traspassem als serveis socials	• Quan hi apareixen 3 faltes injustificades es dóna de baixa a l'alumne • Moltes faltes es justifiquen sistemàticament per part de les famílies
	Als tallers hi solem detectar 4-5 faltes per dia d'alumnes que s'absenten d'assistir	

GRAMC **-Grups de recerca i activació amb minories culturals i treballadors estrangers-**	• Quan detectem un cas d'absentisme al nostre recurs ho derivem a l'equip de serveis socials • No cal buscar més recursos per tal de aconseguir que les famílies participin. Des de la pròpia escola es poden buscar els espais per treballar • Per tal de detectar possibles casos, has d'implicar-te, esforçar-te	• Les famílies no coneixen el recurs, i són força reticents a participar • Els alumnes quan arriben al recurs tenen por de saber amb el que es trobaran, donen més prioritat a la família • Hi ha alumnes que no volen venir • Ens trobem amb un tipus d'absentisme esporàdic, i intermitent mensual. On els joves marxen durant ple curs lectiu als seus respectius països d'origen
	Durant aquest curs hem detectat 1 cas d'absentisme escolar	
	No hi ha una tipologia concreta d'alumne que porti a terme aquestes conductes absentistes, ni un període exacte a on es desenvolupi la conducta	
ESPAI JOVE **-Projecte dinamització juvenil municipal-**	• L'educador de carrer quan fa deteccions de possibles casos, porta a terme una derivació als recursos adients • Des del recurs de programa reforç es treballen les habilitats • Els alumnes que necessiten d'un seguiment venen detectats des de l'institut (IES), es fa un treball a nivell d'hàbits, a nivell social i a nivell acadèmic • Des del recurs de programa reforç es treballa per detectar les necessitats que tenen les famílies dels alumnes que reben el seguiment diari	• Costa molt que les famílies participin i facin el pas d'inscriure als seus fills –aquest és l'únic requisit, ja que el recurs és obert a tothom i gratuït- • Quan els alumnes ja estan inscrits, costa que les famílies es facin responsables del seguiment
	L'educador de carrer presta atenció a un col·lectiu d'entre 17-22 joves	

3r NIVELL:

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS, SOCIALS I PROFESSIONALS	INTERVENCIÓ ABSENTISME ESCOLAR	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
CREU ROJA **-Serveis Territorials-**	• El nostre procés d'intervenció es centra en aconseguir derivar, mitjançant el contacte diari, a les famílies que necessiten del recolzament • Creu Roja desenvolupa diferents recursos destinats als infants i el treball per l'escolarització. Un recurs és els tallers d'estudi assistit que desenvolupem conjuntament amb l'àrea d'educació de l'ajuntament i que es fa a les escoles. I l'altre recurs és la ludoteca, la qual gestionen els dissabtes • Durant els tallers d'estudi assistit desenvolupem un seguiment dels alumnes que hi participen, fomentant els hàbits i prioritzant l'escolarització. També intervenim a nivell de tasques procedents des de l'escola com ell seguiment dels deures • Desenvolupem reunions de coordinació amb Creu Roja Joventut, així com amb l'equip especialitzat de serveis socials. Quan hi ha demandes des de serveis socials, desenvolupem el pla de treball fixat	• La ludoteca, així com, els serveis que oferim han passat a ser un centre de mediació familiar

	• Hem aconseguit que un grup d'entre 50-60 mares vinguin a col·laborar i participar a la Creu Roja, i que expliquin les seves situacions. A partir d'aquest treball podem detectar possibles factors de risc dels fills Als tallers d'estudi assistit hi participen entre 25-30 alumnes, prèviament derivats des de serveis socials i l'escola Al recurs de ludoteca -els dissabtes- hi participen entre 30-40 infants, la majoria dels quals són immigrants i de famílies desestructurades	
CÀRITAS **-Tallers d'Estudi Assistit-**	• El tutor de l'alumne a l'acabar el curs, fa un resum de la situació i de les estratègies utilitzades, que posteriorment entregarà a l'equip dels serveis socials que s'encarregarà de seleccionar els alumnes que necessiten assistir al recurs • Durant els tallers assistits es treballen tota una sèrie d'hàbits escolars de treball; 1r revisem l'agenda, 2n fem els deures, que prèviament el tutor ha apuntat a l'agenda, i posteriorment es fan fitxes relacionades sobre diferents matèries • Els tallers d'estudi assistit són de 3-4 alumnes per monitor Als tallers d'estudi assistit hi assisteixen 30 alumnes	•
GRAMC **-Grups de recerca i activació**	• El nostre procés d'intervenció es centra en el treball coordinat amb l'escola	• Existeix la dificultat de relacionar-se amb l'escola, sobretot pel que fa a la recerca d'estratègies conjuntes d'actuació • Es requereixen més espais per treballar l'educació no

amb minories culturals i treballadors estrangers-		formal, tallers d'acollida lingüística, treballar altres hàbits
	Al nostre recurs hi participen uns 10-15 alumnes, derivats des de serveis socials i l'escola	
	Quan s'intervé davant d'un cas mai s'ha d'etiquetar a l'alumne, ni cronificar els casos	
ESPAI JOVE -Projecte de dinamització juvenil municipal-	• L'educador de carrer porta terme derivacions a nivell laboral, cursos de formació, però sobretot informa i assessora. • L'educador de carrer observa necessitats concretes, d'infraestructura de l'entorn, de necessitats..També treballa una sèrie d'objectius a nivell de serveis socials • Trimestralment l'educadora del programa reforç es reuneix amb el cap d'estudis de l'escola referent; i a on es treballa la relació amb la família • Al programa reforç es porta a terme un seguiment constant de l'evolució, i les faltes dels alumnes, per tal de treballar-ho posteriorment tant amb l'alumne com amb la família	• Els alumnes que han d'assistir al recurs són joves que no acaben assistint
	Al programa reforç hi assisteixen 10 alumnes	
	L'educador de carrer intervé majoritàriament amb la població magrebina	
	A l'esplai Jove assisteixen 28 joves, d'entre 12-17 anys	
	La majoria dels joves que assisteixen a l'esplai jove són de població magrebina	

➢ BLOC 4: Consideracions equips de suport

NIVELL D'ACTUACIÓ / AGENTS EDUCATIUS I SOCIALS	CONSIDERACIONS EQUIPS DE SUPORT	
	PUNTS FORTS	**PUNTS FEBLES**
PRIMER TINENT ALCALDE DE PALAFRUGELL -Estudi d'absentisme escolar, Delegació del Govern-	• Des de l'Ajuntament de Girona es va portar a terme l'encàrrec de sol·licitar a la Delegació del Govern, la possibilitat de desenvolupar un estudi sobre l'absentisme escolar a les comarques gironines • L'estudi sobre absentisme escolar s'estructura en dos parts; En la primera part; s'ha intentat establir una definició sobre absentisme i s'han recollit una sèrie de propostes d'actuació. La segona part ha consistit en el procés de recollida de dades, a on s'ha establert un mapa de l'actual situació. Després d'aquesta fase s'han proposat una sèrie d'actuacions, tenint present les diferents àrees que integren l'Ajuntament • És important què els diferents professionals, agents que participen per prevenir i actuar contra l'absentisme escolar, es moguin sota els mateixos paràmetres i conceptes • Una proposta d'actuació per treballar contra l'absentisme escolar, ha consistit en marcar responsables del seu seguiment • Una altra proposta s'ha centrat en coordinar transversalment als diferents municipis que han participat	• No hi ha una definició exacte del terme absentisme escolar, pot conduir a l'error pensar que absentisme escolar és el mateix que abandonament escolar, desescolarització... • Costa que els centres escolars participin i aportin dades relatives a l'absentisme escolar, sobretot pel que fa a la realitat de la seva escola

SEBE **-Servei Educatiu del Baix Empordà-** **(professionals de l'EAP, LIC'S i treballadors socials)**	• L'espai SEBE està format per un equip multidisciplinari que intervé dins l'espai educatiu i social • A l'espai SEBE treballem i desenvolupem diferents tècniques i metodologies centrades en la intervenció amb els alumnes que presenten certes mancances educatives, així com assessorem a les famílies que requereixen de la nostra intervenció • El Servei Educatiu del Baix Empordà (SEBE) està integrat pels diferents serveis que ofereixen atenció a la comunitat educativa de la nostra comarca: el Centre de Recursos Pedagògics (CRP), l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP), l'Equip d'assessors en Llengua, Interculturalitat i Cohesió social (ELIC) i el Centre de Recursos Educatius per a Deficients Auditius i visuals (CREDA). • La nostra voluntat és la d'actuar de manera coordinada per a donar un millor servei	• Alt percentatge d'abandonament escolar, sobretot en l'etapa dels 14-15 anys • L'absentisme escolar sempre adquireix una connotació negativa, factor que dificulta la intervenció a realitzar
	L'etapa a on es desenvolupa majoritàriament aquest abandonament escolar, és durant el segon cicle de l'ESO, 2n-4t	
	Un alt tant per cent d'absentisme escolar el desenvolupa el col·lectiu immigrant	

4.3.2 Necessitats socioeducatives detectades a Palafrugell en relació a l'absentisme escolar

El següent apartat representa el buidatge dels aspectes més destacats del procés **d'entrevistes en profunditat**, que com ja s'indicava anteriorment, representa la part qualitativa del present projecte.

Aquest anàlisi pretén presentar per una banda i des d'un **posicionament objectiu**, quina és l'opinió dels professionals que pel seu treball diari mantenen contacte amb els alumnes absentistes. I per l'altra, saber quines són les actuacions i la línia d'intervenció que estan seguint els diferents agents socioeducatius de Palafrugell en relació al tractament de l'absentisme.

Amb els objectius de detectar, en primer terme, les causes que originen l'absentisme escolar al municipi, i en segon, d'establir unes consideracions al respecte.

Cal indicar que aquest apartat anomenat *Necessitats socioeducatives detectades*, pretén també complementar la proposta de protocol, tot tenint present, la realitat contextual del municipi.

La classificació que s'ha emprat per tal d'analitzar el quadre d'anàlisi qualitatiu s'ha basat en els tres nivells d'actuació presents en el procés d'entrevistes; **prevenció, detecció** i **intervenció.**

Com es podrà observar s'han analitzat per separat els 4 blocs d'agents socioeducatius presents en l'estudi segons els tres nivells d'actuació;

Bloc 1: Entrevistes amb els directors/es dels centres educatius.

Bloc 2: Entrevistes amb els equips especialitzats d'intervenció que intervenen per prevenir i actuar contra l'absentisme escolar.

Bloc 3: Entrevistes a professionals i agents socials i culturals que treballen per prevenir l'absentisme escolar.

Bloc 4: Altres entrevistes/agents de suport.

En funció d'aquests blocs s'ha desenvolupat el buidatge, amb el pretext de conèixer per separat quina és la interpretació i realitat de la situació que ens presenten cadascun d'ells.

Bloc 1: Entrevistes amb els directors/es dels Centres Educatius.

Nivell 1: Prevenció de l'absentisme escolar.

En aquest primer nivell d'actuació, cal destacar que la majoria dels centres educatius consideren que a nivell d'educació primària no existeix absentisme escolar, a excepció de diversos casos a on es presenta l'absentisme intermitent[52] i a on les famílies marxen durant el curs escolar un o dos mesos als seus respectius països d'origen. Circumstància que com es podrà observar esdevé un dels reptes que més s'estan succeint al municipi de Palafrugell durant el curs 2007/2008.
Com a mesura de prevenció els centres de primària desenvolupen un traspàs d'informació amb els centres de secundària.

Pel que fa a l'educació secundària obligatòria, és produeixen uns índexs més elevats d'absentisme escolar que no pas a l'educació primària, sobretot i majoritàriament, en el període dels 12-16 anys.

Els centres educatius consideren fonamental per tal de prevenir possibles casos d'absentisme escolar, desenvolupar un treball de prevenció amb les famílies a partir; d'una inculcació dels valors educatius i socials (conscienciació), i de l'establiment de lligams que permetin la participació de les famílies en les activitats de l'escola.
En aquest apartat cal destacar les actuacions que en matèria de participació i integració de les famílies, sobretot nouvingudes, ha engegat una escola. La qual a partir d'uns tallers de cohesió social pretén fomentar la participació de les famílies en la vida de l'escola, i a on directament es treballen aspectes relacionats amb l'escolarització dels seus fills.

Per tal de prevenir l'absentisme les escoles fan tot un seguit d'actuacions educatives tals com; realització d'assemblees a l'inici de curs a on s'explica la normativa de règim intern, a on s'explica el funcionament del centre i es fan entrevistes individualitzades amb les famílies que ho demanen.

---

[52] Tal i com s'ha considerat en l'espai de classificació de l'absentisme escolar presentat en el marc teòric. **L'Absentisme Intermitent;** es considerat com aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí el període, que dintre del calendari escolar, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos).

Com a complement a aquestes activitats hi ha les que es desenvolupen a partir del Pla Educatiu d'Entorn (PEE), com els tallers dirigits als pares i mares sobre l'escolarització.

També s'ha detectat que la majoria de centres, i com a mesura preventiva, porten a terme un control diari de l'assistència dels alumnes. Cada centre compta amb el seu model, com a exemple podem destacar el fet que s'utilitzin en diverses escoles les agendes escolars dels alumnes com a eina de relació entre mestre-família.

Els centres educatius desenvolupen un treball de coordinació regular amb la figura del **mediador** dels serveis socials, amb l'objectiu de treballar els factors culturals que hi ha arrelats als diferents col·lectius nouvinguts existents al municipi i que en forces ocasions dificulten l'escolarització dels fills. Destaca que en la majoria de centres aquest servei és destina a l'atenció de famílies magrebines.

Hi ha altres aspectes que podem incloure en el nivell de prevenció i que conjuntament amb els centres escolars han aparegut a les entrevistes. I és el fet que una gran majoria dels centres considera necessari crear una **Comissió Local** que treballi contra l'absentisme escolar. I que compti amb l'objectiu directe de compartir i millorar l'accés a la informació d'aquells casos que s'estan treballant, o pel contrari dels casos nous proposats a anàlisi i debat.
Però en la mateixa línia hi ha dos centres que no són partidaris de l'activació d'una comissió local de seguiment, donat que consideren que no és la solució adequada a la realitat del municipi. Ja que per tal de prevenir conductes absentistes consideren que s'ha de treballar amb les famílies, i creuen que "el treball dels serveis socials ha de ser més transparent facilitant informació dels casos", factor que repercutiria en un millor tractament dels casos d'alumnes absentistes.

Pel que fa a la creació d'un **arxiu municipal d'alumnes absentistes**, en aquest apartat sorgeix una disparitat d'interpretacions i opinions. Una part dels directors/es consideren necessari l'aparició d'aquesta eina que facilitaria la detecció, prevenció i intervenció dels casos d'absentisme crònic. Mentre que altres centres, presenten que ja existeix aquests traspàs en el període de primària a secundària, i per tant, no cal l'activació d'aquest arxiu que només esdevindria una feina addicional pels centres escolars. I sobretot, i com específica un dels directors, un treball extra pels centres d'educació secundària.

Com a aspectes a millorar en aquest espai de prevenció cal destacar que la majoria de centres són conscients del fet que no s'estan desenvolupant jornades de sensibilització especifiques de prevenció, com l'exemple que ens presenta que no s'estan dissenyant documents en les diferents llengües existents a la localitat.

Alhora els centres manifesten que no existeix una normativa que reguli la intervenció a desenvolupar, i que per tant cal un **acord polític municipal**.

Una gran majoria dels centres manifesta que existeix poca participació per part de les famílies, donat que per a moltes famílies l'educació no és el pilar principal. Fins i tot, puntualitzen que existeixen famílies que encobreixen la situació absentista dels seus fills.

Com a darrera anotació, sorgeix la casuística que dos dels centres analitzats puntualitzen que per tal de desenvolupar un correcte treball de coordinació cal una devolutiva des de l'equip dels serveis socials municipals, d'aquells casos que s'han derivat i treballat conjuntament. Donat que segons la seva percepció, aquesta situació repercuteix negativament en les intervencions a desenvolupar pels centres escolars, al no existir ni pautes d'intervenció i al no conèixer la disparitat de factors que hi poden coexistir en el cas o casos en concret.

Nivell 2: Detecció de l'absentisme escolar.

Pel que fa a la detecció de l'absentisme escolar cal destacar que els centres educatius argumenten que existeixen pocs casos d'absentisme, tot i això, existeix recentment un augment de **l'absentisme intermitent** desenvolupat majoritàriament per la població d'origen magrebí.

Quan apareix la detecció d'aquests casos, destaca que a la totalitat dels centres existeix l'opinió estesa que aquest tipus d'absentisme provoca un retrocés educatiu dels alumnes que el desenvolupen, alhora que els mestres perden molt temps per recuperar els continguts educatius que ja s'han treballat degut a que no han estat presents a l'aula durant llargs períodes de temps.

Diversos centres presenten que existeixen casos d'absentisme intermitent els quals no són notificats per les famílies, ni els propis alumnes, i és a partir d'aquesta manera que els alumnes desapareixen de l'escola. I els mestres han de recórrer als companys de classe per conèixer la seva situació i per saber que han marxat als seus països d'origen.

Prosseguint amb el segon nivell de detecció, cal destacar l'aportació facilitada des de la direcció d'un dels centres escolars com a informació relacionada i destacada per la seva singularitat. Es proposa per crear un **acord laboral** amb les empreses en les que hi treballin els pares/mares que opten per encobrir l'absentisme intermitent de llarga durada, i a on es produeix el fet que marxen als seus països d'origen durant un llarg i determinat període de temps.
Aquest centre educatiu és partidari que a nivell municipal s'engegui un pla amb les empreses, per tal que aquestes facilitin per exemple; que cada 5 anys, les famílies seleccionades que hi treballen puguin fer les vacances durant l'estiu. Circumstància que facilitaria que aquestes famílies no haguessin de marxar durant el curs escolar.

Durant el present apartat de detecció, s'ha de presentar l'aportació facilitada per un centre al considerar que a l'etapa de l'educació infantil, hi ha molts casos de famílies autòctones que no porten el seu fill el dilluns a l'escola, ja que a Palafrugell molts comerços i botigues tanquen aquest dia i les mares que treballen en aquest sector fan dia de festa. Es dóna la particularitat que des d'aquest centre en concret, s'ha agut de transmetre el missatge que l'escola d'infantil no és una guarderia.
Per tant, ens trobem davant d'un **absentisme esporàdic**, encobert per les famílies que repercuteix en un absentisme inicial dels infants.

En quant al **període** en el qual es desenvolupa i a on es detecta la conducta absentista, els centres consideren que no existeix un període en concret, però una gran majoria d'ells el situen entre el primer i segon trimestre.

En aquest apartat, cal presentar que per diversos centres escolars el **protocol** de prevenció que actualment utilitzen, consideren que hauria d'estar **informatitzat** mitjançant un programa informàtic que faciliti poder registrar els aspectes més destacats i a on es puguin introduir els casos que s'estan treballant des de l'escola, donat que creuen que es perd molt de temps a l'haver de cenyir-se pels mètodes tradicionals en format paper.
Mentre que altres escoles, són partidàries de continuar amb el protocol que actualment utilitzen, ja que segons el seu parer ja els funciona. Per tant, ens trobem davant d'una disparitat de realitats i interpretacions.

Abans d'acabar el nivell de detecció, cal presentar el model innovador de prevenció de casos d'absentisme que desenvolupa una escola en concret. Aquesta notifica als pares mitjançant missatges al mòbil i/o correus electrònics les faltes d'assistència injustificades que presenten els seus fills en el dia en el qual es porten a terme.

Nivell 3: Intervenció.

Pel que fa al nivell d'intervenció, cal presentar que la totalitat de centres utilitza el mateix circuit d'intervenció;

> "el tutor intervé a nivell de l'aula directament amb l'alumne (quan existeix la possibilitat donada la presència de l'alumne a l'aula) i posteriorment a nivell familiar. Si la situació persisteix es traspassà el cas a l'equip directiu que s'encarrega de redactar un informe de la situació i traspassar-ho, segons el cas, a l'equip dels serveis socials".

En aquest apartat cal destacar que els diferents centres educatius entrevistats porten a terme tant, un seguiment regular, com una coordinació amb l'equip especialitzat dels serveis socials. En uns centres la reunió és mensual, mentre que en altres és quinzenal (varia segons les necessitats i disponibilitat de cada centre).

Pel que fa al protocol de derivació als serveis socials, cal indicar que se'n fa un **ús minoritari** de la proposta facilitada des dels serveis socials. Cada centre compta amb un protocol de derivació diferent, circumstància que com podrem analitzar al bloc 3, dificulta la intervenció dels serveis socials donat que cada centre utilitza un vocabulari diferent.

Un apartat a part, és el tractament que se'n fa de l'absentisme escolar. Hi ha centres que setmanalment i rotativament van treballant els casos d'un curs en concret.
Hi ha una escola en concret que ha posat en funcionament un registre digital a on el tutor de l'aula aboca les dades recollides a partir del registre de faltes. Aquest sistema facilita detectar els inicis d'una possible conducta absentista, factor que pot repercutir en una intervenció directa i ajustada a les necessitats del cas.

Un factor determinant i que a les diferents entrevistes ha sortit reflectit és el fet que cal, per una banda, **l'assignació d'una persona referent** al centre que s'encarregui de desplegar les diferents parts del pla d'absentisme escolar. I per l'altre, cal la

creació d'una figura professional que desplegui el pla i participi en el triangle d'intervenció escola-família-alumne.

Un altre aspecte que comparteixen els diferents centres educatius, és el fet que és necessari aplicar les consideracions que des de el treball en xarxa es faciliten; cal sumar esforços i consensuar intervencions per aplicar, i cal un traspàs d'informació de casos real i efectiva entre els diferents agents educatius que configuren el mapa educatiu.
Seguint amb aquesta línia de factors a tenir presents per tal de millorar la intervenció a realitzar. Podem establir que ha quedat palès en la totalitat dels centres escolars que **cal una normativa d'aplicació regulada** no només per l'àmbit municipal, sinó que es parla d'una regulació d'àmbit supramunicipal.

Un altre aspecte que dintre del nivell d'intervenció cal millorar segons els centres, és el tractament i la intervenció a aplicar amb els casos d'absentisme intermitent. Alguns directors/es puntualitzen que és necessari un treball individual amb les famílies, intervencions que centrin els seus esforços en la inculcació de valors de sensibilització i de prioritat per l'educació.
En aquest punt cal concretar que hi ha dos directors/es que consideren que "s'ha d'interposar un tipus específic d'actuació per tal d'actuar contra aquest tipus d'absentisme, com per exemple **mediar en la concessió de beques**" a on "si no es compleix l'horari escolar es denega la beca". En aquesta mateixa línia, hi ha un director que creu que per tal de motivar la participació de les famílies a les reunions i durant el seguiment escolar dels seus fills "es podria requerir de la seva obligatorietat, mitjançant la pressió de la **denegació de les beques**, si es dóna el cas que no hi ha seguiment per part de les famílies".

Una de les crítiques constructives aportades des de diferents centres, és el fet que els **protocols d'intervenció** que actualment estan utilitzant **no acaben tenint una utilitat amb les famílies nouvingudes**. I en aquesta línia, aquests centres sol·liciten un equip especialitzat que des de serveis socials s'encarregui de desplegar tot un seguit d'actuacions com; intervencions de carrer (educador de carrer), equip especialitzat, etc.

Bloc 2: Entrevistes amb els equips especialitzats.

Com a equips especialitzats que intervenen davant la problemàtica de l'absentisme escolar cal contextualitzar-los breument per tal de comprendre l'abast real de les intervencions que realitzen.

En primera instància, **l'Equip especialitzat dels Serveis Socials** és l'encarregat de desenvolupar el protocol d'actuació, concretament utilitzen un plantilla (Veure Annex 8: "Protocol oficial de derivació de casos d'absentisme escolar dels Serveis Socials de Palafrugell" i Annex 9: Programa d'Intervenció amb els centres de primària) de derivació de casos d'absentisme escolar, el qual es desenvolupa conjuntament amb els diferents centres educatius. Des d'aquest recurs existeix un equip format per diferents professionals que intervenen com a referents de cadascun dels centres que composen el municipi. Mensualment, bimensualment, segons les necessitats dels centres educatius es porten a terme reunions de seguiment d'aquells casos sobre absentisme que s'han considerat necessaris per tractar.

El segon equip especialitzat, és la **Unitat Comunitària de la Policia Local**, que mitjançant la seva unitat d'actuació desenvolupa intervencions diàries, dissenya campanyes de sensibilització centrades en temes sobre educació obligatòria, i també promou a partir de cursos, fires de mostres (secció policia local), conscienciar a les famílies i joves de la importància de l'escolarització.

Tot seguit, s'analitza l'enfocament que desenvolupen durant els tres nivells d'actuació:

Nivell 1: Prevenció de l'absentisme escolar.

Com a primera aportació a destacar en aquest nivell de prevenció, cal assenyalar que els agents entrevistats puntualitzen que **l'absentisme escolar no** acaba esdevenint un **problema greu al municipi**.

També s'assenyala que cada escola compta amb una realitat diferent que comporta la necessitat d'engegar diferents actuacions preventives sobre l'absentisme escolar, tals com; campanyes, cursos de sensibilització, jornades, presència policial a les escoles.
Intervencions que ja s'estan desenvolupant en major o menor mesura, com les activitats, exposicions que des de la unitat de policia local comunitària es despleguen en el cicle de l'educació primària.

Seguint aquest fil exponencial, destaca que els dos agents que formen part d'aquet segon bloc, consideren clau que des de l'espai escolar es faci un treball educatiu integral amb les famílies. I a on la intervenció del mediador dels serveis socials, pot facilitar la prevenció de possibles casos.

Una darrera apreciació és que els dos equips consideren que en aquest espai preventiu la **creació de comissions de seguiment** pot facilitar l'establiment d'un protocol transversal d'intervenció que facilitaria la coordinació general del pla d'actuació.

Nivell 2: Detecció de l'absentisme escolar.

Un dels equips especialitzats considera necessari per tal de millorar la detecció de l'absentisme escolar, que les escoles utilitzin el protocol i els full de derivacions de casos que tenen assignats. Donat que utilitzant aquesta metodologia es repercuteix en una favorable coordinació i en un seguiment dels casos a on els diferents professionals implicats fan ús del **mateix vocabulari professional**.
També consideren clau que les escoles facin **ús del seu protocol intern**, donat que aquesta dinàmica facilita el tractament del cas o casos treballats des de la pròpia institució escolar.

Per la seva banda, la unitat de la policia local desenvolupa el protocol que hi ha destinat quan es detecta un possible cas. Aquest protocol s'activa prèvia sol·licitud de l'ajuntament. I a on es desenvolupen tot un seguit d'actuacions; inspecció d'habitatges, visites a domicilis a on es desenvolupen possibles casos d'absentisme escolar, seguiment personalitzat de casos a apetició dels centres escolars, control dels casos.
L'objectiu d'aquestes visites rau en l'interès que mostren els agents municipals a l'hora d'interessar-se per la situació dels alumnes detectats.
En aquest espai cal considerar que la unitat de policia durant aquest curs 2007-2008[53], i segons presenta el seu caporal de secció, han detectat entre 5-6 casos d'absentisme al cicle de primària. Mentre que en la secundària, s'està produint la casuística de trobar grups d'alumnes d'adolescents que practiquen aquesta conducta.

Pel que fa als aspectes a millorar en aquest espai de detecció, cal destacar les aportacions facilitades per un dels agents entrevistats, concretament els serveis

[53] Font: dades recollides durant l'entrevista realitzada amb el caporal de la secció de policia municipal, en data de 12 de desembre de 2007.

socials. Que presenten el fet que des dels centres escolars no s'estan derivant els casos d'absentisme intermitent[54]. En aquesta línia, també apareix la circumstància que han hagut "**d'anar al darrera" dels centres escolars** per tal treballar determinats casos del cicle de primària.

Per acabar el present apartat cal recollir les aportacions fetes pel un dels agents entrevistats, el qual considera com a peça calau que els diferents agents que participen durant el procés comparteixin la informació i treballin en xarxa. **Optimitzant el circuit ja existent.**

Nivell 3: Intervenció.

En l'apartat d'intervenció cal especificar, i bé com ens indiquen els diferents integrants de l'equip especialitzat dels serveis socials, que les funcions del programa d'intervenció[55] amb les escoles obeeix a una sèrie de funcions determinades tals com; coordinació amb les escoles, mediació, contacte directe amb les famílies, etc.

A on amb les famílies, i una vegada detectat el cas i desenvolupades les intervencions des de l'espai escolar, s'estableix un pla de treball i inclusió de l'alumne absentista en un centre obert i/o seguiment de l'educador/a social.

Els diferents professionals entrevistats consideren imprescindible que les escoles, una vegada utilitzat el protocol d'intervenció i coordinat amb els mateixos serveis socials, s'afegeixi un informe detallat del cas. Donat que **moltes intervencions que es realitzen des de l'escola no queden registrades** i no és coneix l'abast real de les actuacions desenvolupades. D'aquesta manera, puntualitzen, que s'ha detectat que cal reorientar el protocol en funció de les necessitats de les escoles, ja que **l'actual protocol ha quedat antic**.

Un altre aspecte que cal millorar és el relacionat a l'equip de professionals dels serveis socials que donen cobertura als centres escolars. Actualment hi ha 3 educadors i 1 mediador cultural, esdevenint un nombre insuficient de professionals, tot tenint

[54] Absentisme que com presentàvem anteriorment, fa referència a les absències que entre d'altres factors, són provocades per la marxa durant el curs escolar, d'un mes o dos dels alumnes als seus respectius països o comunitats d'origen.

[55] Veure "Annex 9: Programa d'Intervenció amb els centres de Primària dels S. Socials".

presenta la ràtio **4 educadors/3102 alumnes**[56] dels cicles infantil, primària i secundària obligatòria (fins a 4t d'ESO).

Dintre d'aquesta perspectiva crítica, cal reflectir les aportacions que els mateixos professionals fan del fet que consideren erroni que una possible intervenció/actuació davant un cas d'absentisme escolar sigui aplicar la mesura de **baixa del centre.**

Per la seva banda, l'equip de la policia municipal i pel que fa al nivell d'intervenció considera que és essencial que en el pla contra d'absentisme escolar i la desescolarització hi participin els diferents caps d'àrea dels diferents departaments municipals involucrats; joventut, educació, serveis socials, policia local, mossos d'esquadra i mediació. Donat entre d'altres factors a que actualment tenen **oberts 200 expedients** de casos d'absentisme per resoldre.

Bloc 3: Entrevistes amb els professionals i agents socials i culturals.

Nivell 1: Prevenció de l'absentisme escolar.

En primer terme, cal presentar les activitats que des de la Creu Roja es desenvolupen per tal de prevenir l'absentisme escolar, com a mostra del primer agent entrevistat durant aquest bolc 3.
Per aquest curs 2007-2008 i conjuntament amb l'obra social de "La Caixa", han engegat un curs dirigit a les famílies a on s'explica que són els serveis socials, també han portat a terme activitats per fomentar els hàbits sanitaris i han dedicat un espai per treballar la importància de l'obligatorietat de l'escolarització dels fills.

Per la seva banda, des de Càritas s'han activat els tallers d'estudi assistit[57](sotfinançat pel PEE), i a on intenten fomentar el millorament dels hàbits. En aquest recurs s'ofereix assistència als alumnes derivats des dels serveis socials i l'escola (fins a 6é de primària). També desenvolupen un treball de seguiment amb les famílies, tant previ per aconseguir la inscripció dels fills al recurs, com de posterior autoavaluació de l'evolució del curs portat a terme pels seus fills.

[56] Font: nombre d'alumnes matriculats als centres escolars de Palafrugell en data d'1 de novembre de 2007, facilitada per l'OME.
[57] Els tallers d'estudi assistit són de 3-4 alumnes per monitor.

Des del GRAMC, i en aquest primer nivell de prevenció es fa un treball directe de seguiment i recolzament amb les famílies i infants. La professional del servei ens presenta que des del recurs socioeducatiu s'intenta comprendre la situació personal de les famílies, sobretot acompanyant a les persones en els seus processos individuals.

A l'Espai Jove (recurs depenent de l'Àrea de Joventut Municipal), es fa un treball de prevenció distribuït en tres àmbits; 1r. Treball de carrer, 2n. Programa reforç, i 3r. Intervencions des de l'esplai jove. La professional entrevistada destaca el treball desenvolupat per l'educadora de carrer, la qual fa un treball diari de prevenció; es dirigeix a determinades places i barris, fa observacions, deteccions i derivacions.

Pel que fa als aspectes que cal millorar en aquest primer nivell d'actuació, és el fet que costa que les famílies magrebines participin tant als tallers, cursos, com al seguiment socioeducatiu dels seus fills.
Una proposta annexa a aquesta realitat, ens la presenta una de les entrevistades al considerar com actuació positiva i reconfortant el fet de **cercar persones referents dintre de les diferents comunitats que integren Palafrugell** per tal d'engegar una campanya de sensibilització. Però un pas previ, és que cal un assessorament pel que fa la necessitat que transmetin un correcte missatge de la importància de l'escolarització.
Un altre aspecte que es necessari reflexionar segons presenta un dels agents entrevistats, és el fet que cal millorar la coordinació relació entre les diferents entitats, associacions que participen. Donat que actualment "**no existeix una relació vertadera i efectiva**".

Nivell 2: Detecció de l'absentisme escolar.

En l'espai de detecció cal presentar que diversos dels agents entrevistats consideren que existeix una **dificultat afegida en el moment de treballar amb famílies autòctones**, esdevé difícil conèixer quina és la situació real. I per tant, sorgeix una dificultat per fer un correcte seguiment socioeducatiu.
Hi ha un agent entrevistat el qual puntualitza que "hi ha moltes faltes d'assistència que es justifiquen sistemàticament per part de les famílies, encobrint d'aquesta manera la situació real d'absentisme escolar".

En aquest segon nivell cal plantejar que els diferents recursos entrevistats, una vegada detecta un cas, fan un treball individual sobre l'alumne i la família, i posteriorment,

desenvolupen la derivació del cas al servei corresponent. Alhora que es produeix un treball de coordinació regular tant amb els serveis socials, com amb l'OME depenent de l'àrea d'educació municipal.

Per acabar, cal presentar que des de l'espai de tallers d'estudi assistit ofertat per Càritas, s'ha detectat un **augment de l'absentisme intermitent**.

Nivell 3: Intervenció.

En el tercer nivell d'intervenció i actuació, cal plantejar per una banda, com s'intervé des dels diferents recursos entrevistats. I per l'altre, cal conèixer quina línia pedagògica i d'actuació s'utilitza.
Des de Creu Roja, el seu procés d'intervenció, segons presenta el seu coordinador provincial, centra els seus objectius en aconseguir derivar mitjançant el contacte diari a les famílies que necessiten d'una atenció i recolzament.

Des de Càritas i els tallers assistits, es treballen tota una sèrie d'hàbits escolars; 1r. revisen l'agenda escolar, 2n. fan els deures, que prèviament el tutor ha apuntat a l'agenda, i posteriorment es fan fitxes relacionades sobre diferents matèries a treballar.
En acabar el curs, els tutors fan un resum de la situació de l'alumne i les estratègies que han utilitzat, informe que posteriorment deriven als serveis socials. El qual s'encarregarà de seleccionar, en base als diferents informes disponibles, els alumnes que necessiten del recurs pel proper curs.

Al recurs del GRAMC, i bé com ens presenta la professional entrevistada, és desenvolupa un treball de coordinació amb l'escola, sobretot d'aquells derivats.
De la mateixa manera que puntualitza que existeix la **dificultat de relacionar-se amb l'escola**, sobretot pel que fa a la recerca d'estratègies conjuntes d'actuació.

Mentre que des del recurs de l'Espai Jove la intervenció es centra en facilitar una correcte i positiva derivació dels joves i adolescents als recursos laborals i formatius adients. Al programa de reforç es porta a terme un seguiment constant de l'evolució, i les faltes dels alumnes, per tal de treballar-ho posteriorment tant amb l'alumne com amb la família.
En aquesta mateixa línia d'actuació l'educador de carrer observa necessitats concretes, d'infraestructura de l'entorn, de necessitats. I treballa una sèrie d'objectius a nivell de serveis socials. Trimestralment l'educadora del programa reforç es reuneix amb el cap

d'estudis de l'escola referent, i és l'espai a on es treballa la relació existent amb la família/les que s'està treballant.
Com a aspectes a millorar en el present nivell d'intervenció, cal presentar que segons els agents entrevistats, els **recursos educatius existents a Palafrugell passen a esdevenir**, en molts casos, **centres de mediació familiar**. Factor que repercuteix en no poder destinar l'atenció socioeducativa que requereixen l'alumne i/o joves en concret que desenvolupen conductes d'absentisme escolar.
D'aquesta manera, queda palès com es requereixen més espais per treballar l'educació no formal. Algunes de les propostes plantejades pels professionals entrevistats són; augment dels tallers d'acollida lingüística, centrar els objectius socioeducatius en treballar altres hàbits relacionats amb la integració i el xoc cultural, redistribuir d'una manera més qualitativa i eficient els diferents recursos ja existents.

Bloc 4: Consideracions generals dels equips de suport (vessant política i educativa).

En el present apartat de consideracions generals dels equips de suport, s'ha recollit de manera molt general els principals aspectes sorgits durant les entrevistes.
Un primer aspecte a destacar, és el fet i segons paraules d'un dels agents entrevistats, que els diferents professionals que formen part d'un pla d'actuació contra l'absentisme escolar i la desescolarització, han d'utilitzar els **mateixos paràmetres i conceptes** professionals. Per tal que el vocabulari emprat no condueixi a males interpretacions ni a confusions d'índole pedagògica.
Un altre factor que repercuteix en el treball contra l'absentisme escolar, és el fet que no existeix una definició exacte del terme d'absentisme. Donat que existeixen diferents corrents interpretatius que aporten diferents interpretacions de la realitat que pot existir en els diferents casos d'absentisme escolar.

Els agents entrevistats consideren que **l'absentisme escolar sempre adquireix una connotació negativa**, factor que novament dificulta la intervenció a realitzar.

Cal destacar, i com els professionals de l'educació entrevistats puntualitzen és el fet que l'absentisme es sol produir en l'etapa de 2n a 4t d'ESO, i a on el col·lectiu immigrant representa un alt percentatge del total.

Actualment, segons comenten els entrevistats s'estan realitzant diferents estudis que tracten la problemàtica de l'absentisme escolar. Però davant d'aquesta realitat, sorgeix el fet que existeixen grans **dificultats per tal que els centres educatius participin** i aportin dades relatives a l'absentisme existent a la seva escola.

4.4 Pronòstic i Proposta de Protocol d'Actuació per al municipi de Palafrugell

El present apartat planteja les dotze consideracions que han estat resultat del procés de diagnosi exhaustiva de la realitat de l'absentisme escolar a Palafrugell.

El seu objectiu principal es centra per una banda, en presentar unes propostes específiques que poden facilitar la prevenció, detecció i la intervenció davant els casos d'absentisme escolar. Alhora que planteja, tot un seguit de supòsits i consideracions, que volen informar i presentar aquells indicadors que s'han detectat durant el procés de treball de camp.

I per l'altra banda, es presenta tant, el protocol d'actuació elaborat a partir de la realització de la diagnosi -fruït del procés de recerca i investigació-, com unes breus consideracions sobre les actuacions a desenvolupar pels diferents agents socioeducatius del municipi. Tals com; les propostes de les funcions a realitzar pels diferents professionals que configuren el mapa educatiu, i una proposta de funcions a realitzar per la comissió de treball sorgida arran del pla d'actuació.

Consideració 1. *Establiment de vincles professionals entre l'escola i els serveis socials municipals.*

Arran del procés bidireccional portat a terme a partir de les entrevistes en profunditat amb els agents educatius i socials, s'ha detectat que cal establir uns vincles més forts entre l'escola i l'equip dels serveis socials, amb l'objectiu d'enfortir el procés de coordinació pel que fa als casos d'absentisme escolar detectats.

Les escoles han expressat que quan es porta a terme un traspàs d'informació respecte a casos d'absentisme escolar, en força ocasions, no existeix una devolució del cas per part dels serveis socials.

Aquest fet, ens orienta a la necessitat d'establir noves pràctiques professionals, com pot ser la participació dels serveis socials a l'interior de l'escola, o per exemple; a partir de la incorporació de l'educador social, figura professional que pot establir un vincle directe entre l'escola i els serveis socials a partir del seu treball de camp en l'escola.

Consideració 2. *Replantejar la ràtio de professionals externs que actualment donen cobertura als centres escolars.*

Cal reflexionar i pensar que actualment existeix una ràtio molt petita pel que fa al nombre de professionals dels serveis socials que intervenen per prevenir i tractar els casos d'absentisme escolar.

Esdevé important augmentar l'actual ràtio de 6 professionals que atenen prop de 3100 alumnes, ja que és necessari que es configuri un equip especialitzat capaç d'estructurar un pla de d'actuació adreçat als alumnes absentistes, que dissenyi actuacions i propostes transversals i integradores, i que compti amb la col·laboració i participació de la totalitat d'equips especialitzats, centres escolars, policia municipal, que composen el municipi de Palafrugell.

Consideració 3. *Millorar i enfortir el vincle educatiu entre la família i l'escola.*

L'absentisme escolar està acompanyat en molts casos per una manca de relació (o de relació adequada) entre els pares i el centre escolar. Una manera d'enfortir aquest vincle podria ser a partir d'organitzar sessions de treball amb experts sobre aquest tema, dirigides tant al professorat com als pares dels alumnes.

Un altre via que facilitaria la relació escola-família, seria el disseny i desplegament de tallers de cohesió social i de relacions educatives. A on es podrien replantejar diferents sessions a on la participació de pares i mestres, es veies facilitada per l'intercanvi d'experiències i sensacions.

Consideració 4. *Entendre les diferents situacions familiars que poden sorgir a partir d'un cas d'absentisme escolar, per facilitar el seu tractament positiu* .

Durant l'anàlisi qualitatiu s'ha detectat que hi ha escoles que porten a terme intervencions taxatives, que es limiten a citar a la família quan hi ha detectat un cas d'absentisme escolar, per tal d'informar de l'obligatorietat d'assistir a l'escola.

En força ocasions, no es contempla la realitat familiar que pot estar marcada per un procés migratori, i on al seu temps, existeix la necessitat familiar de retornar durant certs períodes als països d'origen. Per tant, s'han de plantejar actuacions que ajudin i facilitin el tracte humà dels diferents casos que poden aparèixer. I calen sessions, jornades de cohesió social que fomentin els valors educatius i socials, però sempre a partir de l'empatia i la tolerància vers els diferents casos.

Consideració 5. *Oferir suport i ajuda a les famílies amb alumnat en edat escolar.*

Els pares d'alumnes que presenten un quadre d'absentisme escolar no sempre disposen dels recursos i habilitats suficients per fer front a una problemàtica d'aquest tipus.

D'aquesta manera, apareix la necessitat d'oferir-los eines (a nivell municipal i/o supramunicipal) que els permetin motivar els seus fills vers els aprenentatges més instrumentals.

Sota aquesta línia, s'ha detectat a partir de les entrevistes amb els diferents agents entrevistats, que cal facilitar i oferir un suport educatiu vers aquelles famílies que presenten dificultats per educar els seus fills, sobretot pel que fa a dificultats escolars i educatives.

Aquest recolzament es podria vehicular a través de l'oferta existent al Pla Educatiu d'Entorn, el qual ja contempla aquests supòsits alhora de plantejar els objectius i les activitats a desplegar durant el curs escolar.

Consideració 6. *Crear un servei municipal i/o comarcal de reforç escolar per alumnes amb dificultats d'aprenentatge i necessitats socioeconòmiques.*

No totes les famílies d'un territori concret poden assumir el cost d'un servei privat de reforç escolar. La creació d'un servei municipal i/o comarcal gratuït, o bé el finançament d'entitats que actualment ofereixen aquest servei en alguns territoris, podria ser una mesura important de suport a les famílies amb mancances econòmiques i amb fills o filles que presenten conductes d'absentisme escolar.

Cal destacar, que a partir del desplegament del Pla Educatiu d'Entorn s'estan desenvolupant diferents actuacions centrades en intervenir davant els desavantatges que es poden presentar en l'etapa educativa, però esdevé necessari que aquestes propostes arribin a un volum de població més gran.

Consideració 7. *Sistematitzar, facilitar i activar la recollida de dades sobre absentisme escolar als centres escolars del municipi.*

Pot esdevenir necessari com ha quedat palès en el procés d'entrevistes realitzat amb els diferents agents, crear i sistematitzar un programa de recollida de dades i d'historial dels casos d'absentisme escolar, que faciliti una actuació integral ben plantejada i eficaç.

Comptar amb aquesta recurs pot facilitar l'intercanvi d'informació entre les diferents escoles, alhora que es poden repensar intervencions entre els diferents professionals que participen.

Consideració 8. *Establir un protocol per a la detecció de l'absentisme escolar* .

Durant l'estudi portat a terme s'ha considerat necessari incloure un protocol per a la detecció que faciliti el tractament d'aquells casos on la conducta absentista és present. Donat que la realitat actual ens planteja que l'anterior protocol ha quedat obsolet, tot tenint present la realitat actual del municipi.
Aquesta eina pot facilitar, tant el treball dels mestres com dels professionals externs que participen durant les diferents fases en que consta el procés de detecció i intervenció de l'absentisme escolar.

Consideració 9. Establir responsables/referents de centre que s'encarreguin del seguiment del protocol d'actuació.

Durant el procés d'entrevistes amb els agents socioeducatius, s'ha detectat la importància cabdal que recau en el fet de l'assignació d'una persona referent del centre que s'encarregui del seguiment del pla d'actuació i protocol d'intervenció.
Aquest professional o grup de professionals s'han d'encarregar tant de la supervisió, com del seguiment del procés. Amb l'objectiu d'engegar actuacions coordinades amb la resta d'institucions i agents participants.

Consideració 10. *Activar una Comissió Local d'Absentisme escolar* .

Pot resultar decisiu l'activació d'una Comissió Local d'Absentisme Escolar, que vetlli pel tractament a nivell municipal de la situació de l'absentisme escolar.
Aquesta comissió hauria d'estar integrada pels diferents agents que formen part de l'àmbit educatiu; Àrea d'Educació, Centres Escolars, Serveis Socials, Policia Local, Serveis Educatius del Baix Empordà, professionals externs que intervenen en l'escola i els recursos i entitats que despleguen projectes d'intervenció amb l'alumnat amb necessitats socioeducatives.
En la comissió s'hauria de treballar per acabar de dissenyar i replantejar el protocol per a la detecció de l'absentisme escolar que els diferents centres podrien utilitzar. Així

com, s'haurien d'especificar les funcions i els objectius a treballar, i establir el mecanisme per decidir quines són les necessitats, i en conseqüència quins seran les actuacions que haurà de desplegar la Comissió Local.

Consideració 11. *Plantejar una normativa referent a l'actuació davant els casos d'absentisme escolar.*

Esdevé necessari que a nivell municipal s'elaborin i es dictin una sèrie d'intervencions normatives a desenvolupar –ordenança municipal-, que faciliti l'actuació davant d'aquells casos a on apareix una conducta d'absentisme escolar greu i/o crònica, i que des de la institució escolar i/o serveis socials no es pugui oferir una resposta.
La normativa actual facilita un buit legal que dificulta la intervenció, tant dels centres escolars, com dels serveis socials i entitats que hi participen en la seva eradicació.

Consideració 12. *Tenir present que l'absentisme escolar que més es repeteix als centres escolars, és l'intermitent de llarga durada.*

Després de finalitzar l'anàlisi quantitatiu i qualitatiu, s'ha detectat que la realitat educativa de Palafrugell mostra que l'absentisme escolar que més es repeteix és l'intermitent de llarga durada. Tot tenint present que els altres tipus d'absentisme proposats; puntual i crònic també es porten a terme.
Ja que s'ha considerat que aquesta conducta sorgeix quan les famílies, majoritàriament nouvingudes, marxen durant llargs períodes –i durant el curs escolar- als seus països d'origen.
D'aquesta manera sorgeix la necessitat de revisar els plans d'actuació existents, i al mateix nivell s'han de proposar mesures alternatives que vetllin per l'escolarització d'aquests alumnes. Aquesta actuació recau sobre els governants, d'ells ha de sorgir una normativa d'intervenció que dictamini la seqüència de passos a seguir.

Les presents **propostes d'actuació** neixen a partir del treball de camp realitzat, intenten esdevenir una pauta que faciliti l'actuació d'aquells professionals que estan en contacte tant amb les famílies com amb els propis alumnes absentistes. I alhora plantejar la possibilitat d'introduir nous materials i protocols d'intervenció directa.
Sobretot, cal reflectir que aquest protocol d'actuació s'ha ordenat en funció de les necessitats detectades al municipi, i a partir del treball de diagnosi socioeducativa desenvolupat.

- **Proposta de Protocol per a la detecció d'absentisme escolar al municipi de Palafrugell**

  - **Detecció dels casos amb possible quadre d'absentisme escolar**

Dades personals:

Nom:	**Cognoms:**
Referent tutor/a:	
Curs:	

Informació escolar:

Centre:	**Curs/Grup:**
Trajectòria a l'Educació Primària (rendiment, actituds, sociabilitat, absentisme...):	
Trajectòria a l'ESO (si s'escau) (rendiment, actituds, sociabilitat, absentisme...):	
Freqüència d'absentisme (% sobre total sessions setmanals): **Causes possibles d'absentisme:**	
Precondicions de risc? (conductes observables o explicitades per l'alumnat):	

CONDUCTES OBSERVABLES	☐ **L'alumne sembla dispers i absent a l'aula (falta d'atenció).**
	☐ **Aïllament i poc comunicatiu (baixa sociabilitat).**
	☐ **Manca d'interès per realitzar els treballs a l'aula, en més d'una matèria**
	☐ **Actitud passiva, inhibició.**
	☐ **Manca de puntualitat**
	☐ **No porta els materials, ni fa les activitats pròpies de l'aprenentatge.**
	☐ **Baix nivell d'autoestima.**
	☐ **Baix rendiment escolar, dèficits evolutius i cognitius.**
	☐ **Mancances en la socialització en hàbits fonamentals (higiene, salut, puntualitat, ordre, rebuig a les normes...).**
	☐ **Grup d'iguals amb conductes absentistes.**
	☐ **Problemes de conducta (l'alumne distorsiona el grup-classe)**
	☐ **Absentisme de les famílies quan son requerides pel centre**
	☐ **Acumulació d'expedients sancionadors**
Altres:	
CONDUCTES EXPLICITADES PER L'ALUMNE	☐ **Desinterès declarat pel que es fa a l'aula.**
	☐ **Manca de satisfacció pel treball que es fa a l'aula.**
	☐ **Interès declarat per abandonar els estudis.**
	☐ **Manca d'expectatives personals, acadèmiques o laborals..**
Altres:	

- **Protocol de detecció:**

	Curs escolar
Procedència	☐ **Alumnes procedents de Catalunya**
	☐ **Alumnes procedents de la resta d'Espanya**
	☐ **Alumnes procedents de la resta de la Unió Europea**
	☐ **Alumnes procedents de la resta de països europeus que no formen part de la UE**
	☐ **Alumnes procedents del Magrib (Marroc, Algèria, Mauritània i Tunísia)**
	☐ **Alumnes procedents de la resta d'Africà**
	☐ **Alumnes procedents d'Amèrica Llatina**
	☐ **Alumnes procedents de Nord d'Amèrica i Oceania**
	☐ **Alumnes procedents d'Àsia**
Cicle escolar	☐ **Infantil**
	☐ **Primària**
	☐ **Secundària obligatòria (fins els 16 anys)**
Sexe	☐ **Masculí**
	☐ **Femení**
Centre escolar	☐ **Públic**
	☐ **C.C**

Fracàs escolar previ	☐ **Si**
	☐ **No**
Ha existit traspàs d'informació entre la primària i la secundària?	☐ **Si**
	☐ **No**
Nivell socioeconòmic familiar	☐ **Alt**
	☐ **Mitja**
	☐ **Mitjà-Baix**
	☐ **Baix**
Treballen pare/mare, tots dos?	☐ **Pare/mare**
	☐ **Pare**
	☐ **Mare**
Relació pares-escola	☐ **N'hi ha**
	☐ **No hi ha**
Relació pares-escola en relació amb l'absentisme escolar	☐ **Es comunica abans per part dels pares**
	☐ **Han estat citats per part de l'escola i ha existit devolutiva dels pares**
	☐ **Han estat citats per part de l'escola però no hi ha agut participació de la família**
Observacions:	

Tipus d'absentisme escolar	☐ **Esporàdic** (freqüència baixa, les faltes d'assistència són mínimes i es produeixen de forma ocasional al llarg del trimestre)
	☐ **Intermitent** (aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí el període, que dintre del calendari escolar, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos).
	☐ **Crònic** (el qualificaríem quan la mitjana sigui igual o superior als 4 dies a la setmana, de forma reiterada i/o assisteix ocasionalment al centre)
Detecció absentisme escolar <u>esporàdic</u>, els mestres ho saben per:	☐ **detecció tutor del centre escolar**
	☐ **la família ho comunica**
	☐ **pels serveis socials**
	☐ **per altres vies**
Detecció absentisme escolar <u>intermitent</u>, els mestres ho saben per:	☐ **detecció tutor del centre escolar**
	☐ **la família ho comunica**
	☐ **per l'alumne**
	☐ **pels amics/companys de l'alumne**
	☐ **pels serveis socials**
	☐ **per altres vies**
Detecció absentisme escolar <u>crònic</u>, els mestres ho saben per:	☐ **detecció tutor del centre escolar**
	☐ **la família ho comunica**
	☐ **per l'alumne**

	☐ **pels amics/companys de l'alumne**
	☐ **pels serveis socials**
	☐ **per altres vies**
Mes que se'n va o període a on apareix la conducta absentista	☐ **1r Trimestre**
	☐ **2n Trimestre**
	☐ **3r Trimestre**
Temps aproximat que se'n va	☐ **1-2 setmanes**
	☐ **1 mes**
	☐ **2 mesos**
	☐ **Temps indefinit**
Germans al centre	☐ **No**
	☐ **1 germà**
	☐ **2 germans**
	☐ **3 o més germans**
Els germans també desenvolupen conductes d'absentisme escolar?	☐ **Si**
	☐ **No**
Observacions:	

Font: elaboració pròpia a partir del procés de marc teòric i de contextualització socioeducatiu del context de Palafrugell.

➢ Proposta de les funcions dels diferents professionals

Per tal de desenvolupar la present proposta de funcions, s'ha tingut present per una banda, la realitat educativa de Palafrugell, i per l'altre els objectius que des de l'Àrea d'Educació de Palafrugell s'havien fixat en el desenvolupament de la diagnosi, com és el cas de proposar un circuit d'intervencions a desenvolupar pels professionals que formen part del territori educatiu del municipi.

De la mateixa manera que s'han tingut del tot present les aportacions facilitades pels diferents professionals entrevistats durant el treball de camp de la diagnosi.

Equip directiu

1. Impulsar mesures preventives.

2. Vetllar per que els tutors i el professorat facin una detecció i seguiment acurat dels alumnes en risc d'absentisme escolar i/o abandó.

3. Designar el referent de centre.

4. Informar al Consell Escolar del Centre.

5. Designar el referent del centre.

6. Crear i aprofitar les comissions especifiques des de les que abordar les respostes a l'absentisme escolar.

Claustre de professorat

1. Definir mesures organitzatives i pedagògiques d'atenció a la diversitat.

2. La concepció i organització de l'Acció Tutorial.

3. Incrementar la coordinació del professorat sobre l'alumnat en risc (de nivell, cicle i etapa).

Professorat

1. Control de l'assistència i informació als tutors.

2. Detecció de l'absentisme i problemàtiques associades.

Tutor de centre

1. Desenvolupar el Pla d'Acció Tutorial.

2. Seguiment individualitzat de l'alumnat absentista i la seva evolució personal, acadèmica i social.

3. Relació directa amb la família.

4. Informar al referent de les situacions detectades i de les intervencions fetes.

5. Comunicar les situacions no resoltes al referent del centre per a la posta en marxa del circuit corresponent.

Referent de centre (preferentment un membre de l'equip directiu)

1. Aglutinar la informació sobre l'absentisme per tal que la comissió de centre decideixi les intervencions a realitzar per part dels diferents professionals.

2. Fer de nexe entre les intervencions externes i els tutors.

3. Fer el seguiment de les intervencions sobre els alumnes amb que s'ha treballat.

4. Servir de nexe amb la comissió local d'absentisme escolar.

Inspecció

1. Informar del programa d'absentisme als centres educatius.

2. Dinamitzar i vetllar pel desenvolupament del Pla de Millora de l'Escolarització i l'Absentisme en els centres (en relació als processos de detecció, control, seguiment i avaluació del pla i dels seus resultats.

3. Participar en la direcció de les Comissions Locals d'Absentisme, en representació dels Serveis Territorials, conjuntament amb la regidora d'Educació.

Educadors socials i mediadors dels serveis municipals

1. Participar en la Comissió d'Absentisme del Centre.

2. Intervenir de manera prioritària en els casos d'absentisme escolar, col·laborant en el procés general de prevenció i reducció de l'absentisme i en el seguiment dels alumnes que acordi la Comissió d'Absentisme de Centre.

3. Col·laborar en l'elaboració de plans específics de seguiment d'alumnes i famílies absentistes.

4. Intervenir directament amb l'alumnat i amb les famílies en aquells casos en que es decideixi a la Comissió d'Absentisme de Centre.

5. L'educador social i/o mediador ha d'esdevenir el referent del centre, pels diferents professionals i per les famílies, en aquells casos d'alumnes i famílies amb seguiment de Serveis Socials.

6. Ha de col·laborar amb els tutors i el referent del centre en l'elaboració dels registres diaris de control

de l'assistència dels alumnes (amb el suport de l'administració educativa), i en el registre de seguiment de les actuacions preses i els seus resultats.

7. Ha de col·laborar en el procés de recollida i circulació de la informació en relació al seguiment de l'absentisme

8. Ha de col·laborar en l'elaboració de plans específics de seguiment d'alumnes i famílies absentistes.

9. Ha de poder participar en les sessions de coordinació amb els equips docents, i de cicle, etc, quan es cregui oportú.

Professionals del Centre Municipal d'Educació, tècnica d'educació i professionals de l'Àrea.

1. Aglutinar les informacions dels casos d'absentisme, desescolarització i no escolarització, detectats en el municipi i gestionar el procés a nivell local.

2. Vetllar per l'actualització periòdica de la base de dades sobre la Millora de l'escolarització en el territori.

3. Aglutinar les informacions dels diferents equips (Comissió d'Absentisme de Centre), per tal de disposar d'informacions del seguiment de l'absentisme escolar en el municipi.

4. Assessorar i donar informació a la Comissió d'Absentisme de Centre sobre els recursos socioeducatius i l'oferta d'informació no formal disponible en el municipi, pels joves que finalitzen l'escolarització obligatòria amb una trajectòria d'absentisme escolar.

5. Participar en la Comissió d'Absentisme de Centre, quan s'escaigui.

Policia Local

La Policia Local podrà intervenir a demanda d'acord amb el que es defineixi en el Marc de la Comissió Local d'Absentisme Escolar, i poden desenvolupar, entre d'altres, les següents funcions:

1. Detectar als carrers els alumnes que en horari lectiu no són a l'escola.

2. Acompanyar al nen o jove absentista al seu centre educatiu, informant als pares d'aquesta situació.

3. Traspassar informes de les actuacions portades a terme als Serveis Municipals d'Educació i a la Comissió Local d'Absentisme.

4. Coordinació amb altres agents socioeducatius que intervenen en el Pla Local d'Absentisme.

Font: Elaboració pròpia a partir del procés d'entrevistes desenvolupat amb els diferents agents socioeducatius de Palafrugell.

➢ Proposta de les funcions de les comissions de treball

Les següents propostes de funcions de les comissions de treball són fruit del treball de camp qualitatiu, principalment a través de les entrevistes en profunditat desenvolupades amb els diferents agents educatius que intervenen per prevenir l'absentisme escolar a Palafrugell.

a) Comissió d'Absentisme de Centre

A cada centre, d'acord amb la seva realitat organitzativa, caldrà aprofitar les estructures ja existents (comissió de diversitat o altres), tot i que seria interessant que la Comissió de centre estigués formada per:

- Referent del centre educatiu en relació a l'absentisme (membre de l'equip directiu preferentment).
- Tècnic d'Integració Social, si s'escau.
- Coordinador pedagògic o cap d'estudis.
- Educador/a social dels serveis socials municipals.
- Tècnica d'Educació

Funcions possibles:

1. Acordar el professional que serà el referent en cada cas.

2. Concretar i acordar les actuacions individuals a realitzar en cada cas.

3. fer el seguiment periòdic dels casos individuals, de les actuacions presses i dels seus resultats.

4. L'anàlisi i el seguiment global de l'absentisme en el centre.

5. Establir la periocitat de les reunions.

6. Aportar informació regular dels casos d'absentisme detectats (resolts i no resolts) i de les intervencions fetes.

7. Fer propostes d'intervenció a la Comissió local d'Absentisme.

b) Comissió Local d'Absentisme escolar

Al territori de Palafrugell, d'acord amb les estructures ja existents, i d'acord amb el principi de corresponsabilitat entre administracions, es podria crear una Comissió Local d'Absentisme.

La qual podria estar formada per:

- Representants dels centres educatius en relació amb l'absentisme escolar (membres dels equips directius preferentment).
- Representants de l'Àrea de Serveis Socials.
- Representants de l'Àrea Municipal d'Educació (tècnica d'educació).
- Regidoria d'Educació, si s'escau.
- Inspecció.
- Professionals dels Serveis Educatius de l'Administració educativa.

- Representants de la Policia Local
- Professionals que treballen activament per prevenir l'absentisme escolar des d'entitats locals.

Funcions possibles:

1. Establir els objectius del Pla Local de Millora de l'Escolarització i Lluita contra l'absentisme escolar.

2. Direcció i coordinació del programa a nivell local.

3. Concretar els criteris d'actuació amb l'alumnat no escolaritzat o absentista total.

4. Prioritzar actuacions d'acord amb els objectius establerts en el Pla Local d'Absentisme.

5. Avaluació de resultats globals del Pla Local d'Absentisme.

6. Informar de l'avaluació del Pla i de les situacions d'absentisme escolar que es donen al municipi al Departament d'Educació.

7. Informar periòdicament a les comissions responsables de les situacions d'Absentisme detectats (resolts i no resolts).

8. Notificar els casos no resolts als responsables del Departament d'Educació i a la regidora municipal d'educació, per que prenguin les mesures oportunes.

9. Prendre decisions respecte de la necessitat d'establir subcomissions especifiques de treball (en diferents zones, segons objectius específics...).

10. Aglutinar les intervencions de les diferents comissions d'absentisme de centre, garantint el manteniment actualitzat d'una base de dades de la escolarització i l'absentisme en el municipi.

11. Fer propostes sobre la necessitat de diferents recursos per tal d'entomar accions de formació destinades als joves que presenten situacions d'absentisme i la optimització de les ja existents.

12. Afavorir i promoure iniciatives i la coordinació dels recursos del territori per tal d'optimitzar-los i garantir la continuïtat formativa dels joves amb perfil d'absentisme.

5. CONCLUSIONS

El present apartat de conclusions és fruït del procés de recerca i investigació desenvolupat durant els set mesos que ha durat l'estudi (octubre 2007-abril 2008), que ha coincidit amb l'espai de pràctiques dels estudis de Pedagogia, i ampliats fins al gener de 2009, període de temps en el qual s'han afegit les anotacions i correccions recollides durant l'aprofundiment i ampliació del mateix.

A continuació, i amb l'objectiu d'estructurar el present apartat de conclusions, s'ha considerat necessari establir **tres nivells d'anàlisi**, on cadascun d'ells aporta una informació específica relativa a l'estat de l'absentisme escolar al municipi. Al seu temps, aquests tres nivells esdevenen el reflex d'un llarg i enriquidor procés educatiu de reflexió i anàlisi pedagògica.

En primer terme trobem les *idees definitòries de la situació de l'absentisme escolar* al territori, on l'objectiu es centra en plantejar els principals conceptes i factors que han aparegut durant el procés de recerca i investigació desenvolupats.
En segon terme, es situa i planteja *l'absentisme escolar com a problema socioeducatiu*, on s'analitzen les conseqüències directes que provoca el fenomen al territori.
I en darrer terme, s'estableix un apartat que fa un recorregut pel nivell de *detecció de l'absentisme escolar*, plantejant les intervencions prioritàries que s'han de desenvolupar en aquest nivell estratègic d'actuació.

Cal comentar que per tal de desenvolupar l'actual apartat de conclusions s'ha tingut molt present les dades obtingudes a partir de l'anàlisi qualitatiu i quantitatiu desenvolupat amb els diferents agents socioeducatius i culturals que han participat a l'estudi, donat que entre d'altres factors, és una informació recollida de primera mà que escenifica la realitat de l'absentisme escolar al municipi.
En aquest aspecte, cal a dir, que també s'han tingut presents les propostes d'actuació facilitades pels centres escolars, les quals ja s'han presentat a l'apartat introductori.

- **Idees definitòries de la situació de l'absentisme escolar**

Com en tantes d'altres problemàtiques socials, les informacions recopilades ens confirmen que estem davant d'un fenomen social complex, caracteritzat per la multidimensionalitat que fa possibles, i fins i tot compatibles diferents anàlisis. Aquest factor facilita l'aparició de múltiples propostes d'intervenció social i educatives.

Conscient d'aquesta possibilitat, s'ha volgut desenvolupar una recollida de dades tant quantitativa com qualitativa, ja que es partia de la sospita que la informació més numèrica, en cas de poder-se obtenir, facilitaria una visió parcial i possiblement esbiaixada de la realitat.

La informació quantitativa obtinguda mitjançant els quadres confeccionats ad hoc dels casos d'absentisme escolar cal prendre-la amb moltes precaucions.

En primer lloc, la informació obtinguda dels centres educatius del municipi en quant als casos d'absentisme escolar no correspon a una mostra representativa, sinó, simplement, a la mostra aconseguida en funció dels centres que han respost a les qüestions plantejant els casos d'absentisme escolar que es desenvolupen al seu centre escolar en tant per cent. S'ignoren les causes per les quals no s'han facilitat els nombres exactes d'alumnes que durant el curs 2007-2008 estant desenvolupant conductes absentistes.

En segon lloc, la interpretació què és absentisme, malgrat les explicacions donades per a què ens aportessin dades, es mostra múltiple i heterogènia, provocant que les dades de molts centres i agents socioeducatius no siguin estrictament equivalents ni comparables.

En aquests punt cal comentar que durant el procés d'entrevistes en profunditat amb els diferents agents, els conceptes d'absentisme, desescolarització i abandonament no han estat entesos de la mateixa manera pels diferents professionals. De la mateixa manera, no sempre tenim clar quin percentatge suposen els casos informats d'absentisme respecte del total de casos atesos pels diferents centres i equips analitzats, ja que aquesta dada, malgrat es demanava explícitament, no sempre ha estat facilitada.

Més enllà de la informació que poden aportar les dades quantitatives obtingudes en sí mateixes (en termes de, per exemple, en quin centre educatiu es concentra el percentatge més elevat de casos d'absentisme escolar, si es tracta d'un fenomen que afecta més a un gènere que a un altre, etc.), que com s'acaba de presentar cal

prendre amb prudència, han estat les dificultats que han aparegut a l'hora d'obtenir i analitzar aquestes dades el que ha facilitat comprendre fins a quin punt resulta essencial establir processos de recollida de dades sistemàtics i homogenis.
Per aquest motiu i dins el context d'aquest estudi, les dades quantitatives obtingudes han estat un punt de partida important en l'elaboració d'algunes de les propostes d'actuació, i sobretot per desenvolupar el disseny del protocol d'actuació resultant de tot el procés.

Com era d'esperar en aquests casos, la informació qualitativa no sols resulta complementària, sinó, sobretot, ens ajuda a entendre altres aspectes del fenomen. És a partir d'aquesta informació que podem identificar alguns dels aspectes dels desacords de fons que hi ha en considerar què és absentisme.

L'anàlisi de les entrevistes realitzades permet arribar a una consideració sintètica; a ulls dels professionals i de les institucions que representen, l'absentisme escolar és un fenomen social borrós, en el que hi ha tres aspectes nuclears relativament clars, i molts aspectes perifèrics i casuístiques particulars que fan que el conjunt del fenomen abasti possibilitats poc clares, poc conegudes o no consensuades.
Una àmplia part dels agents educatius i socials entrevistats semblen estar d'acord en que l'absentisme escolar està majoritàriament lligat a tres grans dinàmiques personals i socials, que poden anar juntes o separades. Dues d'aquestes dinàmiques, que exposem en primer lloc, semblen tenir un consens explícit absolut entre els professionals, mentre que les altres només resulten explicitades quan s'aprofundeix, però semblen també gaudir d'ampli consens implícit:

- Desmotivació dels nois i noies per les dinàmiques en que resulten immersos en el nostre sistema escolar actual.
- Manca de responsabilització i preocupació d'algunes famílies pel procés formatiu i educatiu dels seus fills i filles.

Paral·lelament, però sobretot quan els agents socials entrevistats aprofundeixen en les causes de la desmotivació de molts nois i noies, especialment a l'adolescència, moltes anàlisis crítiques coincideixen en focalitzar-se en el funcionament del nostre sistema escolar:

- Manca de flexibilitat i desconnexió del sistema escolar dels interessos reals i de la vida quotidiana de molts nois i noies, i sovint també de les seves famílies.

Més enllà d'aquestes tres grans situacions i de les dinàmiques socials que impliquen i dels que en deriven, molts agents socials contactats, en funció de la seva particular perspectiva de la realitat, ens identifiquen un llarg llistat d'altres situacions i dinàmiques. Moltes els mateixos agents les consideren "excepcionals", minoritàries o poc transcendents per comprendre el fenomen de l'absentisme. Però el cert és que sovint no encaixen en cap de les tres exposades fins aquí, i malgrat no definir "el nucli" del problema, sembla clar que també cal considerar-les formant part del mateix:

- Sentiment d'impotència d'alguns docents o d'equips docents sencers. Pot donar lloc a nois o noies "abandonats" pels professors, i a subtils promocions de l'absentisme.
- Captació de nois i noies per grups que els ofereixen activitats alternatives. Poden ser grups d'iguals amb l'objectiu de divertir-se, o grups que realitzen altres activitats.
- Absentisme cultural. Tradicionalment és un problema conegut en algunes famílies magrebines, però el creixent nombre de famílies immigrants va donant lloc a una diversitat gran de situacions en què els progenitors no comprenen o no volen assumir l'obligatorietat de l'escolarització a determinades edats, o en determinats moments del període escolar. Hi ha la coincidència on es coneixen casos en què aquesta situació afecta sobretot a noies adolescents magrebines.
- Absentisme per treballs de temporada, de vegades promoguts per la família (temporada de turisme a la costa, fires, vacances durant el curs escolar per marxar als respectius països d'origen, etc.).

Degut a la seva importància, caldria dedicar un espai a les reflexions particulars que alguns agents socials i educatius fan sobre les dues situacions que més s'han destacat, la desmotivació dels nois i noies i la manca de responsabilització d'algunes famílies.

Pel que fa a la desmotivació, alguns professionals han assenyalat que una part important pot començar amb la desatenció de les necessitats sentides pel noi o noia en el seu entorn escolar, siguin necessitats relacionades amb l'aprenentatge o d'altre tipus (escolta, reconeixement personal, protecció davant agressions físiques o psicològiques, comprensió davant situacions personals o familiars, etc.). La situació greu es dóna quan aquesta desatenció no resulta compensada per suport familiar i/o d'altres instàncies (sobretot pels grups d'iguals).

En quant a la manca de responsabilització d'algunes famílies, els professionals sovint diferencien entre dues situacions no excloents entre sí, però que poden donar-se per separat: el cas en que la família ha perdut el control del noi o noia (per manca de temps de dedicació, per manca de connexió, per incapacitat, o per comportament altament disruptiu del noi o noia, com és el cas d'addicions no tractades) i el cas en que la família és molt desestructurada (les situacions familiars greus típicament ateses pels serveis socials: famílies incompletes amb problemes econòmics, de salut mental, d'addicions, etc.). La pèrdua de control del noi o noia de vegades es dóna també en famílies de classe alta i mitja-alta, però és una situació que queda més silenciada.

- **L'absentisme escolar com a problema socioeducatiu**

Per als diferents agents socials sembla que l'absentisme escolar no esdevé una problemàtica educativa, o al menys no és un problema molt important o urgent. S'han pogut observar algunes qualificacions ben singulars, com, per exemple, que no és un problema ascendent al municipi, tot i que, està apareixent un tipus concret d'absentisme escolar que s'està desenvolupant a la totalitat dels centres educatius; **l'absentisme intermitent**. El qual es caracteritza, per una banda, per aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. I per l'altre, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos acompanyats per les seves respectives famílies.

Quan s'ha aprofundit una mica més en les entrevistes, s'ha vist que la concepció dels diferents agents entrevistats davant el fenomen de l'absentisme escolar ha canviat.
Reconsiderant el fenomen com a problemàtica "particular" que afecta uns determinats nois i noies, i majoritàriament a uns determinats centres escolars. A molts centres s'ha pogut captar un afany d'emfasitzar que no hi ha cap problema, perquè les poques situacions que es donen estan "controlades".

Al llarg d'aquest estudi s'ha anat fent evident que la qüestió de fons no és si hi ha o no problema, o quina és la seva magnitud, sinó si el problema es reconegut com a social o no. Per a que un problema sigui reconegut com a problema social s'ha de donar un procés de legitimació dins d'una societat, que du a la construcció d'un sentiment de responsabilitat col·lectiva. En paraules planeres, cal que hi hagi una opinió pública que

assumeixi la realitat del problema i una voluntat tècnica i institucional d'aportar-hi solucions globals.

La societat, i els experts directament implicats, davant qualsevol situació social considerada com a problemàtica (i, per tant, susceptible de canvi social planificat) necessiten tenir una idea de la dinàmica global del seu funcionament i de les seves conseqüències. Aquesta idea de funcionament "global" o social es contraposa a la disponibilitat exclusiva d'explicacions individualistes o "particulars". Si les atribucions causals es focalitzen només en un comportament individual, el problema no es veu com a social. Cal percebre'n implicacions col·lectives i possibilitats de donar respostes socials eficients, per a que el problema emergeixi com a social, apel·lant a la necessitat de polítiques públiques per afrontar-lo.

Els següents elements resulten indicatius de què l'absentisme escolar pot ser que no hagi assolit avui entre nosaltres un "estatus" de problema "social", o bé, només l'ha assolit com a problema social de molt baixa intensitat, per la qual cosa no cal prioritzar energies per solucionar-lo:

a) No s'identifica una consciència què es tracta d'una situació problemàtica que afecta globalment a la nostra societat. La preocupació per l'absentisme sembla fragmentada: preocupa a alguns centres, preocupa a alguns professionals, preocupen alguns infants, preocupen algunes famílies. Però tot el conjunt sembla preocupar a ben pocs, i per a molts és preferible no parlar de problema. Quan el problema pot implicar determinades responsabilitats i actuacions, segons quins centres, sembla preferible ignorar-lo o fins i tot negar-lo.

b) Sembla que ningú tingui, o a ningú li toqui tenir una visió global de l'absentisme escolar. No s'ha identificat cap instància que es senti responsable de recollir dades estadístiques globals (i, per descomptat, anònimes) per calibrar la magnitud del fenomen: La conseqüència és la invisibilitat social del problema per manca de quantificacions globals que es puguin manejar fiablement. Resulta sorprenent que el sistema educatiu no sols no hagi engegat cap recollida sistemàtica de les dades globals, sinó que, sota la curiosa "justificació" de l'autonomia dels centres, ni tant sols hagi donat criteris comuns als centres per a que facilitin una recollida homogènia de les dades, permetent la seva comparabilitat. Tothom sap que els centres recullen dades cada dia, perquè passen llista durant tota l'escolaritat obligatòria.

Sembla que molts centres d'ESO ni tan sols informatitzen les dades recollides, perquè no n'ha rebut instruccions, ni criteris per fer-ho, i potser en algun cas tampoc han rebut les facilitats informàtiques.

c) El concepte d'absentisme escolar no es entès de la mateixa manera pels múltiples agents educatius i socials implicats. Aquest concepte no sembla referir-se a una única realitat, relativament clara per a tothom. No existeix ni una definició, ni una delimitació aproximativa del fenomen, que estiguin o majoritàriament acceptades o normativament establertes. El consens aparent al voltant del terme és intuïtiu: sembla que parlem del mateix. Però no és així. Les diferents interpretacions a que han estat sotmeses les dades quantitatives recopilades dels centres educatius de tot el territori, i les que es desprenen de les dades qualitatives obtingudes durant les entrevistes en profunditat amb la resta d'agents clau, ho fan ben palès. Per contrast, a d'altres països hi ha una definició legal; per exemple, l'article L 131-8 del Code de l'Education francès determina com absentisme: el fet que l'alumne manqui a classe sense motiu legítim ni excusa vàlida al menys quatre mitjos dies en un mes (Esterle-H., 2006: pp.44).

d) El fenomen de l'absentisme escolar és percebut com un conjunt de situacions concurrents, que poden no tenir res a veure unes amb d'altres, i que, per tant, poden tenir conseqüències diverses cadascuna i aïllades entre sí.
Com hem vist a l'apartat d'idees definitòries de la situació, alguns agents perceben que una cosa és un infant desmotivat, una altra una família desestructurada, i una altra un sistema escolar al que li molesten alguns alumnes. Només alguns agents socials han posat èmfasi en que tots plegats aquests elements poden formar part d'una mateixa dinàmica global, que les seves conseqüències cal veure-les en el conjunt de la societat, i que el seu abordatge, per tant, també ha de ser observat des d'una perspectiva global. Només aquesta visió de globalitat permet que alguns agents educatius i socials parlin de la necessitat d'un abordatge socialment preventiu.

e) La majoria dels agents socials i educatius implicats situen la responsabilitat de desenvolupar intervencions socials adequades davant l'absentisme escolar en algun altre agent social diferent. Les atribucions de causalitat quasi sempre són externes, eludint la possibilitat que hi hagi responsabilitats conjuntes i accions col·lectives que caldria desenvolupar. Els circuits i/o protocols de derivació (explícits o implícits) disten molt d'estar clars i de ser practicats de la mateixa manera per tots els agents educatius implicats al territori, només cal presentar que el protocol signat pels diferents centres

escolars conjuntament amb els serveis socials, es desplega de diferent manera i s'interpreta des d'una posició diferent segons des del centre en el qual ens situem.

Finalment no podem deixar d'assenyalar una temàtica oberta a un interessant debat que ha aparegut en el nostre estudi. La podríem sintetitzar en una pregunta: L'absentisme és un problema social en sí mateix o ho és perquè sempre va associat a situacions i circumstàncies considerades negatives, sigui per la vida de l'infant o adolescent, sigui pel futur de la societat?, alguns agents socials han manifestat que l'absentisme mai va sol. Per tant, potser caldria fer socialment visible la idea que, malgrat tinguem dades quantitatives sobre l'absentisme, mai ens indicaran tot el problema, perquè la major part del problema de l'absentisme escolar són la pluralitat d'altres problemes que l'acompanyen i que hi estan relacionats.
En aquest sentit, l'absentisme escolar es podria considerar un problema menys greu en les seves vessants socialment visibles del que resulta ser si considerem el conjunt de problemàtiques incloses en les seves vessants socialment poc visibles, que sempre l'acompanyen. Aquesta baixa repercussió social de l'absentisme escolar que es dóna en alguns casos també contribueix d'alguna manera a què l'absentisme escolar no sigui percebut de forma generalitzada com un problema social. Pensem, sinó, en les repercussions socials que pot tenir per als ciutadans d'un territori concret que un infant o adolescent es quedi a casa seva en compte d'assistir a classe sense que pràcticament se n'assabenti ningú més que els seus professors.

- **La detecció de l'absentisme escolar**

La font primària d'informació sobre l'absentisme escolar indiscutiblement és el sistema escolar. De fet, una de les problemàtiques que poden afectar als alumnes que han d'estar matriculats obligatòriament des dels 6 anys fins els 16 anys (interval en el que es centra el present estudi) que el sistema escolar no pot detectar, ja no es poden definir com a absentisme, sinó que són les situacions de desescolarització.
Una altra cosa és que, segons com definim l'absentisme escolar, poden haver-hi situacions de manca d'assistència a classe que no arribin a assolir el grau o llistó establert per l'absentisme, però que també puguin ser indicatives de possibles repercussions negatives en la vida de l'infant o adolescent, o d'altres riscos socials sobre els que convé intervenir. Això fa pensar que potser caldria distingir entre absentisme "lleu" i "greu".

En relació a això, sembla haver un cert consens en què algunes "absències a classe" no entren dins la categoria d'absentisme. Hi trobem tres tipologies que són les que s'han establert durant el present estudi per tal de fer-les efectives en l'aplicació del protocol d'actuació:

a) **Esporàdic** (freqüència baixa, les faltes d'assistència són mínimes i es produeixen de forma ocasional al llarg del trimestre).
b) **Intermitent** (aquelles absències que s'observen en un moment donat, -un o dos dies a la setmana-, però que pel seu nombre d'hores superen les tolerables. Podem incloure aquí el període, que dintre del calendari escolar, determinats alumnes marxen durant un temps considerable al seus respectius països durant un o dos mesos).
c) **Crònic** (el qualificaríem quan la mitjana sigui igual o superior als 4 dies a la setmana, de forma reiterada i/o assisteix ocasionalment al centre).

Pel tal de poder recollir i sistematitzar les dades escolars dels alumnes, els centres d'ESO tenen disponible el programa informàtic (SAGA) a la pàgina web del Departament d'Educació. Segons hem pogut saber a través de les entrevistes des del curs passat és possible gestionar el control de les faltes d'assistència dels i les alumnes amb aquest suport informàtic. Ara bé, sembla ser que no tots els centres d'ESO del municipi de Palafrugell l'utilitzen, no se sap si per desconeixement del programa informàtic o perquè ja els funciona bé el sistema de registre de faltes que s'han creat. Així, alguns centres elaboren informàticament els seus propis fulls de càlcul per registrar aquestes dades.

Els agents socials implicats en l'atenció de la infància i l'adolescència, que estan fora del sistema educatiu (fonamentalment l'equip dels serveis socials municipals, cos de seguretat i EAP), constitueixen les altres fonts d'informació existents al territori, que ens permeten recopilar d'altres informacions complementàries (si bé que sovint, crucials) que permeten matisar i/o aprofundir en cada situació per definir-ne el seu nivell de problemàtica, i, per tant, de necessitat d'intervenció social.
Aquesta necessitat de matisar i/o aprofundir situacions ha d'implicar no sols els casos definibles com d'absentisme escolar, sinó també els processos o situacions de risc i incipients, inclosos els referits en el penúltim paràgraf.

Una situació extrema d'absentisme la constitueix l'abandonament escolar, que ens apareix notòriament silenciat: de vegades dóna la sensació que aquests casos són ignorats perquè s'aconsegueix que no molestin. Manca intensificar la coordinació de

tots els agents socials i educatius implicats per una major garantia d'identificació dels casos, també, per desenvolupar actuacions interventives més decisives i eficients com en el cas dels llibres d'escolarització no recollits, les expulsions, etc.

Pel que fa al tema que ens ocupa, es planteja segons paraules de la totalitat dels centres educatius del municipi que; "Tenim un percentatge (gairebé un 50%) important de famílies estrangeres, de nacionalitat marroquina especialment, que s'absenten d'escola durant un mes o més per anar de vacances al seu país. Aquesta absència és molt perjudicial per al seu desenvolupament educatiu, perquè els dies que són fora no fan cap mena de treball; quan tornen a l'escola, els costa molt agafar el ritme de la classe, aquestes absències desmotiven el professorat, perquè observa que molts dels esforços que l'escola fa per aquests alumnes s'esvaeixen, un percentatge gran d'aquests alumnes arriben a perdre al llarg de l'escolaritat entre 15 i 18 mesos".

És arribat a aquest punt que emergeix la necessitat per dissenyar una actuació ben pensada i planificada, tot tenint present, la realitat que avui caracteritza l'absentisme escolar al municipi de Palafrugell.

La present diagnosi i proposta de protocol d'actuació esdevenen un primer pas, ara calen engegar altres processos on la participació dels diferents agents socioeducatius sigui la pedra angular del procés que doni sentit i articuli eficaçment un pla contra l'absentisme escolar, que vetlli al seu temps per una detecció eficaç i positiva del fenomen.

6. EL PAPER DEL PEDAGOG/A I ANÀLISI CRÍTICA DELS CONTINGUTS TRANSMESOS DURANT LA LLICENCIATURA

En el present apartat es fa explícit, per una banda, el paper que juga actualment o pot jugar en un futur la figura professional del pedagog/a. I per altre banda, es desenvolupa una anàlisi crítica dels continguts transmesos durant la llicenciatura dels estudis de Pedagogia.

A mode introductori cal presentar unes breus consideracions al voltant del terme *pedagogia.* Per d'aquesta manera complementar, tant les reflexions sobre la figura professional, el paper educatiu, com els aspectes relacionats amb les funcions que ha de desplegar el pedagog/a.

Epistemològicament la paraula *pedagogia* té el seu origen en el grec antic *paidagogós*. Aquest terme estava composat per *paidos* (nen) i *gogía* (conduir) (enciclopèdia GER, 2008). Per tant, en els seus inicis el concepte feia referència a la conducció dels infants a l'escola, a partir d'un professional que els acompanyava en els seus processos educatius i a on es facilitaven les condicions òptimes per continuar, sense contratemps ni equivocacions, els futurs camins de la vida.

Per la seva banda, el Gran Diccionari de la Llengua Catalana[58] defineix el pedagog/a com la persona que té al seu càrrec l'educació i l'ensenyament, especialment dels infants.

Com podem observar, tradicionalment s'ha associat el pedagog/a a l'àmbit estrictament escolar. Tal i com aquesta definició il·lustra, aquest professional es pressuposa que es dedica quasi de manera complerta i exclusiva a l'àmbit escolar. Però la realitat no és aquesta, ens tot el contrari.

Actualment, l'educació no es veu únicament des de la perspectiva escolar, sinó que comença a ser entesa com un fenomen molt més complex que supera el temps i l'espai escolar. L'educació formal, conviu alhora amb altres àmbits educatius com l'educació no formal[59] i l'educació informal[60], que es caracteritzen per facilitar tot un seguit d'aprenentatges significatius que complementen els adquirits a l'educació formal.

---

[58] Gran Diccionari de la Llengua Catalana. (2008). *Definició pedagog.* Recuperat 6 novembre 2008 des de http://ec.grec.net/lexicx.jsp?GECART=0101381

[59] **Aprenentatge no formal:** procés pel qual s'adquireixen competències de manera intencional pels individus, en activitats planificades, però que no donen lloc habitualment a una acreditació oficial amb valor acadèmic i/o professional i que per tant precisen d'un procés d'avaluació per al seu reconeixement.

D'aquesta manera som conscients com en l'actualitat, i després de llargs períodes de reflexió i debat s'ha considerat que la pedagogia com a disciplina no es pot centrar només en l'estudi de l'infant dintre de l'àmbit escolar, sinó que hi ha diferents escenaris educatius que hi subsisteixen. Entre d'altres factors, la disciplina es nodreix de l'art de transmetre experiències, coneixements i valors a diferents nivells i en diferents àmbits d'intervenció. Tanmateix, amb els recursos que tenim al nostre abast, com; experiències, materials, l'art, el llenguatge, la comunicació, entre molts altres.

Per tant, podem considerar la pedagogia com la disciplina que organitza el processos educatius de la persona, grup, institució/organització, sobre els quals s'inicia un procés d'intervenció. Tot tenint present els diferents aspectes educatius, culturals i socials que hi conflueixen, i fent ús de diferents metodologies i tècniques per tal de donar sentit als esmentats processos d'intervenció socioeducatius.

És a partir d'aquestes consideracions que el paper del pedagog en els quefers educatius esdevé necessari i transcendental, donat que un dels pilars de l'educació, si aquesta es desenvolupa sota els canons establerts per un correcte procés de socialització, és esdevenir un procés de creixement integral i global que faciliti una comunicació, una transmissió de valors, un intercanvi i un viure característic, entre d'altres. Així, el pedagog/a ha de saber transmetre i treballar des d'una perspectiva crítica i analítica aquests pilars fonamentals.

Al seu temps, el pedagog/a com a professional que guia i orienta l'educació, és l'encarregat de liderar, supervisar, col·laborar, participar en els diferents processos d'ensenyament-aprenentatge que es desenvolupen dins l'àmbit formal. O en el seu cas, és l'encarregat d'analitzar, proposar, crear materials, diagnòstics que vetllin pel foment d'una educació equitativa, igualitària, respectuosa, integral, dintre de l'àmbit tant formal, no formal com informal.

És possible, i continuant amb l'anàlisi de les funcions del pedagog/a, que en aquest apartat en el qual es dóna veu i nom al paper del pedagog/a, no aporti arguments nous, ni exemples que permetin obrir nous camps de treball, anàlisi i/o reflexió. Però, intentaré aportar el meu granet de sorra en aquesta difícil tasca d'elevar les funcions i actuacions del pedagog/a per tal que siguin reconegudes, tant pels diferents

[60] **Aprenentatge informal:** procés pel qual s'adquireixen competències a través de l'experiència laboral, en activitats de la vida quotidiana i en aquelles voluntàries lligades a la comunitat, o al temps d'oci, la majoria de vegades de manera no intencional. Generalment no donen lloc a una acreditació amb valor acadèmic i/o professional, per la qual cosa precisen d'un procés d'avaluació per al seu reconeixement.

professionals de l'educació amb els quals estem en contacte professional directe, com per la resta de persones que formen part de la societat i que desconeixen moltes de les nostres funcions.

Per tant, i amb l'objectiu de prosseguir amb l'anàlisi del paper del pedagog/a, vull establir tres nivells per reflexionar, a partir dels quals analitzaré els aspectes que considero claus en el devenir de la professió de la pedagogia.
En el primer nivell, ubico la necessitat de reconèixer al pedagog/a com el professional especialitzat de l'àmbit de l'educació que s'encarrega de liderar els canvis educatius.
En el segon nivell, situo la necessitat subjacent que des de la disciplina de la pedagogia es delimitin els camps de treball on podem exercir les nostres competències i funcions, per tal de facilitar l'intercanvi professional i d'experiències amb els altres professionals de l'educació que ja estan participant. En el tercer i darrer nivell, situo les competències, capacitats i habilitats que el pedagog/a pot assumir i desenvolupar durant l'exercici de la seva tasca i que al seu temps donen sentit a la seva intervenció.

Abans de començar amb la presentació d'aquests tres nivells proposats, vull comentar que al llarg de l'apartat em refereixo indistintament, quan parlo de tècnic superior d'educació, expert en educació i líder de l'educació a la figura del pedagog/a. Ja que aquests termes fan referència a les capacitats que podem desenvolupar i amb els quals ens han d'identificar i hem de saber defensar.

En aquest **primer nivell**, i com a un dels reptes actuals que té el pedagog/a, és la necessitat que existeix per tal que les institucions educatives, socials, culturals ens reconeguin com a professionals capacitats i amb competències[61] per desenvolupar actuacions en els diferents nivells d'intervenció i escenaris que podem trobar, tant en l'esfera educativa, social, com cultural i on el pedagog/a ha de tenir un lloc referent. Alhora, és en aquest espai on el pedagog/a ha d'intervenir, s'ha de fer notar, ha de participar, ha d'estar present en els fòrums educatius, jornades educatives, ponències,

[61] **Competències**: capacitat per dur a terme activitats en una professió o en un lloc de treball segons les normes exigides pel sector. Les noves formes d'organització del treball, demanda el desenvolupament de competències a tres nivells:

- **C. Tècniques:** són específiques i associades a les tasques a desenvolupar.
- **C. Transversals:** és una actitud envers el saber fer, saber ser i saber estar.
- **C. Bàsiques:** aptituds bàsiques necessàries pel desenvolupament de les funcions (TIC's, idiomes...).

estudis, investigacions, recerques, per tal que aquest reconeixement es faci real i efectiu.

És cert que amb l'aprovació del decret 915/1192[62], de 17 de juliol, *del títol de llicenciat en pedagogia, el qual regula la professió del pedagog i estableix les directius dels plans d'estudis que han de conduir a l'obtenció i homologació del títol*. Es va desenvolupar un primer pas per establir el reconeixement legal i institucional de la figura professional. Però hem de recordar, en aquest sentit, que no va ser fins el 2001 que es va crear el Col·legi de Pedagogs de Catalunya, a partir de la *Llei 14/2001, de 14 de novembre.*
I és que, no en va, hem de lamentar, que encara avui els pedagogs/es som professionals força desconeguts i estem mancats de reconeixement.

Amb la creació del col·legi de pedagogs es va portar a terme un segon pas per obtenir el reconeixement que considero que ens mereixem. Des d'aquest recurs s'han incrementat paulatinament diferents actuacions i aportacions dins l'àmbit professional de l'educació que han vetllat per fer conèixer dins la comunitat educativa quin és el paper del pedagog/a, tals com; promulgació de jornades específiques sobre aspectes relacionats amb l'educació, creació de grups de treball específics, elaboració i difusió de publicacions com l'aparició de la revista EIX (Educació i Xarxa), elaboració i difusió del codi deontològic del pedagog/a. I recentment la participació del col·legi en l'aportació d'esmenes de la proposta de llei de bases d'educació de la Generalitat de Catalunya.

Un aspecte clau a tenir present, és que com a pedagogs hem de conèixer quin és el nostre codi deontològic per tal de portar-lo a la pràctica. Ja que si un dels nostres objectius és rebre un reconeixent per les nostres intervencions i funcions, aquest aspecte no se'ns pot passar per alt, ja que esdevé una peça clau en el procés de professionalització de la nostra feina.

Per tant, el reconeixement de les nostres funcions esdevé un dels reptes necessaris per tal d'establir-nos i adquirir competències sobre els quefers educatius que ens pertoquen com a tècnics superiors d'educació.
També és cert, i no ho hem de deixar en un segon terme, que aquest reconeixement ens l'hem de guanyar a partir de la nostra participació en els diferents projectes on

[62] Decret citat al Pla de pràcticum dels estudis de Pedagogía.

se'ns crida per tal que hi participem. És en aquests espais a on hem de saber desenvolupar el nostre posicionament ètic i crític dels aspectes i temes que treballem.
De la mateixa manera, hem d'esdevenir un col·lectiu de professionals que sigui instigador, fomenti l'esperit educatiu i sigui capaç d'estar present en el disseny d'actuacions educatives, jornades sobre educació, ponències, cursos, entre d'altres. Amb l'objectiu final d'aconseguir que quan es parli d'educació en l'esfera pública i institucional el pedagog/a hi estigui present.

El **segon nivell**, és el que ens situa davant la necessitat d'establir uns marcs de treball concrets i ben definits. Em refereix-ho a la necessitat d'engegar plans d'intervenció que es sustentin sota un posicionament, una metodologia i unes tècniques concretes i ben delimitades. Seria el que podríem considerar com la necessitat de definir quin és exactament el nostre camp de treball i/o objecte/s d'estudi, amb l'objectiu indirecte que la resta de professionals coneguin quina és la nostra funció.

És cert que els pedagogs/es som professionals divergents, i que en termes polisèmics podríem fer el símil de dir que som professionals presents en molts camps i àmbits d'intervenció. Com; l'àmbit **escolar**, l'àmbit de **justícia**, l'àmbit **municipal** (ajuntaments, consells comarcals, diputació), l'àmbit de la **formació** i **l'ocupació**, l'àmbit **d'infància i adolescència**, l'àmbit de la **investigació** i la **recerca**, l'àmbit **cultural**, l'àmbit de **mitjans de comunicació i tecnologies de la informació i dels recursos educatius**, àmbit **laboral**, àmbit **d'empresa**, àmbit de **medi ambient**, àmbit **de la salut**, àmbit de **lleure**, àmbit **dels serveis socials**, etc.

Hi ha un treball que ens correspon com a experts en educació, és el fet de detallar concretament quines són les nostres "parcel·les" educatives on podem intervenir, i en quins moments exactes ho podem de fer. Donat entre altres factors, a que no comptem amb una vareta màgica que ens faciliti trobar una solució davant la multitud de reptes i/o plantejaments que existeixen en els diferents àmbits d'actuació.
Desenvolupar aquesta tasca és sinònim, per una banda, de maduresa professional, i per l'altre, d'engegar processos profunds de reflexió i autocrítica, donat que no és fàcil delimitar les funcions d'un professional que engloba una disparitat d'àmbits tant diferents, però a la vegada tant iguals. Ja que no hem d'oblidar que el nexe que els uneix en molts casos és l'educatiu.
Per tant, també plantejo en aquest segon nivell la necessitat existent per compartir el nostre camp de treball amb altres professionals que ja estan intervenint, com és el cas

dels mestres, psicòlegs, psicopedagogs, educadors socials, antropòlegs, sociòlegs. Aquest aspecte el plantejo en clau de sumar esforços i projectes, i de distribuir segons competències i nivells quin és el treball que ha de fer cadascun dels diferents professionals.

Per tal de fer-ho efectiu, el pedagog/a ha de ser el professional encarregat de fomentar les consideracions i aportacions que ens facilita el **treball en xarxa**. Sent en tot moment conscients que estem en contacte directe amb altres professionals, i per tant, el treball multidisciplinari i en equip és una realitat a la qual ens hem d'afrontar.

Tot seguit, vull dedicar un espai a les consideracions que el pedagog/a ha de transmetre i conèixer en primera persona, en quan al foment del treball en xarxa com a espai d'enriquiment mutu i com a estratègia de comprensió i d'acció col·lectiva que facilitarà el desenvolupament de les nostres tasques.

Treballar en xarxa suposa segons el meu parer i experiència professional:

- Tenir un projecte comú, un objectiu global compartit.
- Comptar amb la participació de diferents actors, que poden participar amb responsabilitats i intensitats diverses.
- Tenir una estructura organitzativa i unes regles de joc que poden adaptar-se fàcilment a les noves necessitats que es generin.

Si parlem d'una xarxa d'aprenentatge i facilitació, alguns elements per a una definició operativa poden ser:

- Relació en la que es prioritzen els vincles horitzontals.
- Capacitat de descentració d'allò personal per cercar punts en comú.
- Capacitat de donar i rebre, uns tenim coses a aprendre dels altres.
- Capacitat de tolerància davant el dissentiment, per arribar al consens o simplement per conviure amb el desacord.
- Convenciment de que els problemes no són només fora, per assumir la nostra part de responsabilitat.

Es valora que com a qualitats de la xarxa:

- Que sigui dinàmica i adaptable, per saber acceptar canvis i evolucionar.

- Que sigui heterogènia, per facilitar la comprensió i el respecte de les diferències a través de l'intercanvi.

- Que sigui educativa en ella mateixa, en el seu funcionament.

Aquestes consideracions segons el meu parer, són la **clau de l'èxit** del treball del pedagog/a, és més les ha de fer seves per tal de poder activar plans d'actuació que vetllin per un tractament integral dels diferents aspectes que poden sorgir durant els diferents moments/etapes educatives. Ja que la nostra realitat, tal i com puntualitzava anteriorment, ens diu que som experts de l'educació que necessitem compartir el nostre treball amb la resta de professionals que estan implicats.
Si ho entenem d'aquesta manera és previsible que els projectes, diagnòstics, recerques, intervencions que desenvolupem tinguin en compte la multitud de factors educatius, socials i culturals que es poden portar a terme i que poden facilitar el futur dels nostres projectes professionals personals.

En el **tercer nivell**, i amb l'objectiu de complementar les propostes d'actuació ja presentades, plantejo quines són segons el meu parer les competències, capacitats i habilitats que el pedagog/a pot assumir i desenvolupar durant la seva tasca professional.

Aquestes tasques també es poden entendre com a rols i papers que el pedagog/a desenvolupa en els diferents àmbits a on el podem trobar, i que anteriorment s'han presentat breument.

La següent classificació vol esdevenir un reflex de quin ha de ser el nostre paper en l'esfera educativa, social i cultural:

- El pedagog/a **orienta**, **acompanya**, com per exemple durant els processos de formació ocupacional i d'inserció sociolaboral. És un professional conscient que cada persona compta amb diferents moments i processos. Els pedagogs i pedagogues, en aquest àmbit hem de ser capaços d'**analitzar** l'entorn sociolaboral per a poder, comprendre la situació de moltes persones que els hi costa o els hi manquen les actituds i aptituds per fer recerca activa de feina i/o engegar un procés formatiu. Per aquest motiu, hem de saber traçar un itinerari formatiu-educatiu[63] que acabi amb una plena integració sociolaboral dels individus.

[63] Els Itineraris Personals d'Inserció (IPI) són un programa d'Orientació Professional que es defineix com un conjunt d'actuacions que, articulades a partir de l'atenció personalitzada de cada usuari, tenen com a objectiu

La pràctica de la orientació en processos d'inserció laboral és molt útil i necessària en els nostres dies, i cada cop més, per la mateixa dinàmica en el que el sistema es mou.

Segons el meu parer, un dels reptes de futur en que els pedagogs ens podem trobar a l'hora d'orientar a una persona en el món laboral, és tot el tema dels recursos de la xarxa sobre orientació. És un punt molt important, ja que les TIC's cada cop hi són més presents i adquireixen un paper fonamental i força rellevant.

Al mateix nivell podem tractar altres temes relacionats amb l'individu, com poden ser les habilitats socials (com preparar-se per a una entrevista, com preparar el currículum, treballar la comunicació verbal, no verbal, hàbits de treball, etc.), detectar mancances o necessitats de l'individu, i d'aquesta manera, i segons el cas, derivar-lo a un altre recurs o servei. En definitiva, es tracta d'assessorar i orientar a la persona social i laboralment, on el desenvolupament d'aquest procés recau sobre el nostre marc competencial.

- El pedagog/a **fa ús de les TIC** i **fomenta el seu ús**. Actualment és possible cursar estudis per Internet o buscar feina a través d'aquesta. Hi ha diverses webs (infojobs, infofeina, oficinadetreball, etc.) que permeten/faciliten buscar feina sense moure's de casa, però és necessari saber fer un bon ús. Com a pedagog hem de conèixer que existeixen cursos de formació contínua, tant per a persones que treballen com per a persones que estan inscrites com a demandants d'ocupació, i que alhora, aquests cursos poden ser útils segons les característiques de la persona usuària. També hem de ser conscients que la utilització d'internet com a element motivador en la recerca activa d'ocupació s'ha convertit en una eina important, per tal que les persones que cerquen feina coneguin i treballin amb aquests nous recursos.

- **Assessora a nivell individualitzat**. Aquest punt és clau, ja que cada persona és diferent, i per exemple, l'elecció d'estudis i/o feina s'ha de plantejar com un procés en el qual la persona implicada ha de sentir-se part activa i central del procés. Hem d'intentar aconseguir que la persona a la qual assessorem adquireixi un elevat grau de motivació i implicació. Si observem que la persona que assessorem li manquen aquestes actituds, hem d'iniciar estratègies per tal de reformular-les positivament, com per exemple; mitjançant l'establiment d'una sèrie d'objectius a treballar previs

oferir les eines i l'assessorament necessaris per tal d'assolir-ne la inserció laboral mitjançant la cerca activa d'ocupació.

a l'inici de la recerca de feina i/o d'estudis, objectius que s'han de marcar en l'itinerari personal d'inserció de l'usuari/a.

- El pedagog/a compta amb la capacitat per **comprendre** la complexitat dels processos educatius en general i dels processos formatius en particular (finalitats i funcions de l'educació i del sistema educatiu, teories del desenvolupament i de l'aprenentatge, l'entorn cultural i social i l'àmbit institucional i organitzatiu dels centres, el disseny i el desenvolupament de programes, el rol dels educadors,..).

- És un bon **facilitador de grups**, que s'encarrega de dirigir i engegar processos d'ensenyament-aprenentatge. El pedagog/a ha de comptar amb aquesta habilitat, ja que dins l'àmbit formal i no formal, un gran percentatge de la nostra intervenció es centra en l'atenció directa, per tant, hem de saber facilitar els processos d'ensenyament i buscar la reflexió final del procés per part dels usuaris.

- És un gran **comunicador**, que ha de conèixer els diferents canals, codis existents, ha de saber interpretar-los i portar-los a la pràctica. Ha de fer ús les diferents tècniques de comunicació tant verbal, com no verbal que podem trobar, donat que durant el desenvolupament de les nostres tasques comptem amb una eina imprescindible; nosaltres mateixos i les nostres habilitats.

- Busca la **pressa de decisions** i es centra en que les persones desenvolupin processos educatius a on s'aconsegueixen emetre raonaments i posicionaments crítics i constructius. Un dels objectius de la tasca del pedagog es centra en aconseguir que les persones prenguin consciència dels seus posicionaments i siguin capaços de defensar els seus ideals sota un raonament ètic i lògic.

- El pedagog/a **busca una imatge** realista de sí mateix, i actua conforme a les pròpies conviccions assumint responsabilitats.

- És un professional capa d'assumir la **dimensió deontològica** pròpia de tot professional de l'educació.

- És un **gestor** dels recursos i dels projectes, adquirint un compromís i nivell de participació actiu durant les diferents parts que integren el procés i/o processos.

- Compta amb la competència de **dissenyar** materials educatius/culturals atenent a les demandes davant les quals és sol·licitat. En aquest aspecte, hem de ser

conscients de la *caixa d'eines* que ja tenim; la nostra experiència. Aquesta factor ens ajudarà a crear materials tot tenint present la realitat dels subjectes perceptors del servei.

- És un professional capaç de **facilitar respostes** acurades a la realitat, partint des d'un posicionament objectiu i no creant falses expectatives ni fent suposicions irreals ni atemporals.

- És un professional que **innova i fa propostes**. La innovació educativa implica accions vinculades amb les actituds i els processos d'investigació, per la solució dels reptes que comporten un canvi en la pràctica educativa. On el pedagog/a és un dels seus impulsors i instigadors principals. Alhora que participa en els projectes d'investigació relacionats amb l'educació i la formació, introduint propostes d'innovació encaminades a millorar la qualitat.

- El pedagog/a és un bon **estratega** i **organitzador**, és capaç de distribuir tasques i funcions dintre d'una organització i/o grup de treball, liderant els projectes i treballant en equip i per l'equip.

- És un gran **investigador** que participa en diferents projectes socioeducatius, ambientals, culturals, etc. En aquest aspecte cal centrar la nostra atenció en el desenvolupament de diagnòstics acurats a la realitat. On al seu temps ens hem de decidir per l'ús d'una metodologia i tècniques concretes i enteses per la resta d'agents que poden participar.

- Té la capacitat per **utilitzar l'avaluació** com element regulador i promotor de la millora de la formació i de l'aprenentatge. Avaluant tant el procés, centres, com els propis professionals.

- És un **professional de la intervenció educativa** que és capaç de supervisar-la i gestionar-la. Desenvolupant processos d'ensenyament-aprenentatge i centrant-se en la inculcació d'uns determinats valors (durant el desenvolupament d'aquests processos s'encarrega d'atendre demandes).

- En l'esfera escolar és un professional que **participa** en el disseny i concreció del currículum escolar. On per tal de donar respostes a les necessitats creades, és

capaç d'implementar didàctiques noves ajustes tant a les necessitats educatives dels alumnes, com dels propis docents.

- Compta amb la capacitat per **col·laborar** amb els diferents sectors de la comunitat educativa i de l'entorn.

- Compta amb la capacitat per **dinamitzar** els contextos en els que intervé, promovent la construcció participada de regles de convivència democràtiques, i fent front i resolen de forma col·laborativa situacions problemàtiques i conflictes interpersonals de naturalesa diversa.

- És un professional que **fomenta el respecte** a les diferències culturals i personals dels educands i dels altres membres de tota la comunitat educativa.

- Té la capacitat per **analitzar** i **qüestionar** les concepcions de l'educació, així com, els seus elements, factors.

- **Dissenya** i desenvolupa plans, projectes i programes educatius adaptats al context sociocultural.

- **Promou la qualitat** dels contextos en els que es desenvolupa el procés formatiu i educatiu.

- És un **formador** de professionals que assessora en matèria educativa/cultural als diferents professionals de l'educació com; mestres, educadors socials, psicopedagogs.

- És un professional **crític** dels factors, elements que poden aparèixer en els diferents escenaris educatius. Aquest posicionament crític li facilita poder engegar plans d'actuació o d'intervenció acurats a les necessitats prèviament detectades. Alhora que és capaç d'assumir la necessitat d'autoavaluar la pròpia practica, factor que li repercuteix en un desenvolupament professional continu.

A mode de resum podem establir que el pedagog/a compta amb unes competències generals, com; informar, assessorar, orientar, programar, investigar, desenvolupar i avaluar les accions informatives, d'orientació, d'intermediació, tant educatives,

culturals, com laborals. I al mateix nivell es pot complementar a partir d'unes competències específiques com:

- Actitud positiva i optimista.
- Ser objectiu i realista.
- Capacitat per comunicar; diàleg i escolta activa.
- Empatia, iniciativa i responsabilitat.
- Respecte a les diferències i als diferent processos d'autonomia de les persones.
- Confiança en el potencial de creixement i desenvolupament individual dels usuaris.

Però sobretot, un dels aspectes clau que el pedagog/a ha de fomentar en aquesta nova societat del coneixement i la informació, és la necessitat real d'esdevenir el professional encarregat del guiatge i lideratge dels processos educatius. És el professional que busca la innovació en l'educació, però a partir, d'un posicionament crític, analític i constructiu.

És capaç de plantejar, proposar, instigar les metodologies idònies segons les diferents realitats existents, vetllant per l'establiment d'un valors educatius, culturals i socials respectuosos, inclusius i integrals.

El pedagog /a és l'encarregat de crear opcions d'experiència, en formes molt diverses, però amb una intenció conscient, lògica i estratègic: busca facilitar l'aprenentatge saludable, intentant que les persones creixin i esdevinguin més felices, saludables i responsables.

Com a punt final, m'agradaria acabar amb una frase d'en Ramon Casadevall (2002), que com a un dels millors pedagogs que ha estat i continua sent ens ha ajudat a reflexionar una mica sobre nosaltres mateixos i sobre la professió que tant ens estimem, la pedagogia:

> "el pedagog disposa d'una eina bàsica de treball: ell mateix, amb les seves creences, pors, neguits, optimismes o pessimismes, (...), caldrà vetllar per tal que cadascú pugui sentir-se bé en el que fa, trobar-hi companyia si en necessita, veure els seus èxits, acotar la seva responsabilitat".

Si som capaços de plantejar-nos i respondre aquestes preguntes, és possible que les nostres intervencions esdevinguin més productives, i no només pels usuaris, agents als quals prestem atenció, sinó que seran d'un gran valor per a nosaltres mateixos i pel nostre devenir com a pedagogs.

A continuació vull desenvolupar l'anàlisi crítica dels continguts transmesos durant la llicenciatura. Per tal de fer-ho efectiu, em cenyiré al document que se'ns va facilitar a l'optativa de Serveis Educatius i Justícia (Gisela Vilanova, 2007) a on es presenten els objectius generals que s'han d'assolir amb els estudis de Pedagogia.
La meva reflexió anirà en funció dels tres objectius generals que hi ha establerts, a partir dels quals presentaré la meva anàlisi.

A la llicenciatura de pedagogia es pretén:

Objectiu 1. ***Capacitar als estudiants en les competències (coneixements, destreses, actituds), estratègies, tècniques i recursos que els hi permetin*:**

* L'explicació i comprensió dels fonaments teòric-pràctics dels processos educatius en els diferents contexts i àmbits pedagògics, amb criteris d'eficàcia i qualitat.

* La planificació, administració i gestió dels components institucionals i organitzatius en els que es desenvolupen les pràctiques educatives, adequant la seva formulació i execució a les característiques, necessitats, demandes i expectatives dels subjectes i de la societat.

* El disseny, implementació i avaluació de plans, programes i projectes educatius que prenguin com a referència el sistema escolar i les seves institucions, incidint en la orientació de l'educand en totes les edats i etapes del desenvolupament, així com l'assessorament a les famílies, professors, educadors i els altres agents educatius.

Objectiu 2. ***Fomentar i promoure als estudiants el coneixement dels agents, recursos i processos que defineixen i/o contextualitzen la professionalització, inserció i desenvolupament laboral del treball pedagògic en els diferents escenaris educatius, associant els seus respectius desenvolupaments a una concepció integral de l'educació i de la formació dels individus i de la societat*.**

Objectiu 3. ***Desenvolupar en els estudiants la capacitat crítica i la responsabilitat ètica en l'anàlisi de les realitats socials, els sabers i competències que prenen com a referència la investigació pedagògica i l'acció educativa, vinculant les seves aportacions a criteris i pràctiques que incideixen en la seva millora educativa.***

En quant a **l'objectiu 1**; "*Capacitar als estudiants en les competències (coneixements, destreses, actituds), estratègies, tècniques i recursos necessaris*". Considero que des de les diferents assignatures hem dedicat espais a on el debat i la reflexió individual i col·lectiva ha estat present, tot i que els graus de participació dels alumnes han minvant constantment esdevenint molt irregulars i en forces ocasions inexistents.

Aquests debats dirigits i ben plantejats pels professors, esdevenien l'antesala i l'espai previ per tal de preparar els treballs de recerca i aprofundiment sobre els aspectes relacionats amb els diferents processos educatius que podem trobar segons els contextos i àmbits pedagògics a on podem trobar al pedagog/a, i que nosaltres els alumnes havíem de treballar a consciència.

Per tant, i pel que fa a aquest primer objectiu, cal dir que des del col·lectiu docent s'han dissenyat estratègies que intentaven buscar la participació activa dels alumnes, per tal que adquiríssim el rol de protagonistes de molts dels nostres processos d'ensenyament-aprenentatge. Activant d'aquesta manera una **pedagogia no directiva**, a on es busca que els propis alumnes busquin d'una manera autònoma els valors educatius i adquireixin la llibertat de desenvolupar-se tenint present els coneixements adquirits.
No hem d'oblidar que aquest és un dels objectius presents al Pla de Bolonya que persegueix l'estructuració de l'educació superior a nivell europeu; intentant que els alumnes adquireixin un paper autodidacta i d'autoformació cedint més espais per a la recerca i la investigació en l'àmbit universitari.

En aquest apartat vull reflexionar sobre un aspecte que crec necessari presentar, i és el fet que tens la sensació d'haver treballat durant els dos anys de llicenciatura els diferents àmbits a on pot estar present el pedagog/a, però no acabes de veure quin és el treball diari que pot tenir, o davant quins reptes ha de sobreposar-se en la vida professional diària. És cert, que en l'espai de les pràctiques tens la possibilitat de conèixer la realitat d'un àmbit en concret, però crec que aquesta experiència esdevé insuficient per poder afrontar-te davant la professió tant complexa com la del pedagog/a.

Per tant, ens trobem davant la necessitat d'engegar processos de recerca i investigació personals que ens permetin aprofundir en els diferents aspectes, que per la seva complexitat i manca de temps, no podem treballar a l'aula. Aquest aspecte, considero que s'hauria de fomentar des de l'àmbit universitari, i al seu temps, s'haurien de

facilitar pautes per tal que aquest procés d'aprenentatge esdevingués educatiu i formatiu.

Pel que fa a **l'objectiu 2**; *"Fomentar i promoure als estudiants el coneixement dels agents, recursos i processos que defineixen i/o contextualitzen la professionalització (...)".* Cal especificar, i centrant-nos en l'apartat de continguts, que des de les diferents assignatures (troncals, obligatòries i optatives) que s'han ofert durant els estudis, ha aparegut una mancança en el moment de facilitar, tant experiències pràctiques dels professionals que exerceixen com a pedagogs i treballen en els diferents escenaris educatius, com la visita a recursos, serveis i institucions a on hi és present la figura del pedagog/a.

En aquest espai, doncs, em refereixo a la necessitat de fomentar la participació a la Universitat dels professionals que treballen com a pedagogs en els diferents àmbits educatius. És cert, que en alguna assignatura s'han presentat experiències de recursos, serveis i professionals que estan treballant, però crec que aquestes experiències s'han d'extendre i fomentar des de la totalitat de les assignatures que s'ofereixen als estudis. Donat, que entre d'altres factors, hi ha assignatures que es sustenten metodològicament a partir dels continguts teòrics, els quals, considero que s'haurien de complementar amb els continguts pràctics.

No vull deixar en l'oblit els intents que s'han fet des de la coordinació dels estudis, per tal que aquesta proposta esdevingués una realitat, com; les activitats que s'han ofert a la setmana pedagògica, activitats integrades, i com no, durant les pràctiques que desenvolupen durant un semestre (240 hores) dins una institució i/o recurs educatiu que intenten complementar la nostra formació acadèmica.

Però, vull centrar la meva reflexió al voltant de la necessitat que des de les diferents assignatures es compti amb aquesta doble vessant analítica i interpretativa del que haurien de ser uns estudis de pedagogia; per una banda, aprofundir en els aspectes teòrics que ens facilitin conèixer i reflexionar críticament els plantejament que s'han presentat històricament, i per l'altre, compaginar-ho amb la vessant pràctica i aplicada dels diferents processos educatius a on hi és present el pedagog/a i a on, possiblement acabem treballant si optem per aquesta opció professional.

En aquesta línia interpretativa, també sóc partidari que és torni a activar *l'activitat del mes*, ja que aquesta activitat era un espai que tenia una certa ressò dins la comunitat

educativa i facilitava la possibilitat de conèixer noves experiències i ponències sobre aspectes i temes educatius, culturals i socials de rellevància.

Un altre aspecte que té molta influència, i que pot ser en aquest apartat no s'ha de comentar, és el referent a la participació dels estudiants en aquests actes. És cert que l'afluència és poca, i per tant, crec que s'han d'activar propostes que sorgeixin des dels propis alumnes per tal d'incentivar la nostra participació. D'aquesta manera es fomentarà una participació bidireccional alumnes-professorat, factor que podria repercutir en uns majors nivells d'aprenentatge per ambdós col·lectius.

A **l'objectiu 3** es parla de; "*Desenvolupar en els estudiants la capacitat crítica i la responsabilitat ètica en l'anàlisi de les realitats socials (...)*".

En aquest punt, cal dir que durant la llicenciatura hem desenvolupat regularment processos de reflexió i crítica personal que ens han ajudat a plasmar la realitat que pot viure el pedagog/a en els diferents àmbits educatius a on el podem trobar.

És cert, que durant aquests treballs, projectes de reflexió hem pogut aprofundir en les diferents perspectives, corrents ideològics que han estat presents durant l'aparició de la disciplina de la pedagogia, i que al seu temps l'han acompanyada fins a l'actualitat. Aquests treballs, projectes també ens han facilitat adquirir coneixements i habilitats per tal de desenvolupar actituds crítiques i constructives vers els aspectes més rellevants a considerar. És més, ens han ajudat a "donar forma" al treball de recerca i d'investigació que acompanya a la professió del pedagog/a.

Però novament, haig de plantejar que aquest aprofundiment teòric no ha estat acompanyat per una perspectiva pràctica de la realitat. A tall d'exemple, puc presentar que és interessant reflexionar al voltant de la *innovació educativa*, conèixer els principals corrents, les diferents etapes que li donen sentit, conèixer el procés de diagnosi previ que s'ha de desenvolupar, conèixer les metodologies que s'empren, els materials que es disposem per tal de fer-la efectiva, entre altres. Però, si aquest procés d'anàlisi i reflexió no va acompanyat per una vessant pràctica que el complementi, com per exemple, assistir a un recurs, centre a on s'estiguin implantant materials innovadors, projectes innovadors i conèixer els reptes que ha tingut el pedagog/a en el moment tant de dissenyar, implantar com d'avaluar. És arribats a aquest punt que el procés d'ensenyament-aprenentatge no ha acabat d'integrar la totalitat de coneixements que hem d'adquirir com a pedagogs, professionals que el dia de demà serem els instigadors de la innovació educativa i els experts en la seva implementació.

D'aquesta manera considero que hem de reflexionar-hi tots plegats, tant professors, com alumnes, per tal de repensar el futur de la pedagogia i dels estudis, elements clau que ens presenten l'estat de la formació del pedagog/a.

Haig de dir que si d'alguna cosa em sento orgullós, és de l'oportunitat que se'ns ha brindat al poder treballar colze a colze amb els professors, debatent, contraposant arguments i idees durant el transcurs dels estudis, com a clar exemple tenim el CAEP, els espais de tutories individualitzades, etc.

Amb aquesta exposició de motius no vull dir ni molt menys que s'hagin de reduir els continguts teòrics, ens el contrari, aquests són necessaris per tal de formar-nos integralment i des de diferents corrents i perspectives, per tal d'assolir un posicionament ètic i professional. Sense oblidar que com a experts de l'educació, hem de conèixer la diversitat de components i elements que s'interrelacionen en els processos educatius, culturals i socials de la societat actual.

7. BIBLIOGRAFIA

➢ **Llibres:**

- Ajuntament de Palafrugell. (2007). *Projecte Educatiu de Ciutat: Palafrugell Ciutat Educadora.* Àrea d'Educació.
- Ajuntament de Palafrugell. (2001). *Pla d'Acció Local per a la sostenibilitat de Palafrugell; Document II Diagnosi,* p.p 199.
- Audit Commission. (1999). *Missing out: LEA Management of School and Exclusion*. London: Audit Commission.
- Avanzini, G. (1981). *El fracaso escolar*. Barcelona: Edicions Herder.
- Bourdieu, P. Passeron, JC. (1977). *La Reproducción. Elementos para una teoria del sistema de enseñanza.* Barcelona: Laia.
- Choquet, M. i Ledoux, S. (1994). *Adolescents.* París: INSERM.
- Defensor del Menor en la Comunidad de Madrid (2005). *Prevalencia y perfiles del absentismo escolar en la Comunidad de Madrid*. Estudios e Investigaciones.
- Defensor del Pueblo Andalúz. (1998). *El absentismo escolar un problema educativo y social*. Informe especial al Parlamento.
- Departament de Benestar Social (1994). *L´absentisme escolar: prevenció de situacions de risc social, característiques i circuits* (1a edició). Barcelona: Generalitat de Catalunya (número 3).
- Elliott, J. (1998). *The curriculum dimensions of Student dissafection. A The curriculum experiment. Meeting the challenge of social change*. pàg.45. Buckingham: Open University Press.
- Feu, J. i Besalú, X. (2006). *Pobresa, marginació i exclusió social a la Costa Brava*; *el cas de Palafrugell i Mont-Ras.* Càritas Parroquial de Palafrugell.
- García, Maribel. (2003). *Abandonament escolar, desescolarització i desafecció.* Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2003 (Finestra Oberta, 37).

- García, Maribel. (2001). *L'absentisme escolar en zones socialment desfavorides. El cas de la ciutat de Barcelona* (Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2001). Volum I.

- Jackson, P. (1975). *Participación y absentismo en la clase: la vida en las Aulas. (*pp. 121-149). Madrid: Marova*.*

- Lucchini, R. (1999). *Niño de la calle: Identidad, sociabilidad, droga.* Barcelona: Los libros de la frontera.

- Mau, R. (1992). *The validity and devolution of a concept: student alienations*. Adolescence, 27, pp. 731-741.

- Marchesi, A. (2004). *Qué será de nosotros los malos alumnos*. Madrid: Alianza Editorial.

- Martínez, Xavier. (1996). *Diversitats en desigualtat : una aproximació als alumnes sense èxit escolar*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

- Molina, S. (1997). *El fracaso en el aprendizaje escolar (I): Dificultades globales de tipo adaptativo*. Málaga: Ediciones Aljibe.

- Monge, Lluís. (1992). *Projecte d'intervenció en l'absentisme escolar*. Direcció General d'Atenció a la Infancia i Adolescencia. Barcelona (Febrer 1992).

- Nicaise, L, Douterlungne, M., y Vleugels, I. (1999). *Éxito para todos? Estrategias para la Educación de Jóvenes Desfavorecidos en seis países de Europa*. Informe d'una Conferència Europea sobre Investigació Europea, Lahti, Finlandia, 22-25 de setembre 1999.

- Pallarés, E. (1989): *El fracaso escolar*. Bilbao: Ediciones Mensajero.

- Rué, Joan. (2003). *El Absentismo escolar como reto para la calidad educativa*. Madrid: Centro de Investigación y Documentación Educativa (CIDE). Coleción Investigación, número 163.

- Rué, Joan., (coord.). (2002). *Las voces de los alumnos absentistas.* Proyecto "La mejora del éxito escolar". Diputació de Barcelona.

- Schröpfer, H. (2002). *El fenómeno de objeción escolar*. Jornadas sobre Absentismo Escolar. Barcelona: Fundació Bofill.

- Sitjà, M. (1988). *Terminologia dels assistents socials.* Barcelona. Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social a Catalunya.

- Varios Autores (2006). *Objetivos educativos y puntos de referencia españoles 2010: la situación en 2006*. *Informe 2006: objetivos educativos y puntos de referencia 2010,* pp. 17-22, 42-44, 52-55, 65-67.

- Welsh Assembly Government (2003). *The Attendance Task ans Finish Group: Final Report*. Cardiff: National Assembly for Wales.

➢ **Articles de revista:**

- Blaya, C. (2003). Construction sociale du refus de l'école: processusde non-scolarisation, de déscolarisation et de décrochage scolaire en France et en Angleterre. Rapport de recherche. DPD.

- Esterle, Hedibel. (2006). Absentéisme, déscolarisation, décrochage scolaire, les apports des recherches récentes", *Déviance et Société*, 2006, vol 30 n° 1, pp. 41-75.

- Fullana, J. (1992). Revisió de la recerca educativa sobre les variables explicatives del rendiment acadèmic. *Estudi general*, 12, 185-200.

- Martí, J. i Pinto, Ll. (1986). El absentismo escolar: contrastes, problematica y proyecto. *Revista Educar,* núm.9, 1986.

- Ribaya, F. (2004). El absentismo escolar en España. *Saberes: Revista de estudios jurídicos, económicos y sociales*, volumen 1.

- Rué, Joan. (2003). Contra el absentismo escolar. *Cuadernos de Pedagogia*. Número 327, pp. 49-89.

- Varios Autores (2006). Resumen ejecutivo sobre el estudio del abandono escolar prematuro. *Revista de Educación*, 341, septiembre-diciembre 2006, pp. 889-913.

- Zhang, M. (2003). Los vínculos entre el absentismo escolar i la pobreza de los niños. *Educación Pastoral* , 21, p.p 10-17.

➢ **Pàgines web:**

- Consell Escolar de Catalunya (2000). Jornades de Reflexió Consell Escolar de Catalunya sobre l'Educació Primària. Terrassa 18 de novembre de 2000. Recuperat 24 de novembre 2007, des de www6.gencat.cat/cec/02-2000.htm
- García Pérez, M. (2001). *Fracaso escolar en educación primaria y secundaria y trastorno por déficit de atención con y sin hiperactividad*. Recuperat 25 setembre 2008, des de http://www.deficitdeatencion.org/m13.htm
- González, M. J. (2001). *Fracaso escolar*. Recuperat 16 juliol 2008, des de http://www.nodo50.org/igualdadydiversidad/g_fra-es.htm
- Idescat (2008). Fitxes municipals; Palafrugell. http://www.idescat.cat/territ/basicterr?TC=3&V0=1&PDF=FALSE&V1=17117
- Menéndez, I. (2004). *Fracaso escolar*. Recuperat 17 juliol 2008, des de http://www.psicopedagogia.com/articulos/?articulo=454
- Patiño, T. (2001). *Definición de fracaso escolar*. Recuperat 18 juliol 2008, des de http://psicopedagogia.com/definicion/fracaso%20escolar
- Kattia Chaves (2001). *Definición de fracaso escolar*. Recuperat 18 juliol 2008, des de http://psicopedagogia.com/definicion/fracaso%20escolar
- Ken, Reid. (2006). *Causes, reproduccions i característiques de l'absentisme escolar; Informe analític.* Recuperat 14 gener 2008, des de http://www.redorbit.com/news/education/396422/the_causes_views_and_traits_of_school_absenteeism_and_truancy/index.html

➢ **Legislació:**

- **Codi Civil Espanyol**, actualitzacions 2008.
- **Codi Penal**, reformat per Llei Orgànica 20/2003 de 23 de desembre.
- **Constitució Espanyola de 1978**, articles sobre educació.
- **Declaració de Drets Humans**, 1948-2008.

- **Decret 75/2007**, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics. (Pàg. 11702). Recuperat 18 gener 2008 des de http://www.gencat.net/diari/4852/07083019.htm

- **Decret** publicat relatiu als **Drets i Deures de l'alumnat** (**Decret 279/2006**, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya.) (Pàg. 30093)

- **Decret 199/1996**, relatiu a l'ensenyament secundari, del 12 de juny (DOGC 2218, del 14 de juny de 1996), pels quals s'aproven els reglaments orgànics dels centres docents públics, adequant-se als principis d'actuació establerts en la LOGSE i la LOPEGCE.

- **Decret 198/1996**, relatiu a l'ensenyament infantil i primari.

- **Decret 75/1992**, d'Ordenació general dels ensenyaments a Catalunya.

- **Instruccions** per a l'organització i el funcionament dels centres educatius públics d'educació infantil i primària i d'educació especial, curs 2007/2008. Departament d'Educació. Recuperat 22 gener 2008 des de http://educacio.gencat.net/portal/page/portal/Educacio/InstruccionsCurs20072008/EINF_EPRI_EE_publics_07_08.pdf

- **Llei Orgànica 2/2006**, de 3 de maig, d'Educació (**LOE**).

- **Llei orgànica 10/2002**, de 23 de desembre, de Qualitat de l'Educació (**LOCE**).

- **Llei Orgànica 1/1996**, de 15 de gener, de Protecció Jurídica del Menor.

- **Llei Orgànica 9/1995**, de 20 de novembre, de Participació, Avaluació i Govern dels Centres Docents (**LOPEGCE**).

- **Llei orgànica, 1/1990**, 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (**LOGSE**).

- **Ordenança municipal del civisme i la convivència de l'Ajuntament de Palafrugell 2007**. Recuperat 2 febrer 2008 des de http://ajpalafrugell.org/component/option,com_docman/task,doc_download/Itemid,1/gid,517/lang,CAT/.

- **Reial Decret 299/1996**, de 28 de febrer, d'ordenació de les accions dirigides a la compensació de desigualtats en educació.

- **Resolució de 25 de febrer de 2008** del director dels Serveis Territorials d'Educació de Girona

- **Resolució de 21 de juny de 1999**, per la qual es donen instruccions d'organització i funcionament dels serveis educatius del Departament d'Educació.

➢ **Altra bibliografia consultada:**

- Bonal, Xavier. (dir). (2006). *L'Estat de l'Educació a Catalunya.* Anuari 2005. Fundació Jaume Bofill. Sèrie Polítiques, núm. 53. Barcelona, 2006.

- Bonal, Xavier. (2003). *Apropiacions escolars: usos i sentits de l'educació obligatòria en l'adolescència.* Barcelona: Octaedro.

- Casadevall, Ramon. (2002). El pedagog: qui és, què fa, en què és competent. Recuperat 6 d'octubre 2008, des de http://fced.udg.es/assignatures/groe/articles/article.htm

- Centre de Transfert pour la Réussite Éducative du Québec CTREQ (en francès): http://www.ctreq.qc.ca/Afficher.aspx?langue=fr

  El Centre de transfert pour la réussite éducative du Québec (CTREQ) té per missió millorar i augmentar l'èxit educatiu mitjançant la producció i la difusió d'instruments adaptats, així com, també el subministrament de serveis com l'assessorament i la supervisió. Destinats al conjunt del personal escolar, als pares, als alumnes. Així com, als professionals implicats en l'èxit escolar i la lluita contra el fracàs i l'abandonament escolar.

- CNEFEI de Suresnes, França (en castellà): http://www.cnefei.fr/descol/espagnol/navigationes.htm

  Projecte Europeu SOCRATES sobre absentisme escolar. Tracta amb detall: Què és l'absentisme escolar?, Qui son els alumnes absentistes?, Programes d'ensenyament i absentisme escolar, Impacte de l'organització de la vida escolar i la gestió de l'establiment de l'absentisme escolar.

- Décrochage scolaire (en francès): http://www.geocities.com/decrochage/

  Divulgació molt senzilla d'una recerca sobre absentisme realitzada per alumnes d'un curs de sociologia realitzat al Cégep de Sherbrooke (Canadà) al 2001. Les dades que es treballen fan referència a la província del Québec.

- Ghiso, A. (1998). Pedagogia/conflicto. Pistas para deconstruir mitos y desarrollar propuestas de convivencia escolar. CESEP. Medellín. Recuperat el 25 juny 2008 des de http://www.belatzak.org/public/articulos/pedagogiaConflictopistas.pdf

- Teixidó, Joan. i Capell, D. (2006). La millora de la Convivència als Centres Educatius. *Què poden fer-hi els equips directius.* Recuperat 25 d'abril 2008 des de http://www.joanteixido.org/pdf/convivencia/milloraconvivencia_directius.pdf

8. ANNEXOS

Annex 1: Procés del treball de camp desenvolupat

Presentació Pla: el present Pla s'inclou com una de les trenta-cinc actuacions dintre del Pla Educatiu d'Entorn de Palafrugell del present curs 2007/2008.

Fases del procés del disseny:

Diagnòstic:

Existeix la necessitat de prevenir, detectar i intervenir en els casos d'absentisme escolar, d'aquells alumnes matriculats o no que en edat escolar obligatòria no assisteixen a escola, 3-16 anys, de la realitat del municipi de Palafrugell.

Objectius:

- Revisar l'antic protocol contra l'absentisme escolar i actualitzar-lo.
- Conèixer la diagnosi educativa i social de l'absentisme escolar.
- Emmarcar legalment l'actuació sota les lleis d'aplicació vigents.
- Dissenyar el nou circuit d'intervenció contra l'absentisme escolar.
- Crear i activar una Comissió Local per treballar contra l'Absentisme escolar.
- Crear un arxiu general d'alumnes absentistes.
- Fomentar les eines necessàries per tal d'assolir un treball en xarxa transversal, entre tots els agents educatius, socials i culturals que hi participen i que intervenen.

Metodologia:

- Fer partícips a tots els agents, mitjançant entrevistes individualitzades, reunions de seguiment, traspàs de la informació, establiment de canals acceptats i utilitzats pels diferents agents, entre d'altres, que poden anar sorgint durant el disseny del pla.

Avaluació:

- L'avaluació la portarà a terme la Comissió Local d'Absentisme, que s'encarregarà del funcionament del protocol, treballant per l'assoliment dels objectius fixats i millorar els punts febles detectats.

Temporalitat:

Hem de diferenciar dos etapes:

- **1a etapa: Activació Pla, fins a febrer de 2008, que consta de 4 fases:**

- 1a fase: cerca activa d'altres protocols propers a la realitat de Palafrugell, cerca d'informació sobre l'absentisme escolar actual, emmarcació actuació dintre del Pla d'Educatiu d'Entorn, enquadrament general del pla, establiment de canals d'informació amb altres municipis.

PROTOCOLS I PLANS ANALITZATS	MUNICIPIS
Protocol d'intervenció en absentisme escolar	Sant Feliu de Guíxols, 2007
Projecte sobre l'absentisme escolar	Salt, 2000
El Pla local per a la prevenció de l'absentisme escolar	El Prat de Llobregat, 2006
Pla contra l'absentisme escolar	Sabadell, 2007
Proposta d'intervenció conjunta respecte l'absentisme escolar	Terrassa, 2007
Projecte "Acompanyament a l'escolarització"	Lleida, 2007
Pla d'actuació de prevenció i intervenció d'absentisme escolar	Mallorca, C.P Sant Jordi, 2004
Programa Municipal de prevenció de l'absentisme escolar	Sedavi, (València), 2007
Pla de cooperació de les institucions en el problema de l'absentisme escolar	Castelló de la Plana, 2007
Pla d'absentisme escolar comunitat madrid-est	Madrid, 2007
Pla d'actuació per a la Prevenció i el Control de l'absentisme escolar	Lleó, 2006
Pla municipal d'absentisme escolar	Cartagena, 2007
Pla d'acció contra l'absentisme escolar	Churriana (Màlaga), 2005
XII Campanya contra l'absentisme escolar "Tots els dies al Cole"	Motril, (Granada), 2007

- 2a fase: procés participatiu i bidireccional d'entrevistes amb els diferents agents intervinents, per tal de conèixer la seva realitat pel que fa al treball contra l'absentisme escolar.

RECURS	Persona entrevistada	Dia entrevista
C.C Sant Jordi	Dra. Carme Serra	15/11/07
IES Frederic Martí	Dra. Montse Llovera E. Vila, Psicopedagoga	16/11/07

CC Prats de la Carrera	Dr. Vicens Rigau	19/11/07
CEIP Pi Verd	Dra. Carme Ferrer	20/11/07
CEIP Josep Barceló	Dra. Rosa Sabrià	21/11/07
C.C Vedruna	Dra. Pedagògica Anna Vilar	22/11/07
SEBE Palafrugell	Equip Tècnic Psicopedagògic	22/11/07
IES Baix Empordà	Dr. Antoni Poch	23/11/07
CEIP Torres Jonama	Dr. Josep Piferrer	26/11/07
CEIP Carrilet	Dra. Maribel Yago	28/11/07
Associació GRAMC	Cristina, educadora social tallers d'estudi	04/12/07
Serveis Socials	Equip tècnic especialitzat	05/12/07
Càritas	Pepi Contreras, mestra dels Tallers Assistit	11/12/07
Policia Local	Joan Roca, Caporal Policia Comunitària	12/12/07
Creu Roja	Florenci, coordinador Creu Roja	14/12/07
Programa Reforç escolar de l'Espai Jove	Imma, educadora social del projecte Esplai Jove	10/01/08
Primer Tinent Alcalde Ajuntament de Palafrugell	Sergi Sabrià	14/01/08

- 3a fase: diagnosi de la realitat, extracció de conclusions a partir de la tècnica d'anàlisi de dades DAFO i enquadrament normatiu i legal del pla.

- Fase de disseny del Pla d'intervenció-

- 4a fase: Aprovació del Pla al Consell Escolar Municipal i establiment dels punts a treballar així com, sensibilització i divulgació a tota la població de Palafrugell.

- **<u>2a etapa</u>: Desplegament del Pla. El seu funcionament és anual, i ho desenvolupa la Comissió Local d'Absentisme.**

Que necessitem per tal de desenvolupar l'actuació?
De la participació i involucració de tots els agents intervinents.
A més de la col·laboració activa i transversalitat del procés com a eixos bàsics de treball.

Annex 2: Ordenança municipal sobre absentisme escolar de l'Ajuntament de San Sebastián de los Reyes (Madrid).

ORDENANZA MUNICIPAL SOBRE ABSENTISMO ESCOLAR; SAN SEBASTIÁN DE LOS REYES.

[Aprobada por el Ayuntamiento Pleno en sesión de 20.10.2005 y publicada en el BOCM nº 51, de 01.03.2006]

Índice

1. INTRODUCCIÓN .....

2. TÍTULO COMPETENCIAL .....

CAPÍTULO I DISPOSICIONES GENERALES .....

Artículo 1.- Disposición general sobre atribución de potestad sancionadora.....

Artículo 2.- Disposición general sobre competencias. .....

CAPÍTULO II TIPIFICACIÓN DE LAS INFRACCIONES .....

Artículo 3.- Infracciones.....

Artículo 4.- Clasificación.....

Artículo 5.- Infracciones leves. .....

Artículo 6.- Infracciones graves. .....

Artículo 7.- Infracciones muy graves.....

Artículo 8.- Graduación de sanciones. .....

Artículo 9.- Reincidencia .....

CAPÍTULO III SANCIONES .....

Artículo 10.- Sanciones.....

CAPÍTULO IV PROCEDIMIENTO SANCIONADOR .....

Artículo 11.- Necesidad de expediente.....

Artículo 12.- Actuaciones previas.....

Artículo 13.- Procedimiento Ordinario .....

Artículo 14.- Procedimiento Abreviado .....

CAPÍTULO V .....

Artículo 15.- Prescripción de las infracciones.....

1. INTRODUCCIÓN

La Constitución Española de 1978 establece en su artículo 27 (apartados 1 y 4) el derecho a la educación y el carácter obligatorio y gratuito de la enseñanza básica.

La Ley Orgánica 1/1990, de 3 de Octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo establece en su artículo 5º que "la educación primaria y la educación secundaria obligatoria constituyen la enseñanza básica". Igualmente establece que "la enseñanza básica comprenderá diez años de escolaridad, iniciándose a los seis años de edad y extendiéndose hasta los dieciséis".

La Ley 6/1995, de 28 de Marzo, de Garantías de los Derechos de la Infancia y la Adolescencia de la Comunidad de Madrid, en su artículo 46.1, dispone que "la Administración Autonómica garantizará el cumplimiento del derecho y obligación a la escolaridad obligatoria, estableciendo medidas positivas, en colaboración con las Administraciones Locales, conducentes a combatir el absentismo escolar". Esta misma Ley tipifica como infracciones leves, graves o muy graves, según la reincidencia y el daño que se desprenda para los menores, "no gestionar plaza escolar para un menor en edad de escolarización obligatoria" y "no procurar la asistencia al Centro escolar de un menor en periodo de escolarización obligatoria, por parte de los padres, tutores o guardadores", concediendo potestad a los Ayuntamientos para iniciar expedientes sancionadores y los Alcaldes para resolver e imponer sanciones.

Con el objetivo de garantizar el derecho a la educación y la protección de menores que pudieren ser víctimas de desinterés, descuido o negligencia en este sentido, se desarrolla la siguiente Ordenanza Municipal sobre Absentismo Escolar. Esta Ordenanza pretende recordar a los padres, tutores y guardadores de los menores las obligaciones que tienen para con ellos, siendo una de las principales, educarles y procurarles una formación integral. No se justifica el descuido de esta obligación desde motivos tales como separación de los padres, nulidad o divorcio, carecer de recursos económicos u otras argumentaciones similares.

2. TÍTULO COMPETENCIAL

El título competencial general, como es bien sabido, lo constituye la Ley 7/1985, de 2 de Abril, reguladora de las Bases de Régimen Local, la cual en su artículo 25.2.n) establece que el municipio participará en la vigilancia del cumplimiento de la escolaridad obligatoria, y el artículo 4.1.f), que le reconoce potestad sancionadora.

Igualmente dicha potestad viene regulada en los artículos 127 y siguientes de la Ley 30/92, de 28 de noviembre sobre Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común.

El Real Decreto 2274/1993, de 22 de Diciembre, de cooperación de las Corporaciones Locales con el MEC, establece en su artículo 10 que "los municipios cooperarán con el Ministerio de Educación y Ciencia en la vigilancia del cumplimiento de la escolaridad obligatoria, para garantizar el derecho a la educación de todo el alumnado de su ámbito territorial". Dispone entre las actuaciones recogidas en su artículo 11, la contribución a través de los servicios municipales a hacer efectiva la asistencia del alumnado al centro escolar.

La legislación sectorial que atribuye expresamente la competencia sancionadora en esta materia, tipificando infracciones y sanciones, viene constituida por el título sexto de la Ley 6/1995 de 28 de Marzo, de Garantías de los Derechos de la Infancia y la Adolescencia de la Comunidad de Madrid.

De conformidad con lo expuesto, los preceptos contenidos en la presente ordenanza tienen la naturaleza de normas de policía administrativa en defensa y beneficio de los derechos de los menores y de su posibilidad de ejercerlos frente a cualquier otro interés que legítimamente pretenda convertirse en límite de su contenido o impedimento de su ejercicio.

DISPOSICIONES GENERALES

Disposición general sobre atribución de potestad sancionadora.

- En uso de la potestad reglamentaria conferida a las Corporaciones Locales por el artículo 84.1 a) de la Ley 7/1985, de 2 de Abril, reguladora de las Bases de Régimen Local, de la potestad sancionadora reconocida en el artículo 4.1.f) de la misma Ley y del artículo 127 de la Ley 30/92 de RJAPPAC, y de la habilitación en materia sancionadora contenida en el capítulo III, título sexto de la Ley 6/1995, de 28 de Marzo, de Garantías de los Derechos de la Infancia y la Adolescencia en la Comunidad de Madrid, este Ayuntamiento establece la presente Ordenanza sancionadora del Absentismo Escolar.

- El régimen de infracciones y sanciones establecidas en la presente ordenanza, será de aplicación a las infracciones expresamente previstas en su articulado, sin perjuicio del ejercicio de las acciones previstas para el resto de infracciones tipificadas en la Ley 6/1995.

Disposición general sobre competencias.

Las infracciones tipificadas en esta ordenanza serán sancionadas por el Alcalde Presidente, sin perjuicio de la delegación del ejercicio de la potestad sancionadora a otros órganos municipales.

TIPIFICACIÓN DE LAS INFRACCIONES

Infracciones.

- Se consideran infracciones administrativas las acciones u omisiones de las personas responsables, tipificadas y sancionadas en esta ordenanza.
- Son responsables las personas físicas o jurídicas a las que sea imputable las acciones u omisiones tipificadas en esta ordenanza.

Clasificación.

De conformidad con lo dispuesto en la Ley 6/1995, las infracciones aquí reguladas se clasifican en leves, graves y muy graves, y se tipifican de acuerdo con lo dispuesto en los artículos siguientes.

Infracciones leves.

Constituyen infracciones leves:

- No gestionar plaza escolar para un menor en periodo de escolarización obligatoria por los padres, tutores o guardadores, siempre que no se deriven perjuicios sensibles para los menores.

➢ No procurar la asistencia al Centro escolar de un menor en periodo de escolarización obligatoria, disponiendo de plaza y sin causa que lo justifique por parte de padres, tutores o guardadores.

Infracciones graves.

- Constituyen infracciones graves:
  - La reincidencia en infracciones leves.
  - No gestionar plaza escolar para un menor en periodo de escolarización obligatoria, por parte de los padres, tutores o guardadores.
  - Impedir la asistencia a un Centro escolar de un menor en periodo de escolarización obligatoria, disponiendo de plaza y sin causa que lo justifique, por parte de los padres, tutores o guardadores.

Infracciones muy graves.

- Constituyen infracciones graves:
  - La reincidencia en infracciones leves.
  - No gestionar plaza escolar para un menor en periodo de escolarización obligatoria, por parte de los padres, tutores o guardadores, cuando los perjuicios fuesen muy graves.
  - Las recogidas en los artículos anteriores si de ellas se desprende daño de imposible o difícil reparación a los derechos de los menores.

Graduación de sanciones.

Calificadas las infracciones, las sanciones se graduarán en atención los siguientes elementos:

- reiteración de las mismas,
- el grado de intencionalidad o negligencia,
- la gravedad de los perjuicios causados atendidas las condiciones del menor,
- la relevancia o trascendencia social que hayan alcanzado,
- el porcentaje de tiempo reglamentariamente previsto al mes en las faltas de asistencia al centro escolar,
- si la inasistencia del menor al centro escolar ha provocado ausencia de evaluación, evaluación suspendida o pérdida de evaluación y dependiendo del número de asignaturas.

Reincidencia

Se produce reincidencia del infractor cuando el responsable de la infracción hay sido sancionado mediante resolución firme por la comisión de otra infracción de la misma naturaleza en el plazo de un año a contar desde la notificación de aquélla.

SANCIONES

Sanciones

Las infracciones establecidas en los artículos anteriores serán sancionadas ajustándose a lo previsto en la Ley 57/2003, es decir:

Por la comisión de infracciones leves previstas en el artículo 5:

- Con multa hasta de 750 euros.

Por la comisión de infracciones graves previstas en el artículo 6:

- Con multa hasta de 1.500 euros.

Por la comisión de infracciones muy graves previstas en el artículo 7:

- Con multa hasta de 3.000 euros.

Las sanciones especificadas podrán ser complementadas por la realización de acciones educativas, servicios a la comunidad o aquellas que se consideren necesarias para concienciar a los infractores de la necesidad de la asistencia de los menores a los Centros Escolares.

PROCEDIMIENTO SANCIONADOR

Necesidad de expediente

Las sanciones por infracciones tipificadas en esta Ordenanza no podrán imponerse sino en virtud de un expediente instruido a estos efectos, de acuerdo a lo dispuesto en esta Ordenanza y en el Decreto 245/2000, de 16 de Noviembre, por el que se aprueba el Reglamento para el ejercicio de la potestad sancionadora por la Administración. Este Decreto especifica en su artículo1.2 que "este Reglamento será de aplicación supletoria por las Entidades Locales del ámbito territorial de la Comunidad de Madrid para aquellas materias cuya competencia normativa corresponda a ésta, en defecto total o parcial de procedimientos sancionadores específicos previstos en los ordenamientos sectoriales o en las ordenanzas locales".

Supletoriamente será de aplicación el Real Decreto 1398/1993, de 4 de Agosto, por el que se aprueba el Reglamento del procedimiento para el ejercicio de la potestad sancionadora.

Actuaciones previas

A.- Las actuaciones previas al inicio de expediente para poder aplicar esta Ordenanza serán las recogidas en el Convenio de Colaboración entre la Consejería de Educación y el Ayuntamiento de San Sebastián de los Reyes para la Prevención y Control del Absentismo Escolar, establecidas tanto en el Programa Marco de la Consejería de Educación como en el Plan Municipal de Prevención y Control del Absentismo Escolar.

Según se recoge tanto en el Programa Marco como en el Plan Municipal, la Mesa Local de Absentismo, una vez agotadas todas las vías de intervención diseñadas previamente, trasladará el expediente y la documentación correspondiente al Ayuntamiento de San Sebastián de los Reyes para que se proceda a la incoación del pertinente expediente sancionador.

B.- Cuando el órgano competente para incoar el procedimiento sancionador tuviera indicios de que el hecho pudiera constituir también una infracción penal, lo pondrá en conocimiento del órgano jurisdiccional competente, absteniéndose de proseguir el procedimiento, una vez incoado, mientras tanto no exista un pronunciamiento judicial.

Procedimiento Ordinario

Los procedimientos sancionadores se tramitarán según lo establecido en el Decreto 245/2000, de 16 de Noviembre, por el que se aprueba el Reglamento para el ejercicio de la potestad sancionadora por la Administración de la Comunidad de Madrid, desarrollado en todas sus fases de Iniciación, Instrucción y Finalización.

Procedimiento Abreviado

Cuando el órgano competente para el iniciar el procedimiento sancionador considere que existen elementos de juicio suficientes para calificar la infracción como leve, se podrá tramitar el procedimiento en la forma regulada en el Capítulo V del Decreto 245/2000, de 16 de noviembre. Entre los supuestos que se podrían entender de tramitación por este procedimiento está el supuesto de que exista amonestación extendida por el Centro Escolar en los casos de infracciones calificadas como leves en esta Ordenanza.

Prescripción de las infracciones

Las infracciones tipificadas en esta Ordenanza prescribirán en el tiempo y forma previstos en el artículo 111 de la Ley 6/1995, que establece que "las infracciones tipificadas en esta Ley prescribirán a los tres años las leves, a los cinco años las graves y a los siete años las muy graves, desde el momento en que se hubiere cometido la infracción si antes de transcurrido dicho plazo no se hubiese notificado al interesado la incoación del expediente sancionador".

Annex 3: Campanya de prevenció de l'absentisme escolar Ajuntament de Sedaví (València)

Annex 4: Fitxa de detecció d'absentisme escolar de l'Ajuntament de Cartagena (Pla Municipal d'absentisme escolar)

Annex 5: Model marc d'entrevista dels centres educatius de Palafrugell

Un dels objectius de la present entrevista és conèixer la realitat educativa que avui podem trobar als centres educatius de Palafrugell, pel que fa a l'absentisme escolar.

Des de l'Àrea d'Educació s'ha engegat la present actuació, inclosa dintre del Pla Educatiu d'Entorn, que persegueix combatre els reptes que sorgeixen a partir dels diferents tipus d'absentisme escolar que avui podem trobar.

Un altre eix de treball es centra en fer partícips del procés a tots els agents intervinents, i a partir de la realització de les entrevistes conèixer l'opinió i els punts previs, per tal de poder intervenir amb actuacions consensuades i coordinades que millorin el tractament de l'absentisme escolar.

1r àmbit, Prevenció:

- Quin model d'intervenció desenvolupeu per tal de prevenir els casos d'absentisme escolar?
- Desenvolupeu activitats, jornades de sensibilització adreçades a les famílies, sobre la importància de l'escolarització, principalment durant la franja obligatòria dels 6-16 anys? En aquesta mateixa línia, desenvolupeu xerrades que expliquin el sistema educatiu? I prepareu alguna xerrada o document en llengua d'origen de les famílies nouvingudes?
- Que considereu necessari per tal de treballar contra l'absentisme escolar?
- Quines tasques i funcions hauria de desenvolupar la Comissió Local d'absentisme escolar? I quin paper hauria d'ocupar l'arxiu general d'alumnes absentistes? Podria facilitar la detecció i el traspàs d'informació entre la primària i la secundària?
- A partir de quina metodologia implicaríeu a les famílies pel que fa a l'adquisició d'una conscienciació sobre l'absentisme escolar?

2n àmbit, Detecció:

- Existeix absentisme escolar al vostre centre educatiu? Quin tant per cent?
- Quin o quins tipus d'absentisme es porten a terme al vostre centre educatiu?
- Quina tipologia d'alumnat porta a terme conductes absentistes?
- Hi ha un període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta d'absentisme?
- Una vegada detectat el cas, quina intervenció porteu a terme?

3r àmbit, Intervenció:

- Quin protocol d'actuació utilitzeu una vegada s'ha detectat el cas? Considereu que aquest protocol funciona? O és necessari la involucració d'altres agents com l'Àrea d'Educació, Ajuntament, serveis socials? Al seu temps considereu necessària la participació d'aquests agents?
- Qui és la persona responsable del vostre centre, pel que fa al seguiment del protocol i desenvolupament d'actuacions?
- Pel que fa al treball en xarxa, com us coordineu amb els altres agents que també intervenen durant el procés?
- Les eines que s'utilitzen per tal d'intervenir contra l'absentisme escolar, considereu que s'han d'adaptar a la nova realitat educativa?
- Considereu important establir un circuit consensuat d'intervenció entre les diferents parts que integren el procés, a la vegada que millori la intervenció a realitzar?
- Coneixeu alguna experiència o realitat d'un altre centre o municipi, pel que fa al seu mètode de prevenció, detecció i intervenció?

Annex 6: Model marc d'entrevista dels equips especialitzats de Palafrugell

Un dels objectius de la present entrevista és conèixer quin treball desenvolupen els agents educatius, socials i culturals pel que fa al treball amb les famílies nouvingudes i amb aquelles que requereixen d'una major atenció, fent especial èmfasi en la detecció de possibles casos d'absentisme escolar.
Des de l'Àrea d'Educació s'ha engegat la present actuació, inclosa dintre del Pla Educatiu d'Entorn curs 2007-2008, que persegueix combatre els reptes que sorgeixen a partir dels diferents tipus d'absentisme escolar que avui podem trobar al municipi de Palafrugell.
Un altre eix de treball es centra en fer partícips del procés a tots els agents intervinents, i a partir de la realització de les entrevistes conèixer l'opinió i els punts previs, per tal de poder intervenir amb actuacions consensuades i coordinades que millorin el tractament de l'absentisme escolar.

1r àmbit, Prevenció:

- Desenvolupeu estratègies, dinàmiques, activitats que busquin la prevenció de possibles casos d'absentisme escolar durant el vostre treball amb les famílies o en el seu defecte durant el desplegament del vostre treball diari amb els alumnes?
- És necessari que l'escola, serveis socials, altres agents portin a terme campanyes de prevenció i informació sobre la importància de l'educació?
- Us relacioneu amb altres agents socials, educatius, culturals pel que fa a la prevenció de l'absentisme escolar? I pel que fa al disseny d'estratègies conjuntes?
- Què considereu per absentisme? A partir de quin moment considereu un nen/adolescent absentista?

2n àmbit, Detecció:

- Durant el vostre treball diari detecteu casos d'absentisme escolar? Si detecteu un cas el comuniqueu als serveis socials?
- Quin o quin tipus d'absentisme es porta a terme?
- Quina tipologia d'alumnat porta a terme aquestes conductes? La família és conscient d'aquesta situació? Intervé o ho emmascarà?
- Fa falta algun recurs que faciliti la comunicació amb les famílies?
- Considereu que existeix un període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta absentista?

3r àmbit, Intervenció:

- Quan detecteu l'existència d'un cas d'absentisme escolar, quina intervenció porteu a terme? Interveniu a nivell familiar o nivell individual?
- Com implicaríeu a les famílies en l'educació dels seus fills?
- Els recursos que s'utilitzen per tal d'intervenir contra l'absentisme escolar considereu que s'han d'adaptar a la nova realitat educativa i social?
- Considereu important establir un circuit consensuat d'intervenció entre els diferents agents que integren el procés, que a la vegada que millori la intervenció a realitzar?
- Coneixeu alguna experiència o realitat d'un altre centre o municipi, pel que fa al seu mètode de prevenció, detecció i intervenció?

Annex 7: Model marc d'entrevista dels agents educatius, socials i culturals de Palafrugell

Un dels objectius de la present entrevista és conèixer quin treball desenvolupen els agents educatius, socials i culturals pel que fa al treball amb les famílies nouvingudes i amb aquelles que requereixen d'una major atenció, fent especial èmfasi en la detecció de possibles casos d'absentisme escolar.

Des de l'Àrea d'Educació s'ha engegat la present actuació, inclosa dintre del Pla Educatiu d'Entorn curs 2007-2008, que persegueix combatre els reptes que sorgeixen a partir dels diferents tipus d'absentisme escolar que avui podem trobar al municipi de Palafrugell.

Un altre eix de treball es centra en fer partícips del procés a tots els agents intervinents, i a partir de la realització de les entrevistes conèixer l'opinió i els punts previs, per tal de poder intervenir amb actuacions consensuades i coordinades que millorin el tractament de l'absentisme escolar.

1r àmbit, Prevenció:

- Quines estratègies desenvolupeu pel que fa a la prevenció de possibles casos d'absentisme escolar durant el vostre treball, tant amb les famílies com amb els nens/adolescents?
- Com us relacioneu amb els altres agents socials, educatius que actuen per prevenir contra l'absentisme escolar? I pel que fa al disseny d'estratègies conjuntes?
- Què considereu per absentisme? A partir de quin moment considereu un nen/adolescent absentista?

2n àmbit, Detecció:

- Durant el vostre treball diari detecteu casos d'absentisme escolar, o les deteccions us arriben des de la derivació d'altres agents?
- Quin o quin tipus d'absentisme detecteu que es porta a terme?
- Quina tipologia d'alumnat porta a terme aquestes conductes? La família és conscient d'aquesta situació? Intervé o ho emmascarà?
- Considereu que existeix un període a on es desenvolupa majoritàriament la conducta absentista?

3r àmbit, Intervenció:

- Quan detecteu l'existència d'un cas d'absentisme escolar, quin protocol porteu a terme? La intervenció es centra a nivell familiar o a nivell individual del nen/adolescent?
- Qui és la persona referent a l'equip? Si hi ha diferents persones com us coordineu? Hi ha memòria d'intervencions?
- Com impliqueu a les famílies en l'educació dels seus fills? I com ho treballeu amb els nens?
- Us coordineu amb altres agents pel que a la intervenció ha desenvolupar?
- Quin seguiment dels casos desenvolupeu? Porteu a terme devolució de la informació?
- Com porteu a terme el traspàs d'informació entre la primària i la secundària?
- Desenvolupeu reunions d'intercanvi d'informacions entre diferents municipis, pel que fa al tractament dels casos?
- Fa falta algun tipus de traducció per entendre's amb les famílies?
- Els recursos que s'utilitzen per tal d'intervenir contra l'absentisme escolar considereu que s'han d'adaptar a la nova realitat educativa i social?
- Considereu important establir un circuit consensuat d'intervenció entre els diferents agents que integren el procés, que a la vegada que millori la intervenció a realitzar?
- Coneixeu alguna experiència o realitat d'un altre centre o municipi, pel que fa al seu mètode de prevenció, detecció i intervenció?

Annex 8: Protocol oficial de derivació de casos d'absentisme escolar dels serveis socials municipals de Palafrugell

Centre Escolar: **Nivell:** **Curs:**

Alumne/a:	**Data naixement:**
Adreça:	**Telèfon:**
Tutor/a:	

TIPUS D'ABSENTISME DE L'ALUMNE:

- ☐ **Intermitent (hores aïllades, matins...)**
- ☐ **Intents (de 25 al 50% faltes/mes)**
- ☐ **Crònic (més del 50% de faltes al mes)**

El tutor s'ha posat en contacte amb els pares de l'alumne/a, en data/es:

Amb el següent resultat:

- ☐ **No s'han localitzat**
- ☐ **No han contestat i s'ha deixat avís al contestador**
- ☐ **Han rebut l'avís però no han vingut a l'entrevista**
- ☐ **Han vingut a l'entrevista, sense cap resultat**
- ☐ **Altres (especificar):**

L'entrevista amb la família l'ha fet:

- ☐ **El tutor**
- ☐ **L'EAP**

Atesa la manca de resultats, l'Equip Directiu ha convocat la família en data/es:

Amb el següent resultat:

- ☐ **No s'han localitzat**
- ☐ **No han contestat i s'ha deixat avís al contestador**
- ☐ **Han rebut l'avís però no han vingut a l'entrevista**
- ☐ **Han vingut a l'entrevista, sense cap resultat**
- ☐ **Altres (especificar):**

L'entrevista amb la família l'ha fet:

- ☐ **No s'han localitzat**
- ☐ **Intermitent**

EN CONSEQÜÈNCIA, DERIVEM EL CAS A SERVEIS SOCIALS MUNICIPALS

Data i signatura:

Font: Protocol de derivació dels serveis socials municipals de Palafrugell

Annex 9: Programa d'intervenció amb els centres de primària des dels serveis socials de Palafrugell

RESUM

El Pla d'actuació contra l'absentisme escolar a Palafrugell presenta l'objectiu general de dissenyar un protocol d'actuació que contempli aspectes sobre prevenció, detecció i intervenció contra l'absentisme escolar i la desescolarització al municipi.

Per tal de fer-ho efectiu, s'ha desenvolupat una diagnosi municipal exhaustiva i objectiva d'anàlisi de la realitat sobre l'absentisme escolar, posant especial èmfasis en la intervenció socioeducativa que s'ha de realitzar per tal de tractar el fenomen des d'una perspectiva holística i global.

Els principals protagonistes del procés d'investigació són els agents educatius, socials i culturals del municipi que han participat, que per la seva tasca d'intervenció educativa diària lluiten per la prevenció del fenomen de l'absentisme escolar, tot considerant les diferents causes i factors que condicionen la seva aparició.

PARAULES CLAU

Absentisme escolar, desescolarització, intervenció socioeducativa, protocol d'actuació, diagnosi municipal.

ABSTRACT

The Plan of action against the School absenteeism of Palafrugell presents the general mission to design an action protocol that contemplates aspects on prevention, detection and intervention against the scholastic absenteeism and the deschooling in the municipality.

In order to make it effective, an exhaustive and objective municipal diagnosis of analysis of the reality has been developed on the school absenteeism, putting special emphasis in the socio-educational intervention that is had to realise to treat the phenomenon from a holistic and global perspective.

The main protagonists of the investigation process are the educative, social and cultural agents of the municipality that has participated, that by their work centered in the daily socio-educational intervention fights by the prevention of the phenomenon of the school absenteeism, considering the different causes and factors that condition their appearance.

KEY WORDS

School absenteeism, deschooling, social-educational intervention, protocol of action, municipal diagnosis.